

**Petre Andrei
University of
Iași**

**Transilvania
University**

**INFOR ELEM
Smart Business
Academy**

**University of
European Studies
of Moldova**

**DANUBIUS
University of
Galati**

**Baku Business
University**

**WSG University
in Bydgoszcz**

Universitatea de Studii Europene din Moldova

CULEGERE DE LUCRĂRI

Tineri cercetători

Conferința științifică Internațională

**PROMOVAREA VALORILOR SOCIAL-ECONOMICE ÎN CONTEXTUL
INTEGRĂRII EUROPENE,
Ediția a 5-ea**

**02-03 decembrie 2022,
Chișinău, Republica Moldova**

CZU

T

Sectiunile conferinței

1. Științe economice
2. Drept
3. Psihologie

Coordonatorul ediției

Șargu Lilia conferențiar universitar, doctor

Comitetul de redacție

Sedlețchi Iurie profesor universitar, doctor în drept Republica Moldova

Colomba Carlo profesor, doctor Italia

Sicora Filip, profesor, doctor Polonia

Coman Claudiu profesor universitar, doctor, România

Absalamova Nodira profesor universitar, doctor Uzbekistan

Nuța Florian conferențiar universitar, doctor România

Ignat Gabriela conferențiar universitar, doctor, România

Gojayeva Elmira conferențiar universitar, doctor, Azerbaijan

Valeeva Iulia conferențiar universitar, doctor Tatarstan

Timuș Angela conferențiar universitar, doctor Republica Moldova

DESCRIEREA CIP ACAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene", conferință științifică internațională (5 ; 2022 ; Chișinău). Conferința științifică Internațională "Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene", Ediția a 5-a, 2-3 decembrie 2022, Chișinău : Culegere de lucrări. Tineri cercetători / coordonatorul ediției: Șargu Lilia ; scientific committee: Sedlețchi Iurie (president) [et al.]. – Chișinău : USEM, 2022 (Adrilang). – 124 p. : fig., tab.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Antetit.: Universitatea de Studii Europene din Moldova [et al.]. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez. paral.: lb. rom.-engl., engl.-rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art.

ISBN 978-9975-3527-9-6 (PDF).

082=135.1=111=161.1

P 94

ISBN 978-9975-3527-9-6 (PDF)

© USEM

Toată responsabilitatea privind originea manuscriselor aparține exclusiv autorilor

SCIENTIFIC COMMITTEE:

SEDLIȚCHI Iurie Ph.D. in Law, professor, president of University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
PUȘCA Andy, Ph.D. in Law, Associate Professor, president of DANUBIUS University of Galati (Romania)
COLOMBA Carlo, PhD in Economics, President and CEO, Infor Elea, (Italy)
SICORA Filip PhD in Economics, University of Economy in Bydgoszcz, (Poland)
NUȚA Florian, PhD. Ass. Prof. DANUBIUS University of Galati (Romania)
ABBASOVA Maleyka Nazim PhD., Ass. Prof., Baku Business University (Baku, Azerbaijan)
COJOCARU Daniela, PhD, habil., Prof., "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi (Romania)
IGNAT Gabriela PhD., Ass. Prof., „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iași (Romania)
JITĂREANU Andy Felix PhD, Lect. „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iași (Romania)
HLACIUC Elena, PhD, habil., Prof., USV, Stefan cel Mare University of Suceava (Romania)
PENTIUC Radu, PhD, habil., Prof., Stefan cel Mare University of Suceava, (Romania)
COMAN Claudiu, PhD, habil., Prof., University Transylvania of Brasov, (Romania)
STRATAN Alexandru, correspondent member ASM, PhD., habil., Prof., ASEM, (Republic of Moldova)
TIMUȘ Angela, PhD., Ass. Prof., INCE, (Republic of Moldova)
COBZARI Ludmila, PhD., habil., Prof., Academy of Economic Studies of Moldova, (Republic of Moldova)
STIHI Ludmila, PhD., Ass. Prof., Academy of Economic Studies of Moldova, (Republic of Moldova)
ULIAN Galina, PhD., habil., Prof., State University of Moldova (Republic of Moldova)
ȘARGU Lilia PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
CATAN Petru, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
MANOLI Mihail PhD Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
LUPU Constantin PhD Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
BĂIEȘU Aurel, PhD., habil., Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
AIRAPITEAN Artur, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
BÎTCA Ion, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
CEBAN Cristina, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
PÎNTEA Andrei PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
COJOCARU Aurelia PhD, University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)

chairman of the organizing committee

ȘARGU Lilia PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova

members of the organizing committee

NUȚA Florian, PhD. Ass. Prof. DANUBIUS University of Galati (Romania)
ONOFREI Victoria DANUBIUS University of Galati (România)
IGNAT Gabriela PhD., Ass. Prof., „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iași (Romania)
JITĂREANU Andy Felix PhD, Lect. „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iași (Romania)
COMAN Claudiu, PhD, habil., Prof., University Transylvania of Brasov, (Romania)
VALEEVA Julia, PhD., Ass. Prof. University of Management "TISBI" (Tatarstan)
CORSEI Andreea, PhD students, University Petre Andrei (România)
MIHAI Ana-Iuliana, MPhil, DANUBIUS University of Galati (România)
CEBAN Cristina, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova
FEDORCIUCOVA Svetlana PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
ULINICI Andrian, PhD, University of European Studies of Moldova
SEDLIȚCHI Nicolae PhD students, University of European Studies of Moldova
ȘARGU Nicu, PhD students, University of European Studies of Moldova
SITARI Daniela PhD students University of European Studies of Moldova

Sectia economie		
PRIGOREANU Ioan	STUDY ON BUDGETARY AND FINANCIAL MANAGEMENT IN THE EUROPEAN UNION	5
PÎNTEA Dionisie	EVOLUȚIA TELEVIZIUNII DIGITALE DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA PANDEMICĂ	13
ANDRONIC Adrian	ANALIZA EXPERIENȚEI INTERNAȚIONALE ÎN FINANȚAREA EDUCAȚIEI	19
BLANUȚA Victoria	IMPORTANȚA RELAȚIILOR ECONOMICE BILATERALE CU ȚĂRILE UNIUNII EUROPENE ÎN ECONOMIA REPUBLICII MOLDOVA	27
Sectia Drept		
CARACUIAN Victoria	IMPORTANȚA PREVENIRII ȘI COMBATERII CORUPȚIEI ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA	37
FUIOR Artur	PROTECȚIA SITUATIVĂ PE PLAN SOCIAL-ECONOMIC A REFUGIAȚILOR MINORI UCRAINENI DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN RAPORT CU TENDINȚELE ȚĂRII DE INTEGRARE EUROPEANĂ	46
CIOCHINĂ Snejana	SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE EXECUTAREA NECALITATIVĂ A CONSTRUCȚIILOR (ART.257 COD PENAL AL RM) ANALIZA JURIDICĂ A LEGISLAȚIEI NAȚIONALE ȘI DE DREPT PENAL COMPARAT CU PREVEDERILE LEGISLATIVE EUROPENE	52
GHEORGHITĂ Nelu	DREPTUL LA VIAȚĂ AL FĂTULUI ASPECTE JURIDICE ȘI MORAL-ETICE	58
GÎRA Vladimir	CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND OBLIGAȚIA JURNALISTULUI DE A RESPECTA DREPTUL LA VIAȚA PRIVATĂ ȘI DE FAMILIE A PERSOANELOR	66
Sectia psihologie		
RODNIȚCHI Alina ROȘCA Tatiana	FOTOGRAFIA SOCIALĂ ȘI GÂNDIREA PSIHOTEHNOLOGICĂ	79
MOLCEANOV Domnica ROȘCA Tatiana	DEPENDENȚA AFECTIVĂ ȘI MANIPULAREA RELAȚIONALĂ. ASPECTE PSIHOLOGICE	88
MELNIC Daniela ROȘCA Tatiana	PROCESE PSIHOCOMPORTAMENTALE ȘI AFECTIVE CA CONSECINȚĂ A UTILIZĂRII TEHNOLOGIILOR DIGITALE TACTILE LA PREȘCOLARI	97
URSU Vlad ROȘCA Tatiana	IDENTITATE, PRESTIGIU ȘI ETICĂ. ANALIZA PSIHOLOGICĂ A MOTIVAȚIEI ȘI SATISFACTIEI HACKER-ULUI	108
RODNIȚCHI Alina ROȘCA Tatiana	FOTOGRAFIA SOCIALĂ ȘI GÂNDIREA PSIHOTEHNOLOGICĂ	115

Secția Științe economice

**STUDY ON BUDGETARY AND FINANCIAL MANAGEMENT
IN THE EUROPEAN UNION**

PRIGOREANU Ioan,
prof. ing. Professional School "Stefan cel Mare",
Cotnari, România
ORCID: 0000-0002-1106-9359

Abstract: *The financial statements of the European Commission are prepared in accordance with Article 80 of the Financial Regulation, whereby the EU prepares its financial statements in accordance with accrual accounting rules based on International Public Sector Accounting Standards (IPSAS). The study on the budgetary and financial management of the European Union aims to: identify and assess the risks of material misstatement of EU-funded projects due to fraud or error, understand the relevant internal audit controls to design audit procedures appropriate to the way EU projects are financed, assess the accounting policies and programmes used and the estimates of the accounting amounts adopted, analyse the structure and content of EU-funded projects. Overall, the EU budget expenditure estimates for 2020 have a relatively high error rate of 2.70%. In high-risk cost categories (mainly reimbursement schemes), beneficiaries often have to follow complex rules when claiming reimbursement of expenditure incurred, with an error margin estimated by the Court of Auditors of 4.00% (4.90% in 2019) [4]. The proportion of high-risk costs in the population audited by the EAC is increasing, mainly due to the additional increase in Cohesion Fund expenditure (€20 billion), reaching 59% (53% in EAC 2019).*

Keywords: *audit, budget, expenditure, programmes, projects*

JEL C13, C41, E42

INTRODUCTION

The European Union supports various sectors in its member countries by providing sources of funding for various development programmes and projects [1]. Thus at EU level there are strict rules to ensure strict control and auditing of how funds for the various EU programmes are used so that the money is spent in a transparent and accountable way.

EU funding is provided in many different ways, including:

- Grants - funded in part by the European Union and/or from other sources, these are called calls for proposals for projects or programmes,
- grants awarded and managed by various regional and/or national authorities,
- loans, equity or guarantees as various forms of financial assistance to support European Union policies and programmes,
- prizes for the winners of Horizon 2020 competitions.

The European Commission makes direct financial contributions in the form of grants to support projects or organisations that promote the interests of the European Union or contribute to the implementation of a European Union programme or policy [2].

RESULTS AND DISCUSSIONS

Overall, the level of error in the expenditure estimates of the European Union budget for 2020 is high at 2.70%.

In the category of high risk costs (primarily reimbursement constants), beneficiaries often have to follow complex rules when claiming reimbursement of expenditure incurred, with a margin of error estimated by the Court of Auditors at 4.00% (in 2019 it was 4.90%). The share of high risk costs among the population audited by the European Courts has been on an upward trend, mainly due to a further increase in Cohesion Fund expenditure (€20 billion) to 59% (53% in 2019) [9].

In the seventh and final year of the 2014-2020 Multiannual Financial Framework (MFF), outstanding commitments continued their upward trend, reaching €303.20 billion by 2020 [7]. The pace of "absorption" of the European Structural and Investment Fund (E.S.I. Fund) continued to be slower than expected, reaching 45% of the total E.S.I. funds committed thus €209 billion remain to be absorbed.

The Coronavirus pandemic will have a major impact on EU spending in the coming years. Between 2021 and 2027, the total distribution of NGEU and Multiannual Financial Framework funds will almost double compared to the previous period to €1.8240 billion.

The European Court of Auditors should report to the European Anti-Fraud Office (OLAF) all cases of suspected fraud found in their audit work, in 2020 there were 6 cases of fraud compared to 2019 where there were 9 cases of fraud [6].

The Council and the European Parliament propose and adopt the annual budget within the European Union on the basis of a medium and long-term budget agreed over several years, the so-called "Multiannual Financial Framework" (MFF), so expenditure in 2020 was €173.30 billion, representing 1.10% of the EU budget plus the UK's Gross National Income (GNI), and revenue in 2020 totalled €174.30 billion [11].

The European Union budget is financed from a variety of sources, the largest part of it (€123.00 billion) is supported by Member States as a proportion of their gross national income, and other amounts included in the budget are tariffs (€19.90 billion), amounts based on the collection of value added tax levied within Member States (€17.20 billion) and payments and reimbursements related to agreements and programmes within the European Union [4]. Figure 1 shows the areas of application of the EU budget.

Figure 1 - Areas of application of the EU budget

In 2020, the European Union has audited projects worth €147.8 billion across several areas, represented in Figure 3.

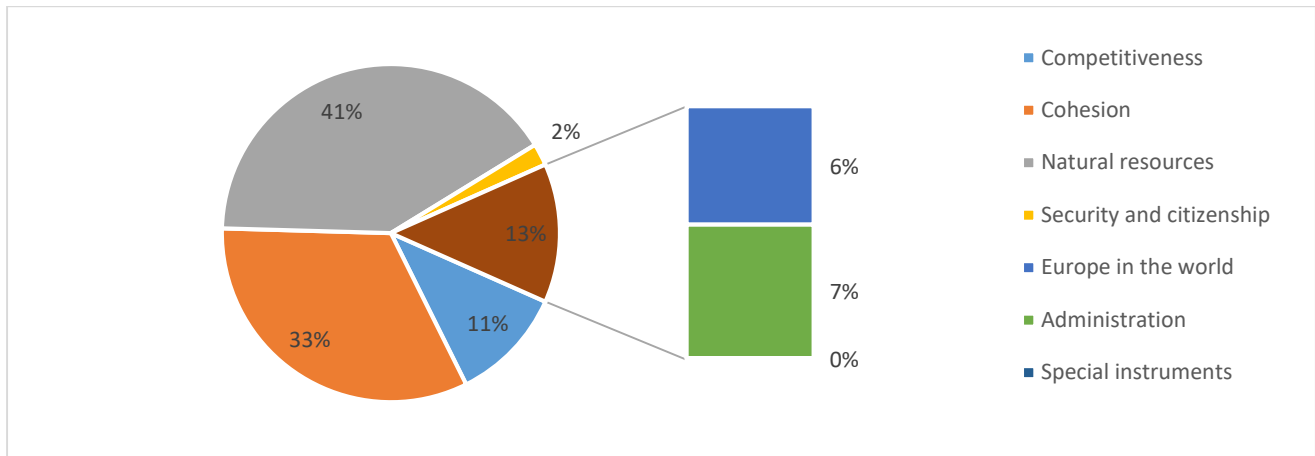

Figure 2 - Share of audited expenditure for 2020 (%)

In 2020, the natural resources sector accounted for the largest share (40.80%) of the global auditors examined by the Court of Auditors, followed by the cohesion sector (32.80%) and the competitiveness sector (11.00%). Figure 3 shows the share of expenditure audited for 2020.

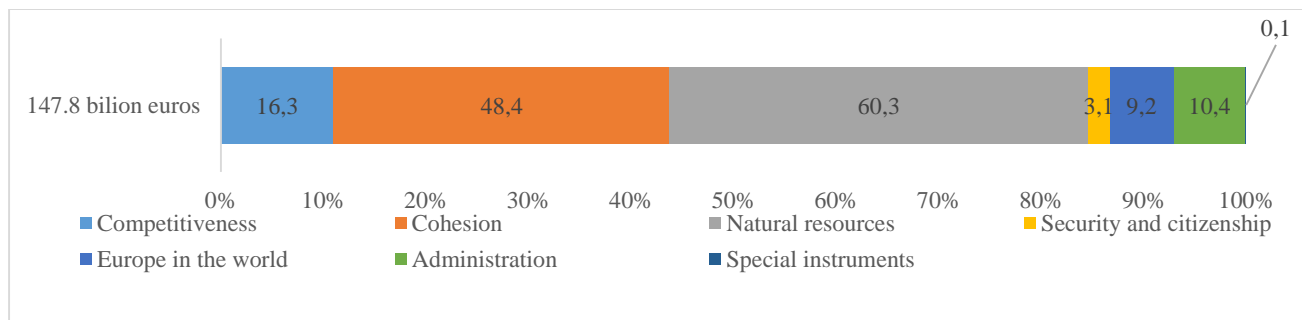

Figure 3 - Share of audited expenditure for the year 2020 (€ billion)

At the end of 2020, the EU balance sheet included €116 billion in liabilities for pensions and other employee benefits. The further increase in this estimate this year is mainly due to a lower nominal discount rate, reflecting lower interest rates [15]. On 1 February 2020, the UK ceased to be a full member of the European Union and on 31 December 2020, the UK had a total liability of €47.50 billion to the EU accounts.

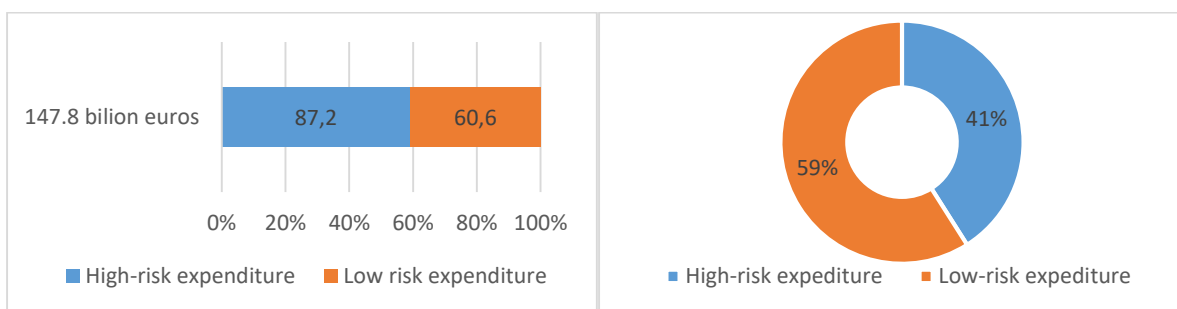
Revenue received for the 2020 tax year was in accordance with applicable EU laws and regulations [10]. Thus the margin of error affecting costs for 2020 within the EU is significant, for all charges the court estimated the error rate to be between 1.80% and 3.60%. The median of these, previously known as the 'most likely error rate', remained unchanged from last year at 2.70%

In 2020, the court again found that the manner in which the fees were paid impacted on the risk of error [16]. In this case, the court distinguished between entitlement-based payments and expense reimbursement payments.

The most common errors in high-risk fees were:

- in the areas of rural development expenditure, market measures, substandard environmental costs, climate action and fisheries, administrative errors and lack of documentation were identified, together accounting for around 31% of total expenditure on natural resources;
- unqualified costs in research expenditure (Horizon 2020 and FP7), in particular direct staff and other direct costs accounted for around 57% of total expenditure for the competitiveness sector;
- the share of high-risk expenditure has been on an upward trend in 2020 compared to the last four years, apparently representing the majority of the population audited by the courts, around 59% (53% in 2019).
- the increase in the share of this expenditure was mainly due to the €20.00 billion increase in the number of audits in the Cohesion sector, and the Court of Auditors' estimates of this high-risk expenditure have an error rate of 4.00% (in 2019 it was 4.9%).
- low risk payments represent the remaining 41.00% of the audit population (in 2019 it was 47%).

The estimated error level for this population is below the materiality threshold of 2.00% set by the Court of Auditors of the European Union (figure 4).

in absolute size (billion euro)

in relative size (%)

Figure 4 - Evolution of audited expenditure

Figure 5 compares the estimated error levels for different areas of expenditure of the various EU sectors (period 2016-2020).

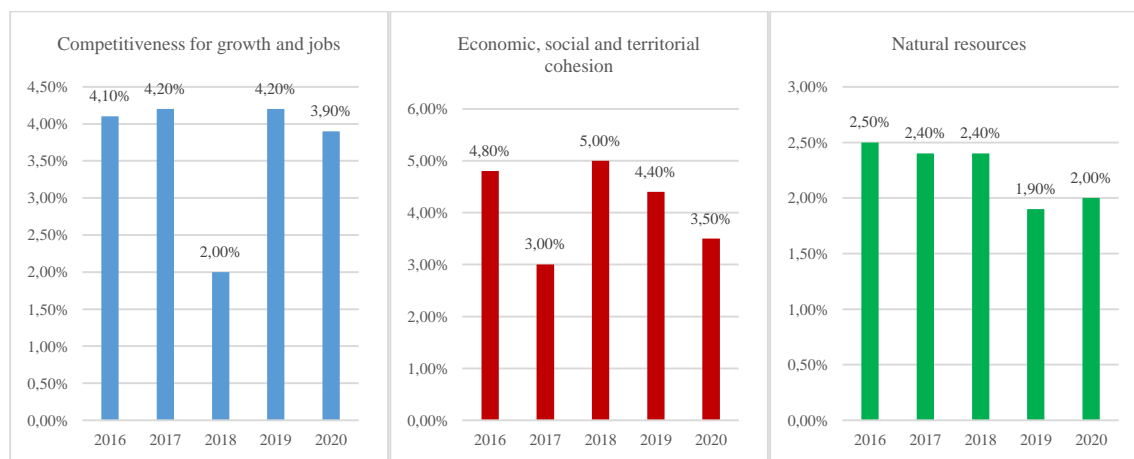

Figure 5 - The Court of Auditors' estimated error levels in selected areas of EU spending (2016-2020)

In 2020, the Court analysed how the European Commission reports financial corrections and recoveries, finding that such reporting of financial corrections is complex and unclear [12]. The court highlighted a recovery in 2005 and a net correction in the period 1994-1999. As far as cohesion is

concerned, there were no net financial revisions of the planning period for the 2014-2020 period from the end of 2020.

In 2020, courts reported 6 cases of alleged fraud (up from 9 in 2019) and the European Anti-Fraud Office launched investigations into all cases [14]. In 2021, the Court of Auditors of the European Union started cooperation with the European Public Prosecutor's Office (EPPO) on the basis of the administrative agreement between the two organisations.

The rules of the Multiannual Financial Framework set a maximum amount for each year of the seven years of the Multiannual Financial Framework, they apply to new economic and financial obligations of the European Union in the form of appropriations committed and payments that can be made from the European Union budget in the form of payment appropriations [15].

Figure 6 shows the implementation of the European Union budget in 2020.

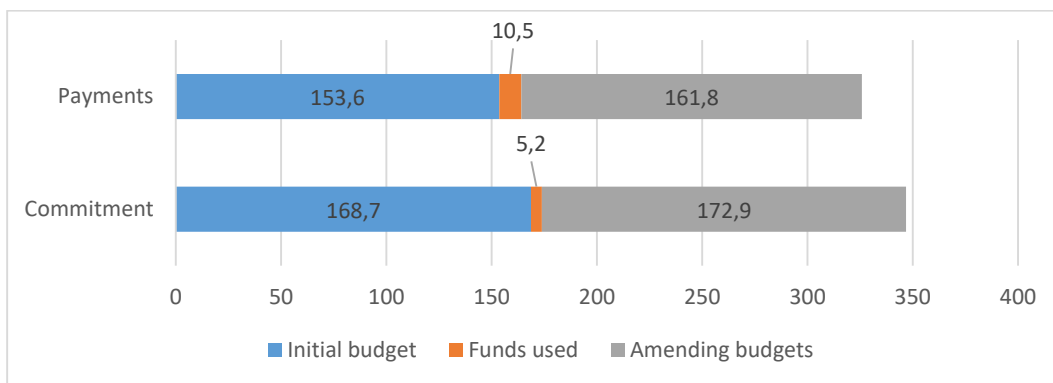

Figure 6 - Budgetary execution in 2020 (€ billion)

Commitments in 2020 are almost fully utilised: €172.90 billion out of the final budget of the sectors of €173.90 billion (99.5%). Both borrowing and commitments exceeded the Multiannual Financial Framework ceiling of €168.80 billion, due to the use of special instruments, e.g. the European Union Solidarity Fund.

In 2020, the Multiannual Financial Framework set a ceiling for payments of €172.40 billion, with a final budget of €164.1 billion available for payments, and the actual disbursement increased to €161.80 billion, €10.60 billion below the ceiling [16].

In order to respond quickly and provide support for the Coronavirus pandemic, two main budgetary instruments are used: the revised budget and remittances. The additional committed allocation included in the revised budget is €5.20 billion, of which €3.30 billion is for expenditure related to the Coronavirus pandemic.

In terms of payment appropriations, the revised budget for 2020 totals EUR 10.50 billion, of which EUR 9.40 billion is for expenditure related to the Coronavirus pandemic.

In 2020 outstanding commitments exceed €300 billion, as commitment levels are higher than commitments paid, outstanding commitments have been on an upward trend, reaching €303.20 billion in 2020 [10].

The increase was lower than in previous years, partly due to the implementation of additional payment subsidies to combat the Coronavirus pandemic.

According to the European Commission's long-term forecast, excluding the Next Generation European Union (NGEU) instruments, the number of outstanding commitments is expected to remain on an upward trend until 2027, these stability forecasts are due to the very small annual gap in allocations, commitments and payments of the Multiannual Financial Framework in the period 2021-2027 compared to the two previous frameworks [9].

Although the absorption of the E.S.I. funds in 2020 is faster, it is still slower than in the previous Multiannual Financial Framework, as in 2013 (the last year of the previous Multiannual Financial Framework, 2007-2013), the overall annual absorption rate for the Multiannual Financial Framework for the period 2014-2020 (the last year of the current Multiannual Financial Framework) is 15%. However, the cumulative absorption rate is around 7% lower than the previous Multiannual Financial Framework [11]. Although the E.S.I. funds allocated to the EU Member States (around €465 billion) have been fully committed by the end of 2020, but 45% of the funds still need to be absorbed.

In the next Multiannual Financial Framework, 2021-2027, up to €750 billion is allocated, to be delivered through the Next Generation European Union (NGEU) instrument, which aims to combat the impact of the Coronavirus pandemic, maintain EU policy objectives and strengthen Member States.

The funding allocation for the period 2021-2027 for the Next Generation European Union and Multiannual Financial Framework instruments totals €1.8240 billion (set at 2018 prices), and the funding for the Multiannual Financial Framework itself totals €1.074 billion.

Figure 7 shows the risks and challenges identified by the Court for the two financial instruments for the period 2021-2027.

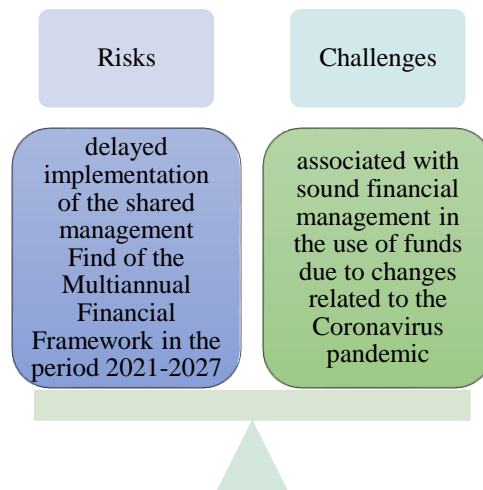

Figure 7 - Risks and challenges identified by the European Court of Auditors

The total exposure of the EU budget to contingent liabilities (debt dependent on the occurrence of specific future events) increased by 46% from €90.50 billion in 2019 to €131.90 billion in 2020, this increase is almost entirely due to the introduction of the European Emergency Risk Mitigation Support Facility (SURE facility) [7].

At the end of 2020, its exposure figures have increased by €39.50 billion, which represents borrowing from EU Member States' budgets (Figure 11), while borrowing from a SURE facility increases the overall risk.

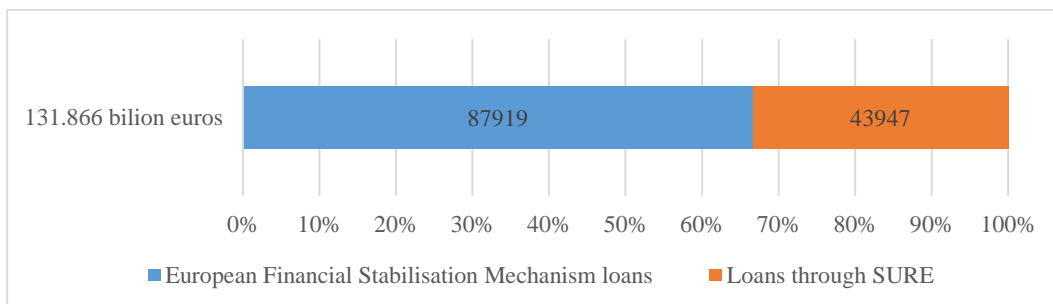

Figure 8 - Share of EU budget between the two mechanisms

Figure 9 shows the detailed breakdown of the European Union budget over the period 2021-2027.

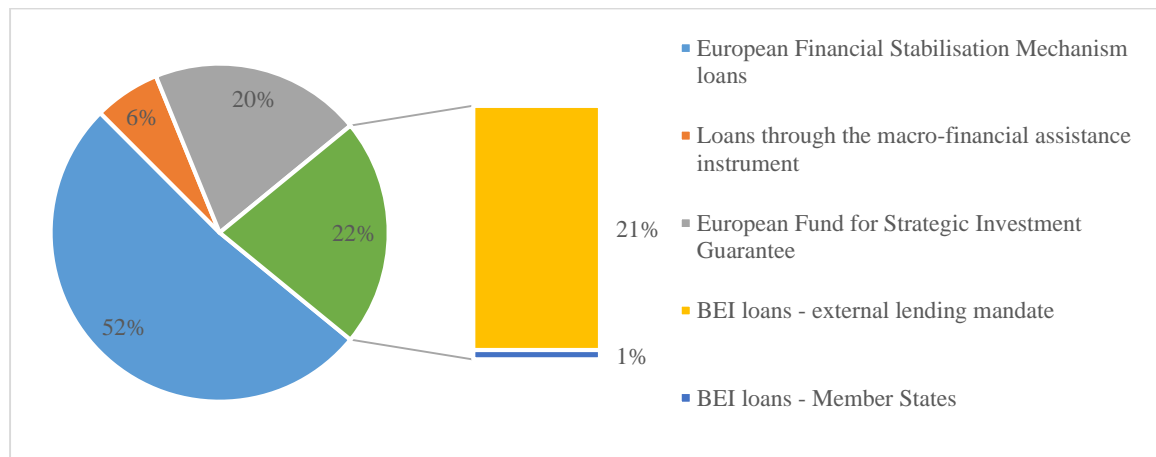

Figure 9 - Exposure of the European Union budget 2021-2027

From 2021, the Next Generation European Union will have a significant impact on overall exposures. Next Generation European Union will significantly increase the overall risk to the EU budget over the next few years by up to €750 billion.

The audit report on the European Union budget, makes the following conclusions:

The Commission should standardise the EU's approach to the pandemic and contribute to the budget at least once a year if necessary [8].

The European Commission should examine certain factors that lead to the weighting of commitments in terms of outstanding amounts and ensure real action based on results;

At the level of the European Commission, measures should be taken to ensure support for Member States, thus encouraging them to use these funds wisely, given that the level and type of funding available in the European Union will increase substantially in the coming years, including the amount left over from the previous Multiannual Financial Framework period.

CONCLUSIONS

As for the 2020 payment, the high-risk costs were again subject to material error. In 2020, the vast majority (59%) of auditors saw an increase in the share of this high-risk expenditure, primarily due to the increased share of cohesion expenditure.

The most common errors found by auditors were claims for ineligible project costs, ineligible activities or beneficiaries, errors concerning public sector procurement and state aid and lack of supporting documentation.

For the "Competitiveness" sector they estimated an overall error of 3.9%, which consisted mainly of research and innovation expenditure, in particular staff costs reported by SMEs.

For the "Cohesion" sector, the error rate was 3.5%, most of the errors were non-compliant items and costs, and errors in public procurement were the main source of the problem.

The "Natural resources" audit resulted in an estimated error rate of 2.0%, which means that there is a real dichotomy in this area: on the one hand, there are no major errors in direct debits (69% of titles), but on the other hand, in the programmes related to rural development, market measures, fisheries, environment and climate actions led to more infringements.

In the area of "security and citizenship", one third of the sample of 27 transactions contained errors, four of which were budgetary errors, the Court of Auditors analysed cases of overstatement of medical

costs, transport of protective equipment during the first phase of the Coronavirus pandemic, overstated exchange rates, cancelled flight requests.

On the "management" side, although there were many errors, 7 quantifiable errors out of 48 transactions, the error level was below the materiality threshold.

Based on the experience with the Multiannual Financial Framework 2014-2020, they identified some of the risks and challenges for the next planning period, not only the MFF 2021-2027, but also the next generation of the previous EU MFF allocation, which is almost double. Not only the size is a challenge, but also their new design.

BIBLIOGRAPHY

1. Amyar F., Hidayah N. N., Lowe A., Woods M., Investigating the backstage of audit engagements: the paradox of team diversity, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, Vol. 32, No. 2, 378-400, 2019.
2. Drogalas G., Petridis K., Petridis N. E., Zografidou E. Valuation of the internal audit mechanisms in the decision support department of the local government organizations using mathematical programming, *Annals of Operations Research*, Vol. 294, No. 1-2, 267-280, 2020.
3. Maksymov E. M., Nelson M. W., Kinney W. R., Budgeting audit time: effects of audit step frame and verifiability, *Behavioral Research in Accounting*, Vol. 30, No. 1, 59-73, 2018.
4. Noor N. R. A. M., Mansor N., The mediating role of whistleblowing practice between types of audit and effectiveness of public sector audit, *International Journal of Advanced Science and Technology*, Vol. 28, No. 15, 140-147, 2019.
5. Rahayu S., Yudi S., Rahayu S., Internal auditors role indicators and their support of good governance, *Cogent Business and Management*, Vol. 7, No. 1, Article number: 1751020, 2020.
6. White S., Bailey S., Asenova D., Blurred lines: exploring internal auditor involvement in the local authority risk management function, *Public Money and Management*, Vol. 40, No. 2, 102-112, 2020.
7. *** EU Funds, Manual of procedures for projects implementation cohesion policy 2014-2020 Malta, Guide to beneficiaries, 2014, Online available from <https://eufunds.gov.mt/en/Operational%20Programmes/Useful%20Links%20and%20Downloads/Documents/2014-2020/Manual%20of%20Procedures%202014-2020.pdf>.
8. *** Speech by Klaus-Heiner Lehne, President of the European Court of Auditors, Presentation of the ECA's 2020 annual report, Committee on Budgetary Control – European Parliament, 26 October 2021.
9. *** Speech by Klaus-Heiner Lehne, President of the European Court of Auditors, Presentation of the ECA's 2020 annual report, Plenary – European Parliament, 24 November 2021.
10. *** <https://op.europa.eu/webpub/eca/audit-in-brief-2020/ro/>
11. *** www.eca.europa.eu
12. *** www.eur-lex.europa.eu
13. *** www.europarl.europa.eu
14. *** www.ilegis.ro,
15. *** www.op.europa.eu,
16. *** <https://publications.europa.eu/en/publications>

EVOLUȚIA TELEVIZIUNII DIGITALE DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA PANDEMICĂ

PÎNTEA Dionisie, doctorand
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
ORCID: 0000-0002-7271-0971

Abstract: *The use of current technology in sound and video processing, media switching, data transfer and other related aspects directly influences the impact and effects of the pandemic on that technological process. The article examines problematic issues related to historical references regarding television, the media offer in the Republic of Moldova in Covid-19, the evolution and preferences of the mass media in the Republic of Moldova in national surveys, the acceleration of the transition process to digital signals, as well as the acceleration of the digital signal transition process and the dynamics of the online environment.*

Keywords: *digital television, pandemic, Covid-19, evolution, technologies.*

Rezumat: *Utilizarea tehnologiei actuale în procesarea de sunet și imagini video, comutare de fluxuri media, transfer de date și altele aspecte aferente nemijlocit influențează impactul și efectele pandemiei asupra procesului tehnologic respectiv.*

În articol sunt examinate chestiuni problematice ce țin de referințe istorice cu privire la televiziune, oferta mediatică în Republica Moldova în Covid-19, evoluția și preferințele mass-media din Republica Moldova în sondajele naționale, accelerarea procesului de tranziție la semnal digital, precum și accelerarea procesului de tranziție la semnal digital și dinamica mediului online.

Cuvinte cheie: *televiziune digitală, pandemie, Covid-19, evoluție, tehnologii.*

JEL Classification: L96, O33, P41

INTRODUCERE

Istoria televiziunii reprezintă munca a numeroși ingineri și inventatori din mai multe țări de-a lungul a mai multor decenii. Televiziunea s-a născut în principal din conjuncția a trei serii de descoperiri:

- cele referitoare la fotoelectricitate;
- procedeele de analiză a fotografiilor descompuse apoi recombinate în linii cu puncte deschise sau întunecate;
- undele hertziene pentru transmiterea de semnale.

Principiile fundamentale ale televiziunii au fost inițial explorate prin metode electromecanice de scanare, transmisie și reproducere a imaginilor. Deoarece aparatele electronice de înregistrare video și tuburile ecranelor s-au perfecționat, televiziunea electromecanică a dus la apariția tuturor sistemelor electronice moderne de televiziune folosite în aproape toate aplicațiile.

La etapa actuală, televizoarele se găsesc în câteva miliarde de case din întreaga lume, mai ales implicit situația pandemică începută la finele anului 2019 a dus la creșterea vânzărilor de aparate TV. Dar acum mai bine de 100 de ani, nimeni nu știa nici măcar ce a fost televiziunea. De fapt, până în 1947, doar câțiva mii de americani aveau televizoare.

Astfel, în articolul de față se abordează aspecte care vizează analiza ofertei mediatică în Republica Moldova, inclusiv a impactului epidemiei de Covid-19 cu informații de analiză statistică pe percepția mediatică în sondajele naționale, acoperirea/distribuția canalelor TV pe teritoriul statului moldav, aspecte privind măsurarea audienței și caracteristici ale mass media online, accesul la internet și măsurarea traficului și audienței pe internet în perioada pandemiei globale

Oferta mediatică în Republica Moldova în Covid-19

Conform prevederilor Raportului anual de activitate pentru 2019 al Consiliului Audiovizualului (CA), la data de 01 ianuarie 2020, pe piața serviciilor media audiovizuale din Republica Moldova erau atestați 115 de deținători de licențe de emisie, dintre care: 60 de licențe de emisie pentru serviciile de televiziune și 55 de licențe pentru serviciile de radiodifuziune sonoră (Radio). Prin comparație, numărul deținătorilor de licențe de emisie în 2019 a scăzut cu 61 de entități/deținători, ceea ce constituie o descreștere pentru 2019 față de 2018 a celor care dețin licențe cu o pondere de 30% mai puțin [1].

Oferta formatelor asumate de titularii de licențe audiovizuale de televiziune și radiodifuziune sonoră este variată, aceasta prezentându-se astfel:

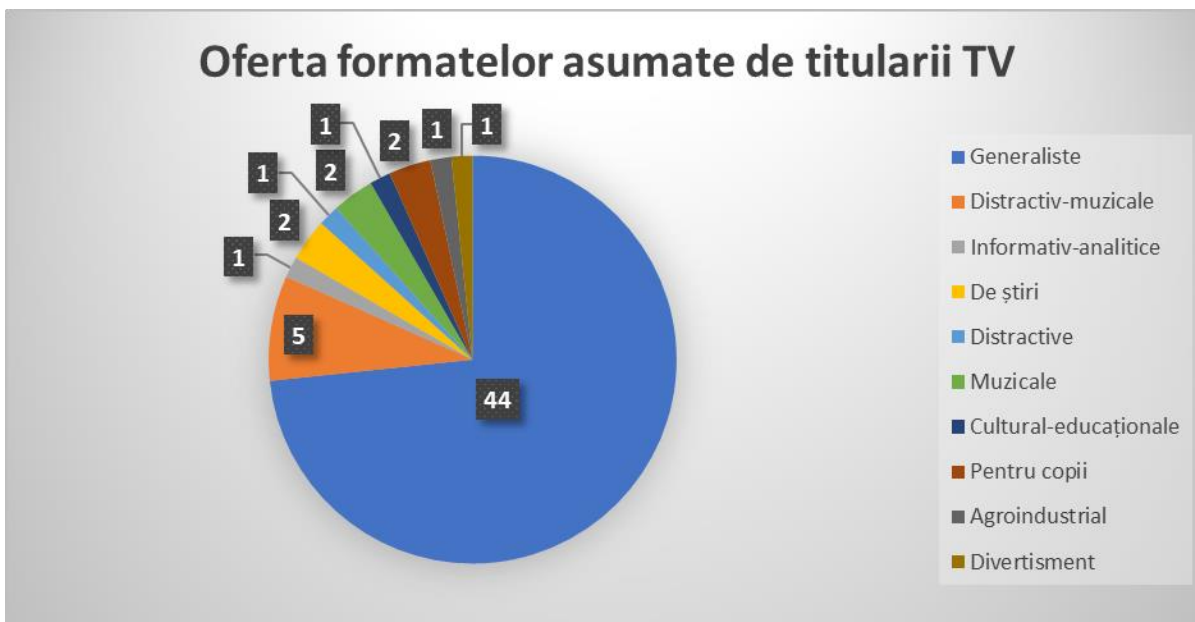

Figura 1. Oferta formatelor asumate de titulari (TV)

Analizând gradul de percepție în societatea din Republica Moldova față de televiziuni, au fost examinate două sondaje din 2020 și unul din 2018, care s-au referit într-un mod mai aprofundat sau tradițional față de evoluția și preferințele mass-media din Republica Moldova. Ambele sondaje au constatat că televiziunea este principala sursă de informare pentru populație, mai ales în perioada pandemică de Covid-19 inițiată la sfârșitul anului 2019. Acest fapt este estimat atât la nivel național, cât și la nivel global prin analiza statistică și rezultatele statistice. Conform datelor internaționale referitoare la efectul (auto)izolării și al carantinei în planul funcționării cotidiene și în cel al stării de sănătate mentală, culese prin intermediul unui chestionar online care a putut fi completat de respondenți în perioada 21.03 – 20.04.2020 și la care au participat peste 900 de respondenți la nivel global, raportul final elaborat sugerează că perioada de criză generată de coronavirus va produce un val de creștere real al audiențelor care se bazează pe branduri TV și faptul că audiențele digitale prin televiziune și on-line au fost identificate drept principalele surse de știri [2-3].

Astfel, cu siguranță putem afirma că pandemia de Covid-19 are un impact substanțial asupra industriei televiziunii, reflectând impactul acesteia în toate sectoarele vieții sociale, economice, politice etc. În acest sens, a existat o creștere notabilă a producțiilor fără scenariu - inclusiv cele mai mici serii la scară capabile să fie produse de la distanță [4].

Evoluția și preferințele mass-media din Republica Moldova în sondajele naționale

Așa cum a fost menționat mai sus, analizând gradul de percepție în societatea din Republica Moldova față de televiziuni, au fost examinate două sondaje din 2020 și unul din 2018, care s-au referit într-un mod mai aprofundat sau tradițional față de evoluția și preferințele mass-media din Republica Moldova. Astfel, s-a constatat că televiziunea este principala sursă de informare pentru populație, mai ales în perioada pandemică de Covid-19 inițiată la sfârșitul anului 2019.

Tabelul 1. Evoluția și preferințele mass-media din Republica Moldova în sondajele naționale

Titlu	Evoluție și preferințe privind mass media, 2018	Studiul național de audiență a mass-media, 2020	Barometrul Opiniei Publice – octombrie 2020
Compania sociologică	IMAS	Magenta Consulting	Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-Research”
Comanditar	Asociația pentru Dezvoltare și Cooperare Moldova (ADC)	Centrul pentru Jurnalism Independent	Institutul de Politici Publice
TV - cea mai importantă sursă de informare	56 %	58%	71 %
TV – sursa de cu cea mai mare încredere	49 %	peste 50%	72,6 %

Accelerarea procesului de tranziție la semnal digital

La nivel mondial, la etapa actuală, mai mult sau mai puțin procesul de tranziție de la aplicarea semnalului analog la cel digital arată în felul următor, inclusiv fiind o redare a situației reale, urmare a pandemiei de Covid-19:

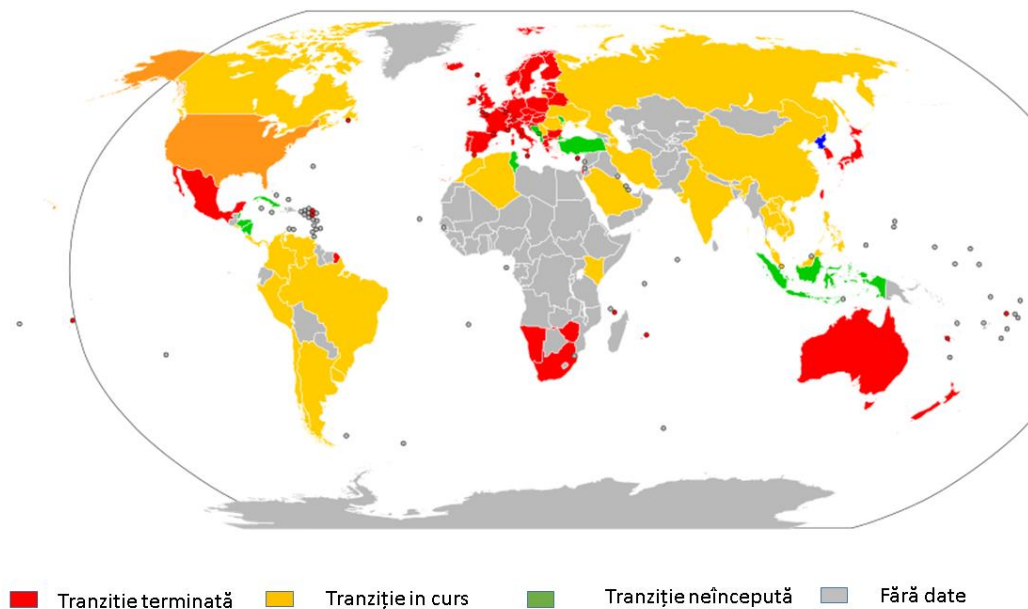

Figura 2. Procesul de tranziție la semnal digital

Actualmente, în domeniu TV se folosesc 3 formate (tipuri) de codificare a semnalelor video, diferența dintre acestea constituind parametrii tehnicii și utilizarea sau aplicarea nemijlocită în anumite zone geografice, conform celor descrise mai departe și acest fapt nu s-a schimbat radical în Covid-19, din ceea ce arată statisticile internaționale [5].

Accelerarea procesului de tranziție la semnal digital și dinamica mediului online

Mediul online își continuă cursa de urmărire și crește, avansând ponderea sa ca sursă principală de informare și credibilitate fiind, fără îndoială, media viitorului. Urcând pe poziția doi, după TV, mediul online crește cel mai dinamic devansând media tradițională, fiind ajutat prin dezvoltarea rapidă a tehnologiilor, diminuarea costurilor de utilizare și comoditatea de utilizare. Datele ANRCETI arată că, în perioada 2016-2019, numărul de utilizatori la serviciile de acces la Internet mobil în bandă largă a crescut de la aproape 1,5 milioane, la peste 3 milioane utilizatori.

Mai mult de jumătate din populația Republicii Moldova folosește internetul zilnic, iar 64,4% folosește internetul cel puțin odată pe lună. Totodată, 74% dintre utilizatorii conectați la internet dispun de un smartphone cu acces la internet. Nivelul accesului la internet în Republica Moldova, arată că numărul de utilizatori la serviciile de acces la Internet mobil în bandă largă a crescut din 2016 cu 56%, ajungând la peste 2 mln de utilizatori.

Trendul ascendent al pieței serviciilor de acces la Internet mobil în bandă largă și al celei de acces la Internet fix este stimulat de creșterea constantă a cererii pentru aceste servicii, de intensificarea concurenței pe aceste piețe și de lansarea unor oferte tot mai atractive pentru utilizatori.

În temeiul celor constatate, în următorii ani piețele serviciilor de acces la Internet mobil și de acces la Internet fix vor continua să înregistreze creșteri, fiind principalele repere de dezvoltare a domeniului comunicațiilor electronice, inclusiv din cauza implicațiilor pe care le are pandemia globală de Covid-19.

Reieșind din cele menționate mai sus sub aspect teoretic și statistic, consider relevant să specific unul din modelele foarte elocvente de implementare a tehnologiilor informaționale, și anume sistemul IPTV. În cele ce urmează, mai jos vor fi reprezentate detalii importante referitor la structurarea și funcționalitățile sistemului nominalizat.

Astfel, sistemul **Internet Protocol Television (IPTV)** reprezintă un sistem prin care serviciile de televiziune sunt livrate prin intermediul suitei de protocoale Internet printr-o rețea cu pachete de comutare, cum ar fi o rețea LAN sau Internet, în loc să fie livrate prin intermediul formatelor tradiționale terestre, de semnal prin satelit și de televiziune prin cablu. Spre deosebire de televiziunea tradițională, IPTV oferă posibilitatea de a transmite fluxul media în mai multe loturi (fluxuri), direct de la sursă [6]. Ca urmare, un media player poate începe să redea datele (cum ar fi un film) înainte ca întregul fișier să fi fost transmis. Această funcționalitate descrisă mai sus este cunoscută sub numele de Streaming media. În contextul respectiv, este important de specificat faptul că Serviciile IPTV pot fi clasificate în trei grupe principale:

- **televiziune în direct:** Live - cu sau fără interactivitate legate de emisiunea curentă de televiziune;
- **televiziune difuzată la timp diferit:** Time Shift - permite revizualizarea materialelor (reluare). Necesită servere și spațiu de stocare pentru a păstra, pe un anumit interval, un volum de informație, care poate fi atât static (exemplu VoD) sau dinamic (RPM Storage).
- **IPTV** se deosebește de televiziunea pe internet prin procesul său de standardizare continuă (de exemplu, Institutul European de Standardizare în Telecomunicații) și scenariile de desfășurare preferențiale în rețelele de telecomunicații bazate pe abonați, cu canale de acces de mare viteză în spațiile destinate utilizatorilor finali prin set-top box-uri sau alt client.

Acoperire / Distribuția geografică națională

Conform datelor Consiliului Audiovizualului, distribuția canalelor TV pe teritoriul Republicii Moldova, la 01 ianuarie 2020, este efectuată conform datelor de mai jos:

- 25 (23) servicii de programe de televiziune distribuite prin eter și Mux A;

- 6 (8) servicii de programe de televiziune distribuite prin satelit, inclusiv 2 difuzate prin eter și 2 difuzate prin Mux A;
- 43 (34) servicii de programe distribuite prin rețelele de cablu, inclusiv 3 difuzate prin eter, 6 difuzate prin Mux A și 1 prin satelit.

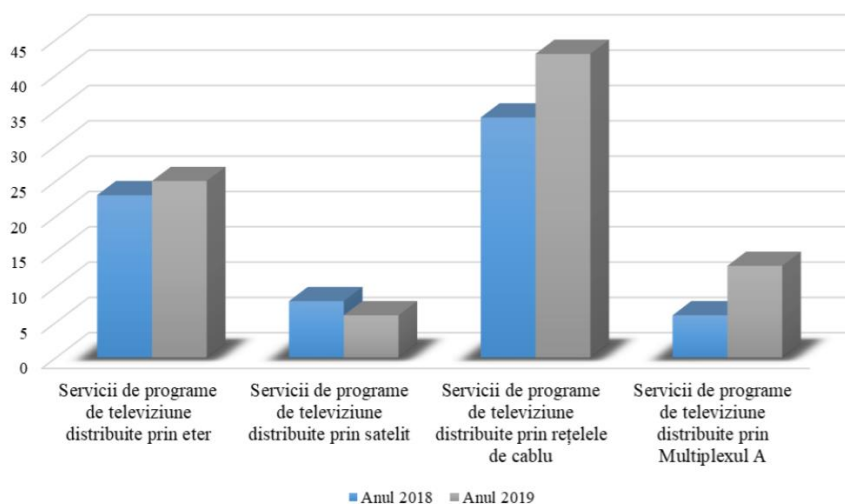

Figura 3. Distribuția canalelor TV pe teritoriul RM

Registrul distribuitorilor de servicii cu emisia prin cablu, sistemul MMDS, GSM și IPTV, indică faptul că 5 (56) de companii prestează servicii de distribuție prin cablu și IPTV; 1 (2) companii prestează servicii de distribuție prin sistemul MMDS; și 1 companie prestează servicii de distribuție prin sistemul GSM [7].

În conformitate cu informațiile furnizate de ANRCETI pentru anul 2018 datele statistice privind evoluția pieței serviciilor de televiziune (TV) furnizate contra plată (prin rețelele de cablu și rețele IPTV), arată că în 2019 numărul abonaților la serviciile respective a crescut, comparativ cu anul 2018, și au alcătuit 335,4 mii, iar volumul total al vânzărilor pe această piață, a crescut cu 20% și a constituit 298,6 milioane lei.

Creșterea numărului total de abonați a fost determinată de sporirea numărului de abonați conectați la rețele IPTV. Din numărul total de abonați la serviciile TV contra plată, în funcție de tehnologia de recepție, 154,9 mii (46,2%) sunt abonați ai rețelelor TV prin cablu, iar 180,5 mii (52,8%) – ai serviciilor IPTV.

În perioada de raportare 2019, numărul utilizatorilor cu acces la conținut TV în format digital a însumat 260,8 mii, iar al celor care recepționează doar semnal TV în format analogic – a alcătuit 103,4 mii.

Conform datelor prezentate de către peste 80 furnizori activi pe piața serviciilor TV contra plată – peste 51% din numărul total de abonați au utilizat rețele TV prin cablu, mai mult de 48% – rețele IPTV, iar mai puțin de 0,1% – tehnologia MMDS. Aceleași date arată că peste 60% din abonați au recepționat semnal TV în format digital, iar peste 37% – în format analogic.

La 1 noiembrie 2016, Î.S. Radiocomunicații a lansat primul Multiplex digital, care la acel moment asigura o rată de acoperire de peste 80% din populație și avea incluse următoarele posturi TV: Moldova 1, TVR, Publika TV, Prime, N4, Accent TV, Canal 2 și Canal 3. În anul 2018, rețeaua Multiplex a fost perfecționată, asigurând la ziua de azi o acoperire de 95% a teritoriului Republicii Moldova.

CONCLUZII

Constatând că numărul total de abonați la serviciile media audiovizuale crește constant, grație creșterii gradului de penetrare a rețelelor internet în țară, sporind astfel numărul de abonați conectați la

rețele IPTV implicând și efectele generate de Pandemia globală de Covid-19; a faptului că recepționarea semnalului TV în format digital este în continuă creștere, televiziunea cu siguranță constituie principala sursă de informare, creditată cu cel mai înalt nivel de încredere din parte consumatorilor, fiind urmată de media online care are cea mai mare dinamică de creștere. În aspectul dat, tendințele doar vor continua să se mărească acest fapt fiind provocat de pandemia globală. În acest sens, cu certitudine, putem afirma că consumul de media în Republica Moldova este dictat în primul rând de necesitatea de informare, fiind urmată de obișnuință, distracție și plăcere, dorința de învăța ceva, de plictiseală, ultima categorie fiind o metodă de a uita de problemele cotidiene, aceasta și reprezintă media viitorului. În acest sens, urcând pe poziția doi, după TV, mediul online crește cel mai dinamic devansând media tradițională, fiind ajutat prin dezvoltarea rapidă a tehnologiilor, diminuarea costurilor de utilizare și comoditatea de utilizare. În acest sens, progresele tehnologiilor informaționale au sporit numărul portalurilor ca produs al presei online. Internetul oferă nu numai ziarelor tradiționale posibilitatea de a distribui produsul lor digital, dar, de asemenea, a permis formarea de noi entități de presă exclusiv online.

În contextul constatărilor de mai sus, recomandăm susținerea eforturilor și investițiilor de extindere a rețelelor IPTV în țară, pentru asigurarea distribuției TV-urilor autohtone într-o arie cât mai largă și crearea de facilități fiscale de stimulare a extinderii rețelelor. De asemenea, important considerăm este efectuarea unui studiu privind identificarea soluțiilor și implementării acestora, pentru eficientizarea costurilor de gestiune a Multiplexului digital, astfel încât să fie cât mai accesibil pentru serviciile media audiovizuale.

BIBLIOGRAFIE

1. Anuar statistic dezvoltare a comunicațiilor electronice în Republica Moldova, în anul 2019 al Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației https://www.anrceti.md/files/filefield/Anuar%20statistic%202019_22aprilie_2020.pdf
2. Studiu național Percepția populației despre mass-media și aptitudinile mediatice în Republica Moldova, noiembrie 2020 https://internews.md/publicatii/INTERNEWS_Final%20report_24.11.20_RO.pdf
3. CJI. Studiul național de audiență a mass-media. <http://media-azi.md/ro/publicatii/„studiul-național-de-audiență-mass-media>
4. ADC – IMAS. http://imas.md/pic/archives/10/imas_evolutie_si_preferinte_mass_media.pdf
5. Society of Motion Picture and Television Engineers: *SMPTE 292M-1998: Bit-Serial Digital Interface for High Definition Television*.
6. Webster, Frank, and Robins, Kevin. (1986). *Information Technology—A Luddite Analysis*. Norwood, NJ: Ablex.
7. Raport cu privire la activitatea Consiliului Coordonator al Audiovizualului al Republicii Moldova în anul 2019 <http://www.audiovizual.md/files/RAPORT%20CA%202019.doc.pdf>

ANALIZA EXPERIENȚEI INTERNAȚIONALE ÎN FINANȚAREA EDUCAȚIEI

ANDRONIC Adrian,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Școala Doctorală, Chișinău, Republica Moldova
ORCID: 0000-0001-6645-146X

Rezumat: Este bine cunoscut că educația este temelia unei națiuni. Țările care au implementat acest principiu și au investit masiv în dezvoltarea durabilă a sectorului educațional al țării sunt acum lideri în inovare, influență globală, ocupare, gândire inovatoare, asistență medicală de clasă mondială, tehnologie, influență ideologică și chiar armată. Au diversificat investițiile în educație, ceea ce a stimulat progresul în toate sectoarele. Dimpotrivă, multe națiuni se bazează pe anumite țări avansate pentru creativitate, educație și chiar pentru a lua decizii esențiale. Aceste națiuni nu își pot sprijini dezvoltarea durabilă pentru că se bazează pe altele. În plus, unele țări sunt foarte dependente de resursele naturale, care în prezent se confruntă cu constrângeri din cauza crizei economice globale sau a lipsei alternativelor. Țările cele mai bine educate din lume au mai mulți cercetători, un sistem educațional diversificat de clasă mondială și creativitate pentru a face față circumstanțelor globale în schimbare. Astfel, finanțarea pentru educație echitabilă de calitate deschide multe oportunități de angajare, ceea ce duce la scăderea ratei șomajului și a criminalității în țară și, ca urmare, duce la dezvoltarea economică durabilă a țării.

Cuvinte cheie: educație, finanțare, buget, dezvoltare economică

Abstract: It is well known that education is the foundation of a nation. Countries that have implemented this principle and invested heavily in the sustainable development of the country's education sector are now leaders in innovation, global influence, employment, innovative thinking, world-class healthcare, technology, ideological influence and even military. They have diversified investment in education, which has spurred progress in all sectors. On the contrary, many nations rely on certain advanced countries for creativity, education and even to make essential decisions. These nations cannot support their sustainable development because they rely on others. In addition, some countries are highly dependent on natural resources, which are currently facing constraints due to the global economic crisis or the lack of alternatives. The world's best-educated countries have more researchers, a diverse world-class education system, and the creativity to deal with changing global circumstances. Thus, funding for quality equitable education opens up many employment opportunities, which leads to lower unemployment and crime rates in the country and, as a result, leads to sustainable economic development of the country.

Keywords: education, financing, budget, economic development

JEL: JEL: H52, I22, I25.

INTRODUCERE

Educația este în continuă transformare, schimbând modul în care vedem învățarea și rezolvarea problemelor care apar odată cu progresul umanității. Educația corectă și creșterea oamenilor cu o nouă edificare sunt asociate cu dezvoltarea societății și, desigur, a țării. În ceea ce privește dezvoltarea unei țări sau a unei societăți, se crede că diferențele de nivel de educație sunt unul dintre principalele motive ale diferențelor de performanță economică între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare [1, 2]. Prin urmare, finanțarea pentru educație este esențială pentru ca statul să crească nivelul de educație al țării. Potrivit lui Becker [3], finanțarea educației este o investiție de capital. Investițiile în educație ajută o

societate să educe oamenii și să contribuie la progresul general al cetățenilor și la schimbarea socială. Se crede că oamenii mai bine educați au așteptări mai precise și își urmăresc aspirațiile mai eficient decât oamenii cu niveluri de educație mai scăzute [4].

Ipoieza centrală a acestei lucrări se bazează pe ideea că educația este principala forță motrice din spatele dezvoltării personale, naționale și globale, iar cheltuielile pentru educație într-o țară sunt interconectate cu dezvoltarea economică. Țările cu venituri pe cap de locuitor mai mari investesc mai mult în educația copiilor. Prin urmare, eforturile de a promova o creștere economică mai favorabilă incluziunii și sisteme educaționale mai bune pot extinde raza de acțiune a tinerilor din țările în curs de dezvoltare și pot reduce inegalitățile între genuri și grupuri sociale.

Astfel, în această lucrare, explicăm că investiția în educație nu înseamnă dezvoltarea infrastructurii, utilizarea tehnologiilor actualizate, umplerea bibliotecii universitare cu cărți învechite și inutile sau cumpărarea de dispozitive scumpe doar pentru un bun clasament mondial al universităților. În schimb, înseamnă planificare sectorială, investiții în educație, lansarea de noi cursuri pentru toate nivelurile de învățământ, formarea cadrelor didactice adaptate nivelului de elevi și mediului de învățare, asigurarea disponibilității celor mai recente și influente cărți în bibliotecă și oferirea burse guvernamentale pentru absolvenți cu înaltă calificare, oferind studenților burse internaționale cu condiția întoarcerii acasă etc.

REVIZUIREA LITERATURII DE SPECIALITATE

Investițiile în educație reprezintă un catalizator pentru pregătirea eficientă a următoarei generații pentru dezvoltarea economică, socială și culturală a țării. Economisții sunt de părere că timpul și banii investiți în plata educației dau roade și că au un efect net pozitiv asupra capacității de a satisface nevoile umane [5, 6]. Țările dezvoltate alocă mai multe fonduri educației, în special cercetării educaționale. În ceea ce privește investițiile în educație, Barsay [7] crede că „țările dezvoltate ale lumii pariază foarte mult pe investițiile în educație, pariând că va fi nevoie de o populație foarte educată pentru a ocupa locurile de muncă de mâine, pentru a dezvolta o economie sănătoasă și pentru a genera suficient venituri fiscale pentru a sprijini guvernul”. Recent, toate țările și-au mărit semnificativ finanțarea pentru educație. De exemplu, între 2010 și 2014, cheltuielile pentru educație au crescut cu o medie de 5% per student în 35 de țări OCDE (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică). În unele țări, a crescut într-un ritm mult mai rapid. De exemplu, din 2008 până în 2014, cheltuielile pentru educație au crescut cu 76% în Turcia, 36% în Israel, 32% în Marea Britanie și 27% în Portugalia [8].

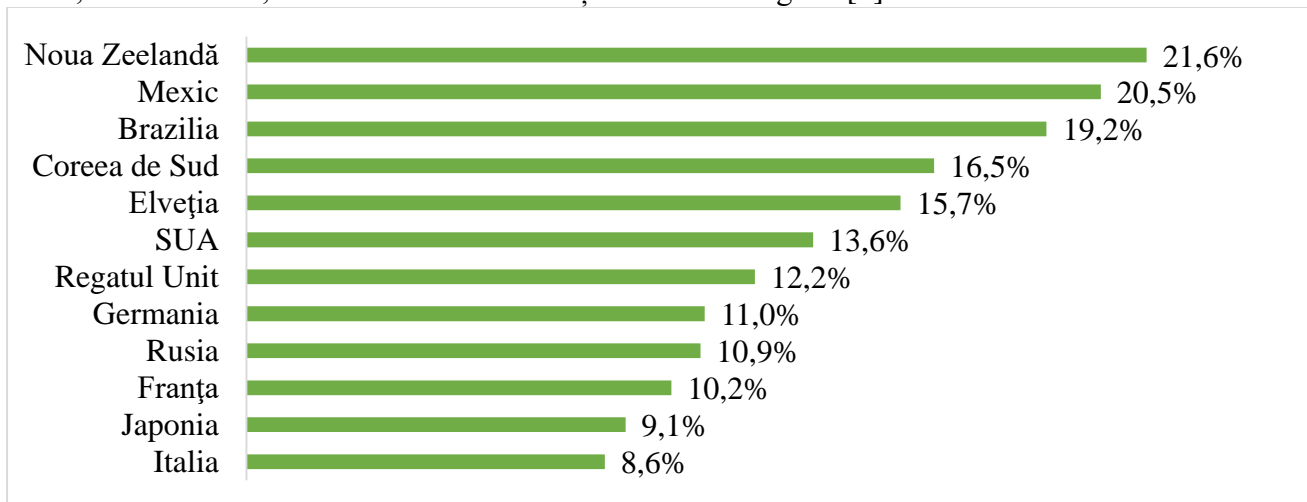

Fig.1. Cheltuieli pentru educație ca procent din cheltuielile totale în țările selectate. Sursa: [9]

Un factor interesant este că, deși bugetul pentru educație în Statele Unite ale Americii (SUA) a fost limitat la momentul indicat, alocarea pentru școlile primare și gimnaziale de acolo este mai mare decât în toate țările. Referitor la acest lucru, Barsay a scris, „chiar și cu reduceri de cheltuieli, Statele Unite cheltuiesc în continuare mai mult pe elev decât majoritatea țărilor. În 2014, SUA a cheltuit 11319 dolari

per elev de școală primară, comparativ cu media OCDE de 8733 dolari și 12995 dolari pentru fiecare elev, în comparație cu media la nivelul OCDE de 10106 dolari per elev”.

Dimpotrivă, opusul predomină în țările din Orientul Mijlociu. Printre primele douăsprezece țări cu un nivel ridicat de educație, nu există nici o țară din Orientul Mijlociu, deși unele țări din această regiune sunt printre cele mai bogate din lume.

Țările din Orientul Mijlociu tind să pună mai mult accent pe învățământul terțiar decât pe cel secundar, ceea ce este mai important pentru elevi să aibă o educație de bază solidă. Această mișcare greșită afectează negativ încrederea, entuziasmul și cunoașterea necesară a materiei de studiu la nivel universitar, deoarece relevă o diferență semnificativă între sistemul școlar și structura învățământului universitar. Potrivit indicelui de performanță a educației, în ciuda resurselor lor financiare, mai multe țări din Orientul Mijlociu trebuie încă să transforme bogăția națională în oportunități extinse pentru educația de bază. Kuwait, Arabia Saudită, Qatar și Oman au rezultate slabe în acest sens [10, 11].

METODOLOGIE

În această lucrare de cercetare sunt utilizate metode științifice generale de sinteză și inducție, precum și metode calitative legate de științele economice. Lucrarea a folosit analiza de conținut a documentelor legate de tema de cercetare. Principala bază de informații pentru această metodă au fost sursele internaționale și datele oficiale de la agențiile guvernamentale responsabile din țările respective. Metoda statistică de analiză a datelor a fost folosită pentru a dezvolta grafice adecvate pentru o prezentare mai convenabilă a informațiilor. Se folosește și metoda instituțională, care permite analizarea problemei prin prisma înțelegerii întregului sistem de administrație publică.

ANALIZĂ ȘI DISCUȚII

În a doua jumătate a secolului XX, educația era percepută în principal ca o investiție în capitalul uman cu beneficii pe termen lung atât pentru persoana educată, cât și pentru societate.

În primul rând, în toate țările, finanțarea publică este considerată unul dintre principalele instrumente în dezvoltarea și extinderea educației. În timpul Revoluției Industriale din 1750–1990, cei mai importanți producători din lume au fost Regatul Unit, Germania, Franța, Rusia, Italia, SUA și Japonia. În țările menționate mai sus, finanțarea educației depindea de finanțarea locală, statală și federală. După revoluția industrială din anii 1950-1970, cheltuielile pentru educație în SUA au crescut vertiginos [12].

Pe de altă parte, în cazul Franței, cheltuielile pentru educație au fost inițial scăzute și în primul rând private, apoi în 1833, finanțarea a început să crească din resursele locale după adoptarea unei legi care scutea comunele de la creșterea taxelor locale pentru școli și, în final, în 1881, anul în care guvernul a preluat cea mai mare parte a responsabilității financiare după introducerea unei noi legi care desființează toate taxele și taxele de școlarizare în școlile primare publice [13].

America de Nord și Europa au un buget mai mare pentru fiecare an fiscal decât alte țări. Cu toate acestea, datele Băncii Mondiale arată că țările europene cheltuiesc mai mult pentru învățământul secundar și terțiar decât pentru primar [14]. Învățământul preșcolar public din Europa este în general mai dezvoltat decât, de exemplu, în țările OCDE non-europene. Profesorii din Orientul Mijlociu știu, de asemenea, că lipsa unui învățământ de calitate la nivel primar face dificil pentru elevi să facă față sistemului la nivel terțiar.

Figurile 2 și 3 ilustrează din cheltuielile totale pentru educație contribuit direct de către familiile din 15 țări dezvoltate și din 15 țări subdezvoltate, grupate pe nivel de venit.

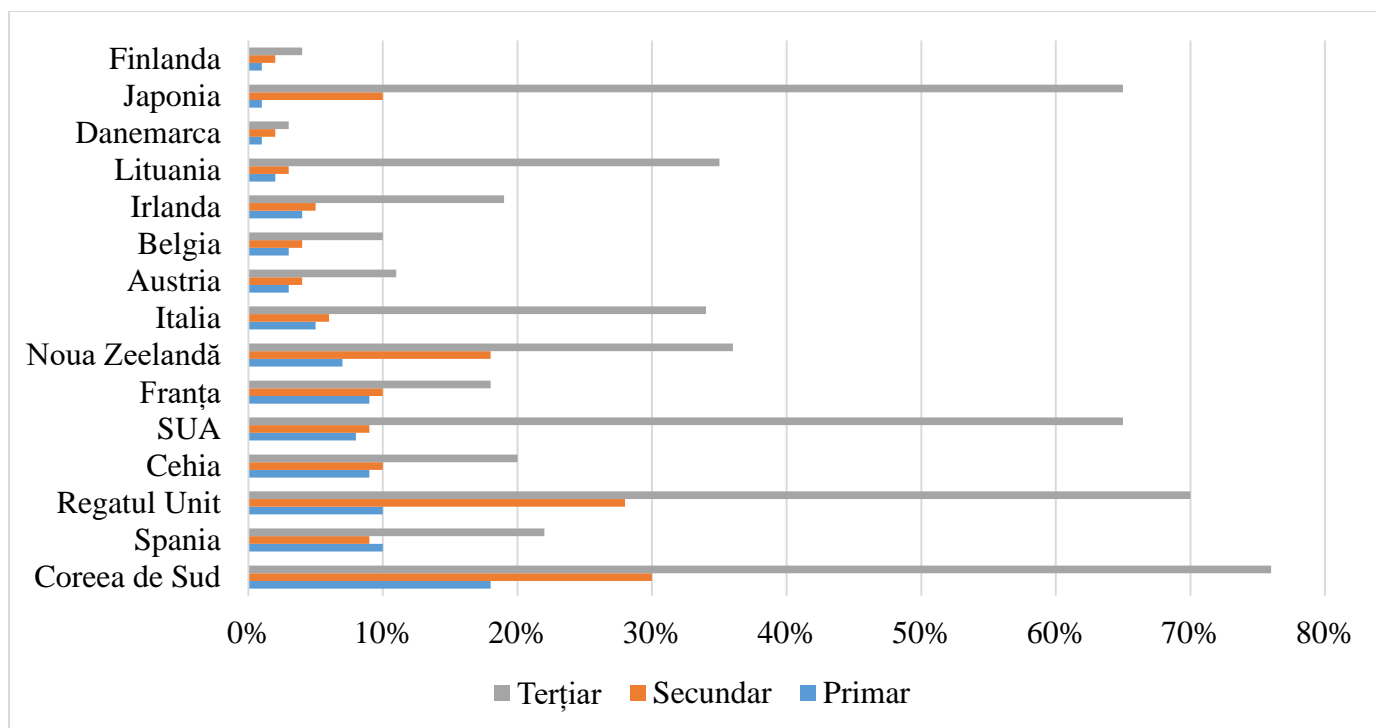

Fig. 2. Procentul din cheltuielile totale pentru educație contribuit direct de către familiile din 15 țări dezvoltate, grupate pe nivel de venit, cele mai recente valori 2004-2012. Sursa: [15].

Din datele prezentate în Figurile 2 și 3 putem înțelege că guvernul și cetățenii unei țări ar trebui să își asume responsabilitatea pentru finanțarea educației, mai degrabă decât să se bazeze în întregime pe fondurile guvernamentale.

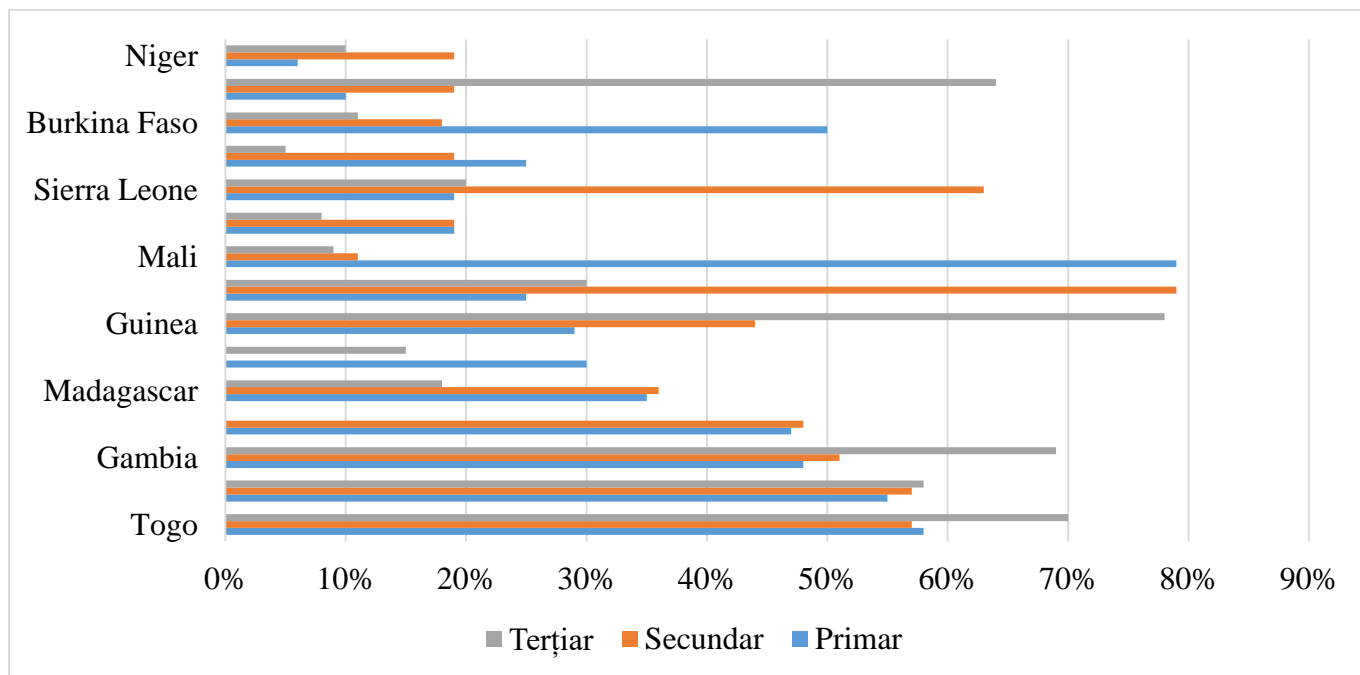

Fig. 3. Procentul din cheltuielile totale pentru educație contribuit direct de către familiile din 15 țări subdezvoltate, grupate după nivel de venit, cele mai recente valori 2004-2012. Sursa: [15].

Pe de altă parte, investițiile inadecvate în educația publică determină ca familiile să plătească o parte semnificativă din costul educației copiilor lor. Pe o medie ponderată pe țară, familiile din țările cu venituri mici reprezintă 27% din toate cheltuielile. Contribuțiile private la educație pot compensa decalajul bugetar pentru învățământul public. Dacă cei mai bogați își asumă costurile, iar resursele publice sunt utilizate în principal pentru a sprijini copiii mai săraci și mai puțin înstăriți, aceasta poate avea chiar elemente ale unei soluții centrate pe echitate. Figura 4 arată cheltuielile medii ale familiilor din 15 țări sub-sahariene pentru fiecare nivel de educație. Ponderea cheltuielilor totale ale familiilor este mai mare pentru treapta a II-a de învățământ secundar comparativ cu învățământul secundar inferior și pentru învățământul secundar inferior comparativ cu nivelul primar. Cu toate acestea, este cel mai scăzut la nivel terțiar, cu 19% din cheltuielile totale, deși studenții provin în general din cele mai bogate familii.

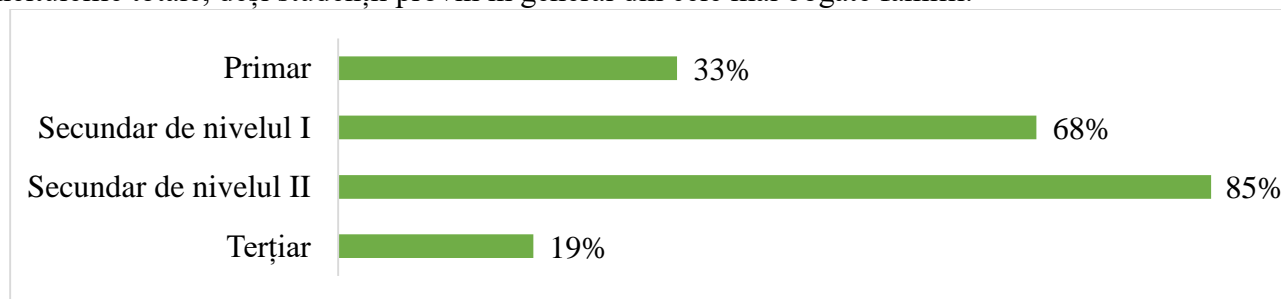

Fig. 4. Nivelul mediu al cheltuielilor familiilor pentru 15 țări sub-sahariene pentru fiecare nivel de educație. Sursa: [15].

Contribuțiile părinților la costurile educației includ angajarea de profesori pentru a compensa absența unui profesor cu remunerare din partea statului. În 2015, 28,5% dintre profesorii din 11 țări sub-sahariene erau profesori comunitari finanțați de părinți [16]. Deși acum mai multe țări îi subvenționează public pe acești profesori, mulți primesc în continuare finanțare de la cetățeni. În țările cu venituri mici și medii, tendința cea mai comună este aceea că contribuțiile familiilor la învățământul terțiar sunt printre cele mai costisitoare investiții și unde venitul privat din educație este cel mai mare: de exemplu, 4% în Malawi, 7% în Ciad și 8% la sută în Mali. În 7 din 15 țări, contribuția familiilor la învățământul terțiar este mai mică decât contribuția familiilor la școala primară, chiar dacă învățământul terțiar este disponibil aproape exclusiv pentru elevii din familii mai bogate. În unele țări cu venituri mici, în care educația este aproape în întregime subvenționată de guvern, cum ar fi Ciad, Madagascar, Malawi și Mali, majoritatea cheltuielilor pentru educația primară (18-34%) revin familiilor din cauza accesului inegal la resursele publice [17].

Potrivit revistei „Global Finance”, în 2022 [18], primele 30 de țări cele mai bogate din lume au inclus 11 țări din Asia, 16 din Europa, două din America de Nord și una din Australia. Din cele 11 țări asiatice, șase se află în regiunea Orientului Mijlociu. Un fapt interesant este că, cu excepția Singapore, toate celelalte țări cele mai bogate din Asia cheltuiesc mai puțin de 1% din PIB pentru cercetare și dezvoltare.

Mai mult, există mai puțin de 605 cercetători la un milion de locuitori. Spre deosebire de țările care fac parte din regiunile Americii de Nord, Europa și Oceania, cu excepția Maltei, celelalte șaptesprezece țări investesc mai mult de 1,3% din PIB-ul lor anual în cercetare și dezvoltare. În plus, peste 4233 de oameni sunt cercetători la un milion de locuitori din aceste șaptesprezece țări. Din datele de mai sus, devine clar că țările asiatice sunt cu mult în urma țărilor din alte regiuni în cercetare și dezvoltare; chiar și Grecia instabilă din punct de vedere economic investește mai mult în cercetare, iar numărul cercetătorilor este mai semnificativ decât în majoritatea celor mai bogate țări asiatice. Țările asiatice trebuie să se concentreze pe cercetare și dezvoltare pentru un progres economic și educațional durabil.

Pe de altă parte, în lumea globalizată de astăzi, tehnologia joacă un rol destul de important în cercetarea și dezvoltarea în domeniul comunicării și utilizării informației. Prin urmare, este necesară o

forță de muncă eficientă pentru a utiliza tehnologia. În ceea ce privește îmbunătățirea tehnologiei moderne și a cercetării și dezvoltării, tehnologiile sunt generate prin investiții în cercetare și dezvoltare, ceea ce, la rândul său, necesită utilizarea intensivă a unei forțe de muncă foarte educate și inteligente. În consecință, învățământul superior afectează creșterea economică direct și indirect prin crearea și dezvoltarea de noi tehnologii [4]. După începutul revoluției industriale din 1750, a devenit evident că țările dezvoltate de vârf, cum ar fi Marea Britanie, SUA, Japonia, Germania, Rusia, Italia și altele, au investit masiv în dezvoltarea sectorului educațional, deoarece la acel moment această finanțare era legată de productivitatea muncii.

În 1993, cheltuielile totale pentru instituțiile de învățământ din SUA au fost de 4,2% din produsul intern brut pentru clasele primare și secundare, 2,5% pentru învățământul terțiar și 6,8% pentru toate nivelurile combinate. În comparație, Canada și Franța au cheltuit mai mult decât toate țările G-7 pentru învățământul primar și secundar. Canada a cheltuit mai mult pentru învățământul superior decât SUA în total [19]. Este evident că investițiile în educație în țările dezvoltate sunt mai mari decât în alte țări.

CONCLUZII

Investițiile colosale în educație nu pot garanta cu exactitate o educație de calitate. De exemplu, chiar dacă țările din Orientul Mijlociu investesc anual fonduri destul de importante în învățământul superior și au un buget decent pentru educație, ele totuși contribuie la dezvoltarea sectorului educațional în lume. Un plan bine gândit, cheltuielile orientate pentru educație și eficiența sistemului de învățământ existent joacă un rol decisiv aici. Indicatorii unei țări în procesul de dezvoltare sunt strâns legați de eficacitatea sistemului de învățământ [1]. Pe lângă câteva contribuții pozitive la sfera socială, culturală și politică, un sistem educațional eficient crește competitivitatea și încurajează creșterea economică prin formarea unei forțe de muncă calificate și creșterea productivității economice.

Cel mai important avantaj al țărilor dezvoltate este că au potențialul pentru o forță de muncă bine educată și calificată, care ține pasul cu schimbările rapide în producție și productivitatea high-tech. Creșterea nivelului de educație are un efect pozitiv asupra capacității de a dobândi noi cunoștințe. În consecință, calitatea educației într-o țară afectează semnificativ clasamentul general al unei țări. Ratingul țării bazat pe indicatorii calității educației este alcătuit din atractivitatea investițiilor, creșterea economică, venitul pe cap de locuitor, nivelul sărăciei, raportul pozitiv al fluxurilor migraționale și nivelul scăzut al economiei subterane.

De exemplu, conform clasamentului „US News & World Report 2018” în domeniul educației, primele 30 de țări includ 22 de țări din Europa, două din America de Nord, două din Oceania și patru din regiuni asiatice [20]. Acest lucru se reflectă practic în alte industrii. Dintre primele 30 de țări din lume în ceea ce privește educația, 93,33% sunt printre primele 30 de țări în clasamentul general. În plus, 76,67% (23 de țări) dintre țările incluse în clasamentul de mai sus, se numără printre cele mai influente 30 de țări din lume. De asemenea, 83,33% (25 de țări) dintre aceste țări sunt printre cele mai progresiste 30 de țări.

În țările dezvoltate ale lumii cu finanțare mai mare pentru educație, rata criminalității este mai mică, iar oamenii au un stil de viață mai decent. De asemenea, mai multă educație înseamnă mai multe oportunități de muncă, ceea ce duce la mai puține infracțiuni. În plus, se poate susține că investițiile semnificative în educație sunt asociate cu o stabilitate mai excelentă a structurilor sociale [4]. Școala îi ajută pe copii să înțeleagă valorile sociale și îi încurajează să se comporte într-un mod corect din punct de vedere social, așa că se așteaptă ca oamenii educați să fie mai civilizați și mai toleranți cu ceilalți. Ca urmare, comunitățile educate tind să fie mai stabile și mai puțin predispuse la conflicte sociale violente decât societățile cu populații mai puțin educate. Această atmosferă predomină în țări precum Finlanda, Canada, Norvegia, Danemarca, Elveția și Suedia.

Diversificarea este o garanție a unui viitor sigur și ca instrument principal pentru minimizarea riscurilor. Investițiile în educație trebuie diversificate pentru a echilibra dezvoltarea educației, deoarece are un impact asupra creșterii economice durabile în toate sectoarele. Ar trebui să acopere învățământul

incomplet, secundar și superior, precum și educația medicală, tehnologică, mecanică, științifică și socială. Ele trebuie să fie legate de dezvoltarea generală socială, de mediu și culturală. În plus, toate aceste progrese trebuie actualizate din când în când pentru a răspunde nevoilor globale. Investițiile diversificate în educație vor acoperi și nevoile piețelor interne și internaționale. Pot fi supravegheate de organizații guvernamentale și neguvernamentale asociate cu obiectivele economice și educaționale ale țării.

Rezultatul finanțării educației se poate reflecta pe mai mulți ani sau decenii. Rezultatul finanțării educației se poate reflecta pe mai mulți ani sau decenii. Standardele și sistemele bine stabilite pentru evaluarea calității educației sunt esențiale pentru a obține rezultate frumoase în educație și pentru a atrage investiții diversificate în acest și alte sectoare. Investițiile diversificate în educație și educația interdisciplinară reduc, de asemenea, riscul economic. China a luat inițiative pentru a dezvolta talentul multidisciplinar ca prioritate de vârf și cheie pentru a permite celei mai largi game de resurse sociale de înaltă calitate să curgă în educație pentru a stimula inovația [21].

Calitatea educației nu înseamnă un aflus de bani; dacă ar fi posibil, țările bogate în resurse ar avea cele mai bune școli, universități, institute de cercetare și cercetători. Mediul de cercetare, fondul de cercetare, transparența, investițiile, identificarea lacunelor în sistemul de învățământ, cunoașterea aprofundată a circumstanțelor lumii actuale, entuziasmul și eficiența utilizării tehnologiilor de ultimă oră și nu doar cumpărarea acestora, ar trebui luate în considerare cu atenție înainte de finanțare.

Strategia de dezvoltare a unei țări și viziunea pe termen lung trebuie luate în considerare înainte de finanțarea sectorului educațional. Trebuie să creăm o generație muncitoare, informată, curioasă și talentată pentru a obține rezultatul promițător al acestui sprijin. Factorii politici ar trebui să considere aceasta o investiție pe termen lung; ar putea dura câteva decenii pentru a vedea rezultatele acestei finanțări. Singapore este un bun exemplu aici.

În anii 1980, economia Singapore a început să înflorească, iar accentul în sistemul educațional din Singapore s-a mutat de la cantitate la calitate [22]. S-a făcut multă diferențiere pentru studenții cu abilități academice diferite, de exemplu, modernizarea învățământului profesional în noul cadru al Institutului de Tehnologie și împărțirea fluxului general în școlile secundare în fluxuri academice și tehnice. Programul de educație pentru supradotați este, de asemenea, conceput pentru studenții mai înclinați din punct de vedere academic. În 1997, sistemul educațional din Singapore a început să se transforme într-un sistem educațional bazat pe capacități, după ce prim-ministrul Goh Chok Tong și-a conturat viziunea despre „școli de gândire, națiuni care învață”. Această politică a pus accent pe educația națională, gândirea creativă, învățarea colaborativă și alfabetizarea TIC [23].

Putem conchiziiona că finanțarea și transformarea educației este, la fel ca și natura umană, în continuă schimbare și dezvoltare. În lumea digitală de astăzi, acest lucru se întâmplă rapid. La fiecare cinci ani, autoritățile guvernamentale ar trebui să revizuiască sistemul de învățământ școlar și universitar. Cărțile și planurile de curs ar trebui revizuite pentru actualizări. Prin urmare, aici sunt necesare investiții constante. Dacă elevii și studenții vor absolvi cursuri actualizate, se va crea o forță de muncă eficientă, care va aduce o contribuție de durată la economia țării. Dacă economia țării prosperă, piața muncii se va extinde și, în cele din urmă, problemele șomajului și a migrației se vor reduce.

Până în 2030, 619 milioane de copii cu vârsta cuprinsă între 3 și 15 ani vor trebui să fie înscriși la școală pentru a oferi tuturor educației de la preșcolar până la gimnaziu [15]. Educația este un instrument puternic pentru a rupe ciclul sărăciei pentru oameni, familii și țări. Educația are puterea de a îmbunătăți veniturile, sănătatea și comportamentul, dar potențialul său este în prezent nerealizat. Pentru ca educația să își atingă scopul, guvernele și partenerii lor de dezvoltare trebuie să-și sporească contribuțiile financiare și să promoveze mai multe politici și finanțare pro-echitate. cei mai săraci copii – și claselor timpurii, care sunt cele mai importante pentru învățarea viitoare.

BIBLIOGRAFIE

1. Mercan, M. and S. Sezer, *The effect of education expenditure on economic growth: The case of Turkey*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2014. **109**: p. 925-930.
2. Devarajan, S., V. Swaroop, and H.-f. Zou, *The composition of public expenditure and economic growth*. Journal of monetary economics, 1996. **37**(2): p. 313-344.
3. Becker, W.E. and D.R. Lewis, *Higher education and economic growth*. 1993: Springer.
4. Vila, L.E., *The outcomes of investment in education and people's well-being*. European journal of education, 2005. **40**(1): p. 3-11.
5. Jong-Wha, L. *Why we must invest more in education*. in *World Economic Forum*. 2014.
6. Creciun, A. and V. Ganea, *Particularități de esență ale investițiilor în educație și formare profesională*. Economie și Sociologie, 2011(3): p. 141-144.
7. Barsay, J., *While the rest of the world invests more in education, the US spends less*. Hechinger Report. September, 2017.
8. McCarthy, N., *Which countries invest the most in education*. 2016.
9. Wolff, E.N., W.J. Baumol, and A.N. Saini, *A comparative analysis of education costs and outcomes: The United States vs. other OECD countries*. Economics of Education Review, 2014. **39**: p. 1-21.
10. Akkari, A., *Education in the Middle East and North Africa: The current situation and future challenges*. International Education Journal, 2004. **5**(2): p. 144-153.
11. Kamel, S., *Education in the Middle East: Challenges and opportunities*. Business and education in the Middle East, 2014: p. 99-130.
12. Cohn, E., *The Costs of Formal Education in the United States, 1950-1975*. journal of education finance, 1977. **3**(1): p. 70-81.
13. Harrigan, P.J., *Church, state, and education in France from the Falloux to the Ferry laws: A reassessment*. Canadian Journal of History, 2001. **36**(1): p. 51-84.
14. Indicators, O., *Education at a Glance 2022*.
15. Unicef, *The investment case for education and equity*. 2015: Unicef.
16. Oketch, M., *Financing higher education in sub-Saharan Africa: some reflections and implications for sustainable development*. Higher Education, 2016. **72**(4): p. 525-539.
17. Iyengar, R., *Making Education the Foundation to Meet All Sustainable Development Goals*. 2017.
18. Ventura, L. *Richest Countries in the World 2022*. 2022 [cited 2022/11/03; Available from: <https://www.gfmag.com/global-data/economic-data/richest-countries-in-the-world>].
19. Statistics, N.C.f.E., et al., *The condition of education*. 2009: US Department of Education, Office of Educational Research and Improvement
20. U.S. News & World Report. *Education Rankings*. 2018; Available from: <https://www.usnews.com/news/best-states/rankings/education>.
21. PR Newswire. *Schools embrace a diversified capital investment era.*(31.05. 2016). 2016; Available from: <https://www.prnewswire.com/news-releases/chinas-k-12-schools-embrace-a-diversified-capital-investment-era-300276793.html>.
22. Mok, K.H., *Varieties of regulatory regimes in Asia: The liberalization of the higher education market and changing governance in Hong Kong, Singapore and Malaysia*. The Pacific Review, 2008. **21**(2): p. 147-170.
23. Bhuiyan, A.A.M., *Financing education: A route to the development of a country*. The Journal of Educational Development, 2019. **7**(3): p. 209-217.

IMPORTANȚA RELAȚIILOR ECONOMICE BILATERALE CU ȚĂRILE UNIUNII EUROPENE ÎN ECONOMIA REPUBLICII MOLDOVA

BLANUȚA Victoria,
Doctorandă,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
victoria.blanuta@ase.md

Abstract *The purpose of this research is to analyze statistical data that reflect the impact of strengthening bilateral relations between the Republic of Moldova and the European Union countries. The need for such an analysis is timely from the perspective of assessing the impact of the Moldova–European Union Association Agreement, including the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), which gave a significant boost to trade flows between both parties. The research aims to present a retrospective of export and import flows with EU countries during the years 2012-2021 and the period January-August 2022, highlighting what are the main trade partner countries and the main product groups traded between Moldova and EU. The actuality of the research resides in the analysis of the impact of the war in the neighboring country on exports and imports on the trade with the EU countries versus the countries of the Commonwealth of Independent States (CIS), as well as highlighting the main benefits that our country will receive once it has received the status of a candidate country upon joining the EU. In the process of writing this article, the methods of statistical and comparative data analysis have been used. As a result of the respective analysis, it was found that the economy of the Republic of Moldova is strongly oriented towards the market of the European Union countries and the status of a candidate country for joining the EU will bring major benefits in the nearest future. If the European Union will continue to support the Republic of Moldova in the structural reforms implementation, this will offer the possibilities to attract more investments, create new jobs, optimize the use of the production factors, increase the competitiveness of Moldovan products, improve education services and many other benefits that will increase the level of living for population.*

Cuvinte-cheie: *Acord de Asociere, comerț exterior, companii exportatoare, export, impact economic.*

JEL: F10

INTRODUCERE

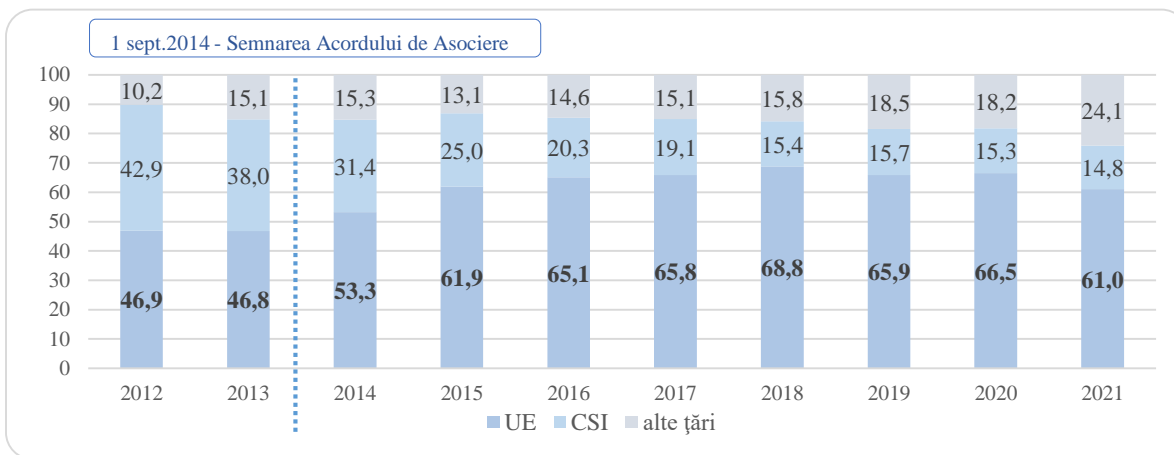
Intrarea în vigoare în anul 2014 a Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană (UE), inclusiv constituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) dintre ambele părți, a condus la intensificarea legăturilor comerciale și economice bilaterale. Aceasta s-a datorat eliminării barierelor tarifare și non-tarifare în derularea comerțului dintre Moldova și UE. Încă până la semnarea Acordului de Asociere s-a anticipat un impact net pozitiv, reflectat printr-o creștere accelerată a fluxurilor comerciale și, ulterior, a investițiilor, locurilor de muncă, a competitivității și, în rezultat, creștere economică.

REZULTATE

Analiza datelor statistice privind comerțul exterior al Republicii Moldova cu țările UE scoate în evidență că Acordul de Asociere a impactat pozitiv economia noastră. Odată cu excluderea barierelor tarifare și non-tarifare din calea comerțului dintre Moldova și UE, începând cu anul 2015, țările UE au depășit 60% în structura exporturilor și își mențin poziția dominantă până în prezent (Figura 1). Țările membre ale Uniunii Europene continuă să reprezinte principalul partener economic al Republicii Moldova. În perioada ultimilor 5 ani (2017-2021) ponderea UE în exportul de mărfuri a constituit în medie

66%. Exporturile spre UE sunt orientate preponderent spre cinci țări destinate: România, Germania, Italia, Bulgaria și Polonia (Figurile 2 și 3). În structura exporturilor, România deține cea mai mare pondere, care s-a majorat gradual de la 35% în anul 2012 până la circa 43% în anul 2021. Semnarea Acordului de Liber Schimb cu UE, costurile logistice reduse, prezența mai însemnată a investițiilor românești pe piața locală au creat premise pentru creșterea substanțială a volumului de mărfuri exportate în România. De asemenea, Germania și-a întărit poziția în structura exporturilor spre UE - de la 7% în anul 2012 până la 13% în anul 2021. Ponderea Bulgariei și Poloniei a rămas practic stabilă în jur de 4% și 6%, iar ponderea Italiei s-a diminuat: de la 20% la 13%.

Figura 1. Ponderea grupelor de țări în exporturile RM, anii 2012-2021, %

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Biroului Național de Statistică

Republica Moldova exportă spre UE cinci grupe principale de mărfuri (Figurile 4 și 5), care dețin circa 80% în valoarea totală a exporturilor spre UE: 1) mașini și aparate, echipamente electrice și părți ale acestora; 2) produse ale regnului vegetal; 3) materiale textile și articole din aceste materiale; 4) producția industriei alimentare și tutunului, vinului; și 5) mărfuri și produse diverse.

Figura 2. Structura exporturilor spre UE pe țări în anul 2021, %

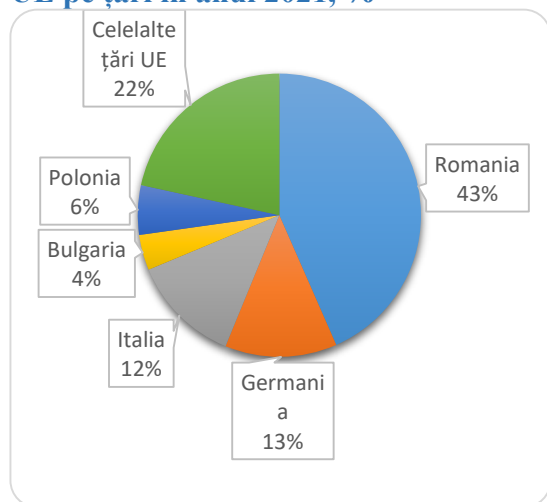
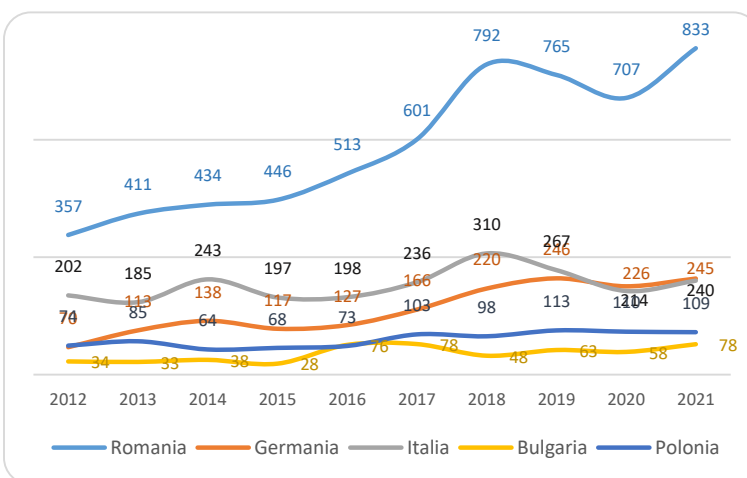

Figura 3. Evoluția exportului spre principalele țări UE în anii 2012-2021, mil. dolari

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Biroului Național de Statistică

Figura 4. Structura exporturilor spre UE pe principalele grupe de mărfuri în anul 2021, %

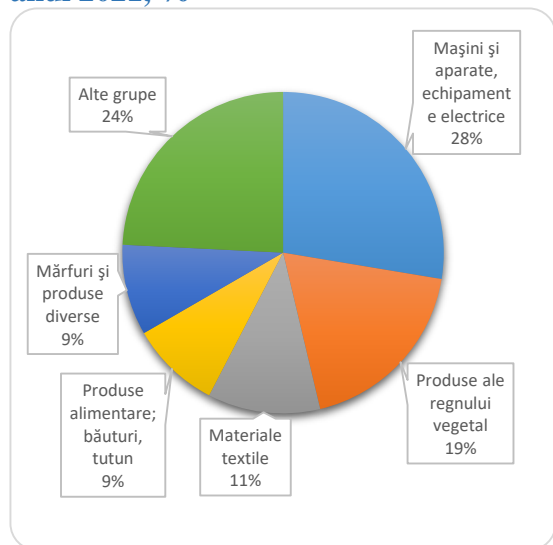
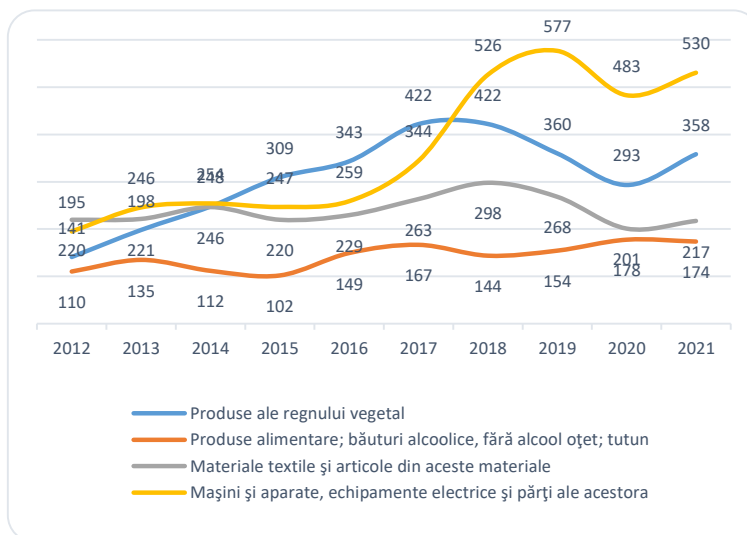

Figura 5. Evoluția exportului principalelor grupe de mărfuri spre țările UE în anii 2012-2021, mil. dolari

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Biroului Național de Statistică

Cu o pondere de 28%, produsele industriei constructoare de mașini din categoria *Mașini și aparate, echipamente electrice și părți ale acestora* reprezintă principala grupă de produse moldovenești exportate în UE. Producția acestui subsector al industriei prelucrătoare este concentrată în cadrul Zonelor Economice Libere și se datorează în mare parte investițiilor masive realizate de investitori străini. Rezultate pozitive au fost înregistrate an de an, până în anul 2020, când activitatea economică mondială a fost perturbată de criza pandemică și, fiind puternic dependent de cererea externă, acest sector a înregistrat diminuare a producției și, respectiv, a exporturilor. Printre principalele destinații ale produselor industriei constructoare de mașini se evidențiază România (59%), Germania (15%) și Cehia (10%).

O altă secțiune, la fel de importantă, care deține circa 21% din totalul exporturilor este *Produse ale regnului vegetal*, majoritatea fiind semințe și fructe oleaginoase, cereale, fructe, nuci. În perioada analizată exportul produselor din cadrul acestei grupe s-a menținut în general pe un trend pozitiv, cu excepția anului 2020, fiind afectat puternic de condițiile climatice nefavorabile și, respectiv, de diminuarea producției agricole vegetale. Țări precum România (38%), Bulgaria (14%), Grecia (9%) și Italia (9%) sunt principalele destinații europene ale produselor vegetale moldovenești.

Cea de-a treia secțiune *Materiale textile și articole din aceste materiale* a exportat circa 14% din exporturile spre UE. Din acestea, circa 60% au revenit exportului de îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte. Această grupă de produse are ca destinații importante țări precum: Italia (55%), România (23%) și Germania (10%).

Secțiunea de mărfuri ce cuprinde întreaga *Producție a industriei alimentare și tutunului, dar și vinului*, este responsabilă de circa 9% din exporturile spre UE, majoritatea constituind exportul de băuturi, lichide alcoolice și oțet. Pe parcursul anilor de referință exportul acestor produse au evoluat în general cu ritmuri stabile și a fost orientat preponderent spre România (44%), Polonia (17%) și Germania (11%).

Secțiunea *Mărfuri și produse diverse* deține circa 9% și este reprezentată în majoritate de mobilă, așternut de pat, saltele, perne și alte accesorii similare.

În pofida numeroaselor crize suprapuse și situației social-economice complicată din regiune, accentuată de războiul din țara vecină, exportul a continuat traiectoria ascendentă și în anul 2022. Astfel, conform celor mai recente date statistice, în ianuarie-august 2022 exporturile de mărfuri destinate țărilor Uniunii Europene s-au majorat de 1,6 ori. Această creștere accentuată a exporturilor a fost determinată de rezultatul excepțional de bun din anul 2021, cererea externă la produsele agroalimentare,

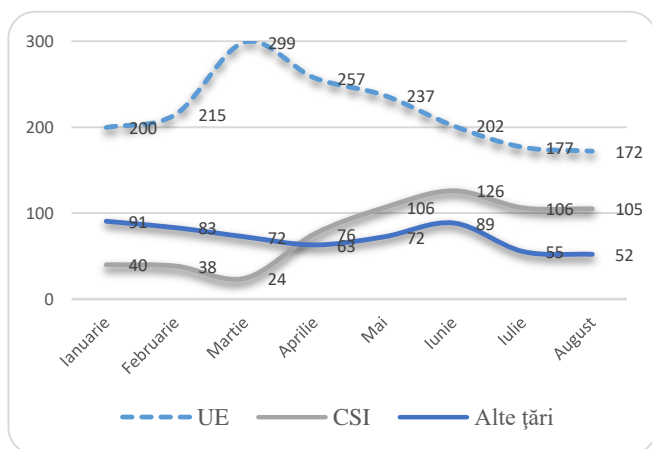
în special cereale, porumb, semințe și ulei de floarea-soarelui, majorarea prețurilor la produsele exportate, precum și rezultatul pozitiv al industriei alimentare, în special al ramurii de producere a uleiurilor vegetale. De asemenea, s-a majorat exportul de mașini și aparate, echipamente electrice, materiale textile și articole din aceste materiale.

Declanșarea războiului în țara vecină în luna februarie a anului curent a acutizat o serie de probleme existente deja: creșterea accelerată a prețurilor globale ca rezultat al fenomenului de supraîncălzire a economiei în majoritatea țărilor și o economie încă firavă urmare consecințelor pandemiei. S-a anticipat că situația din Ucraina va impacta negativ fluxurile comerciale ale țării noastre. Valoarea totală a exportului Republicii Moldova în Ucraina constituie 3%, în Belarus, la fel, circa 3%, iar în Federația Rusă - 8,8%, dintre care mai bine de un sfert constituie reexporturi. Reieșind din aceste date, s-a așteptat că războiul va sustrage circa 15% din exporturile autohtone. Datele statistice atestă că în luna martie exporturile către țările CSI s-au diminuat semnificativ cu circa 37% față de luna precedentă și cu 46% față de luna martie a anului precedent (Figura 6).

Din cadrul grupului de țări CSI, cel mai mult au fost impactate exporturile spre Federația Rusă, acestea diminuându-se simțitor în luna martie (-41%) (Figura 7). În următoarele trei luni (aprilie, mai și iunie) s-au evidențiat unele semnale de revenire, însă din luna iulie se atestă din nou diminuări de exporturi spre Federația Rusă, acestea rămânând la un nivel scăzut până în prezent. De menționat, că Moldova a fost anterior expusă riscului de stopare a exporturilor spre Federația Rusă: în anul 2013 Moldova s-a confruntat cu interdicții impuse de Federația Rusă la exportul anumitor produse. O parte din impactul acelor măsuri restrictive a fost sesizată imediat și au reprezentat un impediment în activitatea economică în perioadele următoare. Însă, odată cu semnarea Acordului de Asociere cu UE și orientarea exportatorilor spre alte piețe, situația s-a îmbunătățit și criza a fost depășită. Astfel, datele atestă că, înainte de aplicarea embargoului, ponderea exportului spre FR ajungea la 30% (în 2012), iar de atunci, exporturile spre FR s-au diminuat constant, ajungând la 8,8% în prezent (2021). Acesta reprezintă un exemplu pertinent pentru contextul actual.

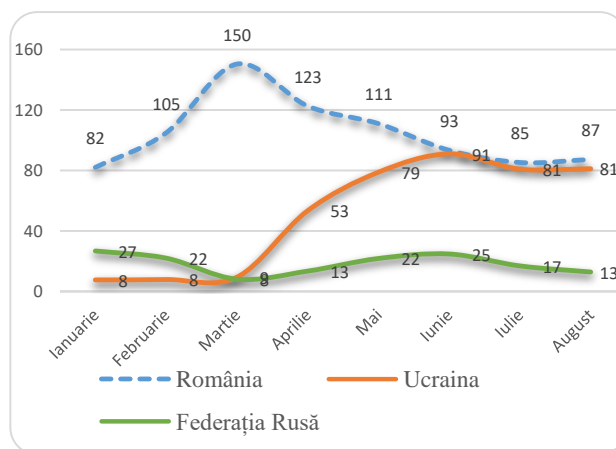
În luna aprilie constatăm că, în condițiile noilor posibilități și perspective, tranzacțiile comerciale către piețele CSI au fost reluate, în cea mai mare parte datorită exporturilor către Ucraina. Prin corelarea logisticii cu cerințele și necesitățile piețelor de consum, în următoarele luni s-a înregistrat o intensificare a ritmurilor de creștere a comerțului exterior cu țara vecină afectată de război.

Figura 6. Evoluția lunară a exportului către principalele grupe de țări în anul 2022,

mil.dolari

Figura 7. Evoluția lunară a exportului către România, Ucraina și Federația Rusă în anul

2022, mil.dolari

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Biroului Național de Statistică

Astfel, în pofida estimării unui impact negativ a agresiunii ruse asupra comerțului exterior al Republicii Moldova, cu eforturile consolidate ale autorităților și mobilizarea businessului, a asociațiilor de business, s-a reușit într-un termen record reorientarea exporturilor către noi piețe de desfacere, în special către țările UE.

Diminuarea exporturilor spre țările CSI a fost compensată parțial de majorarea exportului în favoarea țărilor UE, exporturile către această grupă de țări majorându-se cu 39% față de luna precedentă și cu 77% față de luna martie a anului precedent. În cea mai mare parte această creștere se datorează exporturilor către țara vecină, România (Figura 7), care în luna martie a importat cu 43% mai multe produse moldovenești decât în luna precedentă și de 2 ori mai mult față de martie 2021. Cumulativ în I trimestru exporturile spre România s-au majorat de 1,8 ori comparativ cu I trimestru 2021. S-a majorat semnificativ cantitatea exportată de porumb - de circa 72 ori, semințe de floarea-soarelui – de circa 15 ori, ulei de floarea-soarelui – de 3,5 ori.

Identificarea noilor piețe de desfacere și relansarea foarte rapidă a exporturilor după declanșarea războiului confirmă încă o dată că economia Republicii Moldova devine tot mai rezilientă la șocuri. Deși se credea că economia Moldovei este atât de fragilă, încât este pe cale să se prăbușească în orice moment, capacitatea acesteia de a se adapta la șocuri este mult mai mare. Experiența crizelor precedente denotă că economia Moldovei s-a dovedit a fi flexibilă, capabilă să se adapteze și să-și revină rapid de la toate șocurile majore anterioare. S-a anticipat că economia Moldovei nu va supraviețui șocului indus de războiul din Ucraina cuplat cu inflația globală, în realitate însă autoritățile au reușit să facă față șocului, în timp ce economia va ieși și mai puternică din această criză.

Țările Uniunii Europene continuă să reprezinte principalul partener economic al Republicii Moldova în ce privește importurile. Totuși, spre deosebire de exporturi, ponderea acestora este constantă și variază în jur de 47% în anii 2012-2021, ajungând până la circa 50% în anii 2017-2019. În ultimii doi ani 2020 și 2021 ponderea țărilor UE s-a diminuat în favoarea grupului de țări ”Celelalte țări ale lumii” în contextul extinderii geografice a numărului țărilor importatoare și țărilor CSI, în special a Federației Ruse, ca impact al creșterii prețurilor la produsele minerale, în special, la gaze naturale (Figura 8). Importurile din țările UE provin preponderent din cinci țări: România (28% în medie în perioada 2012-2021), Germania (17%), Italia (14%), Polonia (7%) și Franța (5%) (Figurile 9 și 10).

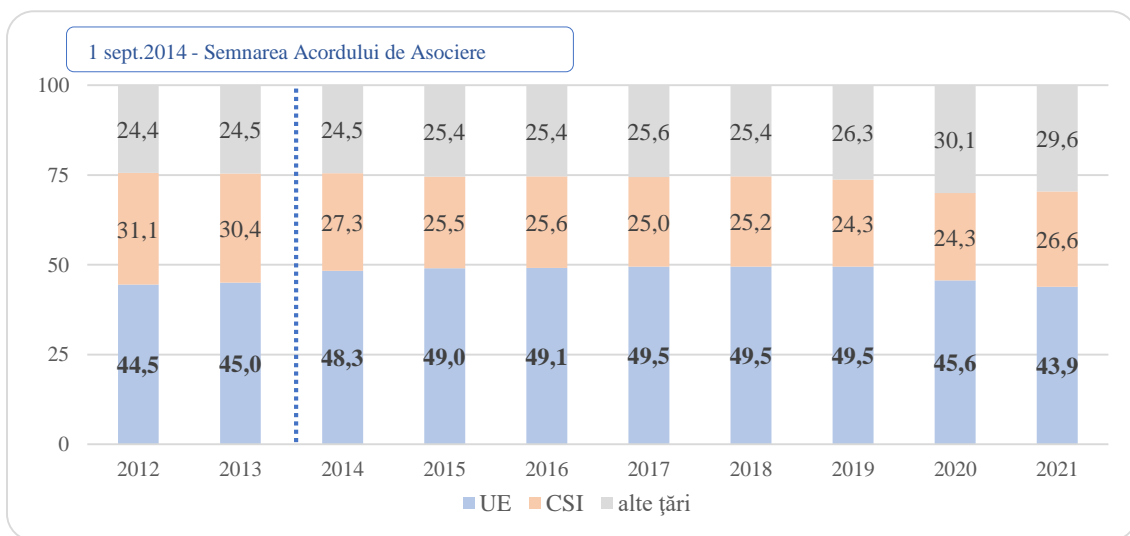

Figura 8. Ponderea grupelor de țări în importurile RM, anii 2012-2021, %

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Biroului Național de Statistică

Importurile din UE au sporit concurența pe piață, a determinat companiile să se modernizeze, să adopte tehnologii noi, să sporească calitatea produselor, să echilibreze deficitul resimțit pe piață și să stimuleze dezvoltarea ulterioară a companiilor locale.

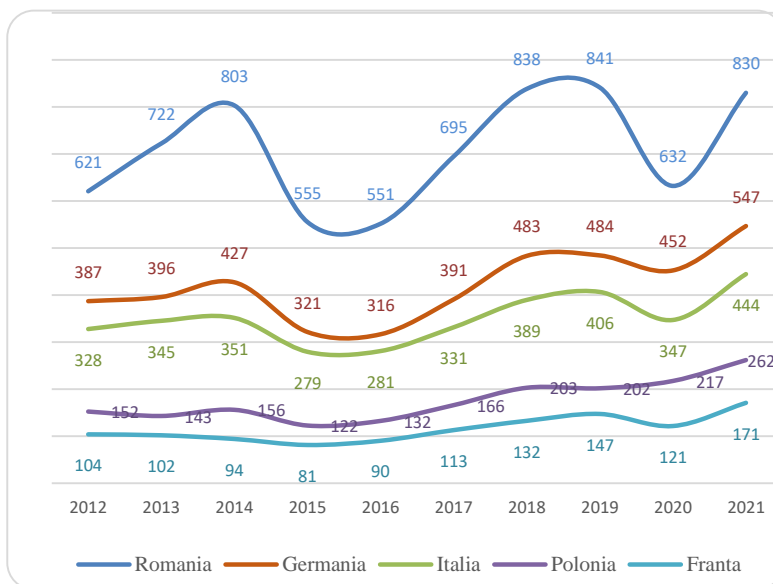
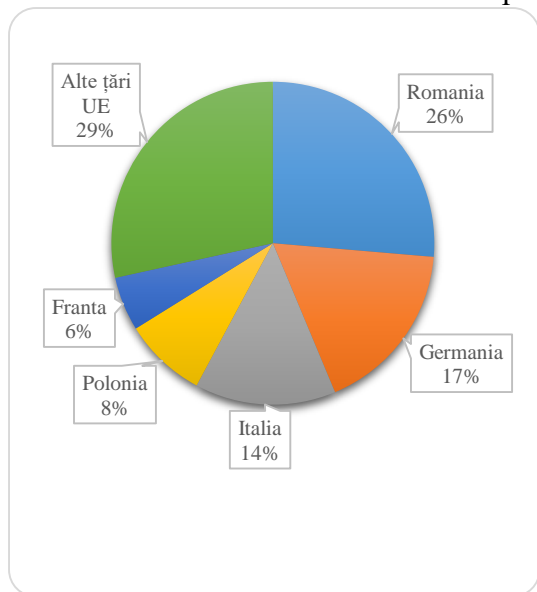
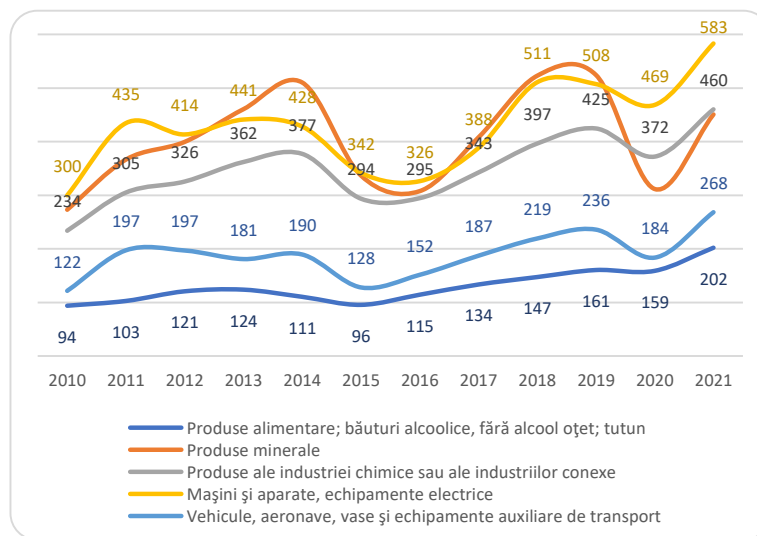
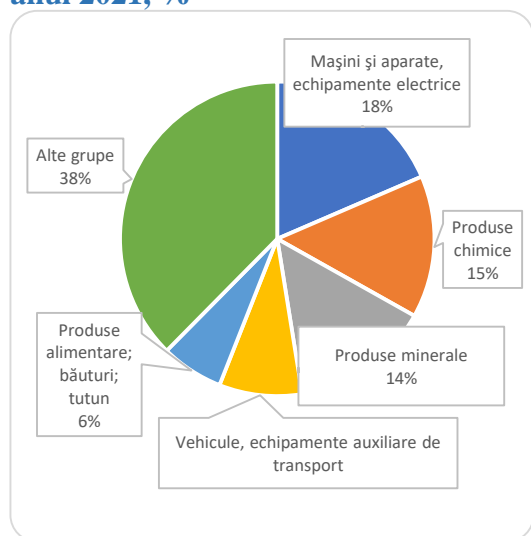

Figura 9. Structura importurilor din țările UE în anul 2021, % **Figura 10. Evoluția importului din principalele țări UE în anii 2012-2021, mil. dolari**

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Biroului Național de Statistică

În importul din țările UE predomină cinci secțiuni de mărfuri: 1) mașini și aparate, echipamente electrice și părți ale acestora; 2) produsele minerale; 3) produse ale industriei chimice; 4) vehicule, aparate de zbor, (aeronave), instalații plutitoare și echipamente auxiliare; și 5) materiale plastice și articole din material plastic (Figura 11).

Figura 11. Structura importurilor din UE pe principalele grupe de mărfuri în anul 2021, % **Figura 12. Evoluția importului principalelor grupe de mărfuri din țările UE în anii 2012-2021, mil. dolari**

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Biroului Național de Statistică

Cea mai mare pondere revine secțiunii de mărfuri *Mașini și aparate, echipamente electrice și părți ale acestora* (18%) și s-a majorat constant pe parcursul anilor, creștere determinată în mare măsură de necesitatea importului de materie primă pentru sectorul industriei construcțiilor de mașini localizate preponderent în cadrul Zonelor Economice Libere. Importăm din Germania (24%), Italia (18%), România (12%) și Cehia (9%). O altă secțiune de mărfuri foarte importantă, cu o pondere de 16%, sunt *Produsele minerale*, fiind constituite aproape în totalitate de combustibilii minerali. Cu o pondere dominantă de 87%, România este principala țară din care importăm produse minerale, după care urmează Bulgaria (5%) și Grecia (3%).

A treia secțiune *Produse ale industriei chimice* a importat circa 15% din importurile din UE, din care circa 45% revin produselor farmaceutice. Printre principalele țări de origine se evidențiază: Germania (19%), Italia (16%), Franța (14%) și România (11%).

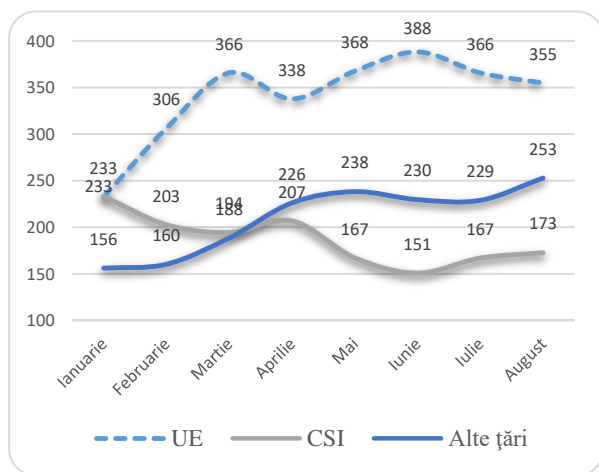
Secțiunea *Vehicule, aparate de zbor, (aeronave), instalații plutitoare și echipamente auxiliare* deține o pondere de circa 8%, reprezentată practic de importul de vehicule terestre. Importăm din Germania (36%), România (8%), Cehia (8%) și Austria (8%).

Secțiunea *Materiale plastice și articole din material plastic* deține circa 7% din importurile din UE. Din Germania importăm 26%, din România – 18%, Italia – 14% și Polonia – 14%.

Importul a continuat să crească și pe parcursul anului 2022, în pofida conflictului militar din țara vecină. Astfel, în ianuarie-august 2022 importurile de mărfuri din UE au constituit circa 46% din total importuri și s-au majorat cu circa 33% față de ianuarie-august 2021. Creșterea importurilor din țările UE a fost determinată de sporirea volumului de produse minerale, mașini și aparate, echipamente electrice, produse ale industriei chimice.

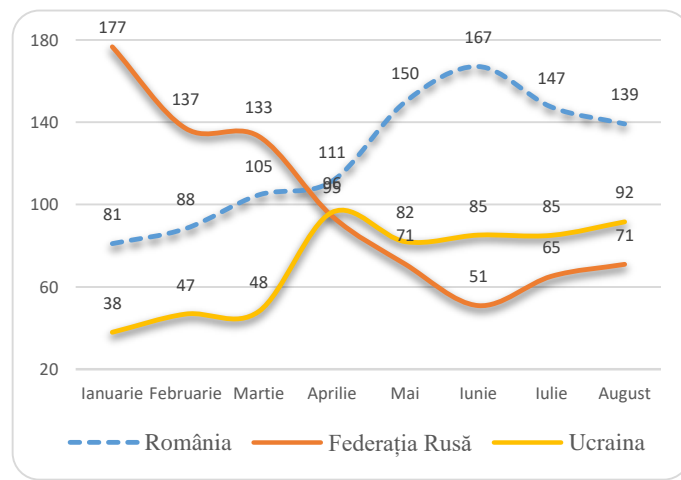
Invazia Rusiei în țara vecină a creat premise pentru apariția unor constrângeri majore asupra importului din țările implicate în conflict și perturbarea lanțurilor de aprovizionare cu materie primă și produse, care încă erau afectate de criza pandemică. Datele atestă că țara noastră este dependentă în proporție de 25% de țările vizate de conflict: din Belarus importăm circa 2% din produse, 9,3% din Ucraina și 14% din Federația Rusă, unde mai mult de jumătate din produsele importate sunt resursele energetice.

Figura 13. Evoluția lunară a importului din principalele grupe de țări în anul 2022,

mil.dolari

Figura 14. Evoluția lunară a importului din România, Ucraina și Federația Rusă în anul 2022,

mil.dolari

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Biroului Național de Statistică

În luna martie se atestă diminuarea importurilor din Belarus (de 1,6 ori), Ucraina (cu 9%), iar din Federația Rusă importul s-a majorat (de 1,9 ori), din cauza prețurilor la resursele minerale. În următoarele

luni, situația s-a inversat: odată cu reducerea consumului de gaze naturale, se atestă diminuarea lunară a importului din Federația Rusă, iar importul din Ucraina s-a majorat. Cu excepția resurselor minerale, care sunt imposibil de înlocuit rapid, s-a anticipat că produsele importate din Ucraina, Rusia și Belarus vor fi substituite cu produse de pe alte piețe, inclusiv din țările Uniunii Europene.

Astfel, datele atestă diminuarea accentuată a importului din CSI a următoarelor produse: fertilizanți (-40%), articole din piatră (de 5 ori), sticlă și articole din sticlă (de 3 ori), produse ale industriei morăritului (de 3,8 ori), fructe comestibile și nuci (-42%), cereale (de 16,4 ori) etc. În același timp, s-a majorat importul din UE a următoarelor produse: fertilizanți (de 2,7 ori), preparate pe baza de cereale, de făină, de amidon (de 1,9 ori), semințe și fructe oleaginoase (de 2,5 ori), reziduuri și deșeuri ale industriei alimentare; alimente preparate pentru animale (de 1,8 ori).

Importanța economică a țărilor UE pentru economia Republicii Moldova se manifestă și prin prezența dominantă a investitorilor străini. Conform datelor Anchetei Coordonate a Investițiilor Directe, stocul investițiilor directe în capitalul propriu din țările UE la sfârșitul anului 2021 a constituit 2,5 mild. dolari, ceea ce reprezintă circa 85% în total, și s-au majorat de 2,1 ori în anii 2016-2021. În distribuția geografică, cele mai semnificative au fost investițiile din Cipru - 30%, care s-au majorat de circa 7 ori față de 2016, fiind urmate de Olanda -17,1% (+1,7 ori), România - 13,6% (+3,4 ori), Bulgaria - 7,8% (+18,3 ori), Franța - 6,8% (-21,3%), Ungaria - 5,4% (+25,2 ori), Austria - 4,8% (+4,7 ori), Germania - 4,5% (+1,5 ori) etc.

Figura 15. Investițiile directe total, capital propriu acumulat la sfârșitul anului, mil. dolari

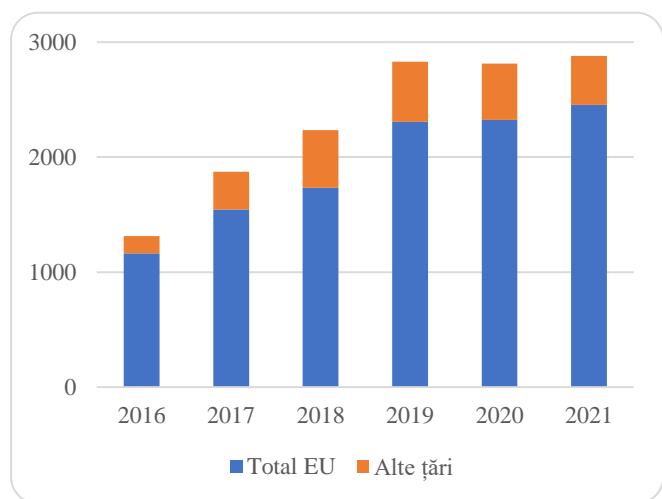
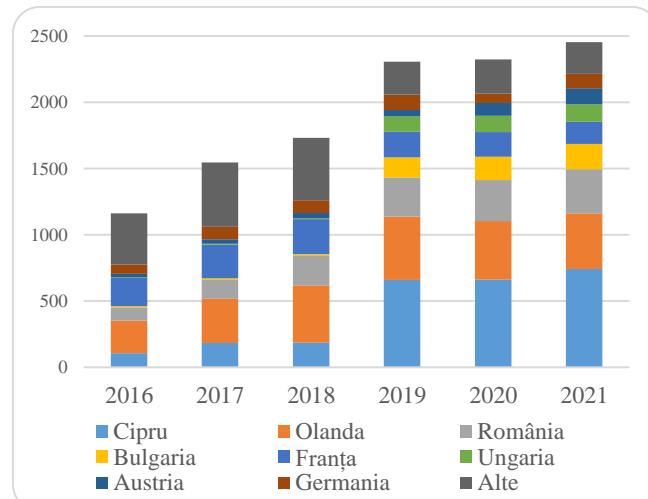

Figura 16. Investițiile directe din UE, capital propriu acumulat la sfârșitul anului, mil. dolari

Sursă: elaborat de autoare în baza datelor Băncii Naționale a Moldovei

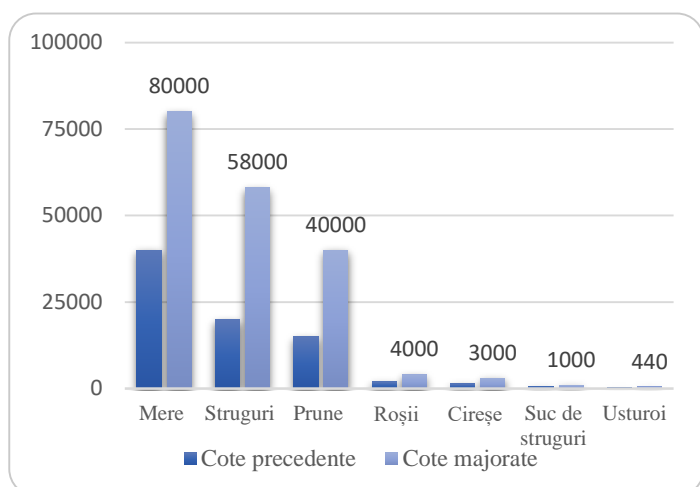
Un aspect important în cooperarea cu partea UE constituie numărul mare de companii din Republica Moldova exportatoare în statele UE. În particular, doar în primul semestru al anului 2021, 1401 companii moldovenești au exportat pe piața UE. Top 5 țări-destinație a exporturilor moldovenești sunt: România – 843 companii; Germania – 237 companii; Italia – 199 companii; Polonia – 144 companii; Cehia – 84 companii.

Perspectivile de creștere în contextul primirii statutului de țară candidată la aderarea la UE sunt foarte optimiste. În luna iunie a anului curent Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată pentru aderarea la UE, ceea ce reprezintă o etapă importantă în procesul de aderare la UE. După ce a obținut statutul de țară candidat pentru aderarea la UE, țara noastră se poate bucura de o serie de beneficii, precum: o perspectivă exactă de aderare la Uniunea Europeană, justiție

corectă, instituții publice reziliente, acces la o piață internațională extinsă pentru producătorii moldoveni, dezvoltare durabilă, independență economică și energetică, atractivitate pentru investitori străini, asistență și sprijin pentru realizarea reformelor în domeniile-cheie, acces direct la programe europene și, în final, creșterea nivelului de bunăstare a populației.

Cu o lună mai târziu, UE a aprobat Regulamentul 2022/1279 privind măsurile de liberalizare temporară a comerțului în completarea concesiilor comerciale aplicabile produselor din Republica Moldova în temeiul Acordului de asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, ce vizează creșterea semnificativă a cotelor de export către piața uniunii pentru 7 categorii de produse agricole din Republica Moldova (Figura 17): prune, struguri, suc de struguri cireșe, roșii, usturoi și mere.

Figura 17. Cotele majorate aprobate de Consiliul UE la produsele agricole moldovenești, tone

Prune – de la 15 000 tone la 40 000 tone (+25 000 tone)

Struguri – de la 20 000 tone la 58 000 tone (+38 000 tone)

Suc de struguri – de la 500 tone la 1 000 tone (dublare)

Cireșe – de la 1 500 tone la 3 000 tone (dublare)

Roșii – de la 2 000 tone la 4 000 tone (dublare)

Usturoi – de la 220 tone la 440 tone (dublare)

Mere - de la 40 000 tone la 80 000 tone (dublare)

Sursă: Ministerul Economiei

Printre alte decizii importante aprobate pe parcursul anului 2022 urmare primirii statului de țară candidată pentru aderarea la UE și care vor impulsiona cooperarea economică cu țările UE se evidențiază aprobarea Programului de recunoaștere reciprocă a Operatorilor Economici Autorizați (OEA) între Republica Moldova și UE. În temeiul acestui program, Republica Moldova a devenit prima țară din regiune cu care UE va avea un regim facilitat de recunoaștere a operatorilor economici autorizați. Conform noilor prevederi, operatorii economici autorizați din Republica Moldova vor beneficia de proceduri simplificate de vămuire și de o bandă dedicată la traversarea frontierei, fapt ce va reduce considerabil timpul de așteptare. Republica Moldova a devenit prima țară din regiune ce a obținut acest statut.

O serie de noi reforme structurale abia urmează a fi implementate, impactul cărora nu se va lăsa mult așteptat. În prezent, șapte țări au statut de candidat: Turcia a primit statutul de candidat în 1999, Macedonia de Nord - în 2005, Muntenegru - în 2010, Serbia - în 2012, Albania - în 2014, Moldova și Ucraina - în 2022. Perioada de la obținerea statutului de candidat până la aderarea la Uniunea Europeană poate să dureze câțiva ani, iar limită de timp pentru ca o țară să rămână în statutul de candidat nu există. Cel mai mult a așteptat Croația să adere la UE - 8 ani de la începerea negocierilor privind aderarea la bloc. Aderarea la UE este un drum lung, dependent în mare măsură de procesele din interiorul țării, și necesită schimbare și eforturi comune. Aceste schimbări pozitive ne vor transforma țara astfel, încât va deveni tot mai atractivă pentru investitorii străini, dar mai ales pentru persoanele care au părăsit țara în căutare de muncă peste hotare. Probabil, aceasta este șansa noastră să ridicăm nivelul de trai în țara noastră și să ”aducem diaspora acasă”.

CONCLUZII

Intrarea în vigoare a Acordului de Asociere a deschis calea spre noi oportunități de export, o piață cu un imens potențial de consum și investițional. Din 2014 asistăm la intensificarea continuă a fluxurilor comerciale: pe de o parte, exportăm tot mai multe produse autohtone care s-au aliniat la standardele de calitate înalte impuse de UE, iar pe de altă parte importăm mărfuri și produse necesare nu numai pentru alimentarea consumului local, dar și ca materie primă pentru buna funcționare a sectorului productiv. De asemenea, pe parcursul acestei perioade, s-a majorat volumul investițiilor străine originare din UE, care au generat noi locuri de muncă, salarii competitive, au impulsionat procesul de re tehnologizare a întreprinderilor etc. Primirea statutului de candidat la aderarea la Uniunea Europeană va oferi țării noastre beneficii majore: avantaje de imagine, financiare și umanitare. Statutul de țară candidat va îmbunătăți semnificativ imaginea țării noastre pe arena internațională și, astfel, va deveni mai atractivă pentru investitorii străini, fapt ce va determina fluxurile comerciale să fie mai ușoare și stabilitatea mai mare. Treptat, UE va veni cu finanțări sporite: granturi, investiții sau asistență tehnică, care vor permite dezvoltarea Moldovei mai rapid împreună cu partenerii europeni. Totodată, reieșind din necesitatea de aliniere a legislației locale cu legislația UE, vor fi implementate reforme politice, sociale, economice, judiciare și administrative, care vor îmbunătăți calitatea vieții populației. Toți acești factori majori vor contribui la constituirea unei țări prospere – o Moldovă europeană!

BIBLIOGRAFIE

1. Centrul analitic independent Expert-grup, ”Impactul economic după 4 ani de implementare a Acordului de Asociere RM-UE”
2. Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), ”Raportul Alternativ: Șase ani de implementare a Acordului de Asociere UE-Moldova”.
3. Ministerul Economiei, Raport lunar privind la evoluția social-economică a Republicii Moldova (conform datelor disponibile la 31.10.2022):
https://me.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_lunar_2022-10.pdf
4. Baza de date privind indicatorii comerțului exterior al Republicii Moldova, a Biroului Național de Statistică:
<https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774>
5. Baza de date privind Ancheta Coordonată a Investițiilor Directe, Banca Națională a Moldovei:
<https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dbp/DBP2.xhtml>

Sectia Drept

MOLDOVA BETWEEN EAST AND WEST 2022 THE INTERNATIONAL OBLIGATIONS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA REGARDING EXTRADITION

PETROV Elena
PhD student
Galati, Romania
ORCID: 0000-0001-9542-7258

Abstract *The article presents a brief introduction of the obligations of the Republic of Moldova in the framework of international cooperation in the field of extradition. Relations with foreign countries or international courts concerning legal aid in criminal matters are governed by international treaties or on the basis of written obligations under conditions of reciprocity.*

The first part of the article presents a general framework, including the definition of the concepts used throughout the paper. The second part discusses the general obligations of the Republic of Moldova, for extradition, under the Vienna Convention on the Law of Treaties of 1969 and International Human Rights Law. The third part examines the international responsibility of the Republic of Moldova for extradition.

The Republic of Moldova is a party to numerous international instruments in the field and has a harmonized national legal framework, which together constitutes an adequate normative basis for the successful realization of the activity of international legal assistance in criminal matters. International legal assistance may be requested or granted in the execution of procedural activities provided by the criminal procedure legislation of the Republic of Moldova and the respective foreign state.

According to Article 532 of the Code of Criminal Procedure of the Republic, addresses of international legal assistance in criminal matters are made through the General Prosecutor's Office or the Ministry of Justice and / or through the Ministry of the Foreign Affairs of the Republic of Moldova, except when reciprocity, another way of addressing is provided.

The General Prosecutor's Office is the central authority for international legal assistance in the criminal investigation phase. The Ministry of Justice is the competent authority of the Republic of Moldova in matters of rogatory commission, extradition and transfer of convicted persons and other forms of legal assistance in criminal matters during the trial and execution.

Key words: *extradition, international judicial cooperation, justice*

JEL: K, K14, K33

Introduction

Moldova has a competitive electoral environment, and the freedoms of assembly, expression and religion are largely protected. With all this, the widespread corruption in the governmental sector, connections between major political figures and powerful economic interests, as well as critical deficiencies in the justice sector and the rule of law continue to impede democratic governance. Foreign citizens and stateless persons who commit a crime outside the territory of the Republic of Moldova, but who are on the territory of the country, can be extradited only on the basis of an international treaty to

which the Republic of Moldova is a party or in the conditions reciprocated on the basis of a judicial decision.

At the time of signing the regional and interstate legal cooperation treaties, the fight against conventional criminality is proclaimed. Unfortunately, however, there has been an increasing number of cases in which some states have abused the Interpol mechanism and international legal cooperation to search for and capture people whose persecution is politically motivated. Thus, the state neglects its international obligations to protect human rights. National interests and obligations towards other states are placed above human rights.

A person, in respect of whom the request for extradition or international legal assistance is used, remains under the jurisdiction of the state that received the request. Respecting the rights of such a person is an international obligation of the requested state. States that have illegally extradited people are responsible for the torture, ill-treatment and unfair trials faced by the victims of such extraditions.

At the 29th of January 2018 in accordance with article 5 of the Additional Protocol, the Republic of Moldova declares that the rule provided for in the 14th Article of the European Convention on Extradition does not apply when the person extradited by the Republic of Moldova consents to extradition through the simplified procedure and waives his right to the special rule.

Regional and bilateral legal cooperation agreements should be based on respect for human rights. This agreement should include a specific protection mechanism against illegal extradition, in accordance with international human rights treaties.

The persons who are the object of a request for interstate assistance in criminal matters must in all cases be informed about such a request. Thus, he should be given the possibility to request legal assistance, as well as to express his position on the case, including arguments regarding its political motivation.

1. Definition of concepts

Republic of Moldova - The Republic of Moldova is a landlocked country in Eastern Europe, bordering Romania to the west and Ukraine to the north, east and south. The capital is Chișinău. Moldova is a unitary parliamentary republic with a single legislative body; the head of state is the president, and the head of government is the prime minister. It is a member state of the United Nations, of the Council of Europe, of the World Trade Organization (WTO), of the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), of the GUAM Organization for Democracy and Economic Development, of the Community of Economic Cooperation Organization of the Black Sea States (CECOBS) and aspires to join the European Union.

International obligations - The right granted to states by international law implies responsibility. States are responsible for the violation of their obligations, provided that the violation is imputable to the state itself. A state is responsible for direct violations of international law – for example, violation of a treaty or violation of another state's territory. A state is, likewise, responsible for violations committed by its internal institutions (however these are defined by its internal law); by the entities and persons exercising governmental authority and by persons acting under the direction or control of the state. The Maastricht Principles define the extraterritorial obligations of states to respect, protect and fulfill individual and common human rights, including:

- Obligations referring to the acts and omissions of a state, inside or outside its territory, which have an effect on the exercise of human rights outside the territory of that state; and
- global obligations established in the Charter of the United Nations and in human rights instruments to take measures, separately and jointly, through international cooperation, for the realization of human rights universally.

International cooperation - States have chosen to cooperate in a number of areas beyond the simple allocation and regulation of sovereign rights. The success of international cooperation in the criminal field does not depend only on the number of treaties or conventions concluded by countries or on the content of the rules of the national system; rather, it is linked to a real desire to increase such cooperation.

Therefore, the realization of cooperation and the interpretation of the rules underlying it must be related to the objectives provided for in the first article of the law, namely, consolidating the rule of law, establishing the principles of international legitimacy, combating criminality and consolidating international criminal justice.

Larger global efforts aimed at cooperation in the international criminal arena are inevitable for the finalization of the international regime to combat international crime in all its forms, both indoors and outdoors, regional or national. Only international conventions, whether bilateral or multilateral, do not ensure the achievement of the objectives of such cooperation, which will not be limited to the so-called "international crime". It should rather be expanded to include all forms of criminal behavior that might try to exploit the existing global environment to proliferate their activities, multiply their profits and play.

Extradition - in international law, it is the process by which one state, at the request of another, carries out the return of a person convicted of a crime punishable by the law of the requesting state and abroad. Extraditable persons are those accused of a crime but who have not yet been tried, those tried and convicted who escaped arrest and those convicted in absentia. The request distinguishes extradition from other measures – such as banishment, expulsion and deportation – which also result in the forcible removal of unwanted persons.

Extradition is a formal process of law enforcement cooperation between two countries in which a government can hand over a person accused or convicted of a crime to the country in which they were charged and convicted. Between countries, extradition is usually regulated by treaty. By allowing countries to pursue fugitives and other wanted criminals abroad, extradition has become increasingly important in combating transnational criminal organizations. Extradition will allow countries to apprehend those involved in terrorism, counterfeiting, drug trafficking and cybercrime.

2. General obligations of the Republic of Moldova, regarding extradition

Although, until now, a codification of the fundamental rights and duties of the states has not succeeded, these are included in a series of international documents, which the Republic of Moldova has signed, such as: the UN Charter The declaration related to the principles of international law, adopted in 1970 by Resolution no. 2625 of the UN General Assembly; The Charter of the Economic Rights and Duties of States - adopted in 1974, by Resolution No. 3281 of the UN General Assembly, - as well as in the framework of the final Conference for Security and Cooperation in Europe, adopted in 1975 in Helsinki. Although the documents do not codify the fundamental rights and obligations of states, defines in detail a series of principles of international law that have a special meaning for determining the scope and content of these rights and obligations.

Regarding the fundamental obligations, we mention that these are, as a rule, correlative to the rights. Among these we highlight:

- the obligation of states not to intervene in any form, under any pretext and under any circumstances in the internal and external affairs of other states;
- the obligation to respect the inviolability of the borders and the territorial integrity of each state and, by consequence, refraining from any attempt directed against the national unity or territorial integrity of another state, which constitutes a serious threat to international peace and security;
- • the obligation of states to refrain, in their international relations, from the threat of force or the use of force under any pretext, in any circumstances and in any form, as well as from any form of coercion of a military, political, economic or other nature against another state;
- the obligation of all states to settle international disputes only through peaceful means;
- the obligation of states to fulfill in good faith the commitments assumed in accordance with international law;
- the obligation of states to respect human rights and fundamental freedoms;
- the obligation to conserve and protect the environment, etc.

According to the principle of territoriality of criminal law, states do not apply their criminal laws to acts committed outside their borders except in the field of protection of special national interests. However, to help suppress criminality, states have generally been willing to cooperate in bringing fugitives to justice. Extradition is regulated within countries by extradition act and between countries by diplomatic treaty.

1969 Vienna Convention on the Law of Treaties - As legal entities, nations that sign international treaties agree to abide by their terms. Article 2.1.d) of the Vienna Convention refers to a "contracting party" as a "state which has agreed to respect a treaty, whether or not the treaty has entered into force". This is the basis of the international obligations of states: legal responsibility in accordance with the terms of a reciprocal agreement. International law is based on other legal principles and, as such, its duties and obligations extend beyond the treaty, including customary law and *ius cogens* norms.

The 18th Article of the Vienna Convention defines the main obligation of the state as "abstaining from acts that would defeat the object and purpose of the treaty". However obvious it may seem, it forms the basis of the international responsibility of the states, because it requires that each signatory nation act in accordance with the terms of the treaty. More importantly, each party is required to make a good faith effort to actively support the main principles of the agreement.

This general obligation is complemented by the covenant and the principles of good faith of international law. The 26th article of the Vienna Convention establishes that " every treaty in force is binding on the parties to it and must be fulfilled by them in good faith ". In this way, it establishes the binding nature of international agreements, especially the obligation of states to act proactively in ways that promote compliance. The 27th article of the Vienna Convention provides that " a party cannot invoke the provisions of its domestic law as a justification for non-fulfillment of a treaty " . This norm codified the rule according to which domestic law is relevant to international law. Roberto Ago, former special rapporteur of the United Nations International Law Commission, said that

" for the national legal order, the organization of the state - the structures and functioning of which are entirely determined by the legal norms that belong to the respective order - has a legal character. On the other hand, the formation and regulation of the same organization are completely foreign to the legal provisions of the international order; for this last system, the internal organization of the state is in the ensemble, just a fact . "

Although the Vienna Convention imposes many legal obligations, the agreement to respect the purpose of the treaty (the *pacta sunt servanda* and *bona fide*); and the commitment of its signatories not to justify non-compliance with domestic legislation, provides a clear idea of the nature of the state's responsibilities based on international agreements.

Dreptul internațional al drepturilor omului – Relevanța Convenției Europene a Drepturilor Omului în interpretarea și aplicarea codurilor de procedură penală și a legislației accesorii și corelative decurge, în egală măsură din prevederile sale, care stabilesc, în mod explicit, standarde cu privire la funcționarea sistemului de criminal justice, but also from many other provisions that institute a series of implicit requirements, which must also be taken into account. It is possible that the texts of criminal procedure codes and accessory and correlative legislation reflect and incorporate many, if not all, of the requirements of the European Conventions concerning criminal procedure. However, the way in which they are applied in practice will determine whether the requirements of the European Convention are respected or not. Regardless of the political situation in the country, any government should pay more attention to the field of human rights.

Although it is difficult to evaluate a general category of state responsibility on the basis of international human rights law – mainly because of the wide range of human rights – the way in which these are exercised, the social and cultural conditions necessary to fulfill them and the position (mainly economic) of a given state in relation to negative and positive law. In essence, three basic elements comprise the core of the obligations regarding human rights assumed by the state: "the obligation to

respect, protect and fulfill" . As such, "the non-execution of any of these three constitutional obligations is a violation of these rights" .

The state's obligations in terms of human rights derives from the human rights treaty to which the Republic of Moldova is a party, and which in turn, in accordance with the Constitution, are superior to national law. This commitment assumed by the Republic of Moldova must be the indispensable criteria for the decision-making process at the state level, as well as for the elaboration of public policy documents. Therefore, given that both the decisions, as well as public policies have a direct impact on the population, the authorities are obliged to consult the opinion of the beneficiaries and to involve them in the decision-making process, so that the elaborated solutions correspond to their needs. In fact, this concept is called the approach based on human rights and it must be omnipresent at any decision-making level in a state that claims to be a state of law that has increased its commitment to human rights.

The first obligation ("respect") requires states to "avoid interference in the exercise of economic, social and cultural rights" (including, as such, civil and political rights). The second obligation ("protection") requires the state "to prevent the violation of such rights by third parties" . And the third obligation ("fulfill") requires that states "take appropriate legislative, administrative, budgetary, judicial and other measures for the full realization of this right" . In the 2005 Principles and Guidelines for a Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies, the Office of the High Commissioner for Human Rights stated:

" All human economic, civil, social, political and cultural rights impose negative obligations on states, as well as positive ones, as is noted in the distinction between duties to respect and to defend. The duty to respect the holder's obligation to refrain from interfering in the exercise of any human right. The duty to protect imposes on the holder the obligation to take measures to prevent the violation of any human right by third parties. The duty of fulfillment obliges the holder of the obligation to adopt appropriate legislative, administrative and other measures for the full realization of human rights ."

For this reason, The European Commission for Human Rights concluded that "the obligations assumed by the High Contracting Party in the European Convention have, in essence, an objective character, being rather intended to protect the fundamental rights of individual human beings against violations by any of the High Contracting Parties than to create subjective and reciprocal rights for the high contracting parties themselves."

The Republic of Moldova can address a foreign state with a request to extradite a person in respect of whom a criminal investigation has been carried out in connection with a crime for which the criminal law provides for a maximum penalty of at least one year in prison or any other more severe penalty in the case of which he has pronounced a sentence of conviction to a prison sentence of at least six months in the case of extradition for the purpose of execution, with the exception of the case in which international treaties provide otherwise.

An extradition request is made on the basis of any international treaty to which the Republic of Moldova and the requested state are parties or on the basis of written obligations based on the conditions of reciprocity based on a judicial decision. The Republic of Moldova has a strategic position in the West and East, which is important for the fight against international crime. In connection with this, the desire to continuously consolidate the cooperation between the Government of the Republic of Moldova and INTERPOL in view of ensuring global and regional security is evident.

If the extradition of a person is requested concurrently by more than one state, either for the same deed or for a different deed, The Republic of Moldova will decide on the extradition taking into account all the circumstances, including the gravity and place of the crime, the respective dates of the request, the citizenship of the person requested and the possibility of a subsequent extradition to another state.

If the Attorney General knows, as the case may be, the Ministry of Justice considers that the person requested by the foreign state or international court cannot be extradited, refuses extradition through a reasoned decision, and in case he considers that a person can be extradited, he makes a request to the

judiciary in the territorial area of which the Ministry of Justice is located, to which the request and the documents of the applicant state are attached.

The extradition request is resolved by the investigating judge within the jurisdiction within the territorial jurisdiction of the Ministry of Justice, with the participation of the prosecutor, the representative of the Ministry of Justice (in case of extradition of convicted persons), the person whose extradition is requested and the defender they chose were appointed in accordance with the Law on state-guaranteed legal aid. The extradition of the arrested person is an urgent matter. The examination of the extradition procedure is done in the manner provided by the law. The trial court is not competent to rule on the grounds of prosecution or conviction for which the foreign authority requests extradition.

In case it finds that the conditions for extradition are met, the court admits, by a decision, the request for extradition, ordering at the same time to maintain the state of preventive arrest until the extradition is handed over. If the court finds that the conditions for extradition are not met, it rejects the request and orders the release of the person whose extradition is requested. The decision is drawn up no later than 24 hours after the pronouncement and is transmitted to the General Prosecutor's Office or the Ministry of Justice.

The judicial decision on extradition can be appealed by the prosecutor, as well as by the extradited person or his lawyer, within 10 days from the pronouncement, at the Chișinău Court of Appeal. The appeal is judged according to the provisions of the 2nd section of chapter IV title II of the special part of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova. The decision of the investigating judge, which has become final, is sent to the General Prosecutor's Office and the Ministry of Justice for execution or for informing the applicant state.

Constitution of the Republic of Moldova (approved at the 29 of July 1994), says at the 8th Article, respect for international law and international treaties by which the Republic of Moldova obliges to respect the Charter of the United Nations and the treaties to which it is a party, to base its relations with other states on the unanimously recognized principles and norms of international law. The entry into force of an international treaty containing provisions contrary to the Constitution will have to be preceded by a revision of it.

3. The objective international responsibility of the Republic of Moldova regarding extradition

The fundamental obligations of the states are permanently in a relationship of comparability, interdependence and mutual conditioning. The promotion and protection of rights are not possible without the fulfillment of obligations; as a consequence, any deviation from the obligations affects the release of rights. Violation of rights is simultaneously a violation of obligations, a serious damage to the very foundations of international law. Similarly, the translation into life of the obligations implies the respect of the rights, their protection and consolidation. In the great diversity and variety of its forms of manifestation, international cooperation is, in the last analysis, the space of convergence and continuous, uninterrupted interaction of the rights and obligations of states. The fundamental rights and obligations of states give expression to the vital aspirations of peace, security and prosperity of all nations.

Final criminal decisions pronounced by foreign courts, as well as those that are likely to produce, according to the criminal law of the Republic of Moldova, legal effect, can be recognized by the national court, at the request of the Ministry of Justice or the General Prosecutor, based on the international treaty or of the reciprocity agreement.

The criminal decision of the court of a foreign state can be recognized only if the following conditions are met:

- the decision was pronounced by a competent court;
- the decision does not contravene the public order of the Republic of Moldova;
- the decision can produce a legal effect in the country according to the national criminal law.

The action of the Minister of Justice or the General Prosecutor regarding the recognition of the decision of the foreign court shall be motivated and resolved by the judicial court in whose territorial jurisdiction the Ministry of Justice or the General Prosecutor's Office is located. The representative of the Ministry of Justice or, as the case may be, of the General Prosecutor's Office, the convict and his defense attorney must participate in the resolution of the proceedings. The court can also examine the action in the absence of the convict if he is in detention on the territory of a foreign state .

The Republic of Moldova will refuse to grant extradition in cases where the alleged person is to be tried on the territory of the requesting Party by a special court (established for a specific case) or in which extradition is requested in view of the execution of a sentence. They have a detention order issued by such a court. Moldova has also assumed the commitment regarding the protection of human rights and the rule of law in the context of its Eastern Partnership process of the European Union.

The extradition of the person against whom the competent court of the Republic of Moldova has issued an arrest warrant or a prison warrant or because it was a security measure will address the foreign state on the territory where he is found. The Republic of Moldova ensures, under the conditions of the law, the requesting state, the confidentiality of requests for judicial assistance and of the documents attached to them. If the condition of confidentiality can be ensured, the Republic of Moldova will inform the foreign state, which will decide.

According to the 17th article, third paragraph, of the Constitution of the Republic of Moldova, citizens of the Republic of Moldova cannot be extradited or expelled from the country. The term "citizen" in the sense of the 6th article , first paragraph letter (b) refers to all natural persons who have the citizenship of the Republic of Moldova in accordance with this legislation.

The Republic of Moldova reserves the right not to grant extradition when, in accordance with the 7th article, second paragraph, the requesting Party would refuse extradition in similar cases. The Republic of Moldova will not grant extradition if a third state has issued a final judgment on the requested person regarding the crime or crimes for which extradition is requested. By way of derogation from the 9th article (first sentence), the Republic of Moldova may grant extradition if the requesting state can demonstrate that the fact or evidence justifies reopening the case.

The Republic of Moldova requests that any request addressed to it on the basis of the 16th article, second paragraph, to contain a brief description of the alleged crime against the claimed person, including the essential details by which the nature of the crime can be assessed. The Republic of Moldova reserves the right to authorize transit only under the conditions provided for extradition. The Republic of Moldova declares that the extradition requests and the documents related to this must be in the Moldovan language or in one of the official languages of the Council of Europe or translated into one of them .

The Republic of Moldova reserves the right to authorize transit only under the conditions provided for extradition. The Republic of Moldova declares that the extradition requests and the documents attached to them must be in the Moldovan language or in one of the official languages of the Council of Europe or translated into one of them.

In the examination of the request for extradition to the Republic of Moldova in the sense of possible refusal, the refusal under the conditions provided for in the Code of Criminal Procedure in the 546th Article, will take into account the situation of the following areas :

- the person whose extradition is requested to be tried in the requesting state by an extraordinary court established for a specific case and if the person whose extradition is requested would be tried in the requesting state by a court that does not offer essential procedural guarantees and the protection of the right to defense;
- the offense for which extradition is sought is a breach of military discipline and not a common law offence;
- the extradition of the person can be granted only if the requesting state gives assurances, considered sufficient by the Republic of Moldova, that the capital punishment will not apply.

In case he requested the extradition of a person to a sentence pronounced by a judicial decision against him in absentia, Moldova can refuse extradition for this purpose if the court considers that the procedure did not take into account the right to defense of any person accused of a crime. With all this, extradition is granted if the requesting state offers assurances deemed sufficient to ensure the person whose extradition is requested the right to a retrial to guarantee his right to defense.

In case the general prosecutor or, as the case may be, the minister of justice, considers that the extradition request of the foreign state or the international court meets all the eligibility conditions and there is no obstacle to the extradition of the person, the court submits a request to attach the documents that accompany the applicant according to the Criminal Procedure Code the 544th article, the sixth paragraph.

The person whose extradition is requested is entitled to declare before the court granting the benefits that the law would grant him to defend against the extradition request and consent to be extradited and handed over to the authorities of the requesting state. The statement is recorded in the verbal process signed by the president, clerks, the person whose extradition is requested, lawyer and interpreter.

Noting that the person whose extradition is requested is fully aware of the consequences of this choice, the court, taking into account the prosecutor's conclusions, examines the existence of anyone who is being extradited. If this simplified extradition is admissible, the court takes note of this fact through a decision and also has the necessary preventive measure to be taken until the surrender of the person whose extradition is sought. The closing is final, it is done within 24 hours and it is sent immediately, in a legalized copy, to the general prosecutor or the minister of justice to issue a legal decision.

The competent authorities of the Republic of Moldova can request through the Ministry of Foreign Affairs and European Integration, consular office of the Republic of Moldova, to ascertain whether the statement of the convicted person or his representative was given voluntarily and in full knowledge of the legal consequences of his transfer to the Republic of Moldova. With all this, the consular office of the Republic of Moldova can be requested to draw up a document regarding the social and family status of the convict, taking into account these statements and indicating the possibility of citizenship in Moldova.

For the proper application of the provisions of the fifth paragraph of the 554th Article of the Criminal Procedure Code, the competent authorities of the Republic of Moldova may request a copy of the court file of the convicted person from the competent authority of the issuing state and any additional information regarding the sentencing or the need to resolve the request for transfer, imprisonment and reintegration of the convict.

The Republic of Moldova can reject the transfer request of the convicted person for the following reasons :

- the conviction was not carried out in accordance with the relevant provisions of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms;
- in Moldova he issued a judgment against the person convicted on the basis of the same act or criminal proceedings for the same offense and against the same person;
- the convicted person recently left the Republic of Moldova by establishing residence in another state, and his ties with Moldova are not significant;
- convicted person committed a serious crime in the face of negative public opinion or maintained close relations with members of criminal organizations, making his social reintegration in the Republic of Moldova questionable;
- the transfer could present a risk to national security, public safety, the economic well-being of the state, the prevention of disorder or crime, the protection of health or morals or the rights of others.

The central authorities of the Republic of Moldova can transmit, without prior request, to a state party to the European Convention on judicial assistance in criminal matters, signed in Strasbourg on the 20th of April 1959 and modified by two protocols, additional information from operational provisions, investigation or prosecution, in the case in which it considers that it could help the receiving state, or

initiate a criminal procedure, information that could serve a request for judicial assistance. The information obtained in the framework of operational or criminal prosecution activities will be transmitted by the criminal prosecution prosecutor to the Attorney General for forwarding to the foreign state in question.

Conclusions

International judicial cooperation in criminal matters seems to be no longer considered a luxury that countries can do without; rather, it has become a necessity that every state governed by the rule of law should try to consolidate. This is especially urgent when we remember that, the international community has devoted a great deal of effort to managing the social, political and economic effects of the omnipresent forces of the freedom of movement of people, who live in the so-called New World Order.

The phenomenon of the proliferation of international criminality that ignores political, social and economic borders has spread epidemically and represents a threat to the address of national security and public safety. This provides ample evidence regarding the urgency of international cooperation in the field of crime fighting. Such cooperation does not have to be limited to the restrictive political boundaries of the states; rather, such cooperation should go beyond these limits and become an integral part of national legal norms, either as separate legislation or as a section of criminal procedure law

The victims of political persecution with the help of "intermediary states" are, among others, opposition activists, lawyers and human rights defenders. States should use the expertise of human rights organizations, agencies as UNO, UE and APCE regarding the political component and/ or the corrupt cooperation of the states in this case, as well as receiving an argument from the criminally prosecuted person. States should determine whether a request for extradition or interstate judicial assistance serves as a means of prosecuting a person for his opposition or human rights activities and should reject such requests. Decisions regarding arrests for extradition should be taken only when there is a reasonable risk that the wanted person will hide from the authorities. It should give priority to other types of non-liberty restrictive measures.

Bibliography

1. Ago, Roberto, Third Report on State Responsibility: The Internationally Wrong Act of the State , "Source of International Responsibility", no. 2, 1971.
2. Boroi, A., Rusu, I., International judicial cooperation in criminal matters . Bucharest: CH Beck, 2008.
3. Moldovan, AT, Expulsion, extradition and readmission in international law. Bucharest: ALL Beck, 2004.
4. de Schutter, Olivier, International Human Rights Law , Cambridge University Press, 2010, p. 242.
5. Austria v. Italy, App. No. 788/60, 4 YB. Euro. Conv. On HR 116, 1961.
6. Office of the High Commissioner for Human Rights, Principles and Guidelines for a Human Rights Approach in Poverty Reduction Strategies , 2005.
7. The Constitution of the Republic of Moldova, published on 29.03.2016 in the Official Gazette No. 78.
8. Code of criminal procedure.
9. The Vienna Convention on the Law of Treaties, in force for the Republic of Moldova from The 26th of January 1993, published in: International Treaties, vol. 4.
10. Law no. 198-XVI of 26.07.2007 regarding legal assistance guaranteed by the state, published in the Official Gazette no. 157-160/614 of the 5th of October 2007.
11. International Commission of Jurists (ICJ), Maastricht Guidelines on Violations of Economic, Social and Cultural Rights, the 26th of January 1997, the 6th par., available at <http://www.refworld.org/doc/48abd5730.html> (Accessed on the 27th of December 2021)

IMPORTANȚA PREVENIRII ȘI COMBATERII CORUPȚIEI ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA

CARACUIAN Victoria,
doctorand,

Școala Doctorală - Studii Juridice și Relații Internaționale,

Abstract: *The European integration of the Republic of Moldova requires the implementation of important internal reforms by ensuring effectiveness in the fight against corruption, especially by improving international cooperation regarding the fight against corruption and ensuring the effective implementation of relevant international and regional legal instruments in the field. In this context, we can mention that the Republic of Moldova is a party to and has ratified both the 2003 United Nations Convention against Corruption and the 27.01.1999 Criminal Convention on Corruption.*

Corruption is a complex phenomenon, with economic, social, political and cultural dimensions. An effective policy response must be based on evidence of its spread and forms in a given country, the conditions that favor it, and the institutional and other incentives that can be used against it.

The fight against corruption cannot be reduced to a standard set of universally valid measures. However, for the response to achieve its goal, there must be tools to prevent, identify, repress and sanction corruption.

Cuvinte cheie: *corupția, integrare europeană, integritate, politici, strategie.*

JEL:L38, K20

Integrarea europeană a Republicii Moldova prevede necesitatea realizării unor reforme interne importante prin asigurarea eficacității în lupta împotriva corupției, îndeosebi în vederea îmbunătățirii cooperării internaționale privind combaterea corupției și a asigurării unei puneri în aplicare eficace a instrumentelor juridice internaționale și regionale relevante în domeniu.

În acest context, putem menționa că Republica Moldova este parte și a ratificat atât Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției din 2003[1], cât și Convenția penală privind corupția din 27.01.1999[2].

Deasemenea, Acordul de asociere între Republica Moldova[3], pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, (art16) din Acord stabilește că părțile vor coopera pentru prevenirea și combaterea criminalității organizate, a corupției și a altor activități ilegale, în special în partea ce ține de corupția activă și cea pasivă, atât în sectorul privat, cât și în cel public, inclusiv abuzul de funcții și traficul de influență.

Corupția este un fenomen complex, cu dimensiuni economice, sociale, politice și culturale. Un răspuns eficace în materie de politici trebuie să se bazeze pe dovezi privind răspândirea și formele sale într-o anumită țară, condițiile care o favorizează și stimulentele instituționale și de altă natură care pot fi utilizate împotriva acesteia.

Lupta împotriva corupției nu poate fi redusă la un set standard de măsuri universal valabile. Cu toate acestea, pentru ca răspunsul să își atingă scopul, trebuie să existe instrumente care să prevină, să identifice, să reprime și să sancționeze corupția.

Corupția este un obstacol în calea creșterii economice oricărei țări. Prin deturnarea resurselor de la rezultatele productive din punct de vedere economic, aceasta subminează eficiența cheltuielilor publice. În plus, mai ales atunci când resursele publice sunt limitate, corupția subminează sustenabilitatea bugetelor publice și reduce fondurile publice destinate investițiilor.

Deoarece corupția și nivelul scăzut de creștere favorabilă incluziunii se potentează reciproc, combaterea corupției este de o importanță capitală pentru sustenabilitatea reformelor structurale.

Costurile economice totale ale corupției nu pot fi calculate cu ușurință. În mediul de afaceri, corupția creează incertitudine, încetinind procesele și putând să ducă la costuri suplimentare. Astfel, locul respectiv devine mai puțin atrăgător pentru desfășurarea afacerilor, nivelul investițiilor private și al competitivității scade în consecință, iar economia nu își poate valorifica întregul potențial.

Corupția are și rolul de factor de descurajare a contribuabililor în ceea ce privește plata impozitelor. Toate aceste efecte se propagă asupra finanțelor din sectorul public, reducând veniturile fiscale și limitând și mai mult capacitatea de investiție a sectorului public.

Diminuarea resurselor ca urmare a unor practici de corupție poate avea efecte negative asupra protecției sociale și a serviciilor publice, deoarece micșorează bugetul disponibil și perturbă accesul echitabil la serviciile publice.

În timp, corupția alimentează și adâncește inegalitățile sociale, erodând încrederea în stat, în instituții și în administrația publică.

Statele membre ale Consiliului Europei precum și alte state semnatare a le Convenției Penale privind corupția, semnată la Strasbourg, 27.01.1999, au subliniat faptul că corupția constituie o amenințare pentru preemțiunea dreptului, democrației și drepturilor omului, subminează principiile buneii administrări, echității și justiției sociale, denaturează concurența, împiedică dezvoltarea economică și periclitează temelia morală a societății.

În acest sens, este de menționat faptul că, de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la data de 06.11.1997 în cadrul Sesiunii a 101, a fost adoptată Rezoluția (97) 24 privind cele 20 de principii directe pentru lupta împotriva corupției [10], care sunt:

1. să luăm măsurile cele mai efective pentru prevenirea corupției și, în acest sens, să contribuim la educația publică și la promovarea buneii conduite (etice);
2. să asigurăm o incriminare adecvată a corupției naționale și internaționale;
3. să asigurăm ca toți cei responsabili de prevenirea, investigarea, urmărirea și adjudecarea cazurilor de corupție să se bucure de gradul necesar de autonomie și independență, pentru a-și putea îndeplini funcțiile lor corespunzătoare, vor fi feriți de orice imixțiuni și influențe nepotrivite și vor avea la dispoziție mijloace efective pentru colectarea probelor necesare, protejând persoanele care vor ajuta autorităților în vederea combaterii corupției și păstrării confidențialității investigațiilor;
4. vor asigura măsuri potrivite pentru identificarea și confiscarea produselor actelor de corupție; 5. vor asigura măsuri adecvate pentru prevenirea utilizării persoanelor juridice în scopul acoperirii contravențiilor legate de corupție;
6. vor limita imunitatea, în cazul investigațiilor inițiate, urmărirea ori adjudecarea contravențiilor legate de corupție până la nivelul considerat a fi drept minim pentru o societate democratică;
7. vor promova specializarea persoanelor sau a organelor responsabile de lupta împotriva corupției și le vor asigura cu mijloacele adecvate și instruirea corespunzătoare, pentru a-și îndeplini sarcinile statutare;
8. vor asigura ca legislația fiscală și autoritățile responsabile de implementarea acesteia să contribuie la combaterea corupției într-un mod cât mai eficient și coordonat, în special prin neacordarea facilităților fiscale, prin legi sau practici administrative, care ar putea fi utilizate pentru extragerea de mită și alte avantaje nelocale și contravenționale;
9. vor asigura ca organizarea, funcționarea și procesul de luare a deciziilor în administrația publică să țină cont de necesitatea stringentă a combaterii corupției, în special prin stabilirea unei cât mai mari transparențe consistente cu nevoia de a asigura mai multă eficiență instituțională;
10. vor asigura ca regulamentele care privesc drepturile și responsabilitățile funcționarilor publici să se inspire și să ia în considerație cerințele generale cunoscute pentru lupta împotriva corupției, asigurând o serie de măsuri disciplinare adecvate și efective; vor promova o dezvoltare a încadrărilor juridice foarte specifice în ceea ce privește comportamentul care se așteaptă din partea funcționarilor publici prin mijloacele cele mai potrivite, după cum ar fi Codurile de conduită;

11. vor asigura folosirea pe scară largă a procedurilor corespunzătoare de audit, aplicabile tuturor activităților din domeniul administrației publice și al sectorului public;

12. vor susține rolul esențial pe care-l au procedurile de audit în ceea ce privește prevenirea și depistarea corupției în afara organelor administrației publice;

13. vor asigura ca sistemul răspunderii publice sau de responsabilitate a funcționarilor publici să țină cont de consecințele comportamentului corupt al oficialilor publici;

14. vor adopta procedurile cele mai potrivite pentru asigurarea transparenței procedurilor la achizițiile publice, necesare să asigure o concurență cât mai cinstită și să prevină tentația pentru corupție;

15. vor încuraja adoptarea, de către reprezentanții aleși, a diferitor coduri de conduită și vor promova reguli stricte pentru finanțarea partidelor politice și de organizare a campaniilor electorale, care să prevină corupția;

16. vor asigura ca presa să aibă libertatea de a obține și de a difuza informație relevantă asupra chestiunilor legate de corupție în societate, fiind pasibilă de anumite restricții sau limitări numai în cazurile care sunt acceptabile pentru o societate democratică;

17. vor asigura ca legislația civilă să ia în considerație necesitatea luptei împotriva corupției și, în particular să ofere remedii eficiente pentru a proteja drepturile și interesele care sunt afectate de corupție;

18. vor încuraja cercetarea fenomenului corupției;

19. vor asigura ca în orice aspect al luptei împotriva corupției, orice conexiuni posibile cu crima organizată și spălarea de bani să fie luate în considerație;

20. vor dezvolta cât mai mult posibil cooperarea internațională în toate domeniile care au tangență cu obiectivele de luptă împotriva corupției.

Conștienți de faptul că fenomenul corupției reprezintă o amenințare serioasă la adresa principiilor și valorilor Consiliului European, subminează încrederea cetățenilor în democrație, provoacă eroziunea ordinii de drept și constituie o respingere a drepturilor omului, subminând dezvoltarea economică și socială. Comitetul de miniștri al Consiliului European, invită autoritățile naționale să aplice aceste principii în cadrul legislației lor interne, dar și practicile pe care le formulează.

O reformă națională pe termen lung în domeniul combaterii corupției, are ca condiție esențială voința politică reală a statului.

Aceasta înseamnă conștientizarea problemelor legate de corupție la nivel politic, prioritizarea resurselor pentru aplicarea politicilor anticorupție, stabilirea unor obiective clare și tangibile și crearea unui climat general de responsabilitate politică.

Măsurile de reducere a corupției, a conflictelor de interese și a favoritismului trebuie să fie asociate cu schimbări structurale și de mentalitate profunde în cadrul organismelor publice și al societății în general, și nu cu simpla adoptare a unor acte legislative și asigurarea unei conformități formale.

În ultimii ani, Republica Moldova a depus eforturi în vederea îmbunătățirii cadrului juridic din domeniul anticorupției. În prezent sunt în vigoare și sunt puse în aplicare următoarele legi:

- Legea privind avertizorii de integritate;[4]

- Legea integrității[5];

- Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului;[6]

- Legea privind Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale;[7]

- Legea nr.132 din 17.06.2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, M.O. nr.245-246 din 30.06.2016.[8]

- Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020;[9]

Un rol aparte, ca act normativ în domeniul prevenirii și combaterii corupției consider că îl deține Legea integrității din 25.05.2017.

Prezenta lege urmărește cultivarea integrității în sectorul public și a climatului de toleranță zero la corupție în cadrul entităților publice din Republica Moldova prin:

- a) creșterea încrederii societății în faptul că entitățile și agenții publici își îndeplinesc misiunea în conformitate cu interesul public, inclusiv în procesul de interacțiune cu sectorul privat;
- b) reglementarea măsurilor obligatorii de asigurare și consolidare a integrității instituționale și profesionale;
- c) încurajarea denunțării manifestărilor de corupție de către agenții publici, precum și asigurarea protecției lor împotriva răzbunărilor;
- d) identificarea și înlăturarea riscurilor de corupție în cadrul entităților publice;
- e) sancționarea agenților publici pentru manifestări de corupție și a conducătorilor entităților publice pentru lipsa de integritate instituțională și profesională.

Legislația anticorupție este necesară, dar provocarea principală constă mai ales în punerea sa în aplicare.

Corupția poate avea impact atât asupra politicilor și fondurilor naționale, cât și asupra celor ale UE. Acest fapt reiese din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, care recunoaște corupția ca domeniu al criminalității în care UE ar putea să fie nevoită să acționeze pornind de la o bază comună.

Republica Moldova se confruntă cu un șir de provocări și tendințe pe termen lung, atât la nivel național, cât și regional și global, care vor avea consecințe semnificative în următoarele decenii. Incertitudine și imprevizibilitate sunt în creștere și prin urmare trebuie aplicate noi paradigme de dezvoltare care să țină cont de capacitățile întreprinderii și resursele limitate ale mediului înconjurător. Deși există numeroase provocări în dezvoltare sunt și numeroase oportunități, care pot fi și trebuie valorificate.

Foaia de parcurs asumată de către autoritățile Republicii Moldova în anul 2016 în vederea depășirii restanțelor înregistrate la implementarea Acordului de Asociere a fixat, printre alte angajamente asumate, „Consolidarea stabilității, independenței și eficacității instituțiilor ce garantează principiile democrației și statului de drept prin [...] combaterea corupției”. [10]

În acest context Guvernul republicii Moldova a aprobat Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Documentul reprezintă viziunea strategică pentru dezvoltarea Republicii Moldova în următorii șapte ani. Acest document a fost aprobat în primă lectură de parlamentul republicii Moldova în ședința Parlamentului din 13.10.2022.

Acest document reprezintă „o viziune strategică pe termen lung”, care adaptează la contextul național prioritățile angajamentelor internaționale asumate de R. Moldova conform Acordului de Asociere și ale celor care derivă din statutul de țară candidat pentru aderare la Uniunea Europeană.

Potrivit Guvernului, obiectivele de dezvoltare conținute în strategie „*reflectă aspirațiile*” de creștere a bunăstării oamenilor din R. Moldova, îmbunătățirea vieții cetățenilor, europeanizarea instituțiilor statului, consolidarea democrației, statului de drept și respectului pentru drepturile omului.

Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova și-a propus, ca obiectiv principal, creșterea bunăstării, siguranței și a calității vieții cetățenilor, ceea ce poate fi realizat inclusiv prin eradicarea corupției și garantarea supremației legii.

Combaterea corupției este una dintre prioritățile fundamentale ale programului de guvernare, care prevede un spectru de măsuri complexe și bine centrate pe următoarele domenii vulnerabile: politici anticorupție, independența și eficiența instituțiilor; combaterea corupției politice, consolidarea practicilor de transparență a raportării financiare din partea partidelor, combaterea corupției în organele de ocrotire a normelor de drept și justiție, combaterea îmbogățirii ilicite și confiscarea bunurilor provenite din infracțiuni de corupție și cele conexe, combaterea fraudelor în utilizarea fondurilor externe, controlul averilor, al intereselor personale și al conflictelor de interese; integritatea instituțională și servicii publice oferite prin intermediul platformelor electronice.

Pentru a elabora o strategie de combatere a corupției, este esențial să înțelegem nivelul corupției și formele pe care le îmbracă aceasta într-o anumită țară și să identificăm sectoarele cu risc ridicat, precum și factorii determinanți

Ca rezultat al evaluării realizării politicilor și măsurilor de prevenire și combatere a corupției în contextul procesului de integrare europeană, de către unii experți independenți din societatea civilă s-a constatat un nivel înalt de executare a acțiunilor de cercetare, instituționale și a acțiunilor de educare și comunicare publică.

Domeniile în care au fost înregistrate progrese sînt următoarele:

- uniformizarea practicii judiciare și reducerea semnificativă a aplicării discreționare a legii penale în vederea ușurării situației persoanelor condamnate pentru corupție;
- implementarea sistemului național de raportare telefonică a cazurilor de corupție;
- consolidarea activităților de evaluare a riscurilor de corupție în cadrul instituțiilor publice;
- extinderea aplicării sistemelor și a platformelor electronice în cadrul proceselor operaționale ale mai multor instituții (Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor în cadrul sistemului judecătoresc, sistemul de vămire electronică în cadrul Serviciului vamal, sistemul automatizat de supraveghere a circulației rutiere în cadrul Inspectoratului național de patrulare etc.);
- monitorizarea mai strictă a proceselor în cadrul sistemului educațional (supravegherea video a examenelor de bacalaureat);
- sporirea rigorilor de integritate și îmbunătățirea garanțiilor pentru autoritățile implicate în procesele de combatere a corupției (ofițerii Centrului Național Anticorupție, procurorii din cadrul Procuraturii Anticorupție și judecătorii);
- sporirea transparenței în activitatea autorităților publice centrale (APC), autorităților publice locale (APL), a organelor de ocrotire a normelor de drept și a sistemului judecătoresc.

O problemă constantă raportată de actorii interni și partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova este concentrarea eforturilor de reformă și a politicilor doar pe acțiuni de modificare a legislației și restructurări instituționale, fiind omisă, cel mai frecvent, componenta de punere în aplicare efectivă a modificărilor legislative și instituționale.

Este important faptul adoptării unor noi politici anticorupție, ce urmează să elimine să se concentreze pe aplicarea cadrului legal și instituțional în domeniu.

Potrivit Strategiei naționale de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020 adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova prin Hotărârea nr.56 din 30.03.2017 sistemul național de integritate se sprijină pe instituții-piloni și sectoare ce se ridică de pe temelia societății.[11]

Cadrul instituțional național implică un spectru variat de instituții publice, al căror obiectiv este de a asigura climatul de integritate, a promova și a aplica măsuri eficiente anticorupție. În principiu, toate autoritățile publice naționale, atât centrale, cât și locale, sunt obligate, în temeiul Legii integrității, să respecte și să aplice în activitatea lor măsurile de asigurare a integrității.

Deasemenea actori-cheie în lupta anticorupție sunt instanțele judecătorești, procuratura și instituțiile specializate. Pe parcursul ultimilor ani, toate autoritățile anticorupție au trecut prin reforme instituționale și structurale profunde, fiindu-le revizuite și redistribuite competențele, schimbate garanțiile de independență, modificate regulile de procedură. Succesul acestor reforme însă va fi apreciat doar prin prisma eficienței controlului administrativ al averilor nejustificate, contracarării îmbogățirii ilicite a exponenților sectorului public, finalității actului de justiție, a recuperării bunurilor obținute din infracțiuni de corupție, inclusiv a celor ascunse peste hotare, precum și prin prisma despăgubirii persoanelor prejudiciate prin actele de corupție.

În concluzii putem menționa faptul că, activitatea de prevenire și combatere a corupției și, implicit, percepțiile cetățenilor despre amploarea fenomenului sunt puternic influențate de evenimentele care se produc în spațiul politic. Restructurările constante, dar incoerente ale autorităților anticorupție și ale cadrului normativ ce le guvernează activitatea demonstrează că influențele politice au afectat grav funcționalitatea acestor instituții și au alimentat constant neîncrederea publicului în ele, inclusiv fiind pusă în dubiu integritatea celor chemați să contracareze flagelul corupției. Din această perspectivă este important ca orice influențe ale politicului asupra autorităților anticorupție să fie eliminate, voința politică

urmînd să se manifeste doar la etapa adoptării actelor necesare pentru asigurarea sistemului național de integritate și anticorupție, eficient și credibil, precum și la etapa exercitării controlului parlamentar asupra executării legilor și somării autorităților de a le pune în aplicare în mod adecvat.

Drept recomandări pentru realizarea eficientă a luptei cu corupția, consider este necesară întreprinderea următoarelor măsuri și lista acestora nefiind una definitivă:

- Consolidarea parteneriatelor dintre autoritățile publice, societatea civilă și publicul larg în procesul de elaborare și consultare a documentelor de politici și actelor normative în domeniul prevenirii corupției;
- Asigurarea unui proces eficient de promovare, cunoaștere, înțelegere și aplicare eficientă a practicilor anticorupție de către agenții publici;
- Constituirea unor practici sistemice de evaluare periodică a politicilor și practicilor anticorupție cel puțin o dată la 5 ani, în vederea evaluării eficienței, corectării și corelării la realitățile de aplicare;
- Excluderea interferențelor politicului în activitatea organismelor anticorupție, oferirea garanțiilor necesare pentru independență: resurse logistice, financiare și umane adecvate scopului și funcțiilor atribuite.

Bibliografie:

1. Convenția Organizației Națiunilor Unite Împotriva Corupției, adoptată la New York la 31 octombrie 2003 și semnată de Republica Moldova la 28 septembrie 2004, ratificată prin Legea Nr.158 din 06.07.2007, M.O. nr.103-106 din 20.07.2007.
2. Convenția penală privind corupția, semnată la Strasbourg, 27 ianuarie 1999, ratificată de Republica Moldova prin Legea RM nr.428-XV din 30.10.2003, în vigoare pentru RM din 1 mai 2004.
3. Legea nr.112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova pe de o parte și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, M.O. nr.185-199 din 18.07.2014.
4. Legea nr.122 din 12.07.2018 privind avertizorii de integritate, M.O. nr.309-320/472 din 17.08.2018.
5. Legea integrității nr.82 din 25.05.2017, M.O. nr.229-243/360 din 07.07.2017.
6. Legea nr.308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, M.O. nr.58-66 din 23.02.2018.
7. Legea nr.48 din 30.05.2017 privind Agenția de recuperare a bunurilor infracționale, M.O. nr.155-161 din 19.05.2017.
8. Legea nr.132 din 17.06.2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, M.O. nr.245-246 din 30.06.2016.
9. Hotărârea Parlamentului nr.56 din 30.03.2017 privind aprobarea Strategiei naționale de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020, M.O. nr.155-161/251 din 19.05.2017.
10. Rezoluția (97) 24 a Comitetului de Miniștri privind cele 20 de principii directe pentru lupta împotriva corupției, adoptată de către Comitetul de Miniștri, la 6 noiembrie 1997, la Sesiunea 101 a Comitetului de Miniștri.
11. http://www.gov.md/sites/default/files/foaie_de_parcur_s_privind_agenda_de_reforme_prioritare_.pdf

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND OBLIGAȚIA JURNALISTULUI DE A RESPECTA DREPTUL LA VIAȚA PRIVATĂ ȘI DE FAMILIE A PERSOANELOR

*GÎRA Vladimir,
doctorand la Școala Doctorală de Științe socio-umane,
Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați*

Rezumat: Dreptul la viață privată și de familie este un drept fundamental inerent fiecărei persoane, care trebuie respectat inclusiv de jurnaliști. Dată fiind paleta largă de acte normative internaționale și naționale care îl consacră, dreptul la viață privată și de familie se bucură de o protecție sporită, încălcarea acestuia putând atrage sancțiuni specifice, precum exprimarea scuzelor, repararea prejudiciilor materiale și morale, amenda sau munca neremunerată în folosul comunității. Din aceste motive, jurnaliștii trebuie să analizeze atent dacă circumstanțele în care se obțin informațiile despre viața privată, imaginile, înregistrările audio sau video cu privire la o persoană sunt interzise sau permise de lege. Lucrarea de față pune în lumină cadrul legal internațional și național privind dreptul la viață privată și de familie, aspecte generale privind obligația jurnalistului de a respecta dreptul la viață privată și de familie a persoanelor, situațiile permise de lege în care jurnalistul poate răspândi informații sau difuza imagini și înregistrări audio sau video despre o persoană, precum și sancțiunile ce i se pot aplica unui jurnalist în caz de încălcare a obligației de a respecta acest drept.

Cuvinte-cheie: dreptul la viața privată și de familie, obligație, sancțiuni

Abstract: The right to respect for private and family life is a fundamental right inherent to every person, which must be respected by journalists as well. Given the wide range of international and national normative acts that enshrine it, the right to respect for private and family life enjoys increased protection, its violation may attract specific sanctions, such as an apology, reparation of material and moral damages, a fine or unpaid work for the benefit of the community. For these reasons, journalists must carefully consider whether the circumstances under which the private and family life information, images, audio or video recordings of an individual are obtained are prohibited or permitted by law. This paper sheds light on the international and national legal framework regarding the right to respect for private and family life, general aspects regarding the journalist's obligation to respect the right to respect for private and family life of individuals, the situations permitted by law in which the journalist can spread information or broadcast images and audio or video recordings about a person, as well as the sanctions that can be applied to a journalist in case of violation of the obligation to respect this right.

Keywords: right to respect for private and family life, obligation, sanctions

JEL: K35

1. Cadrul legal internațional și național privind dreptul la viața privată și de familie

Dreptul la viața privată și de familie face parte din categoria drepturilor fundamentale individuale, alături de dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, libertatea individuală și siguranța persoanei, dreptul la apărare, dreptul la libera circulație, inviolabilitatea domiciliului, libertatea conștiinței, libertatea opiniei și exprimării. [1]

Conceptul de viață privată are un conținut complex, întrunind patru componente: componenta fizică (prevenirea intruziunilor asupra spațiului fizic al unei persoane), componenta informațională (sfera informațiilor pe care o persoană nu le-ar vrea divulgate, precum cele care privesc confesiunea religioasă, afinitățile politice, orientarea sexuală, situația medicală sau starea sa financiară), componenta emoțională și componenta intelectuală.[2] Din cauza caracterului complex al acestui concept, definirea dreptului la

viață privată și de familie a ridicat de-a lungul timpului numeroase probleme, întrucât acest drept acoperă un ansamblu de elemente. În literatura de specialitate, se regăsesc următoarele definiții: 1. „dreptul de a fi lăsat în pace”; 2. „dreptul individului la o viață restrânsă și anonimă”; 3. „posibilitatea persoanei de a-și duce viața așa cum dorește, cu un minim de ingerințe; acest drept se referă la viața privată, la viața familială și la aceea a căminului, la integritatea fizică și morală, la onoare și reputație, la faptul de a nu fi prezentat într-o lumină falsă, la nedivulgarea unor fapte inutile și jenante, la publicarea fără autorizare a unor fotografii private, la protecția împotriva spionajului și a indiscrețiilor nejustificate sau inadmisibile, la protecție împotriva utilizării abuzive a comunicațiilor private, la protecția împotriva informațiilor confidențiale comunicate sau primite de către un particular” (Rezoluția nr. 428 adoptată de Adunarea Consultativă a Consiliului Europei la 23 ianuarie 1970). [3]

Dreptul la viață privată și de familie este consacrat de mai multe acte normative internaționale. Art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [4] pune în lumină faptul că „orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale”, iar art. 17 alin. (1) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice [5] prevede că „nimeni nu va putea fi supus vreunor imixțiuni arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familia, domiciliul sau corespondența sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale”.

În reglementările naționale, art. 28 din Constituția Republicii Moldova [6] prevede că „statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată”, art. 10 alin. (1) din Legea nr. 64/2010 [7] stipulează că „orice persoană are dreptul la respectul vieții private și de familie”, iar art. 43 alin. (1) din Legea nr. 1107/2002 [8] subliniază că „în condițiile legii, orice persoană fizică are dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică, la libera exprimare, la nume, la onoare, demnitate și reputație profesională, la propria imagine, la respectarea vieții intime, familiale și private, la protecția datelor cu caracter personal, la respectarea memoriei și corpului său după deces, precum și la alte asemenea drepturi recunoscute de lege”.

2. Obligația jurnalistului de a respecta viața privată și de familie a unei persoane

În conformitate cu art. 3.1 din Codul Deontologic [9], jurnalistul are obligația de a respecta dreptul la viață privată și de familie a persoanelor. În legătură cu cercul persoanelor care se bucură de dreptul la viață privată și de familie, menționăm că este vorba de persoanele vii și decedate, persoanele private, persoane publice sau persoane fizice care exercită funcții publice, cu excepția persoanelor juridice. [10] În legătură cu personalitățile politice și funcționarii publici, punctul VII din „Declarația privind libertatea discursului politic în media” [11] stipulează că viața privată și de familie a acestora ar trebui să fie protejată împotriva reportajelor din media, potrivit articolului 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, cu excepția cazurilor prevăzute de actele normative.

Respectarea dreptului la viață privată și de familie presupune ca jurnalistul să evite includerea în articole, știri, reportaje și interviuri a informațiilor despre viața privată și de familie a altor persoane, despre corespondența și conținutul ei, sănătatea și defectele fizice, orientarea și viața sexuală, precum și comportamentul persoanei, în condițiile în care persoana contează, în mod rezonabil, pe intimitate [art. 2 din Legea nr. 64/2010]. În doctrină, se menționează că persoanele se pot bucura de intimitate într-un restaurant, parc sau hotel, dacă manifestă un comportament de natură a sugera terților acest lucru, cu excepția cazurilor în care locul public este intens circulat sau frecventat de o mulțime de oameni [12].

3. Excepții de la obligația jurnalistului de a respecta viața privată și de familie a unei persoane

Deși există obligația de a respecta viața privată și de familie a unei persoane stabilită prin actele normative internaționale și naționale, există câteva situații permise de lege în care jurnalistul poate răspândi asemenea informații. În cele ce urmează, vă prezentăm excepțiile de la regulă:

- potrivit art. 54 din Constituția Republicii Moldova, jurnalistul poate publica informații despre viața privată și de familie a unei persoane atunci când divulgarea este necesară pentru securitatea națională, integritatea teritorială, bunăstarea economică a țării, ordinea publică, prevenirea tulburărilor în masă și

infracțiunilor, protejarea drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau garantarea autorității și imparțialității justiției;

- obținerea consimțământului expres sau tacit al titularului dreptului la viață privată și de familie permite jurnalistului să divulge aceste informații [art. 10 alin. (2) din Legea nr. 64/2010]. Mai mult decât atât, potrivit art. 48 alin. (1) din Legea nr. 1107/2002, atunci când titularul pune la dispoziția unui jurnalist respectiva informație, operează o prezumție de consimțământ, chiar fără a fi necesară exprimarea acestuia în scris;

- obținerea informației despre viața privată și de familie a unei persoane în locuri publice când persoana nu a manifestat un comportament prin care să sugereze terților dorința de intimitate oferă posibilitatea jurnalistului de a publica aceste informații [art. 10 alin. (2) din Legea nr. 64/2010]. Per a contrario, dacă aceste persoane nu se află în locuri publice sau dacă se află în locuri publice luând măsuri prin care să-și protejeze intimitatea (izolarea într-o zonă cu vizibilitate redusă dintr-un spațiu public)[13], este necesar ca jurnalistul să solicite consimțământul titularului în vederea publicării acestor informații. Titularul își poate exprima acordul, interzice sau chiar împiedica reproducerea sau utilizarea reproducerii dacă aceasta are ca obiect înfățișarea fizică ori vocea sa [art. 45 alin. (1) din Legea nr. 1107/2002]. Este important de subliniat că legea civilă permite titularului să-și retragă consimțământul acordat, chiar dacă s-a obligat să-l mențină o perioadă de timp, sub sancțiunea reparării prejudiciului cauzat prin retragerea nejustificată [art. 48 alin. (1), (2) din Legea nr. 1107/2002]. În anumite cazuri, jurnalistul nu este obligat să solicite consimțământul titularului dacă se urmărește protejarea unor drepturi sau interese legale, respectarea normelor juridice, executarea unui act public în interes public sau atunci când fotografiile sau înregistrările audio și video sunt făcute în mulțime sau în timpul unui eveniment public [art. 48 alin. (4), (5), (6) din Legea nr. 1107/2002]. În legătură cu imaginile, procesarea electronică nu trebuie folosită pentru a creiona fals realitatea, cu excepția colajelor și a nudurilor care trebuie prelucrate în așa fel încât să nu fie expuse public zonele intime (art. 3.7, 3.8 din Codul Deontologic);

- dacă interesul public de a afla informația depășește interesul titularului dreptului la viață privată și de familie de a nu răspândi informația, inclusiv în cazul persoanelor publice sau a persoanelor fizice care exercită funcții publice, atunci jurnalistul nu poate fi tras la răspundere, cu condiția de a nu crea prejudicii nejustificate terților [art. 11 alin. (2) din Legea nr. 64/2010]. În conformitate cu art. 2 din Legea nr. 64/2010, interesul public înseamnă „interesul societății (și nu simpla curiozitate a indivizilor) față de evenimentele ce țin de exercitarea puterii publice într-un stat democratic sau față de alte probleme care, în mod normal, trezesc interesul societății sau al unei părți a ei”. Dacă divulgarea informației despre viața privată și de familie nu a fost justificată de interesul public, persoana vătămată poate solicita exprimarea scuzelor și repararea prejudiciului moral și material [art. 10 alin. (4) din Legea nr. 64/2010]. Trebuie să menționăm și punctul 1 al „Declarației privind libertatea discursului politic în media” [14], care stipulează că „democrația pluralistă și libertatea discursului politic cer ca publicul să fie informat asupra chestiunilor de interes public, ceea ce include dreptul media de a difuza informații negative și opinii critice privind personalitățile politice și funcționarii, precum și dreptul publicului de a primi aceste informații și opinii”;

- dacă persoanele publice sau persoanele fizice care exercită funcții publice atrag atenția asupra vieții lor private și de familie, atunci jurnalistul poate răspândi asemenea informații [art. 11 alin. (3) din Legea nr. 64/2010]. În acest sens, este și punctul VII din „Declarația privind libertatea discursului politic în media”[15], care stipulează că „atunci când personalitățile politice și funcționarii atrag ei înșiși atenția asupra elementelor din viața lor privată, media sunt abilitate să-și exercite dreptul de a cerceta aceste elemente”;

- dacă persoana publică are un comportament de natură a afecta capacitatea sa de exercitare a funcției publice, atunci jurnalistul poate divulga aceste informații (art. 3.3. din Codul Deontologic). Este demn de menționat și punctul VII din „Declarația privind libertatea discursului politic în media” [16], care stipulează, în privința personalităților politice și funcționarilor, că „informațiile despre viața lor privată pot fi dezvăluite dacă acestea constituie un subiect de interes public legat direct de modul în care ei și-au

exercitat sau își exercită atribuțiile, ținându-se cont de necesitatea de a nu aduce prejudicii inutile unei terțe persoane”. În conformitate cu art. 7 alin. (2) din Legea nr. 25/2008, funcționarul public trebuie să se abțină de la orice act sau faptă care poate prejudicia imaginea, prestigiul sau interesele legale ale autorității publice. Prin urmare, în vederea exercitării rolului de câine de pază public, jurnalistul trebuie să semnaleze orice abatere a persoanelor publice și a persoanelor fizice care exercită funcții publice;

- dacă o persoană privată tulbură ordinea publică sau încalcă drepturile altor persoane, prin comportamentul său, jurnalistul poate răspândi informații despre comportamentul ei (art. 3.4 din Codul Deontologic);

- dacă atingerile aduse vieții private și de familie sunt permise de lege sau de tratatele internaționale referitoare la drepturile omului la care Republica Moldova este parte, atunci jurnalistul poate publica asemenea informații [art. 47 alin. (1) din Legea nr. 1107/2002];

- dacă drepturile și libertățile constituționale sunt exercitate cu bună-credință și cu respectarea tratatelor internaționale, rezultă posibilitatea jurnalistului de a răspândi informații despre viața privată și de familie a unei persoane [art. 47 alin. (2) din Legea nr. 1107/2002].

4. Sancționarea jurnalistului pentru încălcarea dreptului la viață privată și de familie a altei persoane

Dacă jurnalistul a publicat o informație despre viața privată și de familie a altei persoane cu încălcarea prevederilor actelor normative, atunci acesta poate fi tras la răspundere. Înainte de a analiza tipul răspunderii juridice și natura sancțiunilor, este necesar să menționăm că atunci când un jurnalist răspândește informații adevărate, este vorba de încălcarea dreptului la viața privată și de familie, iar când publică informații false despre viața privată și de familie este vorba de defăimare.[17] Această mențiune este foarte importantă, întrucât în cazul încălcării dreptului la viață privată, potrivit legislației în vigoare, partea vătămată poate solicita exprimarea scuzelor și repararea prejudiciului material și moral cauzat, iar în cazul defăimării, se poate solicita rectificarea informației, dezmințirea, acordarea dreptului la replică, exprimarea scuzelor și compensarea prejudiciului cauzat [art. 15 alin. (1), art. 31 din Legea nr. 64/2010]. În Cauza Petrenco contra Moldovei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că „articolul publicat la 4 aprilie 2002, prin faptul insinuării lipsite de orice temei a colaborării reclamantului cu serviciile secrete din perioada sovietică, a depășit limita acceptabilă pentru comentarii în contextul unei dezbateri de interes general; luând în considerație în particular gravitatea alegației din prezenta cauză, Curtea constată că argumentele invocate de instanțele naționale în favoarea ziarului și a dreptului lui S.N. la libera exprimare au fost insuficiente pentru a prevala asupra dreptului reclamantului la protecția reputației sale și prin urmare, a avut loc o încălcare a articolului 8 din Convenție”. [18]

Sancțiunile creionate de art. 10 alin (4) din Legea nr. 64/2010 în cazul răspândirii informațiilor adevărate ce țin de viața privată și de familie a unei persoane sunt exprimarea scuzelor și compensarea prejudiciului moral și material cauzat. Scuzele trebuie să îmbrace forma unei declarații prin care jurnalistul își exprimă regretul pentru răspândirea informației (art. 2 din Legea nr. 64/2010). Legea nr. 64/2010 privind libertatea de exprimare prevede procedura de examinare a cauzelor cu privire la apărarea vieții private și de familie. Persoana al cărei drept la viața privată și de familie a fost încălcat trebuie să depună o cerere prealabilă în termen de 20 zile de la data la care a aflat sau trebuia să afle despre aceasta, indicând informația în cauză, circumstanțele aferente și solicitând exprimarea scuzelor, precum și, dacă este cazul, repararea prejudiciilor [art. 15 alin. (2), art. 31 din Legea nr. 1107/2002]. Ulterior, înaintează o cerere de chemare în judecată, care trebuie să cuprindă „informația care îi lezează dreptul la viața privată și de familie; dacă informația îl vizează; dacă informația a fost răspândită de pârât; dacă este sau nu este persoană publică; dacă informația se referă la o chestiune de interes public; circumstanțele care demonstrează încălcarea dreptului la respectul vieții private și de familie și mărimea prejudiciului cauzat”, depunând și dovada achitării taxei de stat (art. 32 din Legea nr. 64/2010). Instanța va analiza dacă interesul public de a cunoaște informația despre viața privată și de familie a reclamantului depășește interesul de a nu răspândi informația și dacă cererea de chemare în judecată este întemeiată, va obliga pârâtul-jurnalist să-și exprime scuze și să repare prejudiciile cauzate (art. 33 din Legea nr. 64/2010). Potrivit art. 29 din

Legea nr. 64/2010, cuantumul compensației pentru prejudiciul moral se calculează în funcție de următoarele criterii: „caracterul și gravitatea suferințelor fizice și psihice cauzate reclamantului, caracterul informației răspândite, gradul de răspândire a informației, personalitatea reclamantului, reputația pârâtului, gradul de vinovăție a pârâtului, consecințele răspândirii informației, starea materială a reclamantului și cea a pârâtului.”

Sancțiunile de drept penal pot fi amenda sau munca neremunerată în folosul comunității în cazul săvârșirii infracțiunii de „încălcarea inviolabilității vieții personale”, ce presupune „culegerea ilegală sau răspândirea cu bună-știință a informațiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane fără consimțământul ei” (art. 177 din Legea nr. 985/2002). În Codul Penal comentat al Republicii Moldova, viața personală este definită ca „ansamblul de condiții materiale și morale individuale, particulare, pe care și le creează persoana pentru a exista așa cum înțelege ea la adăpost sigur, fără amestecul cuiva”, a culege înseamnă „a aduna, a strânge, a obține, a căpăta în mod ilegal informații despre viața personală ce constituie un secret personal sau familial al altei persoane, fără consimțământul ei”, a răspândi informații presupune „faptul de difuzare, fără consimțământul persoanei vizate, în mod ilegal, a unor vești, știri, publicații, informații despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al acesteia”, iar prin sintagma informații despre viața personală ce constituie secret personal sau familial se înțeleg „datele care fac parte din categoria informației confidențiale despre persoană, adică datele ce se referă la o persoană privată, identificată sau identificabilă, a căror dezvăluire ar constitui o violare a intimității persoanei vizate”. [20]

Concluzii

Dreptul la viață privată și de familie se bucură de o protecție sporită conferită de o serie de acte normative internaționale și naționale. Obligația de a respecta acest drept incumbă fiecărei persoane, inclusiv jurnaliștilor, care sunt deseori tentați ca, în goana după like-uri, comentarii sau vizualizări, să răspândească informații senzaționale ce țin de viața privată și de familie a unei persoane. Reglementarea acestei obligații de Legea nr. 64/2010 și de Codul Deontologic al jurnaliștilor din Republica Moldova este necesară pentru a domoli posibilele conduite ilegale ale jurnaliștilor și de a conferi fiecărei persoane dreptul la o viață privată și de familie restrânsă și anonimă așa cum și-o dorește. Încălcarea obligației poate atrage sancțiuni specifice, precum exprimarea scuzelor, repararea prejudiciilor materiale și morale, amendă sau muncă neremunerată în folosul comunității. Cu toate acestea, în vederea realizării rolului de câine de pază public, legea permite jurnalistului să publice informații, imagini, înregistrări audio sau video despre viața privată și de familie a unei persoane în anumite circumstanțe creionate în lucrare. În concluzie, lucrarea de față reprezintă un mic ghid pentru jurnaliști, menită să-i îndrume în exercitarea profesiei potrivit normelor legale.

Bibliografie

[1] Manualul funcționarului public în domeniul drepturilor omului, ediția a II-a revăzută și adăugită, Consiliul Europei, p. 30, disponibil la <https://rm.coe.int/16806f11f5>, accesat la data de 15.11.2022.

[2] A. SĂVOIU, C. BASARABESCU, Dreptul la viață privată, Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice, nr. 1/2013, pp. 89-90, disponibil la https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2013-01/6_ALINA_SAVOIU.pdf, accesat la data de 17.11.2022.

[3] G. M. PREDUCA, Considerații privind protecția dreptului la viață privată, pp. 137-138, disponibil la <https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2009/RSJ4/C01PreducaGrigorianManuela.pdf>, accesat la data de 17.11.2022.

[4] Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953, România a ratificat Convenția prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994, publicat în “Monitorul Oficial” nr. 135 din 31 mai 1994, disponibilă la https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf, accesat la data de 15.11.2022.

[5] Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art.41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art.41, disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro, accesat la data de 15.11.2022.

[6] Constituția Republicii Moldova, publicată la 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140, modificat prin LP255 din 22.11.18, MO467-479/14.12.18, art. 786, disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro, accesată la data de 15.11.2022.

[7] Legea nr. 64 din 23.04.2010 cu privire la libertatea de exprimare, publicată la 09.07.2010 în Monitorul Oficial nr. 117-118 art. 355, modificată prin LP95 din 14.05.15, MO139-143/05/06/15 art. 261, disponibilă la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=83916&lang=ro, accesată la data de 15.11.2022.

[8] Codul Civil Nr. 1107 din 06-06-2002, publicat la 01-03-2019 în Monitorul Oficial Nr. 66-75 art. 132, republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019, art.132, disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro, accesat la data de 15.11.2022.

[9] <https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova>, accesat la data de 15.11.2022.

[10] V. GRIBINCEA, A. PASCARI, O. PÎRȚAC, Comentariu la Legea cu privire la libertatea de exprimare, Centrul pentru Jurnalism Independent, Chișinău, 2011, p. 8.

[11] Declarația privind libertatea discursului politic în media, adoptată de Comitetul de Miniștri la 12 februarie 2004, în cadrul celei de-a 872-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor”.

[13] V. GRIBINCEA, A. PASCARI, O. PÎRȚAC, op.cit., p. 22.

[14] Ibidem.

[15] Declarația privind libertatea discursului politic în media, adoptată de Comitetul de Miniștri la 12 februarie 2004, în cadrul celei de-a 872-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor”.

[16] Ibidem.

[17] V. GRIBINCEA, A. PASCARI, O. PÎRȚAC, op.cit, p. 23.

[18] Cauza Petrenco contra Moldovei, (Cererea nr. 20928/05), Strasbourg 30 martie 2010, hotărâre definitivă la 04 octombrie 2010, disponibilă la

[http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/PETRENCO%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/PETRENCO%20(ro).pdf), accesat la data de 17.11.2022. [19] Declarația privind libertatea discursului politic în media, adoptată de Comitetul de Miniștri la 12 februarie 2004, în cadrul celei de-a 872-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor”.

[20]

https://www.academia.edu/7140742/Comentariu_la_codul_penal_al_republicii_moldova_partea_special_a_conspecte_md_, accesat la data de 15.11.2022.

PROTECȚIA SITUATIVĂ PE PLAN SOCIAL-ECONOMIC A REFUGIAȚILOR MINORI UCRAINENI DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN RAPORT CU TENDINȚELE ȚĂRII DE INTEGRARE EUROPEANĂ

FUIOR Artur
Student-doctorant, USEM

Rezumat: Acest comunicat deține obiectivul de expune asupra unu-i segment foarte important și de actualitate, siguranța refugiaților minori în Republica Moldova ca rezultat al conflictului militar dintre Ucraina, Rusia. Se vor implementa toate resursele disponibile, veridice, pentru a reflecta situația reală. Această publicație va atinge subiectele sensibile de incluziune a refugiaților în raport cu țara adoptivă și fluxul de indivizi în raport cu capacitatea reală de primire. Deasemenea se vor ilustra elementele practice, obiectivul fiind de atragere maximă atenție, privind pericolul refugiaților, dar și proiectele de susținere anume siguranța lor, factorul educațional etc. Analiza mai multor documente, articole din domeniu refugiaților, stabilește rapiditatea necesară în privința soluționării litigiilor refugiaților. Autorii a mai multor articole fac trimitere la o multitudine de date, statistici ca scop fiind evidențierea circumstanțelor în care sunt acum refugiații în Republica Moldova și nu doar, mai ales în raport cu faptul că conflictul nu s-a finalizat. Ca concluzie a acestui document sunt expuse rezultatele analizei cu privire la soluțiile practice ce țin de siguranța refugiaților. Se finalizează cu concluzii și recomandări importante.

Cuvinte cheie: refugiat, Ucraina, UNHCR, UNICEF, PNUD, copii refugiați

Abstract: This communication has the objective of exposing a very important and topical segment, the safety of minor refugees in the Republic of Moldova as a result of the military conflict between Ukraine and Russia. Available, truthful resources will be implemented to reflect the real situation. This publication will touch on the sensitive topics of refugee inclusion in relation to the adoptive country and the flow of individuals in relation to the actual receiving capacity. The practical elements will also be illustrated, the objective being to attract maximum attention, regarding the danger of refugees, but also the support projects, namely their safety, the educational factor, etc. The analysis of several documents, articles in the field of refugees, establishes the necessary speed with regard to the settlement of refugee disputes. The authors of several articles refer to a multitude of data, statistics whose purpose is to highlight the circumstances in which refugees are now in the Republic of Moldova and not only, especially in relation to the fact that the conflict has not ended. As a conclusion of this document, the results of the analysis regarding the practical solutions related to the safety of refugees are presented. It concludes with important conclusions and recommendations.

Keywords: refugee, Ucraina, UNHCR, UNICEF, PNUD, refugee children

JEL: K37

Tematica conflictului armat în raport cu minori refugiați este cea mai dură care deține o statistică de la an la an tot mai îngrijorătoare. Această problemă dezvoltată în comunicarea dată, are obiectiv activizarea atenției acelei populații ce duc o atârănare ignorantă față de acești subiecți pe arena internațională, treptat schimbările ce au loc în lume, îndeosebi pe teritoriul european după suprasolicitărilor de protecție au schimbat modul de viață tuturor. Normelor juridice europene-internaționale privind refugiații adică anumite elemente de protecție și susținere nu sunt la fel de actuale ca altădată. În articol sunt expuse o multitudine de elemente legate de problema minorilor refugiați care se petrec în interiorul țării, la fel importanța fluidizării prin intermediul factorului exterior. Va fi expus o imagine reală pe arena internațională în raport cu minorii ce fug de război și persecuție, aceste elemente au pus la încercarea jurisprudența mai multor țări europene ce nu pregătite. Obiectivul acestui articol este

de a expune problematica minorilor refugiați în raport cu politicile europene de integrare în baza noilor realități pe arena mondială.

La moment UE și Republica Moldova deține pe agendă, primordial, fluidizarea refugiaților ucraineni în raport cu capacitățile statelor membre ,iar continuarea conflictului duce la determinarea de incluziune a minorilor în familia europeană, chiar dacă pe acest subiect sune părerii diferite.

Aproape jumătate din persoanele strămutate forțat la nivel global sunt copii - peste 12 milioane de fete și băieți. Mulți **copii refugiați** își petrec întreaga copilărie în deplasare, nesiguri în legătură cu viitorul lor. Dacă refugiații, strămbați sau apatrizi, sunt expuși unui risc mai mare decât adulții abuz, neglijare, violență, exploatare, trafic sau recrutare forțată în grupuri armate. Ar putea experiență și martor evenimente tulburătoare sau să fie separate de familia lor. În același timp, familia și alte rețele de sprijin social pot fi slăbite și educația poate fi întreruptă. Aceste experiențe poate avea un efect profund asupra copiilor - de la copilărie până la adolescență. Pe parcursul urgențe și în caz de dispariție, fetele se confruntă cu riscuri specifice de protecție a genului. Copiii sunt, de asemenea, extrem de rezistenți și găsesc modalități să facă față și să avanseze în fața greutăților și a suferință. Ei atrag forța de la familiile lor și găsesc bucurie în prietenii. Prin învățarea în școală, joc sport, și având spațiul creativ pentru a le explora talentele și de a folosi unele dintre abilitățile lor, copiii pot fi membrii activi ai comunității lor. Trebuie să lucrăm cu copiii și împuterniciți-i să-i susțină drepturile și protecția acestora. Drepturile copiilor sunt consacrate în mediul internațional inclusiv în Convenția Națiunilor Unite privind drepturile copilului, sunt la inima mandatului de protecție al **UNHCR**.^[1] Iar acest mecanism de protecție juridic aplicativ pentru refugiații ucraineni este la moment parțial funcțional ,nu datorită incompetențelor unor sau altor persoane, instituții, organizații, state, dar din cauza unu-i conflict armat neașteptat dintre Ucraina și Rusia în raport cu indivizii.

Valorile social-economice problematice în raport cu refugiații inofensivi, minori este un aspect foarte sensibil și greu de soluționat. În primul rând ca cauză avem faptul că subiecții fiind indivizi fără capacitate de exercițiu sunt foarte influențabili mai ales de o pată negativă ce o provoacă abuzul, neglijarea, violența, din aceste considerente implimentarea mecanismelor de soluționare are nevoie de o maximă resursă socială și foarte multe fonduri, finanțări. În al doilea rând specificăm pilonul de distrugere familială, prin separarea membrilor care are loc dese ori la fluxul refugiaților ce exilează de persecuțiile, războiul din țara natală, minorii ucraineni nu fac o excepție în acest sens. Republica Moldova în acest caz are nevoie de o maximă implimentare a proiectelor educative, asociate, adoptate la nivelul subiecțiilor de natură ucraineană și toate instituțiile de învățământ trebuie reprofile în acest sens.

Dar cel mai grav este afectat sectorul economic în raport cu acel social în Republica Moldova. Republica Moldova fiind vecină cu Ucraina, acest conflict a adus un prejudiciu considerabil țării noastre, statul vecin fiind deasemenea un pilon economic primordial. Iar fluxul de refugiați din primele zile ale războiului a ținut piept Republica Moldova. Cetățenii ucraineni, care au intrat pe teritoriul Republicii Moldova în baza unui act de identitate, inclusiv cu termenul de valabilitate expirat, vor putea reveni în țara de origine, prezentând același document. Decizia a fost luată pe 04 mai 2022, în cadrul ședinței, de către membrii Comisiei pentru Situații Excepționale. Aceste condiții de traversare a frontierei de stat, în regim facilitat, vor putea fi aplicate doar o singură dată, iar funcționarii implicați în procesul de gestionare a crizei umanitare, urmează să informeze cetățenii ucraineni despre noile prevederi adoptate de CSE în acest sens. Intrarea în Republica Moldova a străinilor care vin din Ucraina, în regim înlesnit, a fost acceptată în scop umanitar, începând cu 24 februarie curent, în contextul stării de urgență. Inițial, procedura nu a prevăzut și mecanism similar de reîntoarcere pentru cetățenii veniți de pe teritoriul **Ucrainei**, ce nu dețin documente de călătorie valabile, acceptate pentru traversarea de către străini a frontierei de stat a Republicii Moldova. Prin urmare, la inițiativa ministerului afacerilor interne, în ședința de astăzi a CSE, s-a dispus crearea condițiilor facilitare, similare celor de intrare pe teritoriul Republicii Moldova, pentru cetățenii ce vor să revină în Ucraina, numărul acestora fiind în creștere. Potrivit datelor statistice oficiale, la 04 mai 2022, pe teritoriul Republicii Moldova sunt, în total, 93.012 cetățeni străini,

ce au intrat în țară pe segmentul MD-UA. ^[2] Aceste măsuri adoptate la 4 mai 2022 și cele ulterioare adotate de către conducerea Republicii Moldova reflectă incapacitatea și imposibilitatea fluidizării, primirii a unei asemenea cantități voluminoase de indivizi, care au fugit spre țara noastră de frica războiului și persecuțiilor efectuate pe teritoriile statului vecin unde se duc lupte grele la momentul actual. Pe teritoriul Republicii Moldova se află acum mai puțin de 100.000 de **refugiați din Ucraina**, dintre care jumătate sunt minori. La momentul actual odată cu schimbările militare de pe teren, fluxul de refugiați este în continuă scădere dar nu conținește. Acest aspect nu favorizează și nu defavorizează situația copiilor ucraineni de pe teritoriul Republicii Moldova. În prim plan specificăm o posibilitate mai ridicată pe plan social-economic al statului în raport cu copiii ca rezultat a fluidizării indivizilor ce traversează segmentul MD-UA în al doilea plan avem problemele acute psihologico educative și cele financiare fundamentale de existență, dar nici acum nu avem date concrete în privința acestor două tablouri.

Regretul experților din mediul obștesc este că deocamdată nu există date despre numărul copiilor de vârstă preșcolară și școlară sau statistici despre minorii care au nevoie să fie integrați în servicii de asistență până când vor decide să se întoarcă în Ucraina sau să meargă mai departe, spre alte țări europene. ^[3] Acest lucru se datorează datorită fluidizării continuă a copiilor ucraineni, Republica Moldova s-a adresat și deține sprijin a organizațiilor, instituțiilor internaționale din domeniul protecției refugiaților. Pe tot parcursul crizei refugiaților este în permanent suport cu organizațiile date, în dependență de necesitate și capacități.

UNICEF Moldova și partenerii săi a dezvoltat servicii unice pentru integrarea tinerilor refugiați în comunitățile din Republica Moldova. Mai mult de 20 000 de tineri au participat în cadrul activităților non-formale, organizate în cadrul centrelor de tineret. Mai mult, echipa **UNICEF** planifică să extindă programul pentru a acoperi circa 60 000 de tineri în cinci centre, inclusiv înființarea un centru mobil pentru tineret. De asemenea, **UNICEF** Moldova în colaborare cu Ministerul Educației și Cercetării au lansat o serie de tabere de dezvoltare pentru 250 de tineri din Ucraina și Moldova în cadrul programului UPSHIFT. Obiectivul acestui program este de a permite tinerilor să își dezvolte noi abilități prin intermediul antreprenoriatului social. În rezultat, pe parcursul anului curent, **UNICEF** Moldova va sprijini 25 de idei de start-up, care au scopul de a îmbunătăți viața adolescenților refugiați. ^[4] La momentul actual se întreprind toate măsurile posibile și imposibile ce țin de siguranța copiilor din Ucraina prin intermediul tuturor instituțiilor, **UNICEF** fiind un pilon implicat direct în protecția copiilor, participarea fiind fundamental esențială. Un alt pilon important este **UNHCR** deținând resurse foarte esențiale în lupta cu problemele copiilor ucraineni.

Angajamentul **UNHCR** este reflectat prin mai multe mecanisme stabilind ca minim șase obiective care include protecția și implimentarea drepturilor copiilor care reprezintă îngrijorări pe acest segment. Cele șase obiective sunt: 1. Copii sunt în siguranță acolo unde trăiesc, învață și joacă. 2. Participarea și capacitatea copiilor sunt parte integrantă a protecției acestora. 3. Copii au acces la proceduri adecvate pentru copii. 4. Copii obțin o documentație legală. 5. Copii cu nevoi specifice beneficiază de sprijin specific. 6. Fetele și băieții realizează soluții durabile în interesul lor. Cadrul aplică o abordare a sistemelor de protecție a copiilor care include acțiuni pentru purtătorii de taxe la toate nivelurile - familiale, comunitare, naționale și internaționale - pentru a atenua și a răspunde la protecție cu care se confruntă copiii. Aceasta recunoaște că toți actorii contribuie la protecția globală a copii. ^[5] Contribuția actorilor trebuie să fie coordonată cu toți subiecții de implicare ca efectul să fie cât mai pozitiv și de durată. Angajamentul **UNHCR** reflectă o siguranță a anumitei parte a problemei indivizilor, de aici deducem necesitatea statului privind implimentării unor facilități legal-economice pentru a da posibilitatea de extindere a ajutorului.

În pofida mai multor suporturi deținem mai multe date dure care reflectă consecințele grave ce au loc. Cel puțin 972 de copii în **Ucraina** au fost uciși sau răniți de la escaladarea războiului, în urmă cu aproape șase luni, cu o medie de peste cinci copii uciși sau răniți în fiecare zi. Și acestea sunt doar cifrele pe care ONU le-a putut confirma. Credem că numărul real este mult mai mare. Utilizarea armelor

explozive a cauzat majoritatea deceselor copiilor. Aceste arme nu fac deosebiri între civili și combatanți, mai ales atunci când sunt utilizate în zone populate, așa cum a fost cazul orașelor: Mariupol, Luhansk, Kremenciuk și Vinița din **Ucraina**. Între timp, dincolo de oroarea copiilor uciși sau răniți fizic în atacuri, aproape fiecare copil din Ucraina a fost expus la evenimente traumatizante, iar cei care fug de violență sunt expuși unui risc semnificativ de separare a familiei, violență, abuz, exploatare sexuală și trafic. Începutul anului școlar, este o reamintire clară, cât de mult au de pierdut copiii din Ucraina. Sistemul educațional al Ucrainei a fost devastat de escaladarea conflictelor armate din întreaga țară. Școlile au devenit țintele acestor atacuri, ceea ce a dus la faptul că familiile nu se simt în siguranță să-și trimită copiii la școală. Estimăm că 1 din 10 școli au fost avariate sau distruse. Copiii din **Ucraina** au nevoie urgent de siguranță, stabilitate, acces la învățare sigură, servicii de protecție a copilului și sprijin psihosocial. ^[6] Dar totuși copii ce au exilat din țara lor natală din cauza războiului la fel vor putea să beneficieze de sistem educațional pe măsură, în acest sens Republica Moldova a luat diferite măsuri în colaborare cu alte instituții, organizații. Dezvoltarea proiectelor educaționale facilitează incluziunea copiilor asupra comunității din Republica Moldova, diferența de limbă este un factor determinant de aici apare necesitatea anumitor specialiști. **PNUD** este un instrument potrivit în acest sens pentru copiii refugiați din Ucraina, ca rezultat avem anumite realizări situative.

Copiii refugiați din **Ucraina** pot să-și continue studiile și să descopere noi domenii, în timp ce se află în Republica Moldova, grație proiectului **PNUD** „Dezvoltarea capacităților de export pe malurile Nistrului. Cu sprijinul financiar al Suediei și al Marii Britanii, copiii au studiat alături de colegii lor din Moldova în laboratorul digital de la școala din satul Cremenciug, malul stâng al Nistrului. Laboratorul găzduiește un curs de instruire în domeniile știință, tehnologie, inginerie și matematică, conceptualizat de **PNUD**. Cursul conține 10 module adaptate pentru copiii de 11-17 ani. Șaptesprezece elevi din **Ucraina** s-au alăturat celor 90 de elevi din localitățile Cremenciug și satul vecin Copanca pentru a afla despre web design, data analytics, copywriting, inteligența artificială, machine learning, robotică, imprimare 3D. Cu sprijinul mentorilor, copiii au descoperit o varietate de profesii din lumea digitală și și-au dezvoltat abilitățile necesare carierei lor viitoare. ^[7] Sprijinul educațional este foarte important, dar unu-l și mai primordial este cel psihologic adaptiv de care este nevoie pentru acești copii. Cursurile, modulele adaptive la societatea ucraineană nu pot acoperi sută la sută golurile apărute în urma conflictului militar. În urma analizei efectuate de experții internaționali și locali menționăm că minorii sunt cei mai sensibili la captarea imaginilor generate de violență, mai multe rapoarte demonstrează despre efectele negative din cauza violenței din familie, dar războiul emite consecințe catastrofale. Societatea de pe continentul european este mai diferită față de cel african persecutat, zona de confort situativă de înainte de evenimentul de tranziție în refugiați la fel diferă. Spre exemplu Ucraina fiind un stat prosper cu anumite facilități moderne, tehnologice care apreciază un trai mult mai confortabil, față de refugiații din țările africane unde dacă să vorbim de tehnologii pe alocuri nu exista nici internet. **UNHCR** și **PNUD** alocă multe eforturi în privința minorilor ucraineni, dar din datele prezentate de autorități, suportul suplimentar fiind un permanent apel emis zilnic.

Centrul de Informare și Resurse „Pro Bono” în parteneriat cu Primăria municipiului Chișinău și Centrul Municipal de Tineret Chișinău, cu suportul financiar UNICEF Moldova lansează o inițiativă de susținere și implicare a adolescenților și tinerilor refugiați. Programul are scopul să ofere suport și să implice cel puțin 10000 de adolescenți și tineri refugiați în programele centrelor de tineret din municipiul Chișinău și anume la Centrul Municipal de Tineret (filiala Ciocana, str. Petru Zadnipru, și filiala centru, str. Mitropolitul Varlam) și Centrul de Tineret TohaTEEN HUB, din comuna Tohatin. Cu suportul **UNICEF** Moldova, vor fi dotate trei centre de tineret, inclusiv unul mobil, astfel încât tinerii și adolescenții din municipiu, împreună cu cei din Ucraina, să aibă acces la o serie de servicii prietenoase tinerilor, cum ar fi: programe de dezvoltare personală, suport psihologic, activități de petrecere a timpului liber, activități sportive, jocuri de societate, activități culinare, VR etc. Totodată, tinerii și adolescenții din Ucraina vor fi implicați în activități de educație non-formală, fiind integrați în programele centrelor de

tineret. Astfel, aceștia își vor dezvolta abilitățile de comunicare și de interacțiune cu semenii lor, fiind ghidați de 20 de lucrători de tineret, ce vor fi instruiți. Serviciile disponibile pentru tinerii și adolescenții refugiați, inclusiv orarul acestora, se vor regăsi atât pe standuri informaționale amplasate la centrele de tineret, pe afișele informaționale în centrele de plasament pentru refugiați, cât și online.^[8] Autoritățile locale ,municipale nu dețin resurse de adopție a copiilor dar au destule pîrghii,mecanisme,teren pentru punerea la dispoziție a acestor persoane ce au nevoie.Ulterior de partea financiară poate veni piloni de la **UNICEF** ,înainte de a reda o educație continuă adecvată este nevoie de un parteneriat,suport puternic.

Pe 06 iulie 2022 **UNICEF** a deschis un nou centru de sprijin ,Punct Albastru,destinat copiilor, adolescenților și tinerilor, precum și mamelor cu copii sugari refugiați din **Ucraina** la Centrul Republican pentru Copii și Tineret ,ARTICO.Aici ei pot beneficia de suport informațional și psihologic, fiind totodata, implicați în activități de dezvoltare personală, informare și documentare, voluntariat și participare.Centrele de sprijin „Punctul Albastru” oferă servicii de protecție a copiilor și familiilor refugiate din **Ucraina**. Actualmente, 8 centre „Punct Albastru” oferă servicii mamelor și **copiilor refugiați** în Moldova, la Punctele de trecere a frontierei din Palanca, Otaci, Leușeni, Sculeni, Centrul de acomodare a refugiaților de la Moldexpo și Centrul „ARTICO”. Până în prezent, 16.000 persoane au beneficiat de serviciile centrelor „Punct albastru”. „Punctul Albastru” de la Centrul ”ARTICO” este un proiect **UNICEF** implementat de Fundația Terre des hommes Moldova.^[9] Republica Moldova își pune la dispoziție toate resursele administrativ locale în toată această perioadă,dar este necesar și suport la nivel statal internațional.

Republica Moldova în toată această perioadă a adoptat pe măsură orice individ ce a fugit de frica războiului, chiar dacă nu are resurse și capacitate economică pe măsură,statul în cooperare cu alte organizații, țări a implimentat diferite elemnte de siguranță privind copii refugiați. Ca alt exemplu avem acei 100 de copii din Republica Moldova, **Ucraina** și Polonia, petrec timpul împreună în cadrul unei tabere de vară organizate în incinta bibliotecii de cultură și literatură polonă „Adam Mickiewicz” din Chișinău. Zilnic, copiii învață limba română, engleza, fac sport, practică arta decorativă și citesc. Tabăra de vară a apărut la inițiativa Congresului Național al Ucrainenilor din Moldova în colaborare cu Solidarity Fund PL în Moldova, cu suportul Polish aid, pentru a contribui la procesul de integrare a refugiaților din **Ucraina** și a oferi copiilor acces la activități educaționale și de agrement. De la începutul agresiunii ruse în **Ucraina**, aproximativ 100 mii de cetățeni ucraineni, dintre care 50% sunt copii, și-au găsit refugiu în Republica Moldova. Aceste familii deseori au nevoie de suport pentru a le oferi copiilor hrană de calitate, activități educaționale și de agrement, precum și timp liber pentru părinți, necesar pentru a se încadra în câmpul muncii. Tabăra de vară organizată în cadrul bibliotecii de cultură și literatură polonă „Adam Mickiewicz” din Chișinău vine să acopere aceste necesități și să creeze un mediu incluziv pentru copiii refugiați din **Ucraina**, astfel încât ei să resimtă sentimentul de siguranță și protecție, esențiale pentru bunăstarea lor.Tabăra de vară activează începând cu luna iulie și găzduiește zilnic câte 18-20 de copii. În cadrul taberei, participanții merg în excursii la aeroport, la stația de pompieri, precum și în alte destinații care le permite copiilor să cunoască mai bine orașul și să se familiarizeze cu ritmul acestuia.Accesul la educație este primordial pentru integrarea copiilor refugiați din Ucraina. Tabăra de vară a fost lansată în cadrul unui acord de colaborare între Congresul Național al Ucrainenilor din Moldova și Solidarity Fund PL în Moldova, finanțat de Polish aid, în vederea creării și susținerii unui Centru de Asistență pentru **Refugiații din Ucraina**. Participarea copiilor în cadrul taberei de vară este gratuită, costurile fiind acoperite de către Solidarity Fund PL în Moldova și Congresul Național al Ucrainenilor din Republica Moldova. Tabăra de vară va activa zilnic în lunile iulie și august, cu posibilitate de extindere în perioada de toamnă, în dependență de necesitate.^[10] Tabăra de vară este o platformă cea mai accesibilă pentru refugiații ucraineni care pot să-ți construiască un nou viitor într-o țară străină.Odată ce trece timpul devine tot mai clar că războiul nu este spre sfârșite,guvernul Republicii Moldova a redat anumite date privind refugiații ucraineni.

În perioada februarie-august 2022, peste 65 000 de persoane au fost înregistrate și cazate în cele 130 de centre provizorii și centre de plasament temporar a refugiaților, deschise de la începutul războiului. Astăzi, în țară, mai sunt active 74 de centre cu o capacitate totală de 5500 de locuri. În toate centrele, refugiații din **Ucraina** sunt cazați gratuit și au acces la toate serviciile necesare, inclusiv internet. Datorită implicării partenerilor externi și a ONG-urilor, toate centrele sunt asigurate cu hrană. În această perioadă, au fost distribuite peste 1,5 mil. de mese calde oferite de partenerii de dezvoltare. Aproape 20 de mii de solicitări de asistență medicală primară, de urgență sau spitalicească au fost înregistrate în aceeași perioadă. Dintre acestea, nu mai puțin de 9201 s-au referit la copii și 3219 la femei însărcinate. 129 de femei din Ucraina au născut în Republica Moldova. De asemenea, pentru gestionarea crizei refugiaților, Republica Moldova a primit donații medicale considerabile - echipament și medicamente necesare asistenței tuturor pacienților atât a celor din Ucraina, cât și a cetățenilor noștri. Guvernul Republicii Moldova a asigurat acces la educație pentru copiii din familiile refugiate. Pentru că autoritățile ucrainene facilitează și încurajează continuarea studiilor copiilor refugiați în cadrul instituțiilor de învățământ ucrainene prin intermediul învățământului online, autoritățile, împreună cu partenerii de dezvoltare și pe platforma Centrului Unic de Gestionare a Crizei, au asigurat accesul gratuit la internet în cadrul Centrelor de plasament pentru toate persoanele refugiate din Ucraina. Mai mult, în peste 10 centre de plasament temporar, cu un număr sporit de copii, au fost create săli de clasă, prin dotarea acestora cu computere și mobilier. În prezent, înainte de începerea anului școlar, aproape 6000 de copii se află la evidență școlară. Iar în perioada vacanței de vară, cu efortul comun al CUGC, MEC și MMPS, precum și cu sprijinul partenerilor externi, a fost asigurată odihna a peste 1000 de copii refugiați în 40 de tabere de vară din țară. Pe contul trezorerial unic deschis de Republica Moldova pentru donații s-au adunat până acum 162 560 151 lei, care au fost utilizați deja în proporție de 73%. La rândul său, și țara noastră a oferit Ucrainei ajutor umanitar în valoare totală de 43,7 milioane lei. Până în prezent, Moldova a recepționat 587 de loturi umanitare destinate refugiaților, în valoare totală de peste 323 000 000 lei. În acest sens, mai mult de 30 de state au oferit și continuă să ofere sprijin RM. Agenția ONU pentru Refugiați a acordat până acum 5 tranșe de plăți cash (cu 220 689 de plăți unice), de care au beneficiat aproape 67 de mii de persoane refugiate sau aproape 28 500 de familii. În paralel, Programul Alimentar Mondial a susținut familiile gazdă din Republica Moldova. În prezent, aproape 11 000 de familii s-au înscris în program, iar peste 8 200 au primit ajutor financiar. În total, vor fi ajutați aproape 25 de mii de cetățeni moldoveni, care găzduiesc cca 33 de mii de refugiați. ^[11]Un factor reflectoriu este Ministerul Educației și Cercetării care duce o responsabilitate mai acută față de alte ministere.

Datele centralizate de Ministerul Educației și Cercetării, comunicate de Organele locale de specialitate în domeniul învățământului (OLSDÎ), arată că, la data de 30 septembrie 2022, 1782 de copii refugiați din Ucraina au fost înscriși în anul de studii 2022-2023 în școlile și grădinițele din Republica Moldova, dintre care 1156 de elevi și 626 de preșcolari. 625 de copii frecventează ciclul primar, 505 elevi sunt încadrați la nivelul gimnazial și 26 la cel liceal, în cadrul a 226 de instituții de învățământ general din țară. Instruirea se face în limbile română și rusă. Astfel, din numărul total de elevi încadrați în instituțiile de învățământ general, 160 studiază în limba română și 996 urmează lecțiile în limba rusă. 626 de copii sunt înscriși în 212 instituții de învățământ preșcolar, iar 114 copii participă la activitățile extrașcolare organizate în cadrul a 18 instituții de învățământ extrașcolar din Republica Moldova. Ministerul Educației și Cercetării monitorizează procesul de integrare a copiilor și tinerilor ucraineni în sistemul de învățământ din Republica Moldova și îndeamnă părinții copiilor refugiați să depună cereri de înscriere pentru copii, la școlile din circumscripția unde locuiesc. ^[12]Putem menționa ca Republica Moldova nu este epicentrul crizei de refugiați ucraineni, în unele cazuri fiind doar o țară de tranzit. Criza refugiaților minori nu se oprește la Republica Moldova, spre exemplu România fiind la fel un subiect implicat direct în vederea adoptării copiilor. Fiecare copil, indiferent de statutul legal și de originea lui, are drepturi fundamentale pe care autoritățile țării în care se află trebuie să i le respecte cu prioritate. Din punct de vedere statistic, România primește în medie 1400-1500 cereri de azil pe an. Și la începutul anului 2020, cererile de azil s-

au menținut pe o tendință ascendentă. Copiii reprezintă aproximativ 15% din totalul migranților și se constată o creștere a numărului minorilor neînsoțiți, aceștia reprezentând aproximativ 45% din totalul copiilor. Organizația Salvați Copiii este activă în domeniul azilului încă din 1995, derulând o serie de proiecte ce oferă servicii educaționale și sociale adresate nevoilor specifice ale copiilor solicitanți de azil și **refugiați**, inclusiv minori neînsoțiți și persoane relocate. În cei 25 de ani de activitate în domeniul azilului peste 7.700 de copii și familiile acestora au beneficiat de activități zilnice, asistență financiară, consiliere socială și psihologică și suport material și educațional. Scopul intervențiilor Salvați Copiii este de a asigura și promova respectarea drepturilor copiilor solicitanți de azil și beneficiari de protecție internațională, dar și de a contribui la îmbunătățirea situației acestora, oferind servicii integrate pentru a răspunde prompt nevoilor copiilor la momentul sosirii în România, pe perioada procedurii de azil și după obținerea protecției internaționale, în vederea integrării în plan social și educațional. În perioada stării de urgență, Salvați Copiii a continuat să deruleze servicii de asistență directă, asistenții sociali fiind prezenți în centrele de primire pentru a oferi sprijin material și consiliere - respectând toate măsurile de prevenire. Au fost distribuite pachete cu materiale educaționale și recreative pentru copii ,caiete, cărți de colorat, creioane, creioane, jocuri etc, produse sanitare ,alcool sanitar, săpun, soluții dezinfectante etc, îmbrăcăminte și alimente sau tichete sociale. De asemenea, a fost oferită asistență educațională prin mijloacele de comunicare la distanță și a fost menținută legătura constantă cu familiile copiilor. Pe lângă sprijinul social și material acordat, intervențiile Salvați Copiii au avut rolul de a preveni izolarea socială și de a stimula comunicarea, de a ajuta copiii să își dezvolte diferite abilități, dar și de a le oferi posibilitatea de a petrece timp de calitate alături de adulți de încredere. ^[13]Odată cu începerea conflictului armat din **Ucraina** toate aceste date sau dublat și chiar triplat pe fondul luptelor grele.

Concluzii :

Ca concluzie a celor menționate regăsim diferiți piloni naționali-europene de adopție a minorilor refugiați ca consecință a conflictului militar din Ucraina. O dezvoltare semnificativă în această sferă s-a conceput la modul practic odată cu fluxul de refugiați, drepturi fundamentale ale subiecților fiind puse pe prim plan, protecția la nivel mondial a fost unu-l alarmant din cauza incertitudinii față de mișcările din teritoriul luptelor grele. Un element unic a fost stabilit securitatea Republicii Moldova și UE, care din oficiu a primit titlu de platformă adoptivă, cu părere de rău nu toți au putut beneficia de ea, dar cu timpul s-a observat o creștere semnificativă implicării statelor membre și grija față de copii.

La momentul actual persistă un flux semnificativ de copii ce au nevoie de ajutor, ca subiect aplicativ cu necesitatea suportului internațional-național, avem o multitudine de categorii de persoane, care forțat au părăsit Ucraina. Conform ultimelor estimări în jur de peste sute de mii de copii ce au exilat din Ucraina persistă în societatea europeană și Republica Moldova, pe majoritatea din ei datorită pîrghiilor instituționale au acordat tot sprijinul de care a fost nevoie.

Un exemplu concret ar fi aspectul că refugiații au găsit apărarea vieților în UE, ca spre exemplu Germania, Olanda, România etc, nu au fost lăsate în voia sorții, aproximativ 100 mii de cetățeni ucraineni și-au găsit refugiu în Republica Moldova, jumătate dintre ei aproximativ fiind copii. O parte a subiecților care exilează din țara natală în urma războiului nu au în palmare nici măcar un element ordinar modern ca internet, el fiind sursa de legătură și informare a oamenilor speriați ce își regăsesc refugiu în țara adoptivă, iar datoria statului adaptiv fiind disponibilitatea de informare a fiecărui copil ,iar aici fiind obligatoriu și asistența psihologică, factorul moral afectat fiind de război.

Obiectivele sunt soluțiile pentru un viitor prosper al continentului european, refugiații minori fiind într-un delir de necunoaștere, necesitatea modificărilor legislative a statelor pentru a asigura subiecții a tot ce este nevoie.

Factor concluzional este faptul că refugiații minori ucraineni care pot părăsi țara, să fie siguri în posibilitățile țării adoptive, statele adoptive direct să se implice cu copii dat fiind faptul al incapacității lor.

Referințe bibliografice:

- [1] REGIMUL JURIDIC PRIVIND PROTECȚIA COPIILOR REFUGIAȚI, autor TIZU Svetlana, pag. 1-2
- [2] Regim facilitat de revenire în Ucraina pentru refugiații ce se află în Republica Moldova și măsuri de protecție sporită a copiilor refugiați, aflați în situație de risc
<http://bma.gov.md/ro/content/regim-facilitat-de-revenire-%C3%AEn-ucraina-pentru-refugia%C8%9Bii-ce-se-afl%C4%83-%C3%AEn-republica-moldova-%C8%99i>
- [3] Cine și cum are grijă de copiii ucraineni refugiați în R. Moldova?
<https://moldova.europalibera.org/a/cine-%C8%99i-cum-are-grij%C4%83-de-copiii-ucraineni-refugia%C8%9Bi-%C3%AEn-r-moldova-/31778215.html>
- [4] După ce a fugit de războiul din Siria și cel din Ucraina, Rasha este hotărâtă să-și urmeze visurile
<https://www.unicef.org/moldova/articole/dup%C4%83-ce-fugit-de-r%C4%83zboiul-din-siria-%C8%99i-cel-din-ucraina-rasha-este-hot%C4%83r%C3%A2t%C4%83-s%C4%83-%C8%99i-urmeze>
- [5] Roman Starășciuc, Dreptul refugiaților (note de curs), Chișinău, UNHCR, 2011, p.60.
- [6] Războiul din Ucraina a rănit și ucis aproape 1.000 de copii, Declarație a directorului executiv UNICEF, Catherine Russell, 24 August 2022
- [7] Copiii refugiați din Ucraina descoperă disciplinele STEM în timp ce se află în Moldova, 13 MAI 2022
<https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/copiii-refugia%C8%9Bi-din-ucraina-descoper%C4%83-disciplinele-stem-%C3%AEn-timp-ce-se-afl%C4%83-%C3%AEn-moldova>
- [8] Tinerii și adolescenții din Ucraina vor avea acces la servicii prietenoase
<https://www.unicef.org/moldova/comunicate-de-pres%C4%83/tinerii-%C8%99i-adolescen%C8%9Bii-din-ucraina-vor-avea-acces-la-servicii-prietenose>
- [9] Un nou Centru de sprijin pentru refugiați „Punct Albastru” în Chișinău, 06 Iulie 2022
<https://www.unicef.org/moldova/comunicate-de-pres%C4%83/un-nou-centru-de-sprijin-pentru-refugia%C8%9Bi-%E2%80%9Epunct-albastru-%C3%AEn-chi%C8%99in%C4%83u>
- [10] Tabără de vară pentru copiii refugiați din Ucraina, inaugurată în colaborare cu Congresul Național al Ucrainenilor din Moldova, 8 august 2022
<https://solidarityfund.md/tabara-de-vara-pentru-copiii-refugiati-din-ucraina-inaugurata-in-colaborare-cu-congresul-national-al-ucrainenilor/>
- [11] Suportul Republicii Moldova pentru refugiații din Ucraina după jumătate de an de război
<https://cancelaria.gov.md/ro/content/suportul-republicii-moldova-pentru-refugiati-din-ucraina-dupa-jumatate-de-de-razboi>
- [12] 1782 de copii refugiați din Ucraina sunt încadrați în instituțiile de învățământ general din Republica Moldova
<https://mecc.gov.md/ro/content/1782-de-copii-refugiati-din-ucraina-sunt-incadrati-institutiile-de-invatamant-general-din>
- [13] PROTECȚIA COPIILOR REFUGIAȚI, Salvați Copiii România promovează și apără drepturile copilului refugiat sau solicitant de azil.
<https://www.salvaticopiii.ro/ce-facem/protectie/protectia-copiilor-refugiati>

SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE EXECUTAREA NECALITATIVĂ A CONSTRUCȚIILOR (ART.257 COD PENAL AL RM) ANALIZA JURIDICĂ A LEGISLAȚIEI NAȚIONALE ȘI DE DREPT PENAL COMPARAT CU PREVEDERILE LEGISLATIVE EUROPENE

*CIOCHINĂ Snejana, doctorandă,
Școala Doctorală Științe Juridice și Relații Internaționale
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID ID 0000-0002-4838-642X*

Rezumat: Reflectând activitatea sferelor social-economice, și anume creșterea infrastructurii naționale, dezvoltarea în sfera imobiliară și a construcțiilor, este actual și în deosebi important criteriul calității în construcții, exploatarea unor construcții de calitate cu scopul protecției vieții umane și a bunurilor imobiliare a acestora. Consacrarea și analiza juridico-legislativă a acestui subiect determină reflectarea amplă a subiectului infracțiunii de executarea necalitativă a construcțiilor, prin prisma prevederilor naționale, europene și de drept penal comparat având în vedere calitatea specială a subiectului atât în legislația națională cât și a altor state. Analiza și abordarea obligațiilor ce le revine subiectului și/sau subiecților responsabili privind executarea lucrărilor de construcții, conceperea, proiectarea, execuția și exploatarea construcției determină răspunderea esențială a subiectului pentru calitatea construcțiilor executate care trebuie să corespundă cu prevederile legislative și regulamentele în domeniul executării lucrărilor de construcții.

Cuvinte-cheie: *cod penal, construcții, calitate specială, executarea lucrărilor de construcții, imobil, lege, persoană fizică, persoană juridică, subiect.*

Abstract: Reflecting the activity of social-economic spheres, namely the growth of national infrastructure, development in the real estate and construction field, the criterion of quality in construction, the exploitation of quality constructions with the purpose of protecting human life and their real estate is current and especially important. The legal and legislative analysis of this subject determines the ample reflection of the subject of the crime of unqualitative execution of constructions, in the light of national, european and comparative criminal law provisions, considering the special quality of the subject both in national and other states legislation. The analysis and approach of the obligations of the subject or subjects responsible for the execution of construction works, design, execution and operation of the construction determines the subject's essential responsibility for the quality of the executed constructions that must comply with the legislative provisions and regulations in the field of execution of construction works.

Keywords: *criminal code, construction, special quality, execution of construction works, real estate, law, natural person, legal person, subject.*

JEL: K14

Introducere

Activitatea de construcții reprezintă sectorul economiei naționale și europene în care se desfășoară procesul de execuție a lucrărilor de construcții, destinate creării de mijloace fixe, precum și menținerea construcțiilor existente la un nivel tehnic constructiv și calitativ. În Republica Moldova se atestă o creștere impunătoare a dezvoltării domeniului construcțiilor, fapt care reiese și din datele statistice cu privire la volumul lucrărilor de construcții executate în ultimii ani care se cifrează: 13 408,5 - în anul 2019; 15 091,0 - în anul 2020; 8 968,3 - în anul 2021 [1].

Calitatea construcțiilor și sistemul calității în construcții rezultă din totalitatea performanțelor de comportare a acestora în exploatare cu scopul satisfacerii pe întreaga durată a existenței utilizatorilor și colectivității. Categoriile de importanță a construcțiilor determină destinația, complexitatea, modul de

exploatare, gradul de risc sub aspectul siguranței precum și conceptul economic. La baza unei construcții de calitate stau cerințe fundamentale de execuție, precum: rezistența mecanică și stabilitatea; securitatea la incendiu; igiena, sănătatea și mediul înconjurător; protecția împotriva zgomotului; siguranță și accesibilitatea în exploatare; economie de energie și izolare termică; sustenabilitatea resurselor naturale etc.

Pentru a înțelege pe parcurs specificul subiectului infracțiunii de executarea necalitativă a construcțiilor, este important de specificat factorii și subiecții implicați în calitatea și siguranța executării construcțiilor, fiind ca: investitori, proprietari, administratori, utilizatori, executanți, cercetători, proiectanți, verificali de proiecte atestați, experți tehnici atestați, auditori energetici pentru clădiri atestați, responsabili tehnici cu execuție autorizați, diriginți de șantier autorizați, producători/fabricanți de producere pentru construcții, reprezentanți autorizați ai acestora, importatori, distribuitori de produse pentru construcții, organisme de evaluare și verificare a performanței produselor pentru construcții, organismele de evaluare tehnică europeană în construcții, organismele elaborate de agrementele tehnice în construcții, laboratoarele de analize și încercări în construcții, etc.[2].

Reglementări legislative naționale a subiectului infracțiunii de executare necalitativă a construcțiilor

În literatura de specialitate, prin „subiect a infracțiunii” se înțelege persoana care nemijlocit săvârșește latura obiectivă a infracțiunii [3]. Astfel, pentru a înțelege specificul subiectului infracțiunii prevăzute la art.257 CP al RM, este necesar de a determina **latura obiectivă** a acesteia, care constă în: *”fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea de dare în folosință a construcțiilor în stare necalitativă, neterminate sau necorespunzând condițiilor proiectului”* [4].

Prin *”darea în folosință”* se înțelege prezentarea construcției pentru exploatarea funcțională către investitorul acesteia [4]. La fel, potrivit art.18 din Legea nr.721 privind calitatea în construcții: recepția construcțiilor este obligatorie și constituie certificarea realizării acestora pe baza examinării lor nemijlocite, în conformitate cu documentația de proiect și execuție și cu alte documente cuprinse în cartea tehnică a construcției; cartea tehnică a construcției se întocmește prin grija investitorului și se predă proprietarului construcției, care are obligația să o păstreze și să o completeze la zi. Prevederile din cartea tehnică a construcției referitoare la exploatare sunt obligatorii pentru proprietar și utilizator. Recepția construcțiilor se face de către investitor în prezența proiectantului și a executantului și (sau) reprezentanților de specialitate desemnați de aceștia în conformitate cu legislația. [5].

Subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(1) și alin.(2) art.257 Cod Penal al Republicii Moldova, și anume subiectul executării necalitative a construcțiilor poate fi:

- persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani;
- persoana juridică (cu excepția autorităților publice).

Persoana fizică trebuie să aibă una din următoarele trei calități speciale: *conducător al organizației de construcție; conducător (diriginte) de șantier; persoană cu funcție de răspundere care exercită controlul calității în construcții* [4].

Prin termenul de **”organizație de construcție”** se are în vedere persoana juridică care, în mod individual sau în asocierie cu alte persoane juridice, execută sau proiectează și execută orice tip de construcții și/sau instalații aferente acestora, lucrări de modernizare, modificare, transformare, consolidare, reparații al construcțiilor și instalațiilor aferente acestora, ori care desfășoară activități de proiectare, cercetare, consultanță, întreținere, urmărire a comportării în timp, servicii specializate în construcții, inclusiv servicii tehnologice cu echipamente specializate [4].

Prin **”diriginte de șantier”** se înțelege, persoana fizică desemnată de către antreprenor să conducă realizarea lucrărilor de șantier și să urmărească realizarea acestora conform proiectului [6].

Potrivit prevederilor pct.2 din Hotărârea Guvernului al RM nr.360, calitatea construcțiilor de orice destinație, indiferent de forma de proprietate și sursa de finanțare, precum și lucrările de construcții,

reconstrucții, modernizare și reparații capitale la construcțiile existente, producerea materialelor și articolelor pentru construcții sunt supuse controlului de stat.

Controlul de stat al calității în construcții se efectuează de ISC. La fel, prin **”persoană cu funcție de răspundere care exercită controlul calității în construcții”** se înțelege subiectul care are calitatea specială de persoană cu funcție de răspundere, împuternicită pentru sistarea lucrărilor executate necorespunzător și oprirea prin acte de control, în cazul când acestea pot afecta rezistența și stabilitatea construcțiilor, fiind vorba despre conducătorul unității supuse controlului calității în construcții, fiindu-i anterior înmânate prescripțiile ISC împreună cu cerințele și termenele de lichidare a neconformităților depistate [7].

Subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(3) și alin.(2) art.257 Cod Penal al Republicii Moldova, și anume subiectul executării necalitative a construcțiilor poate fi:

- persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani;
- persoana juridică (cu excepția autorităților publice).

Persoana fizică trebuie să aibă una din următoarele calități speciale: *proiectant; verificator de proiecte; expert tehnic atestat; conducător al organizației de construcție; conducător (diriginte) de șantier* [4].

Proiectant este persoana fizică sau juridică care răspunde de îndeplinirea următoarelor obligații principale privind calitatea construcțiilor, precum: a) efectuarea lucrărilor de proiectare numai pe baza autorizației obținute pentru fiecare obiect separat; b) precizarea, prin proiect, a categoriei de importanță a construcției; c) asigurarea, prin proiecte și detalii de execuție, a nivelului de calitate corespunzător exigențelor esențiale, cu respectarea documentelor normative și a clauzelor contractuale; d) soluționarea neconformităților și neconcordanțelor semnalate de către verificatorii de proiecte atestați; e) elaborarea caietelor de sarcini, instrucțiunilor tehnice privind execuția lucrărilor, exploatarea, întreținerea și reparațiile, precum și, după caz, a proiectelor de urmărire specială privind comportarea în exploatare a construcțiilor. Documentația privind postutilizarea construcțiilor se elaborează numai la solicitarea proprietarului; f) stabilirea, în proiect, a fazelor determinante de execuție a lucrărilor, exercitarea supravegherii de autor asupra lucrărilor pe tot parcursul construcției; g) stabilirea modului de tratare a neconformităților și defectelor apărute în execuție din vina proiectantului, precum și urmărirea aplicării pe șantier a soluțiilor adoptate; h) participarea la întocmirea cărții tehnice a construcției și la recepția lucrărilor executate [5].

Aceste prevederi sunt expres prevăzute în Legea nr.721, la fel fiind reglementate și de legislația specifică domeniului construcțiilor al României în Legea nr.10 privind calitatea în construcții, ce prevede calitatea specială a subiecților, obligațiile, responsabilitatea și răspunderea acestora în îndeplinirea sau neîndeplinirea obligațiilor ce le revin, la fel fiind și reglementate în Regulamentul de verificare și expertizare tehnica de calitate a proiectelor, a execuției lucrărilor și a construcțiilor al României [8].

Verificatorul de proiecte este persoană fizică, specialist atestat în verificarea proiectelor, în conformitate cu cerințele și specialitatea atestată, ce are obligația de a verifica date cu privire la condițiile specifice de amplasament și condiții de exploatare tehnologică, modul de respectare a reglementărilor tehnice în vigoare, în conformitatea cu cerințele prevăzute de lege, în funcție de categoria de importanță a construcției, pe toată durata de viață a construcției, inclusiv în faza de postutilizare [9].

Expertul tehnic atestat este persoană fizică, specialist atestat, care activează în baza reglementărilor legale sau organism cu contribuții de control al statului în domeniul calității construcțiilor, care determină în orice stadiu, starea tehnică a construcției pentru evaluarea capacității ei de satisfacere a cerințelor conform legii și rezolvarea litigiilor privind calitatea tehnică a unor proiecte sau a execuției unor lucrări de construcții. Expertul tehnic are ca obligație după caz, de a analiza: condițiile de amplasament și exploatare a construcției; starea construcției care se supune expertizei tehnice de calitate; documentele care stau la baza realizării construcției în fazele de proiectare, execuție și exploatare; prevederile din reglementările tehnice care stau la baza realizării construcției și cele în vigoare la data efectuării expertizei tehnice de calitate [9].

Reflecții naționale și internaționale cu privire la subiectul infracțiunii de executare necalitativă a construcțiilor

Dezvoltarea și creșterea sectorului construcțiilor și infrastructurii în întreaga lume este o preocupare a statelor europene. Astfel, la nivel internațional și european sunt implementate legi speciale, regulamente și prevederi legislative privind domeniul construcțiilor și calității acestora.

Sub aspectul analizei subiectului infracțiunii de executarea necalitativă a construcțiilor, legislația penală a mai multor țări reglementează subiectul infracțiunii în mod diferit. Astfel, urmează să scoatem în evidență conținutul normelor cu privire la executarea lucrărilor de construcții și anume a subiectului infracțiunii prin comparație cu faptele penale corespondente din legislațiile penale ale unor state străine, fapt ce determină analizarea aspectelor pozitive și negative ce decurg din actualul cadru încriminator, care ar contribui la perfecționarea eventualelor propuneri de *lege ferenda*.

Legislația Română reglementează infracțiunea privind executarea construcțiilor prin prisma Legii nr.10 privind calitatea construcțiilor, fiind similară cu legea moldavă. Așa dar, legiuitorul incriminează în art.31 următoarele prevederi: *”proiectarea, verificarea, expertizarea, realizarea unei construcții ori executarea de modificări ai acesteia, fără respectarea regulamentelor tehnice privind stabilitatea și rezistența, dacă acestea ar putea produce una sau mai multe dintre următoarele consecințe: pierderi de vieți omenești, vătămarea a integrității corporale ori a sănătății uneia sau mai multor persoane, distrugerea totală sau parțială a construcției, distrugerea ori degradarea unor instalații sau utilaje importante, ori alte consecințe deosebit de grave”*[8].

Subiectul activ al acestei infracțiuni poate fi persoană fizică sau juridică străină, atâta timp cât activitatea infracțională are loc pe teritoriul României. La fel, subiectul activ poate fi calificat diferit în funcție de forma săvârșirii infracțiunii, fiind situația unei calificări prin norme nepenale, ca subiecți fiind: *proiectant, fabricant, responsabil tehnic cu execuția*. Având în vedere calitățile speciale de verificare și expertizare, este evidentă ideea conform căreia suntem în prezența unui subiect activ prin norma nepenală, în cazul în care interpretarea în lege în sensul acestora prevede că activitățile sus-menționate pot fi realizate numai de verificatori sau experți atestați. Astfel, expertizarea se poate face numai de către experți autorizați, specializați în activități de expertizare, căreia legea îi oferă un caracter strict profesional [10].

Totodată, conform art.5 al O.G.2/2002 privind organizarea activității de expertiză tehnică judiciară și extrajudiciară, activitatea de expertiză tehnică poate fi exercitată la alegere de către experții tehnici, individual sau în societăți comerciale constituite potrivit legii, care au ca obiect de activitate efectuarea de expertize tehnice, fapt ce determină responsabilitatea penală și a persoanei juridice în cazul când acesta are ca obiect activitatea de efectuare a expertizării [11].

Codul penal al Germaniei reglementează răspunderea penală privind executarea lucrărilor de construcții în Secțiunea XXVIII denumită, *Infracțiuni de pericol pentru siguranța publică, (art.319) ”Punerea în pericol a lucrărilor de construcție”*, astfel norma penală germană prevede că: persoana care, la proiectarea sau execuția unei construcții sau a unei demolări a unei construcții, încalcă normele generale recunoscute ale tehnicii, punând astfel în pericol integritatea fizică și viața unei alte persoane; la fel și persoana care, în exercitarea unei meserii sau profesii, încalcă normele generale recunoscute ale tehnicii la proiectarea, conducerea sau execuția unui proiect de echipare a unei construcții cu echipamente tehnice sau de modificare a acestor echipamente, punând astfel în pericol integritatea fizică și viața unei alte persoane [12].

Astfel, analizând norma legiuitorului german, este evident faptul că subiectul infracțiunii de executare necalitativă a construcțiilor la fel are calități profesionale de specialitate în proiectarea și execuția lucrărilor de construcții, cum și în cazul prevederilor legislative a normei moldave și române.

Legislația penală a Portugaliei reglementează în cadrul Capitolului III denumit *Despre infracțiuni de pericol colectiv, (art.277) ”Încălcarea normelor de construcție, deteriorarea instalațiilor și perturbarea serviciilor”*, astfel norma penală, portugheză prevede că: Cel care: a) în cadrul activității sale profesionale încalcă normele legale, regulamentare sau tehnice care trebuie

respectate în planificarea, îndrumarea sau executarea construcțiilor, demolărilor sau instalațiilor sau în ceea ce privește modificarea sau întreținerea acestora; b) distruge, deteriorează sau face inutilizabil, total sau parțial, echipamentul sau alte mijloace existente la locul de muncă și care sunt destinate prevenirii accidentelor sau, prin încălcarea normelor legale, regulamentare sau tehnice, omite instalarea acestor mijloace sau echipamente; c) distruge, deteriorează, sau face inutilizabilă, total sau parțial, o instalație de exploatare, producție, depozitare, transport sau distribuție a apei, combustibilului, benzinei, căldurii, electricității, gazului sau energiei nucleare sau de protecție împotriva intemperiilor naturii; sau d) împiedică sau perturbă exploatarea serviciilor de comunicație sau de furnizare către populație a apei, electricității, energiei, căldurii, distrugerea, deteriorarea sau dezactivarea, totală sau parțială, a obiectului sau energiei care este în slujba acestor servicii [13].

Este evident, că legiuitorul portughez la fel specifică calitatea profesională a subiectului în cadrul normei penale, dar spre deosebire de alte norme analizate anterior putem evidenția faptul că prevederile normei penale portugheze sunt mai desfășurate expuse cu privire la faptele prejudiciabile care pot fi produse, reglementând prejudiciile la un nivel social în masă.

Codul penal al Croației reglementează în cadrul Capitolului XXI denumit *Infrațiuni împotriva siguranței generale*, (art.221) **”Execuția periculoasă a lucrărilor de construcții”** astfel norma penală prevede că: oricine, în cursul proiectării, desfășurării activității de supraveghere specializată a unei construcții, executării anumitor lucrări sau demolării unei clădiri, acționând contrar reglementărilor sau normelor profesionale recunoscute în mod general, cauzează o stare de un pericol pentru viața oamenilor sau pentru proprietățile de o valoare însemnată [14].

Codul penal al Greciei reglementează în cadrul Capitolului XIII denumit *Infrațiuni împotriva siguranței publice*, (art.286) **”Încălcarea normelor de construcție”** astfel norma penală prevede că: fapta persoanei care, în întocmirea unui proiect (clădiri) sau executarea unei lucrări de construcții (clădiri) sau demolare, acționează împotriva normelor tehnice generale, dacă fapta poate pune în pericol alte persoane; a fost urmată de vătămarea corporală gravă a altor persoane; a fost urmată de moartea altei persoane sau urmată de moartea unui număr mare de persoane [15].

Codul penal al Sloveniei reglementează în cadrul Capitolului XXX denumit *Infrațiuni contra siguranței generale al persoanelor și bunurilor*, (art.315) **”Provocarea unor pericole în activitatea de construcții”** astfel norma penală prevede că: Persoana responsabilă de proiectarea și supravegherea proiectelor privind pregătirea și executarea lucrărilor de construcții, care, în exercitarea responsabilităților sale, nu respectă reglementările sau normele tehnice general recunoscute, punând astfel în pericol viața umană sau a bunurilor cu valoare considerabilă, dacă atrage după sine vătămarea corporală gravă a uneia sau mai multor persoane sau o pierdere materială considerabilă, dacă atrage după sine decesul uneia sau mai multor persoane [16].

Concluzii generale

În rezultatul studiului formulăm următoarele concluzii:

- 1) În Codul Penal al Republicii Molodva regăsim specificarea calității speciale a subiectului în cadrul normei penale cu privire la infracțiunea de executarea necalitativă a construcțiilor, este evident faptul că legiuitorul moldav a încadrat această categorie de infracțiune în Capitolul XIV denumit *”Infrațiuni economice”*, fapt care în aspect comparat cu alte state demonstrează că în mai multe legislații această infracțiune este specificată în compartimentul infracțiunilor cu privire la siguranța generală a persoanei și a bunurilor, siguranța publică și infracțiuni de pericol colectiv. Astfel, legiuitorii mai multor state se axează pe faptul că fapta prejudiciabilă esențială poate leza siguranța socială și viața persoanei.
- 2) Dacă să ne referim la analiza efectuată a normelor penale a mai multor state, putem menționa că normele penale prevăd în toate cazurile specificarea calităților speciale profesionale a subiectului și/sau subiecților care pot produce pericol în activitatea de construcții, la fel în toate normele se atestă prezența prejudiciului cauzat vătămarea gravă a integrității și sănătății persoanei și decesul persoanei.

3) La fel, un caracter mai complex a prevederilor normei penale cu privire la executarea lucrărilor de construcții a fost evidențiat în: Codul penal al Portugaliei și Codul penal al Germaniei, reflectând un ansamblu impunător a faptelor prejudicibile specifice normei analizate.

4) În cazul prevederilor legislative Române, infracțiunea cu privire la executarea lucrărilor de construcții este expres prevăzută în lege specială și regulament, fără specificarea acesteia infracțiunii expres în Codul Penal Român. Cum ar fi sub aspectul comparativ a legislației române cu legislația penală a Republicii Moldova care prevede infracțiunea de executarea necalitativă a construcțiilor în cadrul Codului Penal dar și reglementează această prin prisma legii speciale și regulamentului specific domeniului construcțiilor.

Generalizând toate aspectele legislative analizate, ajungem la concluzia că domeniul executării lucrărilor de construcții reprezintă o importanță deosebită pentru societatea mai multor țări, având ca scop protejarea atât a integrității bunurilor cât și a vieților omenesci. Astfel, ajungem la următoarele concluzii și recomandări de perfecționare a legislației naționale în domeniul executării lucrărilor în construcții:

- este necesară perfecționarea Legii nr.721 și a Regulamentului cu privire la executarea lucrărilor de construcții și anume cu privire la: îmbunătățirea stării construcțiilor conform prescripțiilor tehnice;
- aspectelor de siguranță și de control, prin reducerea gradului de risc al construcțiilor în cazul intervențiilor a construcțiilor existente și verificarea calității construcțiilor care sunt în procesul de construcție;
- perfecționarea prevederilor cu privire la exigențele esențiale prevăzute în Legea specială cu privire la executarea lucrărilor de construcții;
- perfecționarea legislației și prevederilor cu privire la gestionarea proceselor de supraveghere și dirijare a activităților de verificare și expertizare tehnică a construcțiilor de către autoritatea abilitată;
- perfecționarea legislației cu privire la prezentarea proiectelor de verificare și expertizare, de către investitori/ proprietari și soluționarea de către proiectanți în prevenirea neconformităților și neconcordanțelor determinate/semnalate de către verificatorii de proiecte atestați;
- perfecționarea legislației cu privire la riscurile de abuz și de corupție în procesul de verificare și expertizare a construcțiilor.

Astfel, prin recomandările propuse putem specifica, că în prezent legislația națională în domeniul construcțiilor necesită o perfecționare legislativă esențială, în deosebi pentru prevenirea riscurilor pentru societate, riscurilor de abuz și de corupție în sector activităților de construcții, axându-ne pe cel mai important criteriu social, că siguranța construcțiilor executate este importantă atât pentru economia națională cât și pentru protecția bunurilor și vieții persoanelor.

Referințe bibliografice

1. <https://statistica.gov.md/ro> (accesat la 14.11.2022).
2. <https://isc.gov.ro/> (accesat la 11.11.2022).
3. S.Botnaru, A.Șavga, V.Grosu, M.Grama. Drept penal.Partea Generală. – Chișinău: Cartier, 2005, p.135.
4. S. Brînză, V.Stati, Tratat de Drept Penal, Partea Specială, Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. p.316.
5. Legea nr. 721 din 02-02-1996 privind calitatea în construcții, Publicat : 25-04-1996 în Monitorul Oficial nr. 25 art. 259, modificat LP3 din 06.02.20, MO55-61/21.02.20 art.37; în vigoare 21.02.20.
6. Hotărârea Guvernului al RM privind cerințele minime de securitate și sănătate pentru șantierele temporare și mobile, (Anexa.1), nr.80 din 09.02.2012, MO al RM, 2012, nr.34-37.
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la controlul de stat al calității în construcții, nr.360 din 25.06.1996, MO al RM, 2010, nr.155-156.

- 8.** Lege nr. 10/1995 privind calitatea în construcții, republicată, cu modificările ulterioare, publicata în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 765 din 30.11.2016.
- 9.** Hotărârea Guvernului nr.925/1995 pentru aprobarea Regulamentului de verificare și expertizare tehnică de calitate a proiectelor, a execuției lucrărilor și a construcțiilor, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 286/11.12.1995.
- 10.** A.Rîșniță, Infrațțiuni prevăzute în cadrul legii nr.10/1995 privind calitatea în construcții, România, Revista: SUUB Iurisprudentia nr.1/2013, p.184.
- 11.** Ordonanța nr.2 din 21 ianuarie 2000 privind organizarea activității de expertiză tehnică judiciară și extrajudiciară, publicată în Monitorul Oficial al României, nr.26 din 25 ianuarie 2000.
- 12.** Codul Penal al Germaniei <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html> (accesat la 15.11.2022).
- 13.** Codul Penal al Portugaliei <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Portugalia-RO.html> (accesat la 15.11.2022).
- 14.** Codul Penal al Croației <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html> (accesat la 15.11.2022).
- 15.** Codul Penal al Greciei <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html> (accesat la 15.11.2022).
- 16.** Codul Penal al Sloveniei <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html> (accesat la 15.11.2022).

DREPTUL LA VIAȚĂ AL FĂTULUI ASPECTE JURIDICE ȘI MORAL-ETICE

GHEORGHITĂ Nelu,
student doctorand în cadrul Școlii Doctorale USEM
ORCID 0000-0001-7423-9039

Rezumat: *Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. El este un drept fundamental ce obligă fiecare persoană să îl respecte atât din punct de vedere moral, cât și legal, atât civil cât și penal. Problema care se pune și pe care dorim să o dezbatem în lucrarea de față este aceea privitor la momentul în care putem vorbi despre om ca fiind persoană. Când începe cu adevărat protecția legală a vieții persoanei? Este protejată ființa umană încă de la debutul vieții sale intrauterine? Pentru lămurirea acestor întrebări trebuie să determinăm care sunt instrumentele care sunt reglementările legale privind dreptul la viață.*

Cuvinte cheie: *făt, ființă umană, persoană, protecție legală, viață*

Abstract: *The right of every human being to life is protected by the law. It is a fundamental right that obliges every person to respect it both morally and legally, both civil and criminal. The issue that arises and that we want to discuss in this paper is the moment when we talk about man as a person. When the legal protection of the person's life really begins? Is the human being protected from the beginning of his intrauterine life? To clarify these questions we must determine what the legal regulations are, as well as the moral and ethical norms regarding the right of life.*

Keywords: *fetus, human being, person, legal protection, life*

JEL: I1

I. INTRODUCERE

Dreptul la viață a fost, este și rămâne unul din drepturile fundamentale ale cetățeanului, dar și cel mai natural drept al omului, fiind consacrat încă din primele declarații referitoare la drepturile omului. Astfel, Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii din 4 iulie 1776 evidențiază că toți oamenii sunt făcuți de Creator cu anumite drepturi inalienabile; printre aceste drepturi se găsește și dreptul la viață.[1] Nu în toate Constituțiile dreptul la viață apare în mod expres formulat deși majoritatea, prin reglementările lor, urmăresc ocrotirea vieții. În aprecierea reglementărilor constituționale trebuie avute în vedere sensurile noțiunii de viață. Într-o accepțiune restrânsă, dreptul la viață privește viața persoanei numai în sensul ei fizic. Într-o accepțiune largă, viața persoanei este privită ca un univers de fenomene, fapte, cerințe care se adaugă, permit și îmbogățesc existența fizică, cum ar fi, dreptul la un nivel de trai decent, dreptul la ocrotirea sănătății, dreptul la un mediu sănătos.

Constituția României se referă atât la accepțiunea restrânsă a dreptului la viață (în art. 22, alin. 1) [2], cât și la cea extinsă (în art. 34, alin. 1, art. 35, alin. 1 și art. 47, alin. 1) [3], iar Constituția Republicii Moldova stipulează aceleași drepturi în art. 24, alin. 1, art. 36, alin. 1, art. 37, alin. 1 și art. 47 alin. 1. [4] Elementele definitorii, constituționale, ale dreptului la viață se concretizează, în primul rând, prin faptul că nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar. În acest sens, art. 22 alin. 3 din Constituția României, precum și art. 24 alin. 3 din Constituția Republicii Moldova interzic pedeapsa cu moartea, ca fiind contrară drepturilor naturale ale omului. Interzicerea pedepsei cu moartea exprimă tendința dominantă existentă azi în lume, prezentă în documente juridice, politice și sociologice de înlăturare a acestei sancțiuni. Pedeapsa cu moartea nu este numai o încălcare a drepturilor naturale ale omului, ci, prin natura sa, o cruzime care, foarte rar, s-a dovedit dreaptă, dar niciodată eficientă. Mai mult, ea produce efecte ireparabile, istoria dovedind că de foarte multe ori, ea a fost efectul unor grave erori judiciare. [5]

Potrivit art. 2, Titlul I al Convenției Europene a Drepturilor Omului, dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal, în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege. Mai mult decât atât, în preambulul Convenției pentru Drepturile Copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite citim că „dată fiind lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte, cât și după nașterea sa”. [6]

II. DREPTUL LA VIAȚĂ AL FĂTULUI

Pentru a înțelege mai bine când ar trebui să înceapă protecția legală a vieții unei persoane umane, trebuie mai întâi stabilit când începe viața unui om. Din punct de vedere biologic, „dezvoltarea umană începe în momentul fertilizării”, când o femeie și un bărbat își combină fiecare câte 23 din cromozomii lor prin unirea celulelor lor reproducătoare. Celula reproducătoare a femeii se numește, de obicei, „ou” dar termenul corect este ovocit. De asemenea, celula reproducătoare a bărbatului este cunoscută ca „spermă”, dar termenul preferat este spermatozoid. După eliminarea unui ovocit din ovarul femeii, în cadrul unui proces numit ovulație, ovocitul și spermatozoidul se unesc într-una din trompele uterine, cărora adesea li se spune oviducte. Trompele uterine fac legătura între ovarele femeii și uterul sau matca sa. Embrionul monocelular rezultat se numește zigot, ceea ce înseamnă „legat sau unit.” [7]

Într-un dicționar de termeni medicali din Republica Moldova, embrionul este definit ca fiind „Organismul uman între sfârșitul celei de a doua săptămâni postfecundație și sfârșitul săptămânii a opta. Începând cu luna a treia, produsul de concepție poartă numele de fetus” [8]. Într-o altă lucrare se vorbește despre „periodizarea dezvoltării intrauterine la om în două perioade de bază: perioada embrionară - de la fecundație până la 8 săptămâni, și perioada fetală - de la 9 săptămâni până la naștere (teoretic - la 266 zile sau 38 săptămâni de la fecundație). În perioada embrionară noul organism va fi numit *embrion*, iar în perioada fetală - *făt*. Embrionul, ca și fătul, împreună cu organele sale provizorii poartă denumirea de *produs de concepție* [9 p. 116]. Înțelegem de aici că produsul de concepție se dezvoltă în interiorul uterului mamei de la stadiul de zigot, la embrion și apoi la făt. Fătul reprezintă astfel forma de viață ce se dezvoltă în interiorul viitoarei mame și reprezintă toate caracteristicile principale morfofiziologice ale unei ființe umane, numai că într-o stare latentă determinată de sarcina în curs.

De aici, devine clar faptul că orice acțiune îndreptată împotriva fătului care ar determina întreruperea echilibrului normal al sarcinii, ale cărei consecințe pot fi împiedicarea vieții extrauterine sau vătămarea corporală ulterioară a copilului, reprezintă o agresiune și implicit trebuie tratată ca o infracțiune împotriva vieții umane. [10]

II.1 Dreptul la viață din perspectivă religioasă și moral-etică

Din punct de vedere religios, s-a îndătinat ideea că dreptul la viață ține de legea naturală, fiind rezultatul creației divine, iar acesta începe încă de la concepție. Viața apare ca un dar oferit oamenilor de Dumnezeu. Dreptul la viață este considerat pe drept cuvânt, cel mai important drept al omului, dobândit prin actul creației de către Dumnezeu. Dreptul la viață constă în „îndreptățirea firească pe care o are fiecare om de a i se respecta viața din partea semenilor, atât în mod direct (prin neviolenta acestuia prin bătaie, schingiuire, omor), cât și în mod indirect (prin a nu-i sustrage omului condițiile și lucrurile absolut necesare vieții).” [11] A nesocoti sau a încălca dreptul la viață al unei ființe umane, constituie nesocotirea voii lui Dumnezeu și a ordinii morale din lume, un act necreștin și neuman în același timp. Nimeni, în afară de Dumnezeu, nu poate dispune de viața omului, nici măcar omul însuși nu are dreptul să-și suprima viața, și cu atât mai mult, nimeni nu își poate aroga dreptul de a suprima viața altuia. Și aceasta, cu atât mai mult cu cât fiecare om este o existență unică, nerepetabilă, cu puteri nebănuite. În acest sens, porunca Decalogului este categorică: „Să nu ucizi!” (Exodul XX, 13).

De aceea, din punct de vedere moral-religios, curmând firul vieții pământești, răpind dreptul natural la viață, uciderea reprezintă un păcat grav, care lovește direct în dreptul omului la viață și, indirect în dreptul divin asupra vieții în general. [12]

De asemenea, viața este condiția sine qua non a societății, de respectarea acesteia depinzând existența indivizilor, a comunității. Așadar, viața prezintă importanță și din punct de vedere social, fiind ingredientul de bază al societății.

Prin urmare, viața ca valoare biologică se transformă într-o valoare religioasă și socială, fiind protejată de normele religioase, morale, cutumiare și chiar de documente fără forță obligatorie. Astfel, chiar dacă un document fără forță obligatorie și fără un organism care să vegheze la respectarea lui, în Declarația universală a drepturilor omului se prevede în [art. 3](#) că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea sa”. [13]

II.2 Aspecte legislative privind apărarea dreptului la viață al fătului

Întrucât aceste norme religioase și morale s-au dovedit a fi insuficiente, faptele care aduc atingere acestei valori continuând să se producă, s-a încercat protejarea dreptului la viață prin norme juridice, însoțite de sancțiuni specifice, apte de a fi puse în executare și de a realiza o prevenție generală și specială. Astfel, protejarea dreptului la viață cu ajutorul normelor juridice interne și internaționale apare ca o necesitate dată de importanța acestei valori.

În acest sens, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice stabilește în art. 6, [pct. 1](#) că „Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar”. [14] În ceea ce privește dreptul la viață al copilului în legislațiile naționale, Codul Penal al Republicii Moldova stipulează, printre altele, în art. 2 că „legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia[...]”, iar Legea nr. 338-XIII din 15.12.1994 privind drepturile copilului arată în art. 4 alin. 1 că „dreptul copilului la viață și la inviolabilitatea fizică și psihică este garantat”. În cele ce urmează, înainte de a vedea care sunt prevederile legislative privitoare la apărarea dreptului la viață al fătului și copilului, trebuie să înțelegem mai întâi când începe viața, când începe protecția legală a vieții, cine anume beneficiază de dreptul la viață garantat de instrumente naționale și internaționale și dacă este necesară protecția viații intrauterine în legea penală din România și Republica Moldova.

În doctrină, se apreciază că în privința primei frontiere a dreptului la viață, dificultatea de interpretare pornește de la absența unei definiții clare din punct de vedere științific (medical) a începutului la viață. Astfel, în lipsa unei definiții precise, legislațiile naționale și internaționale nu conțin reglementări despre aceste frontiere, iar, spre exemplu, problema juridică a **embrionului uman** are de suferit, în contextul evoluției științelor medicale, astfel încât devine o necesitate prevederea unui statut juridic al embrionului uman, statut ce trebuie să permită protecția eficientă a acestuia.

În știința dreptului există două concepții cu privire la momentul apariției vieții persoanei:

1. Concepția „*pro life*”, conform căreia viața persoanei începe din momentul concepției;
2. Concepția „*pro choice*”, în conformitate cu care viața persoanei începe din momentul nașterii.

Dacă vom studia cu atenție art. 145 *Omorul intenționat* și a art. 147 *Pruncuciderea* din Codul Penal al Republicii Moldova, vom vedea că, în sensul legii penale, momentul de început al vieții persoanei nu este cel al concepției, ci cel al declanșării nașterii. Așadar, conform teoriei acceptate în doctrina de drept a Republicii Moldova, viața în sens juridico-penal începe în momentul desprinderii fătului de corpul mamei, moment în care acesta devine și persoană și se termină la survenirea morții biologice a persoanei. De-a lungul timpului, s-au perindat mai multe concepții cu privire la începutul vieții, printre care menționăm prima respirație a fătului sau momentul în care procesul fiziologic al nașterii a luat sfârșit, când copilul este expulzat și începe viața sa extrauterină.

Această concepție o întâlnim și în legislația penală a României cu mențiunea că în Noul Cod Penal adoptat în anul 2009 art. 199 alin. 3 se stipulează că avortul este pedepsit ca infracțiune „dacă vârsta sarcinii a depășit paisprezece săptămâni”. De aici deduce faptul că după împlinirea vârstei de paisprezece

săptămămâni fătul are un drept juridic la viață asemănător cu a unei persoane născute, cu diferența că pedepsele sunt clar diferite, în cazul avortului pedeapsa fiind de închisoare de la 6 luni la 3 ani, pe când în cazul uciderii copilului nou-născut, pedeapsa fiind de închisoare de la 5 la 10 ani.

Este important însă de văzut faptul că dacă legea penală nu acordă prea multe drepturi fătului, Codul Civil al Republicii Moldova și Codul Civil al României oferă anumite drepturi acestuia, adică ființei încă nenăscute. Un exemplu concludent este art. 1500, alin. 1, lit. a, din Codul Civil al Republicii Moldova care prevede că în cazul succesiunii legale, moștenitori cu drept de cotă egală sunt: a) de clasa I – descendenții (fii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, *la fel și cei născuți vii după decesul lui*, precum și cei înfiați [...], iar Codul Civil al României în art. 36 stipulează că „*Drepturile copilului sunt recunoscute de la concepțiune, însă numai dacă el se naște viu*”. Observăm că aceste prevederi legale sunt o transpunere a adagiului latinesc „*Infans conceptus pro nato habetur quoties de commodis ejus agitur*” („*Copilul conceput trebuie considerat născut ori de câte ori este vorba de interesul său*”). Din cele expuse mai sus deducem că fătul în sens civil deține totuși un anumit statut juridic, în comparație cu dreptul penal atât în Republica Moldova, cât și în România.

În același context, al neprotejării fătului de către legea penală, să analizăm art. 159 Cod Penal al RM. – *Provocarea ilegală a avortului*. La o simplă analiză putem determina că obiectul juridic special al acestei infracțiuni îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei, iar victimă poate fi numai femeia însărcinată căreia i se provoacă avortul. Astfel, condiția esențială vizând victima infracțiunii este existența unei sarcini a femeii. Prin „sarcină” se înțelege intervalul de timp cuprins între fecundare și avort sau între fecundare și naștere, interval în care produsul de concepție se dezvoltă în interiorul uterului femeii. Întrucât produsul concepțiunii nu este o persoană, acesta nu poate fi considerată victimă în sensul infracțiunii de la art. 159 Cod Penal.

Este de la sine înțeles că fătul nu este protejat de legea penală din Republica Moldova, iar dreptul la viață este protejat numai în cazul copilului născut. Fătului nu i se recunoaște posibilitatea a fi victimă a vreunei infracțiuni, vătămarea sa, dacă a fost soldată cu avort, este reglementată doar ca circumstanță agravantă (ex. art. 151 Cod Penal al Republicii Moldova “*Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă sau care a [...] condus la întreruperea sarcinii.*” Produsul concepțiunii este dependent de corpul matern și, ca atare, nu este o persoană, ci o probabilitate de viață. [15]

Un pic diferit de legea penală din Republica Moldova, Codul Penal din România prin faptul că are un capitol, și anume capitolul IV intitulat „Agresiuni asupra fătului”, demonstrează că obiectul protecției acestei norme este chiar fătul, sau altfel spus, viața intrauterină a acestuia. În schimb, Codul Penal al Republicii Moldova protejează doar femeia gravidă împotriva unor fapte prejudiciabile din partea altor subiecți.

II.3 Jurisprudența CEDO privind dreptul la viață al fătului

În privința dreptului la viață al copilului nenăscut, Comisia Europeană a Drepturilor Omului a oferit, inițial, o *anumită personalitate fătului*, independentă de a mamei, Comisia considerând că nu este încălcat dreptul la respectarea vieții private și de familie prevăzut de art. 8, în cazul limitărilor întreruperilor voluntare de sarcină. Curtea însăși nu a redefinit, astfel încât să reducă, domeniul de aplicare al Articolului 2: Curtea nu a exclus niciodată viața prenatală din domeniul ei de aplicare. În procesul H. c. Norvegiei din 18 mai 1992, Comisia a constatat „că nu trebuie să decidă dacă fătul se poate bucura de o anumită protecție în conformitate cu Articolul 2, (...) dar nu va exclude că în anumite circumstanțe acest lucru poate fi cazul, în pofida faptului că există în Statele contractante o divergență considerabilă de opinii cu privire la, dacă sau în ce măsură Articolul 2 protejează viața copilului nenăscut”. Aceasta poziție a fost confirmată în mod constant de către Curte. Anterior, în cauza X c. Regatului Unit (1980), Curtea a refuzat să recunoască fătului un drept la viață absolut, deoarece termenul de „persoană” utilizat de art. 2 nu se referă și la copilul conceput. Tot Comisia a constatat că, dreptul la viață s-ar aplica numai de la naștere.

Recent, Curtea Europeană s-a pronunțat asupra **dreptului de viață al embrionului uman**, în cauza *Evans c. Regatului Unit* (2006). Cauza a avut o importanță majoră pentru reclamanta Natalie Evans, deoarece aceasta, împreună cu partenerul său J., au urmat un ciclu de fertilizare *in vitro* (FIV), după ce reclamanta a fost diagnosticată cu o stare pre-canceroasă a ovarelor. Clinica a informat atât pe reclamantă, cât și pe partenerul său J. că își pot retrage consimțământul oricând înainte de implantarea embrionilor în uterul reclamantei. Evans a întrebat dacă există și alte mijloace pentru a-și fertiliza ovulele, pentru a se proteja în cazul în care partenerul își retrage consimțământul, însă J. a asigurat-o că acest fapt nu se va întâmpla. În urma tratamentului au rezultat 6 embrioni. Ulterior, reclamanta Evans a suferit operația de extirpare a ovarelor, iar singura sa șansă de a mai concepe copii fiind embrionii obținuți prin tratamentul *in vitro*. Relația dintre reclamantă și J. s-a încheiat, iar acesta și-a retras consimțământul dat pentru ca reclamanta să folosească embrionii. La data de 27 februarie 2005, având în vedere eșecurile sale la instanțele interne, a sesizat Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cerând măsuri interimare, astfel încât să se prevină distrugerea embrionilor. Curtea a aprobat cererea și embrionii nu au fost distruși.

În cauza analizată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că **embrionii nu au un drept la viață** în sensul art. 2. Curtea Europeană a argumentat că în lipsa unui punct de vedere comun în privința dreptului la viață al embrionilor, **statele părți au o largă marjă de apreciere** în această privință. [16]. Deși în *Vo c. Franței* din 8 iulie 2004 Marea Camera și-a menținut convingerea „că nu este nici de dorit, nici chiar posibil, așa cum stau lucrurile, pentru a răspunde în mod abstract la întrebarea dacă copilul nenăscut este o persoană în sensul Articolului 2 din Convenție”, ea a răspuns parțial la problema ridicată de către reclamant. Într-adevăr, a afirmat că: „aceasta poate fi considerată ca un numitor comun între State faptul că embrionul/fătul aparține rasei umane” și că el/ea „cere protecție în numele demnității umane”. Acest principiu oferă protecție copilului nenăscut împotriva încălcărilor demnității lui, cum ar fi tratamente inumane sau degradante, pe care Curtea nu le poate tolera ca urmare a interzicerii absolute a unor astfel de tratamente sub Convenție. Acest principiu ar putea să fie aplicat deasemenea, de exemplu, la practici precum avorturi târzii sau avorturi selective în funcție de sex, sau atunci când poate fi demonstrat că avortul poate provoca dureri fătului. În acest fel, Curtea a urmat linia trasată de către fosta Comisie care nu exclude copilul nenăscut de la protecția oferită de dreptul la viață. [17]

III. CONCLUZII

Ca și o concluzie trebuie să vedem că CEDO oferă libertatea statelor de a reglementa acest subiect în legislațiile naționale, în virtutea principiului suveranității. După cum menționat mai sus, legiuitorul Republicii Moldova a ales să nu ofere protecție fătului, acesta fiind considerat o probabilitate de viață și nu o persoană propriu-zisă. De asemenea trebuie observat că sunt unele state din Europa în care protecția fătului se acordă din momentul concepției acestuia, și nu al nașterii. Am văzut și faptul că sub incidența legii penale a României intră totuși protejarea fătului de vătămarea sau lipsirea lui de viață. Considerăm acest lucru perfect logic. Dacă ne imaginăm o situație abstractă în care asupra femeii gravide se acționează într-un anumit fel, ce aparent nu îi provoacă niciun prejudiciu de ordin fizic sau psihic, dar din această cauză copilul se naște cu anumite vătămări ori chiar fără viață, o asemenea faptă nu ar putea fi incriminată de către legea penală a Republicii Moldova, așa cum în aceasta nu se conține nicio prevedere cu referire la protecția fătului ca victimă a unei fapte penal-condamnabilă.

Atât din punct de vedere politic, cât și legal, legislația europeană nu recunoaște și cu atât mai puțin garantează dreptul la avort, fiind garantat astfel dreptul la viață al fătului. De asemenea, dreptul internațional garantează dreptul la viață pentru toate ființele umane și încurajează statele să „limiteze recursul la avort”, care „trebuie evitat pe cât posibil”. [18] De aceea, considerăm că lipsa protecției vieții intrauterine este o lacună a legiuitorului, admisă în Codul Penal al Republicii Moldova, iar introducerea unui articol în Codul Penal care să reglementeze domeniul în cauză este absolut necesară.

BIBLIOGRAFIE

1. Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii, de pe <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/declarac89bia-de-independenc89bc483.pdf>, (referință din data de 17.11.2022).
2. Constituția României, art. 22 alin. 1: „Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate”.
3. Constituția României, art. 24 alin. 1: „Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.”; art. 35, alin. 1: „Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.” și art. 47, alin. 1: „Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent”.
4. Vezi Constituția Republicii Moldova, de pe <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/constitutia-republicii-moldova4.pdf>, (referință din data de 17.11.2022).
5. Florentina Pușcă, Importanța dreptului la viață, de pe <https://proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/viewFile/1035/954>, p. 171, preluare din Constantin, Mihai, Deleanu, Ion, Iorgovan, Antonie, Constituția României - comentată și adnotată, București, 1992, p. 52 (referință din data de 17.11.2022).
6. Convenția ONU privind drepturile copilului, p. 5, de pe https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/media/Documente/Conventia_UNU_drepturile_copilului.pdf, (referință din data de 17.11.2022).
7. Biologia dezvoltării prenatale, de pe https://www.ehd.org/resources_bpd_illustrated.php?language=73&page=6, (referință din data de 14.02.2021).
8. Dicționar de termeni medicali, de pe <http://www.amac.md/Biblioteca/data/26/01/Vocabular/Dictionar-de-Termeni-Medicali.pdf>, (referință din data de 17.11.2022).
9. PALADI Gh., CERNEȚCHI Olga, Bazele obstetricii fiziologice, vol.1, Chișinău, 2006, de pe <https://library.usmf.md/sites/default/files/2018-10/23.pdf>, (referință din data de 17.11.2022).
10. Valentin Ciobanu, Agresiunile împotriva fătului. Realitate și perspective, de pe https://drept.unibuc.ro/documente/dyn_doc/publicatii/revista-stiintifica/Valentin%20Ciobanu.pdf, (referință din data de 17.11.2022).
11. Manual de Teologie Morală, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1979, p. 213.
12. Aurel Radu, Dreptul la viață, în „Studii Teologice”, seria a II-a, an XXXVIII, nr. 1 ianuarie-februarie, 1986, p. 79.
13. Declarația Universală a Drepturilor Omului, de pe https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf, (referință din data de 18.11.2022).
14. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, de pe https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/pact_mnp.pdf, (referință din data de 18.11.2022).
15. Alina Gaja, Apărarea vieții intrauterine prin norme juridico-penale: absurditate sau necesitate? de pe <https://www.juridice.ro/497539/apararea-vietii-intrauterine-prin-norme-juridico-penale-absurditate-sau-necesitate.html> (referință din data de 22.11.2022).
16. Andrei Cocîrlău, Despre dreptul la viață al copilului, de pe <https://legalup.ro/dreptul-la-viata/>, (referință din data de 23.11.2022).
17. Dr. Gregor Puppinc, Avortul și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, de pe https://asociatiaprovita.ro/wp-content/uploads/2016/07/www.provitabucuresti.ro_docs_publicatii_Avortul_si_CEDO.pdf, (referință din data de 23.11.2022).

Sectia psihologie

FOTOGRAFIA SOCIALĂ ȘI GÂNDIREA PSIHOTEHNOLOGICĂ

RODNIȚCHI Alina,
Studentă, anul II,
Facultatea Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
alinarodnitchi@gmail.com

ROȘCA Tatiana,
doctorand, asistent universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
ORCID 0000-0003-4318-6610
tatianarosca37@gmail.com

Abstract. *Photography has long been considered a simple reproduction of reality, capable of a purely documentary function, while formal and artistic research has been attributed to painting. Thus, the direct intervention of the author's hand on the photograph was not perceived as relevant and the chemical process of direct impression of light on the sensitive material was considered an exclusively technical mechanism. Today, photography has been recognized as a powerful tool for transforming, analyzing and interpreting reality. Photographs are snapshots of the mind that allow a fragment of the world to be frozen, codifying reality according to the photographer's intentions and emotions. Taking a photograph is a creative and conceptual act at the same time. So, in this paper we will talk about memory, self-identification, empathy, the "pixelation" of time and the capture of moments and emotions on digital media, these contemporary uses being in fact inherent in the photographic medium since its origins.*

Keywords: *social photography, selfie, visual technology, social networks, smartphone, technological thinking.*

Rezumat. *Fotografia a fost multă vreme considerată o simplă reproducere a realității, capabilă de o funcție pur documentară, în timp ce cercetarea formală și artistică a fost atribuită picturii. Astfel, intervenția directă a mâinii autorului asupra fotografiei nu a fost percepută ca relevantă și procesul chimic de impresie directă a luminii asupra materialului sensibil a fost considerat un mecanism exclusiv tehnic. Astăzi, fotografia a fost recunoscută ca un instrument puternic de transformare, analiză și interpretare a realității. Fotografiile sunt momente instantanee ale minții, care permit să înghețe un fragment din lume, codificând realitatea în funcție de intențiile și emoțiile fotografului. A face o fotografie este un act creativ și conceptual în același timp. Așadar, în această lucrare vom vorbi despre memorie, autoidentificare, empatie, „pixelarea” timpului și surprinderea momentelor și emoțiilor pe mediile digitale, aceste utilizări contemporane fiind de fapt inerente mediului fotografic încă de la origini.*

Cuvinte-cheie: *fotografie socială, selfie, tehnologie vizuală, rețele sociale, smartphone, gândire tehnologică.*

Fotografia este un limbaj vizual care a suferit și interpretat nenumărate revoluții tehnologice și sociale, configurându-se acum ca o cauză și efect al evoluției sentimentului uman. De fapt, fotografia ca

mediu trebuie considerată o proteză a trăsăturilor fizice și perceptive ale omului. Își asumă, în funcție de ocazie, rolul de extindere a memoriei, a afectelor, a emoției, a identității individului și posedă prin natura sa, capacitatea duală de a fi o emanație directă și în același timp o reprezentare a realității.

Posibilitatea mediului fotografic, din punct de vedere tehnic, de a imprima imaginea referentului pe un suport material îl face un indice al acestui referent. Fotografiile seamănă foarte mult cu obiectele pe care le reprezintă. Fiecare fotografie îmbunătățește accesul vizual la lume, dar în același timp oferă și o reprezentare subiectivă a acesteia, fiind rodul mâinii fotografului care decupează, selectează și apoi ia o parte din realitate. Fotografiile sunt în același timp imagini reprezentative, reprezentări și investigații ale realității [5, p. 63].

Privirea contemporană influențează, dar mai presus de toate, este influențată de mediul fotografic care astăzi reprezintă cea îmbunătățire optică și empatică, capabilă să satisfacă noile nevoi ale individului și ale societății de astăzi. Deși poate părea a fi un mod hiperbolic, dorim să clarificăm importanța mediului fotografic care astăzi, înervat în corpul uman prin intermediul *smartphone-ului*, este probabil cel mai reprezentativ mediu al erei convergente, tocmai pentru că este capabil să sintetizeze în sine toate nevoile individului social.

Rezultate și discuții

Recunoașterea potențialului interpretativ în mediul fotografic nu a fost imediată când fotografia a apărut în peisajul media al secolului al XIX-lea.

Fotografia nu este exact aceeași ca în 1839, mediile și dispozitivele s-au schimbat, dar mediul fotografic satisface vechile nevoi [31, p. 90]. Din acest motiv, lunga dezbatere asupra ontologiei fotografiei și a schimbărilor datorate mult celebratei „pierderi a auri” și indexicalității din cauza digitalizării este acum învechită și neinteresantă [9, p. 81].

Azi, tot mai des, imaginile fotografice nu mai sunt stocate în albume de familie vechi și prăfuite, dar continuă să fie aplicate prin noi forme de conservare a amintirilor, prin arhive digitale în așa-numiții "nori" de date, partajate și accesibile de pe mai multe dispozitive în orice loc.

Așadar, oricine dorește să investigheze fotografia astăzi, nu trebuie să-și facă griji cu privire la esența și originea ei, ci la modul în care aceasta acționează asupra omului și a societății, acțiunile pe care le „remediază”, nevoile noi și vechi pe care le satisface și practicile cognitive/senzoriale pe care le amplifică. A fi interesat de fotografie, înseamnă azi, a fi interesat mai mult de noi obiecte estetice, precum este de exemplu, *selfie-ul*, rolul lor în societatea mediată și influența lor asupra evoluției sentimentului uman în general.

La baza acestui potențial fotografic se află presupunerea că toate imaginile au un efect retroactiv asupra minții ființei umane, deoarece modelează chiar modul în care omul își imaginează realitatea [2, p. 120-128]. Imaginile amplifică și perfecționează ochiul uman și sunt în același timp cauza și efectul îmbunătățirii cognitive a homosapiensului.

Protagonismul acestei călătorii de studiu în mediul fotografic este punctul de cotitură iconic al societății contemporane, marcat de niște date care ne permit să descriem etapele evolutive ale mediului fotografic care au dus la dezvoltarea *fotografiei sociale*. Această lucrare, își propune deci să arate legătura profundă dintre om și mediul fotografic, conturând o legătură directă între nevoile inerente ale naturii umane și utilizarea *fotografiei sociale*, prin observarea mecanismelor cognitive care ghidează decodificarea acesteia, în lumina invaziei evidente a acestui mediu în societatea contemporană, în care fotografia este literalmente peste tot. Aici ne propunem să ne raportăm la discipline care de multe ori nu dialoghează, științele cognitive și studiile media, căutând universalitatea nevoilor care fac proteze media pentru corpul uman.

Presupunerea de bază care ghidează orice abordare cognitivă este că omul împărtășește cu semenii săi structurile biologice și fiziologice, folosite pentru a decoda mediul care îl înconjoară. Din acest motiv, la baza folosirii unui anumit mediu, sau chiar a unui anumit suport, stau mecanisme cognitive și nevoi universale.

Era 2002 este marcată de introducerea camerei în telefoanele mobile, iar fotografia, fiind deja digitalizată și accesibilă tuturor, datorită dispozitivelor ieftine și ușor de utilizat, devine o parte a corpului uman care se obișnuiește rapid să facă din telefonul mobil o extensie a brațului [19, p. 43]. În primii ani, aparatul de fotografiat aparținuse unei elite selecte, doar câteva clase sociale puteau să-și permită să cumpere un dispozitiv tehnologic atât de scump pentru uzul familiei și chiar și atunci, când puteau, se vorbea despre o singură cameră pe familie. Prin urmare, putem înțelege foarte bine revoluția enormă a aparatelor *Kodak* și apoi a celor digitale.

În anul 2006, apariția *Wi-Fi-ului*, a *smartphone-urilor* și a rețelelor sociale completează tabloul evolutiv al societății conectate, iar fotografia, mai mult decât alte mijloace media, începe să joace un rol foarte important în definirea noului limbaj al rețelei, prezentându-se ca un element dintre complexitatea textului scris și lungimea/lentoarea videoclipului [29, p. 204]. Democratizarea mediului fotografic și accesibilitatea acestuia face pe oricine un posibil fotograf și mărește capacitatea testimonială a mediului. Prin urmare, elementele tehnologice și aspectele sociale se schimbă, dar fotografia ca instrument de reproducere tehnică a realității rămâne substanțial aceeași.

Fotografia în mod instant, pe de altă parte, a introdus deja posibilitatea de a surprinde imagini rapid, spre sfârșitul secolului al XIX-lea [22, p. 12]. Această nouă tehnologie a dus, într-un timp nu prea scurt, la nașterea unei noi culturi legate de mediul fotografic. De fapt, rivalitatea cu pictura a fost depășită și scopurile artistice ale noului mediu vizual s-au îndreptat către o practică care se caracterizează mai mult ca privată, amatoare, familială și autobiografică, mai degrabă decât artistică. Toate acestea se întâmplă în conjuncție cu creșterea unei societăți din ce în ce mai individualiste, dominată de relații din ce în ce mai puțin stabile și mai trecătoare [3, p. 57].

Așadar, digitalul, *social network*, *Instagramul*, *selfie-ul* nu sunt decât implicații contemporane ale unei remedieri a mediului fotografic, începută odată cu apariția acestui „stil instantaneu”, apoi din ce în ce mai ameliorată de tehnologia conectată la rețea. Astăzi vorbim despre *ubiquitous photography* [23, p. 87], deoarece tehnologiile vizuale au făcut fotografia omniprezentă. Nu este o practică sporadică și familiară care vizează sacralizarea rituală a practicilor sociale [5, p. 63], ci un obicei comunicativ cotidian, un limbaj din ce în ce mai puternic, care îl înlocuiește adesea pe cel verbal viu. Instant înseamnă libertatea creatorului imaginii fotografice, dar și deseori banalitatea subiecților, un sentiment de ceva imediat și narațiune în timp real. Aceste elemente sunt duse la exces cu digitalul și odată cu apariția așa-zisei *network camera*. Experiența fotografică a intrat într-o nouă eră. Acest lucru nu înseamnă că funcția de sertar de memorie a fotografiei a dispărut. Rămâne în continuare o prelungire a memoriei umane dar din „dorința de a memora” mai mult momentele semnificative ale vieții prin partajarea unei colecții de imagini fotografice, astăzi am ajuns la nevoia de a „experimenta” acele momente de viață „prin” fotografia însăși și de a trăi prin construirea unei identități cu aceleași imagini [21, p. 80]. Fotografia nu face parte din viață, este viața de zi cu zi, care poate fi imaginată, experimentată și apoi comunicată sub forma unei fotografii. Din materializarea amintirilor pe care cineva dorește să le păstreze nemuritoare, fotografia a devenit o experiență zilnică imediată, nu un act programat, ci unul instantaneu, aproape automat.

Digitalul și Internetul au înzestrat individul cu posibilitatea de a fi în același timp utilizator și creator de conținut, cu posibilitatea de a partaja și difuza conținuturi în timp real și cu simplitate. Jenkins H. [21, p. 80], deja în 2006, a afirmat că fiecare individ datorită tehnologiilor moderne și condițiilor sociale, a devenit un mediu al său, autonom în producție și, de asemenea, în difuzare. Fiecare individ a devenit, în cazul specific al fotografiei, un producător de fragmente vizuale, mai mult sau mai puțin calificate estetic, care au ca obiect viața sa privată, emoțiile sale. Aceste imagini instantanee constituie un flux infinit de fragmente vizuale necontrolate, mai mult sau mai puțin efemere, mai mult sau mai puțin vindecate. Dar departe de a fi lipsită de sens, această activitate întruchipează esența vieții contemporane și nevoia de a folosi un mijloc de comunicare imediat și în același timp extrem de emoțional.

„În acest deșert deprimant, dintr-o dată mi se întâmplă această fotografie, mă însuflețește și eu o animez. Așa că iată cum ar trebui să numesc atracția care o face să existe: o *animație*. În sine, fotografia

nu este deloc animată (nu cred în fotografiile „în direct”), dar mă animă: și tocmai asta face orice aventură” [15, p. 1607-1628].

Acest lucru a fost susținut și de Barthes R. [2, p. 120-128] în lucrarea *La camera chiara* în 1980, introducând necesitatea unei noi abordări a studiului fotografiei, care să lase deoparte discuțiile ontologice despre esența ei pentru a se concentra asupra fructificării și efectului pe care îl are asupra celor care o creează și asupra celor care o folosesc, descriind acest nou concept de aventură.

Fotografiile sunt un mesaj fără cod, care comunică, în cuvintele lui Barthes R. [ibidem], o atracție care uimește. Fotografiile, așadar, comunică într-o dimensiune afectivă și emoțională și de aici trebuie investigat sensul conținutului lor. De aici alegerea de a se concentra asupra imaginilor fotografice dintr-o perspectivă fenomenologică și neuroestetică, care are ca scop investigarea reacțiilor emoționale, pe care subiectul le simte în fața unei fotografii. Acest punct de vedere este același pe care ne propunem să îl abordăm aici prin intervenția științelor cognitive, care fac posibilă conectarea experienței subiective și „afective” a utilizatorului individual al unei imagini fotografice de universalitatea mecanismelor empatică care descriu efectul său somatosenzorial în mintea umană.

Analiza lui Barthes [ibidem] se concentrează pe experiența utilizării unei serii de imagini pe care autorul nu le arată, dar în care sunt descrise elementele care îl frapază pe *spectator*. Aventura experienței utilizării imaginilor fotografice, se desfășoară pe două planuri: primul este cel al conștientizării culturale, iar al doilea - este cel al lumii afective. Există elemente de interes general în cadrul fiecărei imagini fotografice, elemente care întruchipează material voința autorului de a transmite un mesaj definit cultural. Acest nivel de decodare afectează studiul fotografiei, pe care Barthes [2, p. 120-128] îl definește ca fiind esențial cognitiv, interes care stimulează corpul dar nu deosebit de intens.

Apoi sunt detalii, de multe ori elemente aleatorii, care nu participă la construcția estetică a fotografiei, dar care atrag privirea spectatorului pentru că sunt legate de subiectivitatea acestuia. Aceste elemente reprezintă punctum-ul fotografiei, acea fatalitate care face ca fotografia să prindă viață până la punctul de a produce o plăcere senzorială în observator. Este vorba de dimensiunea afectivă și pasională, de acea „putere” a imaginilor, de „a lovi” emoțional subiectul. În acest fel, Barthes [ibidem] anticipează nevoia de a readuce în corp cunoașterea imaginilor, dar rămâne totuși legat de un model divizat: *studium vs punctum*.

Totuși, cum e posibil de depășit acest dualism și de vorbit despre minte și corp ca despre un singur lucru? De la descrierea descoperirii neuronilor oglindă, se pune problema empatiei, dezvoltarea acesteia la individ și funcționarea ei efectivă declanșată de *inputuri* externe. Diferența dintre reacțiile emoționale „vii” și reacțiile „mediate” este doar modul în care această diferență este pur și simplu o diferență de natură dimensională. Conceptul de remediere face posibilă crearea unei punți între utilizarea imaginilor și nevoile pe care le satisfac.

Astfel, momentul imediat, flexibilitatea și emoționalitatea, sunt elementele care caracterizează această nouă poveste a *selfie-ului* și o plasează printre practicile cotidiene al individului modern. Prin imaginea fotografică, care întruchipează un gest laborios, mai mult sau mai puțin efemer și mai mult sau mai puțin instantaneu, dar cu siguranță plin de emoție, se creează o relație empatică cu celălalt. *Selfie-ul* întruchipează această nouă nevoie de comunicare imediată, transparentă și în același timp „hiperimmediată”, care absoarbe utilizatorul prin ecranul unui *smartphone* [18, p. 103]. Fiecare individ are posibilitatea de a se difuza către o audiență online din ce în ce mai vast, prin imagini fotografice care reprezintă experiențele și emoțiile sale. Această posibilitate este astăzi o abilitate socială de bază, care decurge din nevoia de trăire imediată, transparentă prin publicitatea tipică societății contemporane.

Individul contemporan este acum în strâns contact cu prezența constantă a unui nou mediu hibrid, așa-numita *networked camera*, care se prezintă în același timp ca un dispozitiv de *image-making*, *image-sharing* și *image-viewing* [după 18]. În spațiul limitat al unei mâini, omul este capabil să folosească un instrument hibrid, care include în sine diferite funcții. *Smartphone-ul*, de fapt, este în același timp un telefon mobil, un modem de internet, o platformă de partajare și o cameră care a dat viață la genuri vizuale

și noi obiceiuri de utilizare și creare de imagini. Deci, lucrurile care îl înconjoară pe om și cu care acesta intră în contact în mod repetat, modifică procesul senzorial uman și dau viață unor procese de „inervație” care îl fac să se identifice cu instrumentul/dispozitivul pe care îl folosește [32, p. 333].

Dar, studierea noilor tehnologii și a relației lor cu omul creează multe dificultăți. În primul rând, viteza cu care acestea evoluează, dezvoltând mereu noi perspective de investigare. Fiecare aplicație, rețea socială, instrument de căutare, vine să dobândească zilnic noi funcții, instrumente și *upgrade-uri*, care îngreunează sarcina celor care doresc să-și analizeze abilitățile. De la picturile pe rocă la primele sisteme de notație, de la fotografia analogică la *iPhone-urile* contemporane, saltul este foarte lung, dar procesul este întotdeauna același: acestea sunt în același timp cauză și efect al dezvoltării proceselor cognitive ale omului, lărgesc gama de acțiune și modifică aparatul senzorial [27, p. 59].

Pentru a investiga un mediu modern, cum ar fi fotografia partajată pe rețelele de socializare, trebuie așadar, nu numai să ne întrebăm ce este, ci și ce rol poate avea în istoria media și a dispozitivelor de viziune care au influențat percepția umană de-a lungul secolelor. Trebuie să ne întrebăm ce tip de relație a declanșat camera în rețea și dacă a făcut-o între om și imagini. Fotografia, în general, a fost întotdeauna legată de timpul său și se prezintă ca atare ca un mediu în continuă evoluție. Totuși, ceea ce trebuie subliniat este că filosofia mediului fotografic a rămas neschimbată: fotografia este un indice a ceva, o negociere între sine și lume. În această perspectivă, așa-zisa *networked camera* nu este un mediu nou, ci un dispozitiv convergent care include diverse medii și, inevitabil, schimbă relația dintre acestea și individ [16, p. 71]. Această relație, care constă într-un contact atât corporal cât și cognitiv, se dorește a fi subiectul acestei reflecții asupra utilizării particulare a unui anumit gen de fotografie (*selfie-ul*) și, ulterior, al unei aplicații de partajare (*Instagram*).

Prin urmare, pentru a înțelege cum să citim imaginile fotografice care sunt pe *web* și modul în care acestea influențează procesele cognitive, este necesar să observăm cum democratizarea imaginilor este acum evidentă și invazivă. Referitor la utilizarea *Instagramului* este ca și cum am purta o galerie în buzunar. Omul nu mai este legat de constrângerile fizice ale corpului său și prin proteze vizuale precum ecranul unui *smartphone* are posibilitatea de a privi infinite imagini fotografice în orice moment și în orice loc. Pe de o parte, azi este posibil să ne privim fotografiile automat și zilnic, chiar s-ar putea spune și „instant”, fiindcă se fac în mod instant. Pe de altă parte, însă, nu se poate de neglijat modul în care această abundență de fotografie ocupă și influențează viața socială, culturală și cognitivă, modificând însuși aparatul senzorial uman și conceptul de „a privi” [11, p. 103].

Privirea unei imagini poate părea un gest natural și simplu, dar în realitate, implică anumite mecanisme socioculturale, cognitive și neurofiziologice. Mai mult, privirea, susține Barthes R. [1, p. 23] este un act de alegere și ceea ce se privește este întotdeauna relația care există între observator și obiectul observat. Prin urmare, există întotdeauna o relație de reciprocitate inerentă actului de a privi.

Brunner J. [7, p. 76] compară publicitatea din anii șaptezeci la pictura în ulei, deoarece acel gen vizual s-a născut tocmai pentru a reprezenta „lucrurile” pe care le posedau pentru a reprezenta posesiunea lor. În mod similar, în cele mai frecvente fotografii postate online astăzi este posibil să recunoaștem și alte genuri vizuale aparținând picturii de odinioară:

- ❖ fotografiile *#foodporn* - sunt apropiate ca compoziție și obiecte reprezentate de natura moartă a picturii;
- ❖ *#selfie-urile* - sunt remedierea autoportretului;
- ❖ *#landscape* - sunt similare cu vederile de vacanță ale aristocraților bogați din trecut, descrise în picturile lor prețioase;
- ❖ fotografiile *#holiday* - evocă cel mai plictisitor clișeu al iconografiei din timpul liber din clasa de mijloc [10, p. 66].

Manovich L. [24, p. 201] susține că nu este important ca utilizatorii rețelei să spună o poveste, dar compoziția grafică, starea de spirit este cea care face diferența.

Aici ne permitem, în schimb, să argumentăm că ansamblul acestor acte iconice, lectura tuturor imaginilor fotografice sociale împărtășite de un utilizator, înțeles ca succesiune de acțiuni în timp, ca acte iconice, alcătuiesc o poveste reală, povestea sinelui. Din acest punct de vedere, plăcerea pe care o primește utilizatorul din a se bucura de imaginile create de alții, este aceeași cu cea care decurge din bucuria unei povești povestite. Chiar și fotografiile unui profil social pot fi considerate o poveste ca o succesiune de acțiuni (acte iconice) de-a lungul timpului. Așadar, defilarea pe platforma de *Instagram*, devine la fel de plăcută precum citirea unei povești și empatia cu protagoniștii ei.

Plăcerea pe care o derivă utilizatorul din „spionarea”, să spunem așa, vieții altora pe rețelele de socializare, este aceeași cu cea care îl determină să urmărească un film sau să discute despre viața vecinilor. Pur și simplu tendința înnăscută a omului de a spune și povesti povești, a dobândit o nouă formă digitală, vizuală și în rețea. Cufundarea într-o poveste permite scutirea de realitatea contingentă și câștigarea experienței fără asumarea riscurilor, rămânând confortabil așezat într-un fotoliu. Din punct de vedere cognitiv, ceea ce se întâmplă este întotdeauna același tip de implicare empatică pe care o activează observatorul, prin neuronii săi oglindă, cu obiectul reprezentat, în acest caz într-o imagine fotografică. Prin imagini se dobândesc informații despre celălalt și se împărtășesc și emoții și experiențe, așa cum se întâmplă în comunicarea față în față sau în utilizarea poveștilor fictive [27, p. 59]. Ceea ce îi determină pe indivizi să se bucure și să creeze imagini fotografice sociale este tendința naturală către celălalt și nevoia de a se povesti și de a se nara pe sine.

Bredenkamp H. [6, p. 34], care cercetează imaginea digitală și *selfie-urile*, susține că utilizatorii rețelelor sociale tind să consume materiale vizuale în mod diferit față de alte media. Privirea spectatorului social nu este comparabilă cu privirea fixă (*gazing*), nici nu e aproape de a arunca o privire trecătoare (*glancing*) la un televizor aprins într-o cameră. Aspectul privitorului imaginilor fotografice sociale abordează mai degrabă conceptul de „grabbing”, care presupune „a prinde” ceva cu privirea, prin mai multe acțiuni: atingerea, prinderea pentru o clipă, captarea atenției și lăsarea interpretării deschise, atingând subtil și probleme de putere: permisiunea și voința autorului imaginii. Este evident că acest proces urmează rețeaua neuronală, care include circuitele care procesează informația înainte de nivelul de conștientizare și care se bazează pe emoții [13, p. 205]. Adică, mintea umană, absoarbe foarte rapid informații din exterior chiar și fără a fi pe deplin conștientă de ea, în acest caz informații vizuale.

Dacă o operă de artă nu poate fi atinsă, ceea ce este curios, este faptul că fotografiile sociale, datorită așa-ziselor *touch screen* [30, p. 42] sunt literalmente atinse și o față poate fi mângâiată așa cum ai putea-o face în mod real. Evident, cu rezultate obiective diferite, dar nu este de neconceput să presupunem că acest lucru este irelevant la nivel empatic/emoțional, deoarece observarea unui zâmbet sau o altă expresie reală specifică poate stabili o relație empatică de intersubiectivitate cu subiectul reprezentat. Simularea încorporată a acțiunii observate este de asemenea activată dacă acțiunea este reprezentată în imagine. Astfel, alegerea de a considera *selfie-ul* ca gen vizual, ne permite să spunem ceva mai profund, poate nu total nou, dar totuși demn de atenție, față de o practică, aceea de a face și distribui *selfie-uri* pe rețelele de socializare, care este acum comună celor mai mulți indivizi ai planetei noastre [20, p. 41]. Modul în care indivizii decodifică aceste mesaje vizuale la nivel emoțional, devin într-o oarecare măsură o „dependență” ca și cum ar fi o proteză a proceselor umane de *mind reading* și de autodefinire. Deci, prin *selfie* are loc tranziția de la narcisismul autoportretului la noua estetică a tehnologiei digitale

Imaginile, și în special fotografiile, sunt capabile să transmită emoții într-un mod imediat mai mult decât un simplu text și au puterea de a declanșa răspunsuri viscerale, inconștiente și emoționale în observator [14, p. 60].

Dintre toate imaginile care circulă online, *selfie-ul* ocupă o poziție predominantă, în funcție de caracteristicile sale specifice, dar și numeric, pe baza comentariilor, a popularității și a numărului de *like-uri* pe rețeaua socială.

În anul 2013, cuvântul *selfie* a intrat oficial în Oxford English Dictionary având definiția de o fotografie, pe care cineva și-a făcut-o singur, de obicei una făcută cu un *smartphone* sau cu o cameră web și care este încărcată pe un *site de social media* [30, p. 42].

Selfie-ul, în esență, nu este altceva decât un tip de fotografie cu caracteristici foarte specifice și tocmai aceste caracteristici îi definesc importanța ca obiect de studiu al diferitelor discipline. Științele sociale îl studiază ca pe o construcție a identității online, studiile culturale îi evidențiază legătura cu tehnologiile, teoreticienii comunicării sunt interesați de ea ca practică socială, informaticienii îi analizează metadatele, istoricii de artă îl compară cu autoportretul pictorilor din trecut. În fine, științele cognitive par să ofere o perspectivă de studiu multidisciplinară mai largă și, în același timp, capabilă să restrângă atenția la o definiție cheie, *selfie-ul* ca fereastră de acces la celălalt și proteză a proceselor empatice ale individului. Investigarea *selfie-ului* din punct de vedere cognitiv înseamnă în esență concentrarea asupra tipului de reacție neuronală/empatică pe care folosirea unui *selfie* o declanșează la observator și asupra tipului de relație intersubiectivă care se stabilește între creatorul și destinatarul fotografiei. *Selfie-ul* este identificat, în această perspectivă, ca o expresie a sinelui și a comunicării cu celălalt. Devine un instrument de comunicare, pe care individul singur îl folosește pentru a stabili relații intersubiective. De aici legătura evidentă cu mecanismul oglinzii descris anterior. Prin activarea neuronilor oglinzică, un *selfie* este decodat de utilizatorul său într-un mod care este complet echivalent cu ceea ce se întâmplă în interacțiunea față în față [22, p. 12].

Primul *selfie* datează din 2002 când rețelele de socializare încă nu existau și a fost introdus de un utilizator într-un comentariu pe un blog [25, p. 29]. Astfel, un autodeclanșator poate fi definit un *selfie* în mediul social, pentru a fi partajat pe *web*. Dar, în realitate, fragmentarea imaginilor digitale, care a fost deja menționată mai sus, face și această definiție supusă modificării. Un *selfie* poate fi, de asemenea, făcut și partajat pe o platformă de mesagerie, cum ar fi *WhatsApp*, care nu este definită în mod corespunzător drept „*site social media*”. Sau, din nou, poate fi trimis prin rețelele sociale ca mesaj privat și, prin urmare, partajat nu cu întreaga rețea de contacte, ci doar cu câteva contacte selectate. Indiferent, însă, de gradul de publicitate care investeste *selfie-ul* în funcție de preferințele autorului, atunci când acesta începe să circule pe net, se îndepărtează oricum de creatorul său pentru a intra în dimensiunea digitală.

„Moda” *selfie-urilor* a determinat nașterea unei ample discuții online susținute mai degrabă la început de jurnaliști, bloggeri sau oameni obișnuiți, mai degrabă decât de cadrele universitare care au abordat acest subiect complex de studiu cu mai multe precauții [13, p. 205]. În general, nu există nicio revistă, ziar, blog de informare sau tehnologie care să nu fi vorbit măcar o dată despre tendința autodeclanșatorului. Iar în 2014 cu siguranță cea mai originală și semnificativă invenție a fost bastonul pentru *selfie-uri*, o adevărată revoluție în cadrul genului vizual, care a permis să fie realizată într-un confort mai mare de către toți posesorii unei camere în rețea, tehnologie care a făcut de fapt *selfie-ul* de astăzi. *Selfie-ul* a devenit evident ceva de interes căruia să i se dedice energii și scopuri de cercetare de către toți cei care sunt interesați de om și de relațiile acestuia cu semenii săi, precum și de tehnologiile digitale și noile media.

Discuțiile non-academice, totuși, s-au concentrat adesea pe *selfie-ul* ca expresie a unei societăți narcisiste [33, p. 114], care tinde din ce în ce mai mult să sponsorizeze reprezentarea sinelui ca un brand care trebuie să fie promovat publicului. Societatea estetică în care este cufundat individul contemporan l-ar conduce într-un mod firesc, conform acestei linii de gândire psihologică, să se reprezinte printr-o imagine care se prezintă ca spontană dar în realitate este căutată și controlată. Adică încearcă să ofere rețelei lor de contacte cea mai bună imagine despre ei înșiși, fără a se zgârci la filtre, corecții și manipulări fotografice. Dar reducerea *selfie-ului* la o practică narcisistă, vorbind despre *Sindromul Selfie* așa cum se întâmplă în multe discuții de peste mări, ca o tulburare de personalitate care duce la forme superficiale de autopromovare pentru a atrage atenția este, din punctul de vedere pe care această lucrare își propune să-l asume, absolut greșit și reductiv. A afirma că *selfie-ul* este produsul unei societăți narcisiste și, în același

timp, este cauza creșterii acestui narcisism este ca și cum ai descrie un câine care își mușcă coada, fără a merge la baza problemei și a omite multe elemente semnificative [28, p. 86].

Un *selfie* nu este făcut să rămână nemuritor deși se află în dimensiunea rețelei și își epuizează potențialul comunicativ exact în momentul în care este făcut următorul *selfie*.

Privind la autoportretele lui Van Gogh, evidențiază Bordieu P. [5, p. 63] se observă intensitatea, instantaneitatea și nevoia de a dezvălui ceva interior lumii exterioare. Există ceva în această căutare a comunicării cu celălalt care, evident, a fost moștenit din *selfie-ul* de astăzi, deja definit ca act comunicativ și care îl apropie de arta trecutului. Este o nevoie firească, căreia *selfie-ul* îi oferă satisfacție în ceea ce a fost remedierea poveștii sinelui. Acea nevoie de a se oferi celuilalt, care l-a împins pe pictor să se autoreprezinte pe pânză, este aceeași care împinge individul contemporan să-și facă un *selfie* și să-l împărtășească.

Trebuie avut în vedere întotdeauna că *selfie-urile* sunt parțial sincere și parțial ficțiuni construite, pentru a spune o poveste, a cărei protagonist este autorul filmării [12, p. 29]. Această poveste se concretizează într-o fotografie care nu are funcția comemorativă a fotografiei sau a multor picturi din trecut, dar are ca scop doar comunicarea emoțiilor autorului în prezent și imediat [28, p. 86].

Astfel de emoții, fie că sunt mai mult sau mai puțin fictive și mai mult sau mai puțin „filtrate”, ele reprezintă în orice caz identitatea creatorului. Așadar, *selfie-ul* de astăzi rămâne pur întruchiparea unui gest laborios, pus în scenă pentru a menține viu contactul cu interlocutorul. Mediul fotografic nu mai este folosit doar pentru a immortaliza momente și pentru a le aminti, ci pentru a le experimenta prin fotografiile extinse. Fotografia este viața prezentă în mișcare [4, p. 81].

Din punct de vedere estetic, *selfie-ul* a fost definit ca fiind repetitiv, banal, lipsit de originalitate, iar mulți savanți au afirmat că practica autoportretului nu ar fi luat aceasta turnură plictisitoare și obișnuită dacă camera digitală nu ar fi fost integrată în telefonul mobil [17, p. 132], devenind o cameră în rețea, de unde legătura puternică dintre practica socială și tehnologia utilizată. Dar, în realitate, deși există tendințe recunoscute în estetica *selfie-ului*, fiecare autoportret fotografic este o expresie a autorului său și, ca atare, este original.

Există diverse tipuri de *selfie-uri*, care sunt atent clasificate de cercetători, bloggeri sau simpli autori de autoportret. Există: „*welfie*”- *selfie-ul* de *workout*, care arată subiectul concentrat asupra practicilor de antrenament fizic, „*relfie*”- un *selfie* care arată subiectul/autorul în compania altei persoane, a cărei relație de prietenie dorește să o scoată în evidență, „*belfie*” - care nu este altceva decât *selfie-ul* laturii b, realizat adesea cu ajutorul unei oglinzi și, în sfârșit, există și „*death selfie*”- realizat voluntar sau din întâmplarea tragică cu puțin timp înainte de moartea efectivă a autorului principal [3, p. 57].

Sufixul *-ie* al termenului *selfie* îl face un diminutiv care implică în general afecțiune și familiaritate și din punct de vedere semantic îl descrie în raport cu autorul drept „ceva micuț din sine”, un „mini-eu virtual” [8, p. 50]. Această definiție atestă originalitatea, fiindcă fiecare *selfie*, de orice tip ar fi el, ca expresie a autorului său și materializarea unui gest laborios, este unică și originală.

Caracteristicile estetice distinctive ale *selfie-ului* includ: prezența brațului autorului (cu excepția celor realizate în oglindă, care constituie un subset al lui însuși), utilizarea unghiurilor nefavorabile ale camerei cu subiectul întotdeauna decentrat, o adâncime exagerată a nasului și capului datorită lentilei cu unghi larg care face, de asemenea, brațul care ține camera să fie adesea uriaș, utilizarea unor ipostaze tipice precum „*duck face*” și multe altele. Mai mult, *selfie-ul* are adesea o calitate proastă din cauza diferenței calitative dintre cele două lentile pentru *smartphone*. *Selfie-urile* din acest punct de vedere, care tind într-un fel să abordeze o critică artistică, de multe ori nu sunt foarte creative și reprezintă o activitate de amator necalificat și needucat care îi depărtează de genul artistic al autoportretului, fotografic sau pictural [26, p. 50].

Practica de a face *selfie-uri* nu este, în cele din urmă, o consecință a creșterii banale a narcisismului ca urmare a răspândirii noilor tehnologii ale sinelui, dar ea apare din creșterea gradului de conștientizare a imaginii cuiva în ecosistemele digitale tot din cauza democratizării instrumentelor de rețele sociale.

Tocmai această complexitate a sensului trebuie să conducă la o analiză, nu doar estetică, care reușește să depășească banalitatea subiecților fotografiei în sine pentru a căuta conținutul mai profund al *selfie-ului* în reacția pe care o declanșează la utilizatorii săi și în relația care se stabilește între creator și observator.

Prin urmare, amploarea pe care a cunoscut-o fenomenul gândirii supertehnologice și fenomenul "selfie" în ultima decadă, nu poate trece neobservată de comunitatea științifică. Comunicarea din spațiul social media transcende simplul schimb informațional, devenind o modalitate de a transmite cele mai intime gânduri, stări sau convingeri, pentru că *selfie-ul* este conectat la practicile de prezentare a sinelui. Prin urmare, psihologii nu pot ignora posibila valoare de indicator pe care acest tip de fotografie o poate avea în evaluarea trăsăturilor de personalitate ale individului, cât și identificarea legăturii profunde dinte om și metodele fotografice, conturând acea legătură directă între nevoile omului și utilizarea fotografiei sociale.

Bibliografie

1. BARTHES, R. Image Music Text. New York: Norton, 2017, p. 23.
2. BARTHES, R. La camera chiara. Nota sulla fotografia. Torino: Einaudi, 2003, p. 120-128.
3. BAUMAN, Z. Liquid modernity. Cambridge: Cambridge Edition, 2000, p. 57.
4. BENJAMIN, W. L'opera d'arte nell'epoca della sua riproducibilità tecnica. Torino: Giovanni Agnelli, 1998, p. 81.
5. BORDIEU, P. La fotografia, usi e funzioni sociali di un'arte media. Bologna: Guaraldi, 1972, p. 63.
6. BREDEKAMP, H. Immagini che ci guardano. Teoria dell'atto iconico. Milano: Feltrinelli, 2010, p. 34.
7. BRUNER, J. La fabbrica delle storie. Diritto, letteratura, vita. Bari: Laterza, 2002, p. 76.
8. CASETTI, F. La galassia Lumière. Sette parole chiave per il cinema che viene. Milano: Franco Angeli, 2015, p. 50.
9. CLARK, A. Natural-born cyborg. Mind, technologies, and the future of human intelligence. Oxford: Clarendon Press, 2003, p. 81.
10. COMETA, M. Perché le storie ci aiutano a vivere. Letteratura necessaria. Milano: Mondadori, 2017, p. 66.
11. DAMASIO, A. The feeling of what happens : body and emotion in the making of consciousness. New York: Norton, 1999, p. 103.
12. DUBOIS, P. L'acte photographique. Bruxelles: Mercatorfonds, 1983, p. 29.
13. FAETA, F. Le ragioni dello sguardo. Pratiche dell'osservazione, della rappresentazione e della memoria. Torino: Giovanni Agnelli, 2011, p. 205.
14. FREEDBERG, D. Il potere delle immagini. Torino: Einaudi, 1989, p. 60.
15. FROSH, P. The Gestural Image: The Selfie, Photography Theory, and Kinesthetic Sociability. In: *International Journal of Communication*, 2014, 9, p. 1607-1628.
16. GALLESE, V., GUERRA, M. Lo schermo empatico. Cinema e neuroscienze. Milano: Feltrinelli, 2015, p. 71.
17. GIDDENS, A. The Consequences of modernity. Cambridge: Book Proposal, 2015, p.132.
18. GOFFMAN, E. The presentation of self in everyday life. New York: Norton, 1959, p. 103.
19. GOLEMAN, D. Intelligenza sociale. Milano: Mondadori, 2006, p. 43.
20. GOTTSCHALL, J. L'istinto di narrare. Come le storie ci hanno reso umani. Torino: Einaudi, 2016, p. 41.
21. JENKINS, H. Cultura convergente. Milano: Franco Angeli, 2006, p. 80.
22. KRAUSS, R. Teoria e storia della fotografia. Milano: Franco Angeli, 2000, p. 12.
23. LEARY, M. R. Self-awareness, egotism, and the quality of human life. New York: Norton, 2004, p. 87.
24. MANOVICH, L. Il linguaggio dei nuovi media. Milano: Mondadori, 2009, p. 201.
25. MCLUHAN, M. Understanding Media : the extensions of men. New York: Longmans e Green, 1964, p. 29.
26. MCLUHAN, M. The medium is the message. New York: Quorum, 1965, p. 50.
27. MÜNSTERBERG, H. Film. Uno studio psicologico e altri scritti. Roma: Laterza, 2010, p. 59.
28. PARISI, F. La trappola di narciso. Firenze: BookSprint, 2011, p. 86.
29. PINOTTI, A., SOMAINI, A. Cultura visuale. Immagini sguardi media dispositivi. Torino: Il leone Verde, 2016, p. 204.
30. SENFT, T. Camgirls: Celebrity and community in the age of social networks. New York: Wiley, 2008, p. 42.
31. SIMMEL, G. Le metropoli e la vita dello spirito. Roma: Biancoenero, 1966, p. 90.
32. TOMASELLO, M. Le origini culturali della cognizione umana. Bologna: il Mulino, 1999, p. 333.
33. ZEKI, S. Neurologia dell'ambiguità. Milano: Franco Angeli, 2008, p. 114.

DEPENDENȚA AFECTIVĂ ȘI MANIPULAREA RELAȚIONALĂ. ASPECTE PSIHOLOGICE

MOLCEANOV Domnica,
Studentă, anul II,
Facultatea Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
[*molceanovdomnica@gmail.com*](mailto:molceanovdomnica@gmail.com)

ROȘCA Tatiana,
doctorand, asistent universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
ORCID 0000-0003-4318-6610
[*tatianarosca37@gmail.com*](mailto:tatianarosca37@gmail.com)

Abstract. *The work represents an important theoretical contribution, justified by the phenomenon of affective dependence, very widespread in the Republic of Moldova, which targets an impressive number of women, who live their pathological dependence on other people, especially on their partners, suffering the dysfunctional state of to lose oneself, both in the relationship and on the personal dimension. Therefore, we aimed to identify the general aspects related to emotional dependence in women, to elucidate the causes, which determine the fragility and vulnerability of emotionally dependent women, and to detect the predominant features of emotionally dependent women.*

Keywords: *emotional addiction, love, women, obsession, partner, relationship, fear.*

Rezumat. *Lucrarea reprezintă o contribuție teoretică importantă, justificată de fenomenul dependenței afective, foarte difuz în R. Moldova, care vizează un număr impunător de femei, ce-și trăiesc dependența patologică față de alte persoane, în special față de partenerii lor, suferind starea disfuncțională de a se pierde pe sine, atât în relație cât și pe dimensiunea personală. Prin urmare, ne-am propus să identificăm aspectele generale legate de dependența emoțională la femei, să elucidăm cauzele, care determină fragilitatea și vulnerabilitatea femeilor dependente afectiv și să detectăm trăsăturile predominante ale femeilor dependente emoțional.*

Cuvinte-cheie: *dependență emoțională, dragoste, femei, obsesie, partener, relație, frică.*

Toate relațiile sociale semnificative se dezvoltă și se păstrează datorită capacității de a crea legături afective cu alți oameni.

Dar adesea, aceste legături se pot transforma în lanțuri grele, din care nu reușim să fugim, nici când suferința este grea și insuportabilă.

Acesta este cazul dependenței afective, care implică tot mai mulți oameni și care prezintă caracteristici comune altor forme de dependență (de mâncare, de internet, de jocuri de noroc, de alcool, etc.).

Și în ciuda faptului că este cunoscută de ceva timp, datorită celebrului roman al lui R. Norwood [16, p. 83]: „*Femei care iubesc prea mult*”, publicat de-a lungul anilor '70, nu a primit încă atenția necesară a fi considerată o adevărată problemă patologică.

Așadar, dependența emoțională reprezintă acea stare psihologică, care împiedică oamenii să construiască relații sănătoase cu ceilalți, întrucât persoana dependentă de afecțiune se agață cu disperare de părinți, partener, prieteni, etc., cauzele regăsindu-se aproape întotdeauna în copilărie și-n relațiile de familie.

Prin urmare, dependența afectivă este definită doar în momentul în care lipsa de contact cu cei dragi generează panică, disperare și stare de rău, afectând puternic calitatea vieții persoanelor „abandonate”.

Cea mai frecventă și evidentă formă de dependență emoțională o reprezintă dependența de relația amoroasă, care în timp se dovedește a fi sufocantă și puțin stimulatorie pentru partener, în cazul că acesta este o persoană echilibrată.

Rezultate și discuții

Dependența afectivă, este definită pentru prima dată de psihanalistul Otto Fenichel, în 1945, care o descrie în termeni foarte specifici ca pe o dragoste dependentă, trăită de oamenii ce au nevoie de dragoste exact ca și de alimente sau medicamente [după 5, p. 22].

De fapt, relația afectivă poate deveni o „legătură care se strânge” sau o „obsesie dureroasă” în care echilibrul necesar este permanent alterat între „a dăru” și „a primi” în dragoste. Dragostea se polarizează într-o adevărată „dependență emoțională” a cuiva, o suferință psihologică capabilă să rămână ascunsă în umbră chiar și pentru o viață întreagă, ca o rădăcină a unei constante dureri, ce poate să alimenteze în timp severe probleme psihologice, relaționale cu impact fizic.

Și chiar dacă și anglo-saxonii foloseau termenul *love addiction* pentru a defini dependența emoțională, aceasta nu a fost clasificată ca patologie în diferitele sisteme de clasificare, cum ar fi, de exemplu, DSM sau ICD.

Potrivit lui A. Giddens [12, p. 73], dependența emoțională este configurată ca o tulburare autonomă și are următoarele caracteristici, în analogie cu alte forme de dependență:

- ❖ *Intoxicație*: subiectul dependent afectiv trăiește o senzație de intoxicație de la relația cu celălalt, comparabilă cu senzația de a consuma substanțe psihoactive;
- ❖ *Doza*: subiectul dependent găsește în relația cu celălalt doza de „bunăstare”, pe care o caută mereu în mare cantitate și-n termeni de prezență și timp pentru a sta cu celălalt;
- ❖ *Incapacitatea de a-și controla propriul comportament*: subiectul dependent experimentează parțial pierderea funcțiilor ego-ului, de ex. capacitatea critică și autogestionarea în relația cu celălalt, precum și reducerea lucidității mintale, urmată de o temporară conștientizare, care poate crea rușine și remușcări, dar care nu pot fi evitate, aceste fiind pista pentru recidivarea aceluiași comportamente.

Un aspect fundamental, identificat de A. Giddens în persoana dependentă afectiv, o reprezintă frica, "frica de a fi abandonat", caracteristică care se poate întâlni și în alte forme de dependență [12, p. 75].

Este o teamă copleșitoare, bine rezumată în citatul poetului latin Ovidiu: „Nu pot fi cu tine, nici fără tine”. "Cu tine", pentru durerea pe care o trăiesc pentru umilințele, maltratările și ofensele la care sunt supusă; "Fără tine", pentru că nu pot suporta angoasa gândului de a-mi pierde persoana iubită” [7, p. 90].

A fost un mare merit pentru R. Norwood [16, p. 83], care a reușit să descrie bine și pe înțeles realitatea femeilor dependente afectiv:

„Când îi justificăm dispoziția proastă, caracterul prost și indiferența lui sau le considerăm consecințe ale copilăriei nefericite și încercăm să fim terapeutul lui - iubim prea mult. Când nu ne place caracterul lui, modul lui de a gândi și de a se comporta și ne adaptăm, gândind că suntem destul de atractive și afectuoase și el va dori să se schimbe de dragul nostru - iubim prea mult. Când relația cu el ne pune în primejdie bunăstarea emoțională și, probabil, sănătatea și siguranța noastră, cu siguranță iubim prea mult ”.

„Am nevoie să ai nevoie de mine” este o nevoie de supraviețuire care împinge femeia la iluzia de-al putea schimba pe celălalt. „I-am trimis mesaje pentru a-l anunța că sunt bolnavă și că sunt disperată, dar el nici nu mi-a răspuns. De ce face asta? De ce nu mă sună măcar să-i spun ceva ?” .

Femeile dependente urmează adesea bărbatul evaziv, întotdeauna angajat în ceva mai important decât ea, care uneori o maltratează și aproape întotdeauna nu are frica de a o pierde. Și cu cât mai mult acesta demonstrează neglijare, indiferență și nepăsare, cu atât mai mult ea îl urmărește, punând în act o formă a masochismului, speculând cu forme de sadism suferit.

Persoanele dependente afectiv nu cunosc experiența schimbului reciproc în revărsările de bucurie și suferință, de aceea apar deseori ca paralizate în anxietăți, în gânduri și acțiuni repetitive.

Dragostea pentru celălalt devine parazitară, obsesivă, constrânsă, cu stagnarea dezvoltării relației, de teama de schimbare și riscul de a fi supusă unor forme de evitare și respingere, persoana hrănindu-se de nevoi obsesive de siguranță și așteptări nerealiste [8, p. 21].

Lipsa autonomiei, percepțiile negative și devalorizante despre propria valoare, blochează persoana dependentă în capcana unei evoluții nesănătoase a relației, înglobând-o într-o nevoie constantă de confirmare și recunoaștere, cu consecințe ca dezamăgiri și frustrări.

Persoana dependentă afectiv are frică de separare, de singurătate și de distanțarea persoanei de care are nevoie. Clinic prezintă adesea sentimente de vinovăție și furie, în istoria lor, suferind nu de puține ori abuzuri sexuale, maltratări fizice și emoționale [13, p. 103-120]. Astfel de experiențe dureroase au compromis sever capacitatea de autoafirmare, favorizând o dezvoltare a unei relații de supunere și pasivitate.

Cel afectat de dependența afectivă, nu este autonom și nu reușește să-și trăiască sentimentele de iubire în profunzimea și intimitatea lor, întrucât frica de experiența de abandon, separare și singurătate generează tensiune. Așadar, rolul celuilalt nu mai reprezintă deci o alegere liberă, ci o chestiune de viață sau de moarte. Fără celălalt nu există percepția de a exista, pe când cu celălalt își trăiește nevoia și dorința individuală realizată într-o relație simbiotică. Și doar prezența celuilalt este în gradul de a vindeca rana narcisistă a persoanei dependente afectiv.

Persoana dependentă afectiv, chiar dacă este un fenomen, care în general implică o singură persoană în relație, se exprimă mereu într-o dinamică sau în două dinamici și implică cuplul real. Poate fi și partenerul persoanei dependente afectiv, care este un subiect problematic, ce de multe ori este purtătorul altor dependențe. Și în asemenea caz, problemele celuilalt devin justificarea pentru a se dedica în întregime lui, evitând astfel să aibă propria existență autonomă.

Uneori persoana iubită presupune un comportament evaziv și de neatins, poate fi căsătorit sau doar superficial interesat de relație. În acest caz ceea ce devine atrăgător pentru persoana dependentă afectiv, poate să fie reprezentat de concurență: dependența este alimentată de dorința de a fi iubită de cel care nu iubește reciproc, alimentând din ce în ce mai mult respingerea.

Persoana dependentă afectiv de obicei își sufocă fiecare dorință și interes individual, pentru ca să aibă grijă de celălalt, dar inevitabil este dezamăgit și sentimentul de dragoste se poate transforma în resentiment [2, p. 123]. Și în acest caz, doar din nevoia de a fi iubit, nu poate întrerupe acest gen de relație, nerealizând că un astfel de comportament invalidează dragostea care necesită în schimb, autonomie și reciprocitate.

Prin identificarea cu partenerul, persoanele dependente afectiv se autotălmăduiesc, prin calmarea propriilor curențe afective își construiesc o adevărată și reală reacție defensivă de fugă, din propria lipsă de autonomie și din lipsa recunoașterii sinelui.

Cercetările epidemiologice, privind dependențele emoționale, evidențiază faptul că:

- ❖ în marea majoritate a țărilor lumii, 99% dintre subiecții care dezvoltă dependență afectivă, sunt femei;
- ❖ se asociază frecvent cu tulburări de stres posttraumatic, unde subiecții au suferit de abuz sau maltratare.

Totodată, au fost identificate și caracteristici tipice, evidențiate în familiile în care au crescut și s-au dezvoltat persoanele dependente afectiv [4, p. 87]. Printre particularitățile istoriei personale și familiale apar:

- ❖ proveniența dintr-o familie în care persoana dependentă afectiv nu a fost niciodată considerată sau nici măcar neglijată, în satisfacerea nevoilor emoționale, mai ales în copilărie și adolescență. În familiile în care nevoile emoționale nu sunt recunoscute, nu este posibil să se dezvolte în mod adecvat nevoia de afecțiune și iubire, pentru care aspectul cel mai invalidant consistă în ignorarea propriilor sentimente, sufocându-le și confundându-le în copilărie. Consecințele pot fi pierderea încrederii în

- sine cât și perceperea incorectă a propriilor nevoi emoționale, ceea ce presupune la vârsta de adult, incapacitatea de a discerne între situații și/sau oameni și relații care pot să provoace suferință;
- ❖ experimentarea actelor de violență între părinți și/sau între părinți și copii ("violență asistată"), chiar și doar în prezența constantă a conflictelor și tensiunilor;
- ❖ subiectul comportamentelor seducătoare din partea unui părinte, chiar dacă și în absența abuzului sexual;
- ❖ expunerea la experiențe frustrante a unui părinte, incapabil de a putea dezvolta relații adecvate cu ceilalți membri ai familiei, într-un mod relațional matur, atribuind cauza altora [3, p. 107-116];
- ❖ expunerea și folosirea persoanei într-o relație competitivă dintre părinți, vizând uneori obținerea complicității în detrimentul celuilalt soț.

Prin urmare, deseori sunt remarcate asocieri cu alte probleme:

- ❖ comportamente compulsive, cum ar fi: nevoia irezistibilă de a mânca, a juca jocuri de noroc, a petrece, etc. Aceste comportamente repetitive se structurează într-o organizație personală în care se instaurează mult mai ușor unele procese patologice ca: abuz de alcool, droguri și substanțe;
- ❖ rigiditate extremă în gestionarea banilor, în aderarea și obediența la regulile din diverse domenii: religie, muncă, utilizarea timpului, manifestări afective, sexuale, politice, etc., în defavoarea relațiilor cu membrii apropiați ai familiei.

Caracteristica comună tuturor persoanelor dependente afectiv constă în „stagnare”: frica de orice schimbare, care înăbușă dezvoltarea capacităților individuale și suprimă orice dorință și interes. Fiecare proiect emoțional este condus de nevoia disperată de securitate, garantată de prezența și reasigurarea celuilalt. Totuși, un nivel de dependență există în orice relație și, dacă este limitată, este utilă pentru stabilirea unei relații de dragoste, pentru a obține confirmare, sprijin, confort, empatie pentru dezvoltarea interdependenței cuplului. Și dimpotrivă, dependența emoțională, dăunează sinelui și relației, până când conduce la dezvoltarea unor patologii. Această caracteristică a dăruirii totale în relația cu celălalt, intră în categoria tulburărilor relaționale, ca complex de comportament problematic [14, p. 372-380]. Aspectul dependenței puternice de partener este de obicei prezent în faza curtării și al îndrăgostirii: confirmările din partea celuilalt ajută în mod fiziologic la dezvoltarea dragostei inițiale de tip fuzional, utilă pentru nașterea legăturii. Și dacă tendințele fuzionale durează în timp, devin disfuncționale. Se instituie un mod de dependență în care frica este emoția dominantă, care determină majoritatea relațiilor și persoana dependentă trăiește zilnic sub greutatea diferitor tipuri de temeri, referindu-ne la:

❖ *Frica de separare și de abandon*

Pentru a se face plăcut, persoana dependentă afectiv este dispusă să se angajeze în comportamente neplăcute și degradante și pentru a sta pe orbita a celuilalt, poate să accepte unele situații intolerabile pentru oricine umilind în mod constant, propria sa demnitate, vătămându-și în același timp stima de sine [ibidem]. Atâta timp cât este de neconceput să se gândească la viața sa fără celălalt, persoana dependentă face totul pentru a preveni partenerul să fugă, dar, inevitabil, făcând acest lucru, provoacă respingerea celui din urmă. Aceste senzații insuportabile creează modalitatea pentru care-și calcă în picioare nevoile sale, împreună cu granițele sale personale. Adesea partenerul dependent emoțional trăiește în așteptarea așteptării nereale că, mai devreme sau mai târziu, va putea „să se facă iubit exact cum vrea să fie iubit „și că” partenerul nu poate da greș în a se îndrăgosti de el /ea” [1, p. 45].

❖ *Frica de schimbare*

De multe ori oamenii dependenți afectiv rămân pentru mult timp în relații, fără planificări, fără evoluție, pentru că fiecare schimbare devine un element în plus care-i poate scăpa de sub control, sufocând tot ce poate fi cu privire la bunăstarea personală.

Trăirile emoționale ale persoanelor dependente afectiv alternează între sentimentele de furie și remușcare, rușine și vinovăție. Persoane dependente afectiv de multe ori se arată diferit de ceea ce sunt într-adevăr, renunțând la aspecte substanțiale ale identității personale, pentru a fi pe plac celui iubit,

devenind geloase și posesive. Și cu cât încearcă să-l țină pe celălalt pentru sine, sacrificându-se în slujba relației, cu atât mai greu va abandona acest joc.

❖ *Obsesie*

Gândul la celălalt învăluie complet persoana dependentă afectiv, care în pradă acestui gând intruziv și dominant, nu reușește să-și decupeze propriile lor spații mentale pentru sine. Persoana dependentă emoțional are nevoia constantă de a verifica obsesiv relația și partenerul. Și dacă persoana dependentă afectiv ajunge la saturare și pune pauză pe relație, gândul la persoana iubită devine și mai copleșitor decât cum era înainte de despărțire. Durerea pierderii o face pe persoana dependentă afectiv să revină imediat pe propriii pași, cu costul umilinței și al fricii mai puternice de a nu-l pierde pe celălalt.

Fiecare tentativă, încercare din a ieși din relație, vine imediat urmată de pocăință și fiecare răzgândire este însoțită de rușine și vinovăție.

Se deosebesc câteva niveluri de dependență afectivă:

Potrivit lui N. Ghezzani [9, p. 82], dependența emoțională configurează o structură patologică, organizată în trei instanțe, reprezentând trei părți ale personalitate în interacțiune: Eu, Supraeul și Eul antitetic. Din jocul dinamic dintre acestea putem observa cum se organizează diferite tipuri de dependență afectivă:

❖ *primul nivel: dependența afectivă conformistă sau obsesivă*

Supraeul domină și Ego-ul este hipnotizat: există doar comandă. Eul antitetic nici măcar se formează sau, oricum, nu este activ;

❖ *al doilea nivel: dependența afectivă conflictuală sau isterică*

Forța reactivă este mai mare și atunci apare un Ego antitetic agitat, furios. Eul antitetic asupra de dominație, nu mai vrea să sufere și răstoarnă termenii, devenind rebel, astfel dezvoltând mult egoism. După care, urmează o dinamică ambivalentă, în care se supune acum iubitului (adică Supraeului), ce este acum atacat de furie, doar pentru a se întoarce, datorită temerilor și abandonului.

❖ *al treilea nivel: dependența afectivă răzbunătoare sau depresivă*

Tendința reprimată de rebeliune și depresie induc sentimente de vinovăție și resentiment cât și fantazia mai mult sau mai puțin conștientă de a elimina ambiguitatea, reprezentată de cel iubit, dragostea devenind tristă și disperată.

De obicei, dependența afectivă are nevoie de un „obiect” pe care să se sprijine. Celălalt, de care depinde persoana dependentă afectiv, este în general partenerul afectiv-sexual din cadrul unei relații de cuplu, în care acționează rolurile de soț și soție, iubiți, iubite. Dar vina poate fi doar afectivă și poate prevedea și alte roluri familiale și sociale, care vin jucate în relație: relația părinte-copil, prietenia de suflet, profesor-elev. Totuși, ceea ce conotează relația, pentru persoana dependentă emoțional, este partenerul, adesea extrem de încrezător în sine, care pare să aibă totul sub control „care oferă protecție celor care au nevoie și face uz de acesta [15, p. 30-35].

De obicei, aceste cupluri sunt formate dintr-un partener puternic și unul fragil, dar în realitate, constau din doi oameni vulnerabili. Cel „puternic” trăiește nevoia profundă de a se simți indispensabil. Dar de cele mai multe ori, cel care pare mai fragil, controlează relația. Și sunt oameni care au fost „fragili” într-o relație și „puternici” în alta, dar adesea aceste elemente nu sunt foarte evidente. O prietenie echilibrată se poate transforma într-o relație de dependență, dacă sunt prezente și alte predispoziții prezente.

Astfel, „subiectul” dependenței afective, pot fi:

❖ *Partenerii*

Persoana dependentă afectiv își găsește parteneri de protecție și dedicați, cât și manipulatori, încât să profite de ea și de totala ei dăruire și devotament. Aceștia se vor asigura că mențin relația asimetrică, pentru că ei înșiși au nevoie de asimetrie și pentru că schimbarea celuilalt ar duce la modificarea relației de cuplu, fapt inconfortabil pentru ei și mai puțin convenabil.

Caracteristicile partenerului manipulator pot fi rezumate în: tendința de a-l subjugă pe celălalt ca persoană, de a denigra sau de a minimiza succesele lui, uneori umilindu-l pe celălalt în public, contrazicându-l în continuare, criticându-i aspectul fizic, folosind conștient contrafacerea realității, victimizându-se, dând vina pe partener, când în schimb el însuși îl jighește direct, prin amenințare și maltratare.

❖ *Părinții*

Dependența afectivă poate să se infiltreze de asemenea în relațiile, în care intensitatea legăturii este legitimată de o relație de familie, de exemplu în cazul relației părinte-copil. Totuși, mulți cercetători se întreabă: Care este diferența dintre un părinte care se dedică complet copiilor și cel care-i iubește prea mult și care a dezvoltat dependență afectivă în raport cu ei? Așadar, diferența este dată de suferința incomensurabilă și teama de abandon, de gol insuportabil și absentă, odată cu îndepărtarea copiilor de cuibul părintesc.

Părintele dependent afectiv poate simți, în fața fiului, devenit adult, sentimente de puternică dezorientare. Poate să devină gelos pe prietenii copilului, îl controlează, îi privează viața de nevoile lui, doar pentru a sta aproape de copil. Părinții dependenți afectiv sunt gata să sacrifice totul pentru a primi atenția din partea copiilor, fiind continuu concentrați doar pe acest lucru.

❖ *Fiii*

Sunt părinți care iubesc prea mult, dar sunt și copii care nu știu să se descurce fără părinți și care nu știu să „se elibereze” de ei. Uneori pot să fie invidiați de tovarășii lor, având în vedere mediul privilegiat din care provin, atenția de care se bucură și părinții care îi răsfață. Totuși, această situație poate ascunde o formă de dependență emoțională. În acest caz, copilul intenționează cu orice preț să continue să fie sub responsabilitatea cuiva, dar în același timp nu acceptă să fie definit încă neresponsabil și imatur. În spatele fiului dependent, incapabil să ia decizii, acumulând programe de studii fără a întocmi un CV singur, se ascunde o ființă profund anxioasă, care în realitate se consideră foarte puțin și amână fiecare inițiativă când vine momentul de a se realiza la nivel personal. O altă dependență inversă, este cea a copiilor din medii disfuncționale, anihilați intern de violența în familie, ce nu reușesc să se îndepărteze de părinți. Acești fii, devenind adulți, trăiesc un adevărat conflict de loialitate, în care se simt încă copii, continuând să-și creeze așteptări cu privire la familia pe care n-au avut-o, reprezentând de fapt acel cerc vicios de violență în familie, din care provin mulți dintre adulții dependenți afectiv.

❖ *Prietenii*

O prietenie este sănătoasă dacă este liberă și generoasă. Ambii prieteni sunt dornici să includă alți oameni în interesele și activitățile lor. Ei simt bucurie atunci când un prieten se simte confortabil cu ei. Într-o bună prietenie se trăiește un deplin potențial, se dezvoltă noi abilități și competențe. Pe când, o relație de dependență este intruzivă, deoarece limitează creșterea personală. În relațiile normale, ești sensibil la ceea ce spun prietenii tăi, dar relațiile rămân echilibrate. Pe când dacă ești dependent afectiv, o remarcă întâmplătoare a unui prieten poate fi extaziată și să te arunce în cea mai profundă disperare. Dacă un prieten drag pleacă, este normal să simți tristețe și un sentiment de pierdere. Pe când, într-o relație de dependență, dacă unul se îndepărtează de celălalt, celălalt poate trăi o adevărată situație de panică și disperare. Când se dezvoltă în prietenie, dependența emoțională creează relații asimetrice și uneori simbiotice. Deci și în acest caz, persoana dependentă afectiv uită de sine și-și angajează toată energia în îngrijirea și atenția pentru a satisface nevoile prietenilor, pentru a încerca să se facă indispensabil pentru ei, pentru a se simți demn de a fi iubit.

Când ești dependent afectiv, te simți singur și tinzi de a intra într-o relație de simbioză cu o prietenie considerată importantă, în modul de a-ți calma golul interior și afecțiunea pierdută. Acest tip de prietenie simbiotică poate genera gelozie, mai ales când atenția celui mai bun prieten îndreptată spre alte persoane, vine percepută ca pe un dureros dezinteres.

Ca și în cazul iubirii, în prietenia morbidă poate apărea sentimentul de a fi folosit, de a fi dat prea mult și primit doar indiferență, în așteptarea recunoașterii afecțiunii.

Dependența afectivă în raport cu iubirea, este un proces care merge în sens invers. Potrivit lui N. Ghezzani [10, p. 55], în cadrul acestui proces se pot distinge *trei faze*:

- ❖ *prima fază: supunerea.* La această etapă, persoana dependentă afectiv se îndrăgostește și manifestă o dorință intensă, dar anxioasă, predispusă la supunere. Starea sa emoțională este plină de îndoieli: îi va plăcea? Vor fi compatibili? Sunt îndoieli asemănătoare cu cele care caracterizează faza de a te îndrăgosti, doar că persoana dependentă afectiv înfruntă îndoiala la nivelul anxietății și apoi se pregătește să se supună, să-i fie pe plac celui iubit. Pentru a se supune, ea nu-și poate concentra atenția către sine, din moment ce trăiește angoasa ideii de a fi respinsă;
- ❖ *a doua fază: angoasa.* În faza respectivă, dacă iubitul nu corespunde, îndoielile latente „iau foc” și dependentul afectiv începe să se chinuie: de ce nu o/îl iubește? Poate nu-l găsește atrăgător? Sau poate că este un individ amorțit și fără inimă? În această etapă, cel dependent afectiv este plin de angoasă mult mai mult, decât se întâmplă în timpul îndrăgostirii comune. Și dacă îndrăgostitul întotdeauna urmărește respectul pentru voința iubitului: nu reușește să o constrângă, prin urmare, dacă voința celuilalt îi este contrară, el ia act de ea și continuă să trăiască în durerea respingerii, dar o acceptă, atunci în cazul dependentului afectiv, sunt folosite orice mijloace de convingere pentru a obține rezultatul dorit;
- ❖ *a treia fază: revendicarea.* În această etapă, patologică, pătrunsă de angoasa anihilării, legată de respingere, persoana dependentă afectiv, revărsă asupra persoanei iubite disperare, un chin și la sfârșit furie, urmată de revendicarea fără limite. După cum susține N. Ghezzani: Chinuit de îndoieli, el acționează pentru a alunga o catastrofă psihică: ideea înfricoșătoare de nu a fi nimic. Și dacă celălalt nu-i oferă reciproc dragostea, ea pierde controlul și cedează anxietății, precipitând în mazochism. În unele cazuri, cererea de confirmări devine atât de săcâitoare, încât este configurată ca hărțuire și violență. Unii bărbați, chinuți de femei reci și exigente, pot să comită chiar sinuciderea. Unele femei pot fi ucise de oameni dependenți și violenți. În dependența emoțională, jocul este o chestiune de putere, de viață sau de moarte: o putere sub forma unei judecăți anihilante ("Tu nu mă iubești și asta înseamnă că nu valorez nimic și sunt un nimic și merit să mor!"), sau exercitată sub forma servilismului amoros („Voi face orice vrei, atâta timp cât mă iubești!") sau conturul aroganței ("Fie mă iubești, fie te voi chinui până la moarte!"), puterea luând locul iubirii [11, p. 101].

Simptomele dependenței afective

❖ *Simptome cognitive*

Rigiditatea convingerilor, așa-ziselor "gânduri fixe", cu presupuneri, cu rumeșări, de multe ori nedrepte, caracterizează stilul cognitiv al persoanei dependente afectiv. Minte este proiectată în afara sinelui, concentrată asupra persoanei căreia i se acordă cea mai mare importanță. Toată lumea externă este acoperită de o activitate intensă de „interpretare” a unor sensuri, cu supraestimare sau subestimare constantă, la nivel relațional, al realității, pentru a da curs proiecțiilor subiectului, alimentate de dorințe intense și temeri puternice. Construiesc în continuu „castele în aer” în jurul evenimentelor și oamenilor și nu încetează niciodată să facă inferențe despre fapte și oameni, cărora le sunt atribuite motive și sentimente într-un mod imaginativ și arbitrar. Urmează tot felul de lucruri și probleme suplimentare, care îngrijorează și împovărează persoana dependentă, precum și modul ei de raționament, în consecință și modalitățile cu care procedează, cu propriile sale moduri de acțiune.

Potrivit lui P. Fonagy [6, p. 89], prima problemă este confuzia între nevoia de iubire și iubire. Dependentul afectiv crede că iubește, dar când este întrebat despre iubirea de sine, va reacționa, fără să știe, șocat: „Eu îi iubesc pe alții, nu pe mine”, „Mă gândesc la alții, nu am timp să mă gândesc la mine”. Ideea nu este doar neconștientizarea și reactivitatea defensivă, ci ideea cognitivă pe care o dă, pentru a avea altceva în schimb. Partea sa conștientă știe și vede doar aspectul oblativ, cel de a se dăruia, pe când motivația de bază rămâne inconștientă. El/ea nu știe că adevărata motivație a dăruirii cuiva este așteptarea secretă de a avea ceva în schimb.

Un al doilea aspect, se referă la neînțelegerea propriei sensibilități. Dependentele afective se consideră adesea doar pe sine ca persoane sensibile, întrucât se clasează peste medie și îi percepe pe ceilalți în contrast cu ea: „fără inimă”, reci și amorțiți, fără să-și dea seama că sensibilitatea este o deformare perceptivă al propriei condiționări interioare. Și dimpotrivă, susținută de opinia socială comună, persoana dependentă afectiv crede că preocuparea pentru alții și devotamentul pentru celălalt, constituie resurse valoroase. Prin urmare, este de remarcat că persoana dependentă își poate menține o imagine de sine superioară din punct de vedere moral, chiar dacă este contrazisă de realitate, chiar dacă dragostea și dăruirea ei nu sunt reciproce.

O altă problemă, demnă de remarcat este că, spre deosebire de toți oamenii îndrăgostiți, dependentele afective acționează conform propriilor scheme mentale, ce sunt obediente modelelor și logicii *on/off*, specifice modalității gândirii *borderline* [17, p. 111], cu consecințe la nivel relațional, unde este caracteristică triada: idealizarea-dezamăgirea-demolarea celui alt.

În sfârșit, un alt aspect al cogniției dependentele afective constă în autoconvingerea sa, simțindu-se foarte bine în compania gândurilor sale, cărora le atribuie automat valoarea adevărului.

❖ *Simptome fizice*

Toată psihosomatica ne învață că suferința psihică se poate transforma în disconfort fizic, lovind organele țintă ale fiecărei persoane, provocând simptome corporale și degenerând în unele boli reale. În primul rând, se poate întâmpla ca persoana dependentă afectiv, investind neconținut toată puterea și energia în celălalt, să acuze senzația de oboseală, hipotonicitate, cu mari dificultăți în a se recupera. Excesul de emoționalitate necontrolată și rău gestionată poate provoca gastrită, colită, meteorism intestinal. Suferința din cauza lipsei de iubire, a stării de anxietate și uneori angoasă poate compromite aparatul respirator. Sentimentul persistent de nesiguranță și lipsa de protecție poate slăbi sistemul imunitar. Totodată, condiția afectivă de a te simți în mila celui alt, slăbește apărările psihice, cu posibile repercusiuni asupra mecanismelor imune, expunând dependentele afective la riscul de a contracta mai multe boli. La fel, mecanismele de compensare ale frustrării pot duce la supraalimentare sau la o alimentație proastă, cu alimente nepotrivite. Chiar și postura fizică poate deveni incorectă și nu doar în sens metaforic, persoana dependentă fiind de obicei înclinată mereu înainte, spre persoana iubită, psihic și fizic.

❖ *Simptome emoționale*

Identificarea proiectivă reprezintă mecanismul cu care persoana dependentă afectiv se hrănește: de exemplu plânge în timpul filmului, fiind contagiată foarte ușor emoțional. Este influențată de tot ce se întâmplă în jur, experimentând extremă empatie. Nerecunoscându-și autonomia, persoana dependentă afectiv se identifică cu cea a altora, de parcă niciodată nu a ieșit din propria istorie a copilăriei, din acest motiv, frica prevalând teama terifiantă de a-l putea pierde pe celălalt, de a fi singur, de a nu-i fi drag. De aici pornesc dificultățile și incapacitatea de a accepta sfârșitul unei relații, din cauza un „doliu” neelaborat. Atunci când relațiile se termină, tinde să le extindă dincolo, provocându-și suferințe enorme, prin a nega suferința abandonului. Gelozia și posesivitatea, resentimentele și dorința de răzbunare, sunt stări emoționale, care sunt generate de cea mai mare frică: de a fi părăsit și de a experimenta respingerea celui alt.

În concluzie, din cele relatate, observăm faptul că capacitatea de a construi relații sănătoase este una dintre cele mai importante și, în același timp, dificile misiuni din viață. Aproximativ una din trei persoane este victima unei forme de violență în relații, de la cele mai vizibile, cum ar fi abuzul fizic, până la cele mai ascunse, cum ar fi abuzul verbal, psihologic și emoțional. Astăzi suntem conștienți de modul în care aceste forme de maltratare sunt tipice relațiilor de dependență emoțională patologică. Această afecțiune, pe termen lung, poate compromite bunăstarea persoanei în unele sau în toate domeniile importante ale vieții, precum munca, studiul, prietenii și familia, iar în cazuri extreme îi poate pune în pericol viața, atunci când relația degenerază din cauza violențelor și abuzurilor comise.

Și da, dependența afectivă poate deveni o afecțiune semipatologică atunci când relația pe care o poartă individul, este văzută ca fiind **singurul motiv din spatele vieții lui**. Așadar, în funcție de caz și de

severitatea presiunii experimentate în timpul vieții de cuplu, pentru a ieși dintr-o condiție de dependență emoțională, este necesar ca **traseul relației** să fie abordat parțial singur și parțial însoțit de un specialist, prin intermediul **psihoterapiei**. Ca și în cazul tuturor dependențelor, primul pas pentru a nu face parte din această *ecuație* constă în recunoașterea lor. Prin urmare, **înțelegerea și admiterea poziției de victimă a unei dependente**, în acest caz, afectivă, este esențială.

Bibliografie

1. BALDARO VERDE, J. Illusioni d'amore. Milano: Masson, 1998, p. 45.
2. BOWLBY, J. Una base sicura. Milano: Raffaello Cortina, 1988, p. 123.
3. CARETTI, V., CRAPARO, G. Psicodinamica delle dipendenze patologiche. In: NÓOS, 2001, 2, p. 107-116.
4. FISHER, H. E. Anatomy of Love: The natural history of monogamy, adultery, and divorce. New York: The Guilford Press, 2004, p. 87.
5. FONAGY, P., TARGET, M. Attaccamento e funzione riflessiva. Milano: Franco Angeli, 2001, p. 22.
6. FONAGY, P., TARGET, M. Psicopatologia evolutiva. Le tecniche psicoanalitiche. Milano: Franco Angeli, 2003, p. 89.
7. FRANCOIS-XAVIER, P. La Dipendenza Amorosa. Isola del Liri. Roma: Laterza, 2006, p. 90.
8. FRIEL, J. C., FRIEL, L. D. Adult Children: the Secrets of Dysfunctional Families. New York: Springer, 1998, p. 21.
9. GHEZZANI, N. Affrontare la dipendenza affettiva maschile e femminile. Torino: Einaudi, 2013, p. 82.
10. GHEZZANI, N. Grammatica dell'amore. Torino: Einaudi, 2012, p. 55.
11. GHEZZANI, N. L'amore impossibile, Milano: Cortina, 2015, p. 101.
12. GIDDENS, A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the late modern age. Cambridge: MIT Press, 1991, p. 73-75.
13. GUARINO, S., PETROCCHI, M. La trasmissione intergenerazionale del rischio: la relazione madre-bambino in donne con esperienze infantili di maltrattamento. In: *Memorie traumatiche e mentalizzazione. Teoria, ricerca, clinica*, 2004, 8, p. 103-120.
14. LINGIARDI, V. Personalità dipendente e dipendenza relazionale. In: *Le dipendenze patologiche*. Milano, 2008, 3, p. 372-380.
15. MANGIARACINA, G., BARILI, M. Nuove dipendenze: dalla relazione oggettuale al collezionismo patogeno. In: *Tabaccologia*, 2011, 3, p. 30-35.
16. NORWOOD, R. Donne che amano troppo. Milano: Franco Angeli, 1985, p. 83.
17. ZUCCA ALESSANDRELLI, C., La realtà come funzione ricostruttiva della dipendenza malata. Roma: Gli Argonauti, 2013, p. 111.

PROCESE PSIHOCOMPORTAMENTALE ȘI AFECTIVE CA CONSECINȚĂ A UTILIZĂRII TEHNOLOGIILOR DIGITALE TACTILE LA PREȘCOLARI

MELNIC Daniela,
Studentă, anul III,
Facultatea Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
dnlmelnic@gmail.com

ROȘCA Tatiana,
doctorand, asistent universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
ORCID 0000-0003-4318-6610
tatianarosca37@gmail.com

Abstract. *Deși nașterea dispozitivelor digitale datează de la începutul anilor nouăzeci ai secolului trecut, lansarea de către Apple a primei versiuni a iPhone-ului în 2007 (urmată, în 2010, de cea a iPad-ului) a reprezentat posibilitatea, chiar și pentru cei mai mici copii, de accesare a tehnologiilor digitale fără mari dificultăți. Astfel, comparativ cu telefoanele mobile preexistente, acestea prezintă substanțial două caracteristici: manipularea directă, care se bazează pe ideea reprezentării obiectelor digitale, încât utilizatorul să poată acționa cu acestea în același mod în care interacționează cu obiecte reale, care permit și mai multor copii să acceseze aplicații sau să navigheze pe o nouă pagină a unei aplicații, fiind adaptate schemele perceptivă și motorii deja învățate la noile tehnologii și posibilitatea să facă mai multe lucruri din mers, cum ar fi: să se joace, să privească videoclipuri, să asculte muzică, să deseneze, să acceseze rețelele sociale și așa mai departe. Prin urmare, sunt învățate și se pun în practică comportamentele specifice de utilizare a mijloacelor digitale, difuzarea masivă și bruscă a mijloacelor tehnologice, devenind parte integrantă a vieții copiilor foarte mici, care, în baza comportamentelor celor mai mari, își construiesc acel „stil tehnologic personal”, care va produce efecte relevante în construcția identitară a lor (personală și socială).*

Keywords: *digital devices, mobile phones, psychological consequences, usage practices, young preschoolers*

Rezumat. *Deși nașterea dispozitivelor digitale datează de la începutul anilor nouăzeci ai secolului trecut, lansarea de către Apple a primei versiuni a iPhone-ului în 2007 (urmată, în 2010, de cea a iPad-ului) a reprezentat posibilitatea, chiar și pentru cei mai mici copii, de accesare a tehnologiilor digitale fără mari dificultăți. Astfel, comparativ cu telefoanele mobile preexistente, acestea prezintă substanțial două caracteristici: manipularea directă, care se bazează pe ideea reprezentării obiectelor digitale, încât utilizatorul să poată acționa cu acestea în același mod în care interacționează cu obiecte reale, care permit și mai multor copii să acceseze aplicații sau să navigheze pe o nouă pagină a unei aplicații, fiind adaptate schemele perceptivă și motorii deja învățate la noile tehnologii și posibilitatea să facă mai multe lucruri din mers, cum ar fi: să se joace, să privească videoclipuri, să asculte muzică, să deseneze, să acceseze rețelele sociale și așa mai departe. Prin urmare, sunt învățate și se pun în practică comportamentele specifice de utilizare a mijloacelor digitale, difuzarea masivă și bruscă a mijloacelor tehnologice, devenind parte integrantă a vieții copiilor foarte mici, care, în baza comportamentelor celor mai mari, își construiesc acel „stil tehnologic personal”, care va produce efecte relevante în construcția identitară a lor (personală și socială).*

Cuvinte-cheie: *dispozitive digitale, telefoane mobile, consecințe psihologice, practici de utilizare, preșcolari mici.*

JEL:

Apariția și difuzarea din ce în ce mai răspândită a dispozitivelor tactile și al aplicațiilor pe care le oferă acestea, deschid drumul noilor cereri și problematici importante despre proiectarea conținutului digital, care să exploateze potențialul acestor dispozitive în concordanță cu aptitudinile celor care le utilizează, în special a celor mici.

Totuși conform unor cercetători [3, p. 1-17], aceste aplicații sunt destul de dificil de aplicat în domeniul educațional preșcolar, întrucât conțin propuneri bazate pe jocul liber, din acest motiv Zimmermann [4, p. 473-479] subliniază că definiția „educațională” poate induce în eroare, deoarece multe dintre aplicații sunt pur și simplu cunoștințe și aptitudini de bază căpătate prin repetiție.

În același context, E. Wood [2, p. 365-374] și L. Zivcakova [2, p. 365-374], investigând acest fenomen din perspectiva pedagogică, a potențialității și al problematicii critice al dispozitivelor mobile, evidențiază, riscurile asociate cu faptul că în fiecare zi nasc aplicații, care stimulează posesorii de tehnologii să cumpere, să descarce și să le consume fără a evalua calitatea acestora, acest fenomen fiind și mai critic în ceea ce privește produsele destinate celor mici.

În acest sens, numeroase idei de reflecție cu privire la efectele și consecințele aplicațiilor asupra copiilor sunt oferite de G. Chen [1, p. 151-169], conform căruia copiii de azi nu sunt doar scufundați în funcții și aplicații, ci tind să vadă lumea ca pe-o adunătură de aplicații, autorul atenționând inconvenientele acestora cu referință la sentimentul identității, la relațiile superficiale și la faptul că aplicațiile în sine împiedică dezvoltarea imaginației la copii. Pe de altă parte însă, oportunitățile oferite de aplicații sunt la fel de impresionante: pot promova o imagine puternică, pot permite relații destul de profunde cât și puterea de a stimula foarte mult creativitatea. Adică, pot fi o frână sau un stimul. Dilema, scriu autorii, este că putem deveni din ce în ce mai mult dependenți de aplicații, în căutarea unei aplicații pentru orice situație, evitându-le pe cele indisponibile, sau vom deveni mai activi în folosirea celor deja existente, creând și altele noi, pentru a ne extinde sortimentul posibilităților noastre.

Așadar, relația dintre tehnologiile digitale și copii constituie un câmp de reflecție destul de complex.

Astfel, prima dimensiune al acestei relații, care a ghidat alegerile metodologice ale cercetării se referă la influența mediului familial și sociocultural asupra dietei aplicațiilor pe care le folosesc copiii sub 3 ani și și asupra procesului de construcție a identității acestora. În acest sens, rolul părinților se dovedește a fi decisiv atât cu privire la aspectele tehnologice a dotării informatice și a modalităților de acces la aceste tehnologii, cât și cu privire la domesticirea Internet-ului în familie. A doua dimensiune a investigației noastre se referă la credințele după care ne ghidăm în metodele de abordare al tehnologiilor digitale în copilărie, cu focus pe reprezentările, ideile, concepțiile adulților (părinților) care participă la viața copiilor, mai degrabă decât instrumentele tehnologice ca atare.

Material și metodă

În scopul determinării consecințelor tehnologiilor digitale asupra proceselor mintale, corporale, emoționale și de conduită la preșcolari, am administrat un chestionar, care reprezintă o tehnică eficientă de detectare a atitudinilor și părerilor, cel mai des folosită în Științele Sociale. Eșantionul de cercetare a fost constituit din 330 de copii și 330 de părinți, etapa empirică a cercetării fiind realizată în 5 instituții preșcolare din orașul Chișinău.

Rezultate și discuții

În urma administrării chestionarului, s-au conturat următoarele rezultate:

Figura 1. scoate în evidență faptul că chestionarul a fost completat în principal de mame (92%) față de un număr destul de mic de tați (8%).

Bineînțeles că acest lucru ne vorbește despre rolul preponderent al mamei în educația copilului, chiar dacă acest lucru nu justifică în nici un fel absența taților.

Totodată, ținem să menționăm că mamele au fost mai predispuse de a participa la cercetare, comparativ cu tații, fapt care ne sugerează totuși o preocupare majoră pentru sănătatea copiilor,

curiozitatea de a descoperi cele mai bune strategii educative prin intermediul tehnologiilor digitale, cât și consecințele și impactul acestora asupra dezvoltării ulterioare a copiilor.

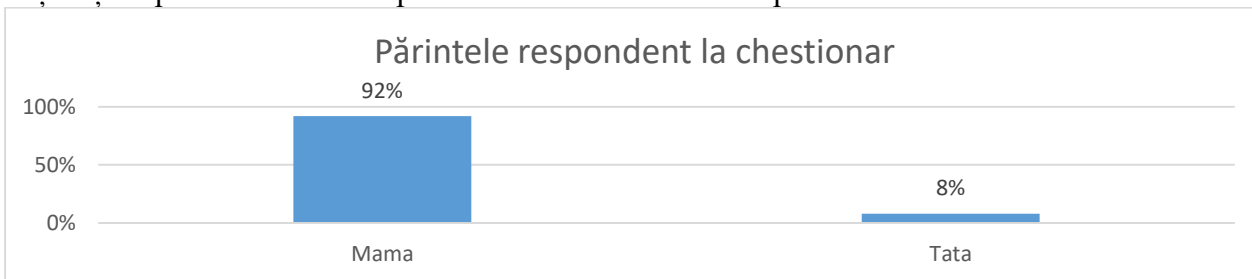

Fig. 1. Părintele respondent la chestionar

Majoritatea mamelor (70%) au vârsta cuprinse între 31 și 40 de ani, 51 dintre ele au vârste cuprinse între 22 și 30 de ani, în timp ce 14% au mai mult de 40 ani.

În ceea ce privește vârsta taților, 60% au vârsta între 31 și 40 ani, 7% au vârsta între 23 și 30 de ani, în timp ce 33% au peste patruzeci de ani.

Vârsta medie a mamelor este de 35,4 ani, pe când cea a taților este egală cu 38,5.

Cu referință la titlul de studiu, părinții respondenți prezintă un nivel de instruire predominant mediu-înalt:

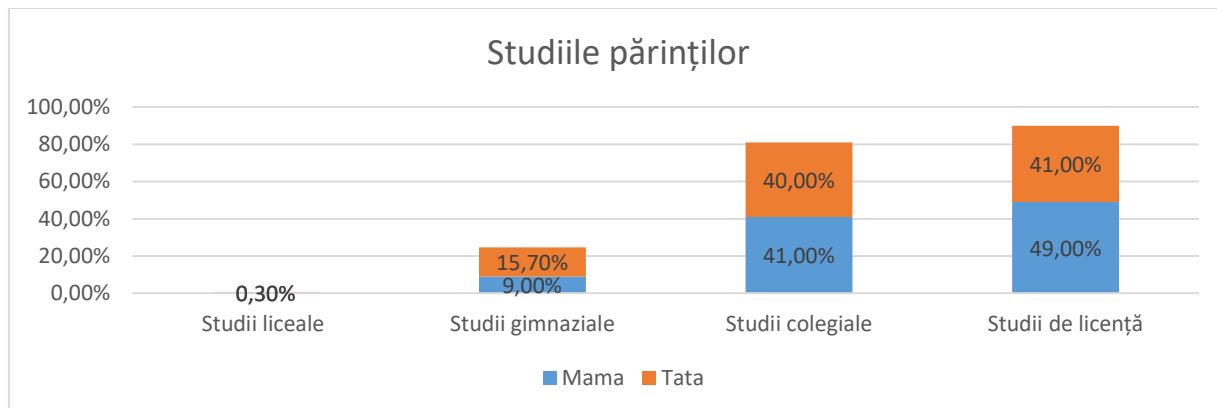

Fig. 2. Studiile părinților

Astfel, 49% (162) dintre mame au studii superioare, 41% (134) au studii superioare de scurtă durată (colegiu), 9% (30) au studii liceale și doar o mamă (0,3%) are certificat de absolvire a ciclului gimnazial.

Pe când, 41% dintre tați dețin o diplomă de studii superioare, 40% au studii superioare de scurtă durată (colegiu), 15,7% au studii liceale și 0,3% dețin certificat de absolvire a treptei gimnaziale.

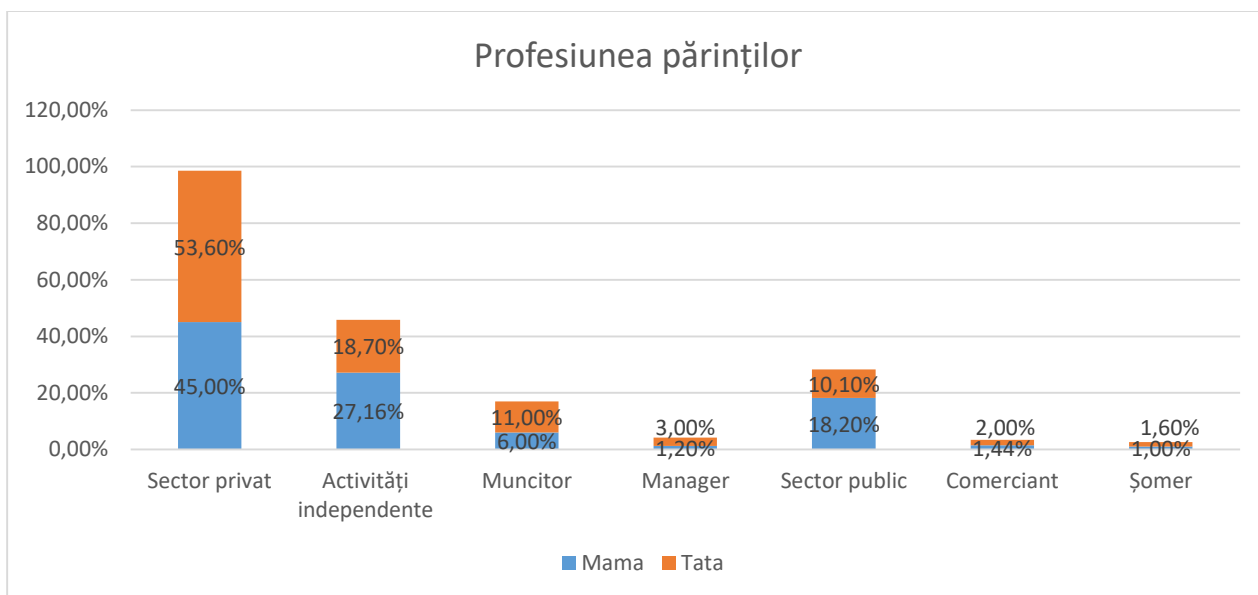

Fig. 3. Profesiunea părinților

Profesiunea predominantă declarată de intervieuați, atât pentru tați cât și pentru mame, face referire la sectorul privat (53,6% pentru tați și 45% pentru mame), urmată de activități independente (18,7% tați și 27,16% mame). Angajarea în sectorul public le privește mai mult pe mame (18,2%) decât pe tați. Complet marginale sunt și alte categorii (muncitori, comercianți, manageri și șomeri).

Cu privire la sexul copiilor implicați în cercetare, băieții sunt 170 (52%), în timp ce fetele - 160, (48%).

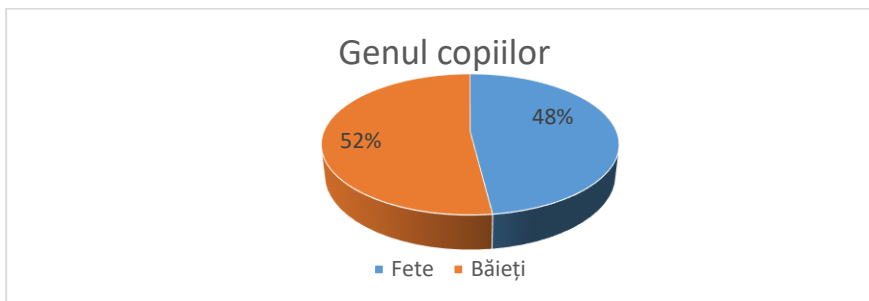

Fig. 4. Genul copiilor

În Figura 5. este reprezentat vârsta copiilor participați la cercetare.

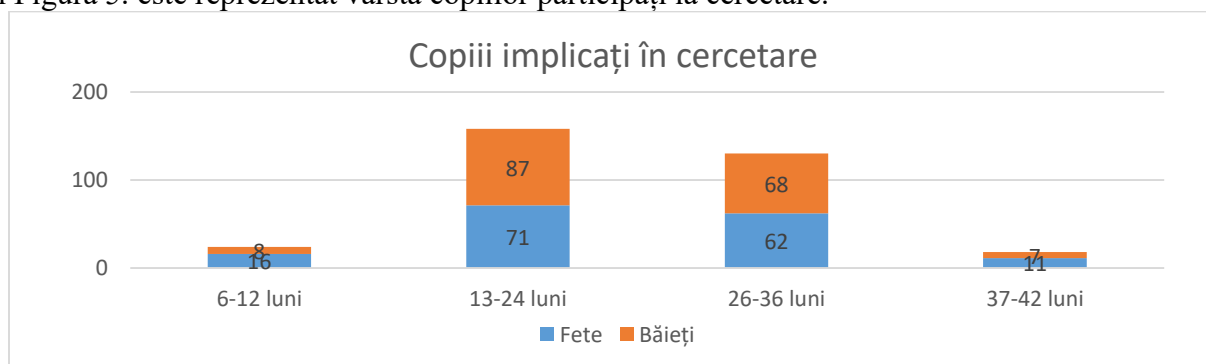

Fig. 5. Copiii implicați în cercetare

Figura 5. scoate în evidență faptul că 7% dintre copii (24) au o vârstă cuprinsă între 6 și 12 luni, 48% (158) - între 13 și 24 luni, 40% (130) - între 25 și 36 luni, 5% (18) - între 37 și 42 de luni și 88% dintre copii au vârsta cuprinsă între 13 și 36 luni.

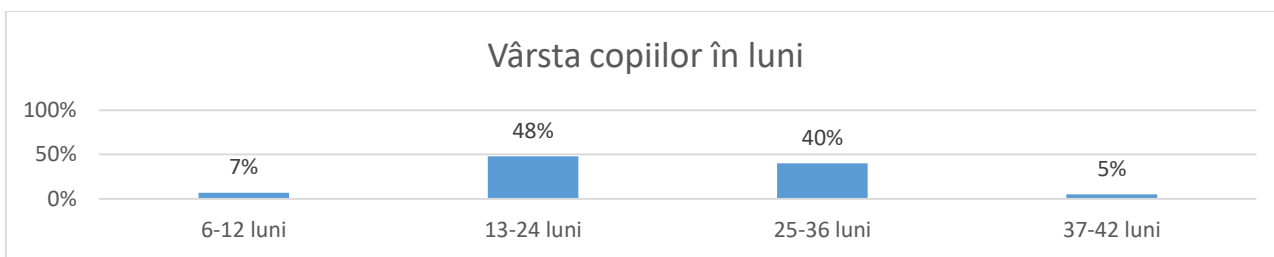

Fig. 6. Vârsta copiilor în luni

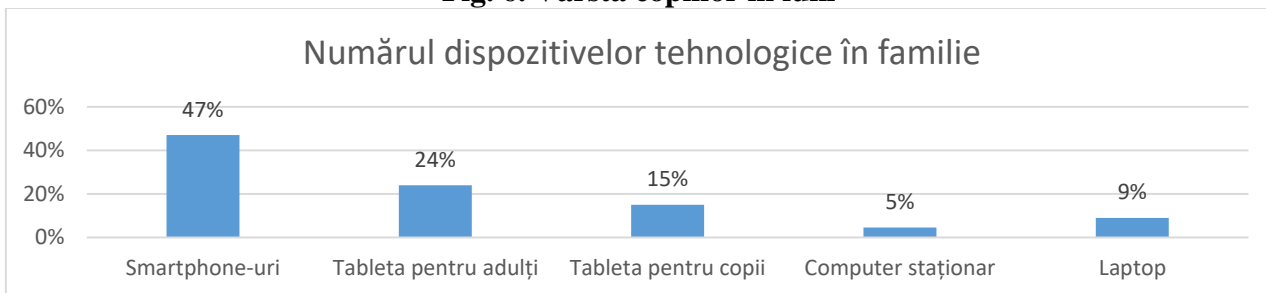

Fig. 7. Numărul dispozitivelor tehnologice în familie

Din răspunsurile cu privire la utilizarea de către copii a dispozitivelor tehnologice (*smartphone-uri*, tablete pentru adulți, tablete pentru copii, computer staționar, laptop) s-a constatat că 237 folosesc aceste dispozitive și 93 nu le folosesc.

În special, 196 de copii (47%) folosesc *smartphone-urile*, 105 (24%) folosesc tableta pentru adulți, 60 (15%) - tableta pentru copii, 15 (5%) - computerul staționar și 31 (9%) laptopul.

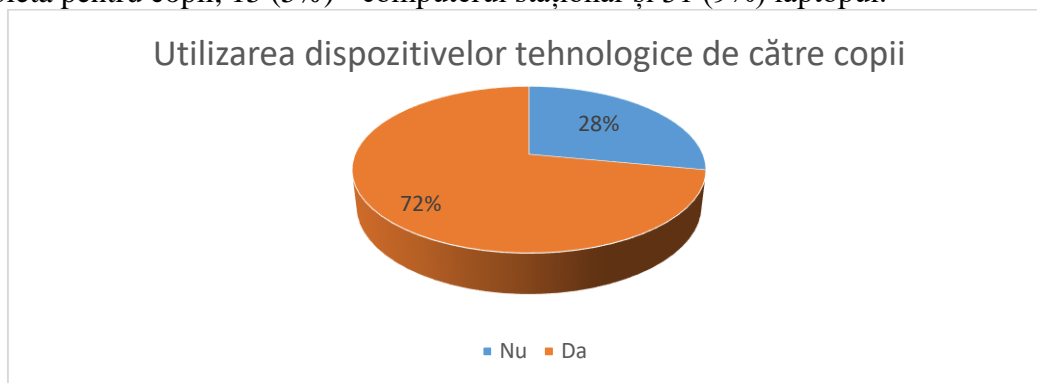

Fig. 8. Utilizarea dispozitivelor tehnologice de către copii

La întrebarea: „Atunci când copilul folosește tableta sau *smartphone-ul*, cu cine este de obicei?” majoritatea părinților – 207 (63%) au declarat că sunt lângă copii, atunci când aceștia folosesc diferite tehnologii (la chestionar au răspuns predominant mamicile), 6 copii (3%) utilizează tehnologiile în compania fraților mai mari și doar 17 sunt singuri, când folosesc *smartphone-ul* sau tableta.

Prin urmare, utilizarea *smartphone-urilor* și a tabletelor de către copii are loc în prezența părintelui respondent.

În același context, rezultatele obținute ne vorbesc despre îngrijorarea pe care o au părinții pentru utilizarea excesivă a tehnologiilor digitale de către copii, acestea fiind folosite la masă, în pat, înainte de culcare, etc.

Prin urmare, părinții ar trebui să se adapteze unui climat de comunicare diferit și să depună eforturi pentru a asigura conversații deschise, interesante cu copii lor, care cresc cu mesageria instant și cu rețelele sociale, pentru că comunicarea virtuală nu va înlocui niciodată contactul viu, direct cu membrii familiei și cu ceilalți oameni, iar părinții sunt în măsură să încurajeze utilizarea inteligentă și echilibrată a tehnologiilor online.

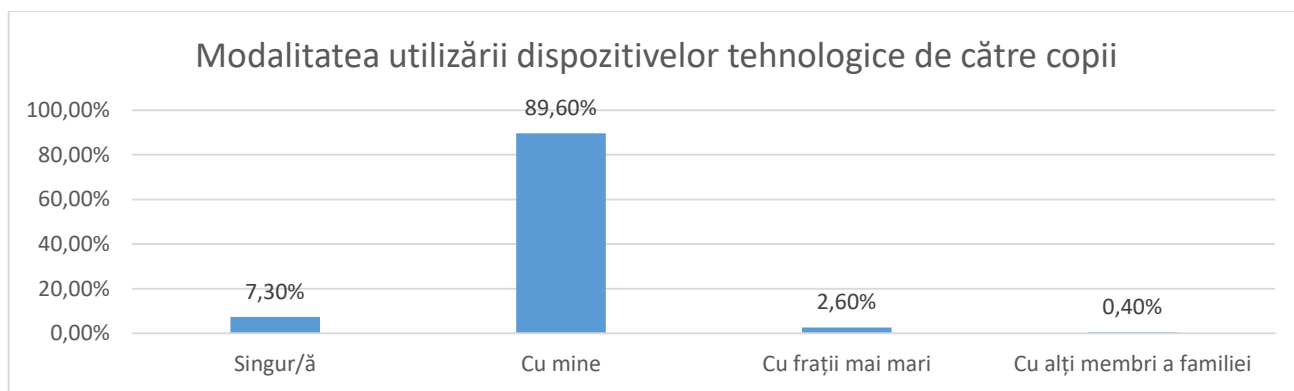

Fig. 9. Modalitățile utilizării dispozitivelor tehnologice de către copii

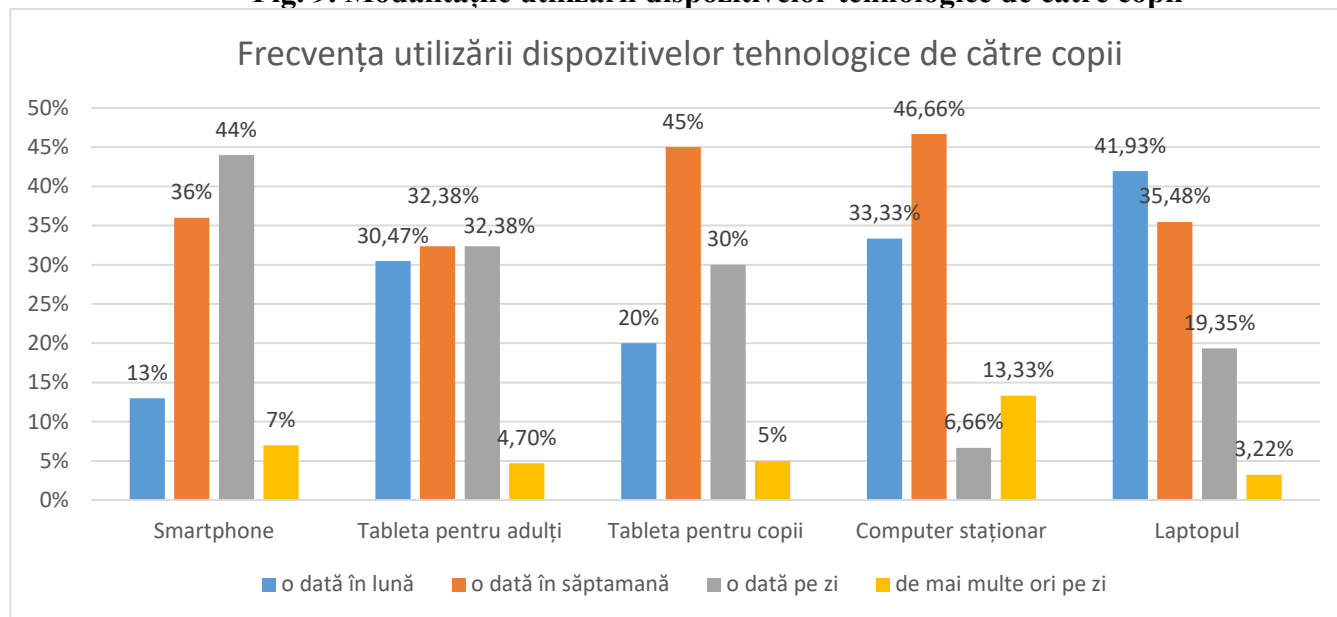

Fig. 10. Frecvența utilizării dispozitivelor tehnologice de către copii

Cu referință la frecvența utilizării dispozitivelor tehnologice, am remarcat faptul că din 196 de copii care folosesc *smartphone-uri*, 85 dintre ei (44%) îl folosesc o dată pe zi, 14 (7%) - de mai multe ori pe zi, 71 (36%) - o dată pe săptămână și 25 (13%) o dată pe lună. Așadar, conform celor declarate de părinți, 99 de copii folosesc *smartphone-ul* măcar o singură dată pe zi.

Tableta pentru adulți este utilizată zilnic de 34 de copii, de mai multe ori pe zi – de către 5, odată pe săptămână - de către 34 și odată pe lună de către 32, pentru un total de 105 copii. Deci, 39 de copii o folosesc măcar odată în zi.

Tableta pentru copii este folosită de 60 dintre ei; 18 - o folosesc în fiecare zi, 3 - de mai multe ori pe zi, 27 - odată pe săptămână și 12 - o dată pe lună. Prin urmare, 21 dintre ei, o folosesc cel puțin odată în zi.

Utilizarea unui computer fix de către copii este limitată: doar unul singur îl folosește de câteva ori pe zi, 2 - îl folosesc în fiecare zi, 7 - odată pe săptămână și 5 – odată pe lună (pentru un total de 15 copii).

Laptopul este folosit de către un singur copil de mai multe ori pe zi, de către 6 - în fiecare zi, de către 11 - o dată pe săptămână și de către 13 - odată pe lună (pentru un total de 31 de copii).

Totodată, din cei 85 de copii care folosesc *smartphone-ul* o dată pe zi, 4 - au mai puțin de 12 luni, 33 au între 13 și 24 de luni, 43 - între 25 și 36 de ani, în timp ce doar 5 au între 37 și 42 de luni. Deci, 89% dintre copii au vârsta cuprinsă între 12 și 36 luni.

În același context, 9 copii cu vârsta cuprinsă între 13 și 24 luni, 3 - cu vârsta cuprinsă între 25 și 36 de luni și 2 - cu vârsta cuprinsă între 36 și 42 de luni - au posibilitatea de a folosi *smartphone-ul* de mai

multe ori în zi. La fel, 71 (36,4%) de copii îl folosesc o dată pe săptămână, doi dintre ei având mai puțin de un an, 27 - vârsta între 13 și 24 de luni, 35 - între 25 și 36 de luni și 7 - între 37 și 42 de luni.

Copiii care folosesc *smartphone-ul* o dată pe lună sunt doar 25 (13%), dintre care 2 (8%) - au mai puțin de 12 luni, 8 (32%) - au vârsta cuprinsă între 13 și 24 de luni, 15 (60%) - între 25 și 36 de luni. Niciunul dintre ei nu are mai mult de 36 de luni.

Așadar, datorită evoluției rapide a tehnologiilor informaționale și a numărului de utilizatori ce a crescut constant, atât la nivel internațional, cât și în Republica Moldova, folosirea Internetului și a noilor tehnologii este un domeniu cu o dinamică deosebită. În ceea ce îi privește copiii, accesul lor la Internet și la dispozitivele mobile se face de la vârste din ce în ce mai mici. Acest aspect, asociat cu proliferarea aplicațiilor a căror indicator de succes este timpul petrecut online de utilizatori, creează o nevoie stringentă de date sociale actuale cu privire la acest subiect

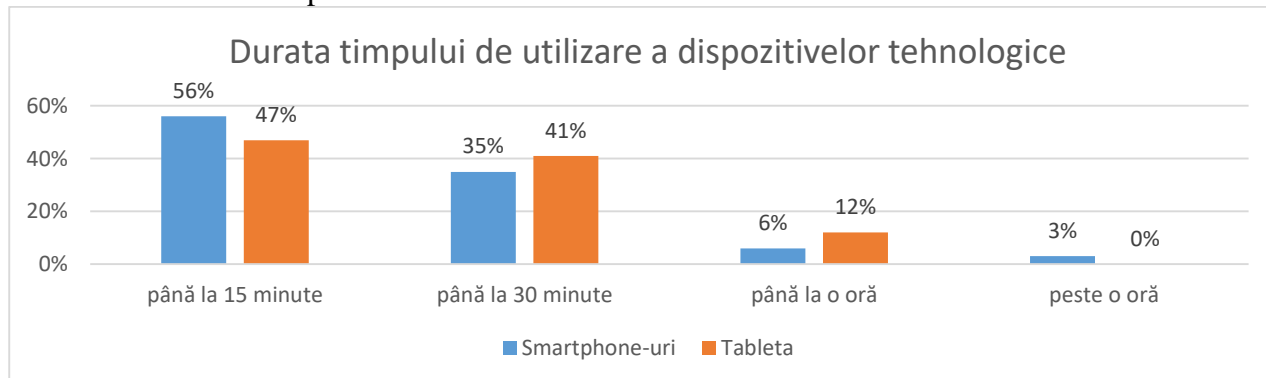

Fig. 11. Durata timpului de utilizare a dispozitivelor tehnologice

Figura 11. evidențiază timpul de utilizare a dispozitivelor tehnologice de către copii. Conform celor relatate de către părinți, cei mai mulți copii folosesc *smartphone-urile* și tabletele timp de 15/30 de minute pe zi. Și doar un număr mic de copii utilizează dispozitivele tehnologice mai mult de o oră pe zi.

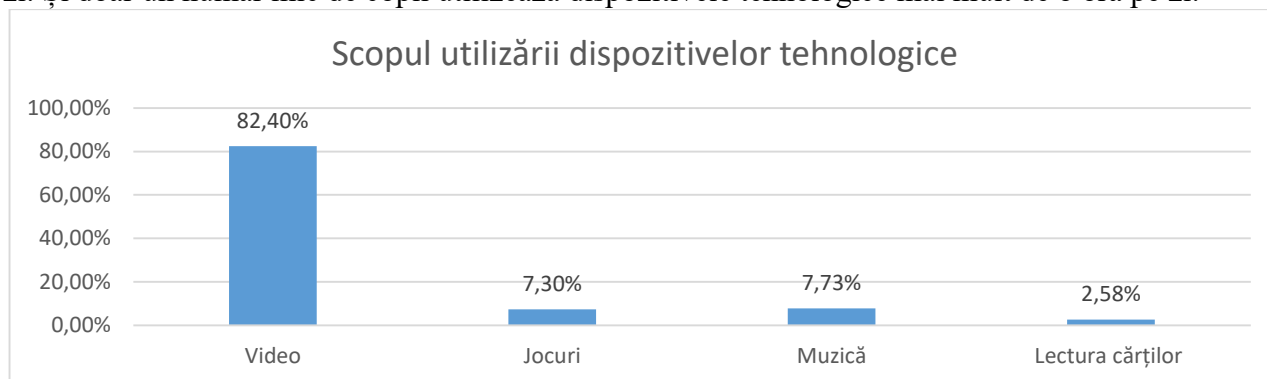

Fig. 12. Scopul utilizării dispozitivelor tehnologice

Figura 12. prezintă rezultatele care au reieșit din răspunsurile la întrebarea cu referință la scopul utilizării dispozitivelor tehnologice. Așadar, activitatea prevalentă, indicată de 192 de părinți (82,40%) o reprezintă vizionarea videoclipurilor, ceea ce pentru 127 dintre ei, constă în urmărirea desenelor animate, pentru 32 - videoclipuri de familie iar pentru 21 - videoclipuri muzicale, urmate de ascultarea muzicii, indicată de către 18 părinți (7,73%). În acest caz ei preferă cântece din desene animate și cântece pentru copii, dar unii părinți au indicat, de asemenea și alte genuri muzicale (*pop, rock, clasic, new age, coloane sonore ale filmelor și cântecelor Walt Disney* în engleză). Jocul a fost indicat de către 17 părinți (7,30%), ca activitate răspândită pentru copii, prin utilizarea *smartphone-urilor* și al tabletelor, pentru a învăța o serie de cunoștințe de bază (numere, litere ale alfabetului, culori, forme geometrice, etc.) și pentru a exersa abilități, bazate în esență pe mecanismul *stimul / răspuns*, precum și a celor care implică copiii în desen, în exerciții de colorat, împreună cu jocurile tradiționale de construcții, puzzle și adevăratele „jocuri video” (Candy Crash, Mario Bros, etc.).

Doar 6 părinți (2,58%) au indicat lectura cărților prin utilizarea tabletei și a *smartphone-ului*, precizând că merge vorba despre cărți care au ca temă culorile, animalele, unele personaje din desene animate, basme sau „povești pentru copii”.

Părinții care au indicat „altceva” au răspuns, printre activitățile posibile, „fotografierea”, „efectuarea de apeluri video” și "trimiterea mesajelor".

La finalul chestionarului au fost incluse două întrebări deschise, pentru a investiga ideile, părerile și reprezentările părinților despre avantajele și dezavantajele tehnologiilor în educația copiilor lor. Astfel, din analiza răspunsurilor oferite de părinți am obținut următoarele rezultate: 68% dintre ei (138 din 202) indica, pe lângă beneficii și posibile dezavantaje; 10% (20) - indică doar dezavantaje și 9,4% (19) declară explicit că dispozitivele tehnologice nu oferă absolut nici un avantaj, decât o serie de dezavantaje.

Așadar, avantajele derivate din utilizarea dispozitivelor tehnologice de către copii sunt:

Tabelul 1. Avantajele dispozitivelor tehnologice

<i>Avantaje</i>	<i>Răspunsuri</i>	<i>%</i>
Învăță să utilizeze dispozitivele tehnologice moderne	38	18,8
Dispozitivele tehnologice ajută la calmare și la distracții	31	15,3
Dezvoltă competențe și abilități	29	14,3
Niciunul	28	13,9
Învăță cunoștințe noi	23	11,4
Dezvoltă intuiția	21	10,4
Sunt ușor de folosit	17	8,4
Sunt imediate	14	6,9
Au o viteză mare	5	2,5
Sunt interactive	5	2,5
Captează atenția, te implică activ	5	2,5
Dezvoltă manualitatea	4	2
Generează plăcere	4	2
Sunt practice	3	1,5
Sunt la modă	2	1

Așadar, avantajul cel mai indicat de părinți - 38 (18,8%) se referă la posibilitatea copiilor de a învăța de la o vârstă fragedă utilizarea dispozitivelor digitale, pe care le vor folosi în viitor, acest lucru reprezentând acea „investiție” pentru viață, o oportunitate de a oferi copiilor „echipamentul” adecvat pentru a face față mediului în care vor trăi. Acești părinți par să aibă convingerea: „Cu cât învață mai devreme cum să le folosească, cu atât le va fi mai bine”. Motivele care-i împing pentru a lua această poziție pot fi multe și variate: de la părinți "tehnoutuziaști" la părinți care consideră tehnologiile digitale un „rău necesar” și cred că este important să le ofere copiilor abilități digitale adecvate.

Din răspunsurile la chestionar, a un alt subiect relevant îl reprezintă cel al părinților - 31 (15,3%), care declară că dispozitivele digitale oferă avantajul de a calma și/sau a distrage atenția copiilor, mai ales în anumite situații precum călătoriile, prânzurile, cinele, așteptarea în sala de așteptare la medicul pediatru, adică atunci când apare nevoia de a tăcea sau de a-i distrage pentru a face ceea ce nu vor să facă.

În același context, 29 de părinți (14,3%) consideră vehement că dispozitivele tehnologice promovează achiziția de învățare/cunoaștere și dezvoltare a competențelor și abilităților diferite, cunoștințe de bază precum: *literele alfabetului, numerele, culorile, formele geometrice*, precum și *capacitatea de concentrare, atenție, raționament, reflexe, capacitatea psihomotorică, de coordonare, abilități manuale, simțuri, dezvoltare audiovizuală, depășirea obstacolelor / rezolvarea problemelor, abilități oculo-manuale, raționament inductiv, creativitate, logică, inteligență digitală, dezvoltarea*

limbajului, capacitatea de a face conexiuni și de a folosi logica (expresii preluate din răspunsurile indicate de părinți).

În sinteză, din răspunsurile unui număr semnificativ de părinți, se proliferază o părere hotărâtă pozitivă cu privire la dispozitivele tehnologice, considerate instrumente efective pentru a promova la copii aptitudinile necesare unei dezvoltări armonioase și integrale.

Dar totuși, dacă legăm aceste răspunsuri cu răspunsurile acelorași părinți cu privire la dezavantajele ce reies din folosirea dispozitivelor tehnologice, observăm că majoritatea dintre ei manifestă în același timp convingerea că utilizarea tehnologiilor digitale în primii ani de viață poate să comporte o serie de dezavantaje, printre care: *izolarea, dependența, lipsa de creativitate și de imaginație, îndepărtarea de cărțile tradiționale, jocurile tradiționale, de abilitățile manuale și de activitatea fizică*. Doar 3 (1,5%) părinți pe lângă beneficiile pentru dezvoltarea cognitivă nu indică niciun dezavantaj.

Relevante se dovedesc a fi de asemenea răspunsurile furnizate de către 28 de părinți (13,9% dintre respondenți), care declară că dispozitivele digitale nu oferă, în opinia lor, nici un beneficiu propriilor copii. Și interesant este și faptul că 8 dintre ei, dau același răspuns și la întrebarea referitoare la dezavantaje, de parcă tehnologiile digitale ar fi obiecte „neutre”, a căror utilizare sau ne-utilizare este complet irelevantă.

În aceeași ordine de idei, 14 (7%) dintre părinți argumentează faptul că tehnologiile digitale nu prezintă nici un dezavantaj, dacă sunt folosite de copii, în timp ce 7 (3,5%) declară că utilizarea acestora nu cauzează nici un dezavantaj „*dacă nu se face abuz*”, „*dacă se monitorizează copiii*”, „*dacă sunt folosite corect*”, „*dacă utilizarea acestora este limitată și sunt alte alternative*”, „*dacă sunt folosite în prezența unui adult*”.

Continuând analiza răspunsurilor oferite de către părinți, observăm că alte avantaje ar fi: sunt ușor de folosit, acest lucru indicat de către 17 părinți (8,4%), dezvoltă intuiția, susținută de 21 de părinți (10,4%), sunt imediate, precizate de 14 (6,9%), la acestea adăugându-se viteza mare - 5 (2,5%), manualitatea - 4 (2%), practicitatea - 3 (1,5%) și faptul că reușesc să „*captiveze imediat atenția copiilor*”, implicându-i prin „*stimulii captivanți*” -5 (2,5%).

Totodată este surprinzător că doar 5 părinți (2,5 %) au indicat printre beneficii interactivitatea, o caracteristică care provine din utilizarea tehnologiilor digitale, adesea menționată de mulți utilizatori, dacă este legată de pasivitatea indusă de vizionarea televizorului.

În același context, 2% dintre părinți susțin că tehnologiile digitale oferă beneficiul de a genera plăcere și distracție copiilor, „*ecranul strălucitor și simplu, care la atingerea degetelor, își schimbă culorile și emite sunete este o atracție irezistibilă*”, concludând analiza beneficiilor utilizării dispozitivelor digitale cu 2 (1%) părinți care indică faptul că dispozitivele tehnologice sunt la modă.

Dezavantajele derivate din utilizarea de către copii a dispozitivelor digitale sunt:

Tabelul 2. Dezavantajele dispozitivelor tehnologice

<i>Dezavantaje</i>	<i>Răspunsuri</i>	<i>%</i>
Izolare	54	27
Dependență	37	18
Probleme fizice	30	15
Niciunul	23	11
Limitarea creativității, a fantaziei, a imaginației	16	8
Acces la conținut neadecvat	16	8
Furie, nervozitate când sunt rugați să înceteze utilizarea	16	8
Hipnotizare	9	4,45
Neglijarea jocurilor clasice	8	4
Abuz	5	2,5
Simplitate, ușurința utilizării	4	2
Pierderea atenției și a concentrației	3	1,5
Pasivitate	3	1,5
Pierderea interesului pentru scris și citit	3	1,5

În baza răspunsurilor oferite de către părinți cu privire la dezavantajele utilizării dispozitivelor tehnologice de către copii, observăm că dezavantajul mai mult indicat de părinții -54 (27%) este cel al izolării, tradus prin: „mai puțin dialog”, „probleme de relație”, „închidere în sine”, „sunt complet absenți în împrejurimile lor”, „pierderea contactului cu oamenii”. Utilizarea tabletelor și *smartphone-urilor* ar inhiba, conform părinților, dezvoltarea abilităților sociale la copiii lor, încurajând un progres al izolării relaționale.

În lista dezavantajelor majore se plasează și dependența, fiind susținută de către 37 de părinți (18%), ce consideră că utilizarea tehnologiilor digitale îi poate face pe copiii lor complet incapabili pentru o viață autonomă și riscă să cadă prada unor boli similare cu cel al abuzului de substanțe.

La acești părinți se adaugă și alții - 16 (8%), care declară că atunci când le cer copiilor lor să abandoneze dispozitivele tehnologice, se confruntă cu adevărate explozii de furie și ceilalți 9 (4,45%), care pretind că se tem că utilizarea tabletelor și *smartphone-urilor* de către copiii lor îi „hipnotizează” într-o asemenea măsură că-i face „vrăjiți, amețiți, dependenți, de parcă ar fi sub influența unui drog”, și 5 (2,5%) care indică printre dezavantaje abuzul pe care copiii l-ar putea face cu tehnologiile digitale.

Continuând analiza dezavantajelor, reiese că 15% dintre părinți (30) au indicat o serie de tulburări fizice, precum: *probleme de vedere, tulburări de somn, pierderea deprinderilor manuale, stil de viață fizic/sedentar, supraponderalitate, expunere la radiații și la câmpuri electromagnetice, probleme posturale, patologii ale coloanei vertebrale*.

Totuși, printre părinții care au răspuns la chestionar se numără și 23 (11%), care sunt convinși că utilizarea dispozitivelor digitale în primii ani de viață nu provoacă niciun dezavantaj. Ei văd răspândirea dispozitivelor tehnologice mai mult ca o oportunitate, decât ca pe-un pericol și susțin alfabetizarea digitală a propriilor copii cu o atitudine pozitivă, convinși că dispozitivele tehnologice fac parte din creșterea sănătoasă a copiilor lor.

În lista dezavantajelor se înscriu și 8% dintre părinți - 16 dintre ei, ce au indicat faptul că tehnologiile digitale nu promovează dezvoltarea creativității, a imaginației și al fanteziei, precum și alții - 16 (8%), care consideră că posibilitatea copiilor de a accesa „conținuturi neadecvate” de a „șterge date importante”, sau a „face cumpărături pe net nedorite”. Toate acestea ar putea să se întâmple, potrivit unora dintre părinții care au răspuns, chiar și într-un mod inconștient din partea copiilor lor, având în vedere lipsa lor de experiență și ușurința cu care ar putea să facă un clic accidental pe o pictogramă sau pe butonul greșit. Merge vorba despre acele pericole foarte reale, pe care părinții nu ar putea să nu le ia în considerare, atunci când copiii sunt în contact cu dispozitivele tehnologice.

Din lista dezavantajelor, face parte și neglijarea jocurilor clasice în favoarea celor digitale de către copii, susținut de către 8 părinți (4%), care au declarat că jocurile digitale sunt mai puțin prielnice pentru dezvoltarea copiilor, precum și dezavantajul ușurinței utilizării acestor dispozitive, indicate de către 4 părinți (2%), această caracteristică contribuind la determinarea succesului tabletelor și al *smartphone-urilor*, prin permiterea accesului celor mici fără a avea aptitudini lingvistice, interfața tactilă care le caracterizează, făcând în modul că pentru a le folosi, nu mai este necesar să știi să citești și să scrii.

Surprinzător, dar adevărat este și faptul că doar 3 (1,5%) părinți au indicat pierderea atenției și a concentrației printre dezavantaje, trei părinți (1,5%) au indicat pasivitatea și toți atâtea - 3 părinți (1,5%) au declarat că se tem că utilizarea tabletelor și a *smartphone-urilor* de către copii cauzează pierderea interesului pentru scris și lectură în formele tradiționale, determinându-i să abandoneze cărțile de hârtie și provocând schimbări în gândirea lor.

Concluzii

Analiza datelor rezultate în urma administrării chestionarului scoate în evidență faptul că transformările care au survenit în practicile de utilizare a tehnologiilor digitale implică deja toate generațiile. Tehnologiile digitale pătrund, de fapt, nu numai în viața adulților și a tinerilor, ci și în cea a

copiilor mai mici, care se dezvoltă odată cu acestea, invadându-le lumea din viața lor, de la jocuri la relații sociale și la modurile în care ei învață.

Astfel, din cele relatate de către respondenți, se relevă faptul că majoritatea copiilor nu doar au avut ocazia să vadă adulți ce folosesc zilnic *smartphone-uri* și tablete (prezența acestor dispozitive în familii este 98%), dar și să beneficieze personal de astfel de dispozitive pentru joacă, vizualizarea videourilor și al fotografiilor, ascultarea muzicii și citirea poveștilor. Aceste instrumente au revoluționat într-adevăr posibilitățile de acces pentru copiii foarte mici la tehnologiile digitale, permițându-le să aibă experiențe care cu puțin timp în urmă erau de necrezut.

Utilizarea dispozitivelor digitale din partea copiilor se dovedește a fi mijlocită predominant de către părinți, aproape exclusiv de către mame, care declară că împărtășesc cu proprii copii experiența alfabetizării digitale. Rareori, conform datelor primite în urma investigației, copiii ar fi lăsați singuri în fața ecranelor. Jumătate dintre copiii care au acces la dispozitivele tactile le folosesc cel puțin odată pe zi între 15 și 30 minute.

Activitățile principale, cărora se dedică copiii prin *smartphone-uri* și tablete, constau în vizionarea videoclipurilor, în special a desenelor animate dar și al filmelor care documentează scene din viața de familie în care ei înșiși sunt adesea protagoniști.

Totodată, mulți părinți, chiar dacă exprimă nedumerire și îngrijorare cu privire la riscurile pentru sănătatea psihofizică a copiilor, recunosc că recurg la tehnologiile digitale pentru a-i calma, a le distrage atenția, evidențiind în general nivele de conștientizare diferite și practici contradictorii.

În urma cercetării, observăm că pe de o parte copiii explorează liber dispozitivele digitale, care practic fac parte din cotidianul lor, iar pe de altă parte, adulții de lângă ei pun la îndoială beneficiile acestora, argumentând, comparând și împărțind temerile și incertitudinile cu privire la revoluția tehnologică.

Așadar, datele obținute în urma analizei răspunsurilor oferite de către respondenți produc o imagine complexă, în care coexistă puncte de vedere și reprezentări diferite, acestea putând fi parțial explicate, ținând cont de faptul că credințele sunt sisteme de cunoștințe în funcție de istoria individuală a fiecăruia.

Schimbările profunde cauzate de răspândirea *smartphone-urilor* și al tabletelor, totuși, par să genereze o oarecare confuzie la adulți și unele slăbiciuni educaționale pe care fluxul neîncetat al progresului tehnologic l-a amplificat drastic.

De aceea, conștienți de nu a fi capabili să împiedice difuziunea tehnologiilor digitale, adulții sunt de acord că este necesar să identifice reguli și limite precise și clare pentru a reglementa utilizarea lor, întrucât acestea vizează *dinamica personalității copiilor*.

Bibliografie

1. SAWYER, R., CHEN, G. M. The impact of social media on intercultural adaptation. In: *Intercultural Communication Studies*, 2007, 21(2), p. 151-169.
2. WOOD, E., ZIVCAKOVA, L. Examining the impact of off-task multi-tasking with technology on real-time classroom learning. In: *Computers & Education*, 2012, 58(1), p. 365-374.
3. ZANETTI, F., NARDONE, R. Tecnologie in famiglia: tra responsabilità, deleghe e possibilità. In: *Ricerche di Pedagogia e Didattica*, 2010, 5(1), p. 1-17.
4. ZIMMERMAN, F. J., CHRISTAKIS, D. A. Television and DVD/video viewing in children younger than 2 years. In: *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 2007, 161(5), p. 473-479.

IDENTITATE, PRESTIGIU ȘI ETICĂ. ANALIZA PSIHOLOGICĂ A MOTIVAȚIEI ȘI SATISFAȚIEI HACKER-ULUI

URSU Vlad,
Student, anul II,
Facultatea Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
vladursu16302@gmail.com

ROȘCA Tatiana,
doctorand, asistent universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
ORCID 0000-0003-4318-6610
tatianarosca37@gmail.com

Abstract. *The term hacker derives from the English verb "to hack" and means to break, cut, affect, engrave. Consequently, a hacker is the one who breaks, breaks the integrity of an IT environment. He is generally considered to be a person who is very technically competent in certain aspects of computer technology. His figure is often compared to that of the most skilled cybercriminals, dedicated to breaching private terminals and stealing sensitive information. In reality it is the opposite. In fact the hacker identifies with the "good" side of computer activism, while his criminal counterpart, the so-called "cracker", uses computer knowledge fraudulently. So, through this paper we aimed to distinguish the differentiating elements between the phenomena: hacker and cracker that feed the false perception with reference to them.*

Keywords: *hacker, internet, subculture, ethics, hacking, cracker, computer system.*

Rezumat. *Termenul hacker derivă de la verbul englezesc „a hack” și înseamnă a sparge, a tăia, a afecta, a grava. În consecință, un hacker este cel care sparge, rupe integritatea unui mediu informatic. El este, în general, considerat a fi o persoană care este foarte competentă din punct de vedere tehnic în anumite aspecte ale tehnologiei informatice. Figura lui este adesea comparată cu cea a celor mai pricepuți criminali cibernetici, dedicați încălcării terminalelor private și furtului de informații sensibile. În realitate este invers. De fapt hackerul se identifică cu partea „bună” a activismului pe computer, în timp ce omologul său criminal, așa-numitul „cracker”, folosește cunoștințele informatice în mod fraudulos. Așadar, prin această lucrare ne-am propus să distingem elementele de diferențiere între fenomenele: hacker și cracker care alimentează percepția falsă cu referință la acestea.*

Cuvinte-cheie: *hacker, internet, subcultură, etică, hacking, cracker, sistem informatic.*

Fenomenul *Hacker* a luat naștere odată cu rețeaua Internet, care s-a născut în anii cincizeci, în domeniul departamentelor pentru apărare și în marile universități americane, înființate cu sume mari de bani, ce au contribuit decisiv la dezvoltarea spațiului cibernetic (al spațiului virtual).

Intrinsec, legat la dezvoltarea rețelelor, istoria *hackerilor* începe în iarna lui 1958, într-un club de studenți de la modelism feroviar: the *Teh Model Railroad Club*, în cadrul căruia activa comitetul „*Signal & Power*” (*S&P*), ce se ocupa de funcționarea circuitului electric al modelelor.

Merge vorba despre studenți cu o minte „strălucitoare” și inteligenți, care începuseră în acest mod de a se ocupa de informatică [11, p. 218].

Termenul de *hacker* însemna inițial glumele organizate de către studenți, însă ulterior, datorită acelorși membri ai clubului, termenul a fost extins la industria computerelor, pentru a indica un

programator priceput și foarte bine pregătit. Totuși, în contextul mediatic, este adesea interpretat greșit, ca sinonim pentru criminalul cibernetic sau *cracker*.

În 1959, the *Teh Model Railroad Club*, a înființat primul curs de informatică, destinat studiului limbajelor de programare, la care s-au înscris unii membri ai *S&P* care, au fost fascinați de primele computere livrate Institutului Digital, pentru a fi folosite în scopuri de cercetare și experimentare (*IBM 704*).

În ciuda accesului la astfel de echipamente (în valoare de câteva mii de dolari), permis la acea vreme numai profesorilor și cercetătorilor, membrii *S&P* au reușit să obțină autorizare ca să le folosească liber pe parcursul orelor de lecții.

Abilitățile excepționale ale *hackerilor* din clubul respectiv „au copleșit” foarte repede planurile de studii, demonstrând cât de variate puteau fi chiar și în acel moment utilizările unui calculator.

Scopul principal al studenților a vizat producerea unor programe care să folosească mai puține instrucțiuni, ținând cont de deficitul de resurse ale sistemului și al costurilor mari pentru expansiune.

Deci logica conform căreia lucra acest grup, nu era legată de motivele de profit, ci de interesele științifice și de setea de cunoștințe.

Un alt factor care a făcut posibilă dezvoltarea rapidă a *hackerilor* în anii '50, a fost neoficializarea dreptului de autor pentru *software*, programele realizate de *hackeri* și profesorii lor fiind, așadar, la dispoziția oricui, a tuturor celor care doreau să le studieze și să le îmbunătățească.

În acest fel, fiecare programator, mai degrabă decât să piardă timpul prețios, se concentra asupra îmbunătățirilor care trebuiau făcute. Fiecare program deci, constituia o provocare pentru a obține rezultate cât mai bune.

Obiectivul optimizării și exploatarea resurselor disponibile, precum și a rezultatelor excepționale obținute, i-a convins pe protagoniștii acelei prime revoluții informaționale că accesul liber la informație, disponibilitatea tehnologiei, utilizarea computerelor, ar putea într-adevăr permite îmbunătățirea societății.

În această manieră spontană, se construia un corp organic de concepte, credințe și obiceiuri care au condus la dezvoltarea eticii *hackerului*, până în prezent încă privată de o reală și proprie lozincă.

În anii 1960 și 1970, atenția *hackerilor* se mută pe *hardware* [7, p. 142]. A fost perioada *homebrewers*, a subiecților dedicați studiului echipamentelor, care compun computerele, pentru a face accesibile nu numai informația dar și tehnologia, aceasta fiind faza de experimentare pe componentele sistemului informatic.

Așadar, înaintarea spre potențialul maxim, asamblarea schedelor și al procesoarelor pentru a obține cel mai bun rezultat posibil, a constituit al doilea pas în istoria *hacking-ului*, în timp ce concurența pentru a obține cele mai bune *software* a avut momentul glorios în perioada anilor '50.

Un deceniu mai târziu, Steve Jobs și Steve Wozniak, doi membri *hackeri* celebri al *Homebrew Computer Club* 7, într-un garaj, au dat viață primului computer istoric, *Apple*, fondat în scopul de a face tehnologia disponibilă pentru toți.

Anii optzeci în schimb, vor fi amintiți ca etapa de aur al *hacking-ului* [2, p. 73].

Programatorii excepționali, instruiți în perioadele anterioare și limbajele de programare dezvoltate de-a lungul anilor, au permis realizarea de *software* la un nivel foarte înalt, care evoluând a dat naștere unui computer capabil să gestioneze culorile și sunetul. Este în această perioadă când în SUA și în Europa nasc primele conflicte legate de protecția drepturilor de autor legate de producția programelor pentru procesoare.

Informatica și telematica și-au câștigat astfel dreptul de a fi recunoscute ca discipline autonome și au fost incluse oficial în programele școlare. Tehnologia *low-cost* a favorizat difuzarea calculatoarelor în familii și în acest mod și formarea unei culturi informatice, mai ales în rândul tinerilor. Calculatoarele conectate la rețea au înlocuit, chiar și în companiile mijlocii și mari, vechile sisteme de prelucrare a informației pe baza serverelor centrale și terminale, amplasate în birouri, favorizând productivitatea individuală.

Rețelele telematice au devenit o realitate și internetul - expresia maximă, *hackingul* devenind și el o cultură care are mii de adepți în întreaga lume.

Prin urmare, începând cu anii optzeci, mass media descoperă fenomenul rețelei sociale de *hacking*, o realitate, din păcate, adesea asociată cu problema criminalității cibernetice, figura „*hackerului* rău intenționat” sau „întunecat”, subiect dedicat atacului asupra sistemelor informatice și telematice, în scopul beneficiilor economice.

Rezultate și discuții

Criminalitatea cibernetică, așa cum o cunoaștem astăzi, nu a apărut ca urmare a primelor intruziuni, ci ca răspuns la declarațiile de libertate a informației proclamate de *hackeri*. Pe de altă parte, cei care acționează în mod solitar, amator, sunt mânați să pirateze de ambiții demonstrative, recunoaștere și autorecunoaștere, în căutarea confirmării propriei competențe, datorită prezenței unor trăsături narcisice. Hackerul este cel care trece dincolo de anumite restricții, dar care posedă și acea curiozitate infantilă, acea vocație firească pentru descoperire, explorare, cunoaștere creativă. Din punct de vedere comportamental, hackerul este un subiect foarte adaptativ, care se pliază la condițiile pe care le găsește în mediile informatice.

Hackerii au această percepție puternică de grup care îi determină să adopte un fel de cod de conduită, o reglementare etică și cei autentici sunt convinși că schimbul de informații este bun și că este datoria lor să facă schimb de cunoștințe prin scrierea de *software* liber și să faciliteze informații și resurse de calcul pentru toți. Ei susțin, de asemenea, că sistemele de pătrundere pentru pur divertisment și curiozitate sunt acceptabile din punct de vedere etic, cu condiția să nu se încadreze în acte precum furt, vandalism sau diseminarea de informații confidențiale. Pentru că în acest caz, un hacker iese din logica rolului său și este etichetat drept *cracker*.

Hackerii reprezintă așadar noi revoluționari, tehnorevoluționari, departe de figura criminală care îi învinovățește.

Potrivit lui S. Levy [4, p. 41], *hackerul* practică „explorarea intelectuală liberă a potențialului ridicat al sistemelor informatice sau decizia de a deschide accesul la informații cât mai libere și deschise”.

Este evident că traducerea „*hacker*” – *pirat informatic*, nu este doar peiorativ, ci și denaturează sensul original. Totuși, hackerii sunt percepuți ca oamenii curioși și pasionați de lumea tehnologiei informației, care își implică cunoștințele disponibile pentru a crea programe gratuite, care pot fi folosite de oricine, adesea fundamentale în lumea telecomunicațiilor.

Literatura informatică are peste 20.000 de definiții ale termenului *hacker*, demonstrând astfel atitudinile și conotațiile mai mult sau mai puțin decoroase, cum ar fi:

- ❖ expert în programare și rezolvare de probleme, legate de computer;
- ❖ persoană, care obține acces ilegal și uneori manipulează informațiile din sistemul IT;
- ❖ persoana, căreia îi place să exploreze detaliile sistemelor și al modalităților programabile, în contrast cu restul comunității, care folosește internetul doar pentru strictul necesar;
- ❖ „careva” care programează cu entuziasm, chiar și dacă obsesiv;
- ❖ persoană care apreciază abilitatea în activitate de *hacking*;
- ❖ persoană care învață a planifica din timp și bine;
- ❖ expert într-un program special, până când ajunge să cunoască programul chiar și de la distanță;
- ❖ persoana căreia îi place să accepte provocarea intelectuală și să depășească limitele prin creativitate.

Merge vorba despre o adevărată elită, ai cărei membri sunt bine dispuși să primească noii veniți merituoși, asigurând astfel un re-ciclu continuu de oameni și idei. Singura cerință pentru a intra în comunitate o reprezintă capacitatea și recunoașterea acestuia din urmă de către ceilalți membri, pentru că este o comunitate bazată numai pe meritocrație.

Potrivit lui M. Strano [9, p. 104]: caracteristica care pare să se ivească în complexa structură psihologică al *hackerului* este acel sentiment de omnipotență care derivă din relația stabilită cu calculatorul.

Totodată, multiplele posibilități de utilizare al termenului *hacker* au fost sintetizate de diferiți autori, în cadrul aceleiași categorii existând distincții.

Winkler I. [12, p. 130] împarte *hackerii* în trei categorii: genii, dezvoltatori și alții.

- ❖ *genii* sunt indivizi deosebit de inteligenți și capabili să intervină asupra naturii și funcționării sistemelor de informare și comunicație până la punctul de a putea contribui la evoluția științei și tehnologiei;
- ❖ *dezvoltatorii* îmbunătățesc instrumentele de muncă existente sau creează altele noi;
- ❖ *alții* se limitează doar la exploatarea evoluției tehnologice și științifice.

Problema este că oricine are o pregătire bună în domeniul tehnologiei informației și al telematicii este capabil să folosească aceste instrumente într-un fel subversiv pentru a face un profit nedrept sau pentru a provoca un prejudiciu. În orice caz, termenul *hacker* este folosit corect numai dacă indică primele două categorii de indivizi: genii și dezvoltatorii.

O altă distincție îi aparține lui M. Strano [10, p. 92-106], care identifică:

- ❖ „*hacker tradițional*” - cel care este împins de gustul provocării și care-și dovedește sieși și celorlalți achizițiile dobândite în domeniul IT;
- ❖ „*hacker distructiv vandalic*” - cel care împrăștie viruși, cu intenția de a-și comunica furia împotriva sistemului;
- ❖ „*hacker distructiv profesionalist*” - cel care acționează din logică lucrativă;
- ❖ „*hacker șpion*” – cel care comite adevărate furturi de informație;
- ❖ „*hacker antagonist*” – cel care acționează, împins din motive de exploatare comercială sau politică a informației;
- ❖ „*hacker terorist*” – cel care utilizează tehnici de *hacking* pentru destabilizarea socială internă a comunicării instituționale.

De asemenea, este necesar să subliniem că termenul de *hacker* tinde să însemne apartenența la o comunitate globală, aceasta implicând faptul că aderă la niște principii împărtășite de alții și o etică exactă. O altă caracteristică care distinge *hackerul real* este curiozitatea, combinată cu o inteligență strălucitoare, dinamică, deasupra normei, capabilă de a se elibera de fiecare condiționare, preferând subiectele științifice. Pe lângă curiozitate, elementele principale, strâns conectate, care îi unește mereu pe *hackeri* sunt: principiul de practică, căutarea perfecțiunii, provocarea de a depăși limite, căutarea unui consens bazat pe merit, o atitudine anti-autoritară și antibirocratică.

În rest, *hackerii* cred că înțelegerea funcționării lucrurilor îți permite să le domini și să-ți exercitezi puterea, trăind o satisfacție absolută.

În permanentă, în căutarea slăbiciunilor, a limitelor obiectului investigației, *hackerul* se provoacă pe sine, încercând mereu să le depășească.

Totuși, ne întrebăm de ce în mod obișnuit, atunci când se vorbește despre *hacker*, ne gândim automat la oamenii fără scrupule, capabili doar să ne „infecteze” calculatorul sau să ne pună la risc dreptul nostru la intimitate?

Cauza se găsește în relația dificilă dintre filosofia *hackerilor* și mijloacele de comunicare în masă.

În mai, 2000, mass-media a alarmat întreaga lume, comentând despre răspândirea virusului *i love you* [9, p. 104]. Natura virusului însă, nu a fost atât de periculoasă, deoarece dispozitivele antivirus au oprit rapid răspândirea contagiunii, doar că știrile din presă au generat o fobie generală, acest lucru conducând la fenomenul cumpărării antivirusului la costuri exorbitante de către operatorii mai puțin informați.

În această situație, ca și în multe altele, *hackerii* au fost supuși acuzărilor [13, p. 47]. Doar că și în acest caz, impulsul de a genera știri „interesante”, a fost o formă de dezinformare.

Prin urmare, este util să ne întrebăm dacă instrumentele actuale sunt capabile să informeze în mod obiectiv și, mai ales, dacă scriitorul cunoaște ceea ce descrie, întrucât excesul de informații și lipsa de competență într-o materie atât de nouă și mereu plină de inovații se traduce într-un dezavantaj pentru

comunitate, aceasta rămânând nu doar neinformată, dar și cu o concepție distorsionată despre lucrurile care se întâmplă cu adevărat.

Această problemă vizează foarte des figura *hackerului*, descris continuu de mass-media ca criminal „informatician”, chiar dacă criminalitatea cibernetică este constituită, cu excepția cazurilor rare, mult mai simplu prin prisma crimei organizate de delincvenții uzuali.

Hackerii sunt denaturați în *mass-media*, fiind confundați cu *crackerii* și *phreakerii*, care, totuși, diferă într-un fel substanțial.

Conform "*teoriei discursului*" a lui M. Foucault [1, p. 120], acesta este cazul tipic în care discursurile media au contribuit la construirea realității acestui fenomen, producând, în cazul *hackingului*, definiții mai mult tehnocriminale. Putem afirma deci că, experiența de identitate și comunitatea *hacker* au fost filtrate de mijloacele de comunicare și de alte instituții, creând acea reprezentare derutantă, prin care să se eticheteze grupurile *hacker* din punct de vedere social, ca deviate și periculoase.

Așadar, termenul *cracker*, nerecunoscut de *mass-media* tradițională, indică partea obscură (partea întunecată) a *hackerului*. Termenul s-a născut pentru a-l identifica pe cel care „*crackează*”, adică cel care reușește să deblocheze sistemele protejate sau să copieze *software-urile* comerciale ilegal, violând cheile de protecție și/sau înregistrare.

Crackerii sunt subiecții care distrug securitatea unui sistem, fiind definiți „pirăți IT”, „criminali informatici”. Totuși, ceea ce au în comun *hackerii* și *crackerii*, sunt aptitudinile și cunoștințele informatice, diferența făcând-o modul în care sunt folosite acestea: primele contribuie la progresul comunității științifice, fără crime sau deteriorări, pe când modul celor din urmă au scop exclusiv ilegal.

Hackerii adevărați nu acționează cu intenția de a îndeplini delikte informatice și nici în mod normal nu le comit. De aceea este important să-i distingem de *crackeri*, cei care acționează pentru a dobândi informație confidențială sau pur și simplu pentru vandalism pur.

Prin urmare, sunt foarte departe de așa-numita etică a *hackerilor*, ale căror caracteristici fundamentale, rezidă în primul rând în credința că împărtășirea cunoștințelor este un atu esențial și că împărtășirea propriei experiențe, de programare a codurilor și facilitarea accesului relativ la informație, constituie o obligație morală [3, p. 21].

Profilul psihologic al hackerului (autocaracteristică)

După cum am văzut, *hackerii* sunt adesea etichetați în mai multe moduri bizare, de multe ori în forma disprețului, a celui care are un profil similar cu cel al unui individ deprimat, incapabil să aibă relații cu restul societății și cu semenii lor și capabil doar de acțiuni criminale.

Pe când, dimpotrivă, un *hacker* se consideră subiectul pasionat de computere, care le cunoaște în detaliu, întotdeauna actualizat și care nu se definește niciodată singur „*hacker*”, deoarece sunt alții care-l identifică.

În general, *hackerii* consideră *mass-media* și populația ca fiind ignorante, în sensul că nu sunt în gradul de a recunoaște ce este *hacking* și ce înseamnă de fapt. Ei sunt, de asemenea, foarte conștienți de faptul că este vina publicului în crearea ideii greșite despre rolul lor, văzându-i ca oameni negativi și care încalcă legea.

Se simt urâți pe nedrept și în niciun caz nu se văd ca o amenințare la adresa economiei și a bunăstării țării, ci ca o resursă, din moment ce sunt conștienți de a fi foarte calificați și pregătiți în materia lor.

Hackerii se definesc ca apărători ai drepturilor fundamentale ale omului și-i consideră infractori pe cei care doresc să cenzureze informația prin blocarea informațiilor gratuite și libera căutare a cunoștințelor [8, p. 99].

„Noi explorăm, dar voi ne numiți criminali. Căutăm conștiințe, iar voi ne numiți criminali. Noi existăm fără culoarea pielii, fără naționalitate, fără prejudecăți religioase, iar voi ne numiți criminali și aveți frică de noi, mobilizând resurse enorme pentru a ne prinde. Voi construiți bombe atomice, voi faceți război, voi ucideți, mințiți și tentați să ne faceți să credem că totul este pentru binele nostru... și chiar și așa suntem noi, criminalii. Și da, suntem criminali, dar crima noastră este să înțelegem ceea ce vreți să

faceți voi, să dorim să știm tot ceea ce natura umană poate face, să judecăm oamenii în baza celor ce gândesc și ce spun și nu în baza aparențelor. Crima noastră e să fim mai vicleni ca voi, lucru pe care nu ni-l puteți ierta” [6, p. 13].

Etica hacker: norme, valori

După cum se poate observa din analiza figurii sale, *hackerul* este prin natura sa indisciplinat, practic anarhist, reticent în a se adapta oricărui tip de regulă, în contrast cu fiecare tip de dogmă și de doctrină prestabilită și preambalată.

Din acest motiv, nu se adaptează bine la nici o structură ierarhică care nu-i permite să gândească și să acționeze liber.

La baza comportamentului lor stă principiul conform căruia sistemele IT pot contribui în mod concret la îmbunătățirea societății, grație capacităților acestora de a difuza informații în mod capilar și rapid.

Etica *hackerilor* [12, p.130] reprezintă un sistem de valori profunde, nescrise sau codificate, niciodată supuse dezbaterii, implicit acceptate: un fel de manifest programatic al tuturor *hackerilor*, caracterizat prin spiritul libertar și tipic contracultural al anilor '60.

Evident, fiecare comunitate culturală este mediată și modulată de contextul istorico-social, din acest motiv etica *hackerilor* din primii ani se diferențiază de etica actuală, care se confruntă cu alte problematice.

Ideologia *hacking* vorbește despre o simbioză îndrăzneată dintre om și mașină, unde *hackerii* sunt acei divulgatori, cu intenția de a alfabetiza masele cu noua tehnologie informatică.

Pentru *hackeri* practica *hacking-ului* este centrată pe șase *principii fundamentale*:

- ❖ accesul la calculator trebuie să fie nelimitat și deplin. *Hackerii* au credința în posibilitatea de a învăța, dezghiocând tot și observând totul cum lucrează, după care folosesc aceste cunoștințe pentru a crea ceva nou;
- ❖ toate informațiile trebuie să fie gratuite. Orice control de proprietate este negativ. Datoria etică al *hackerilor* este partajarea propriilor cunoștințe, a propriei experiențe cu comunitatea căreia îi aparține. Arta de *hacking* prin explorare este distracție, până în momentul în care nu sunt comise furturi intenționate, vandalism, distrugerea vieții private, deteriorarea sistemelor IT;
- ❖ îndoeli cu referință la autorități și promovarea descentralizării. Birocrația este ireconciliabilă cu spiritul de explorare constructiv și inovator al *hackerului*, care încurajează explorarea și îndeamnă la fluxul liber de informație;
- ❖ *hackerii* trebuie judecați în baza la ceea ce realizează și nu pe baza criteriilor false precum: clasa, vârsta, etnia și poziția socială. Comunitatea *hackerilor* are o atitudine meritocratică: nu-i pasă de aspect, ci este atent la potențialul individului în a progresa statutul general al *hackingului* și crearea de programe inovatoare demne de admirație;
- ❖ cu un computer poți face artă. Există o anumită estetică a stilului de programare. În computer poți găsi frumusețea și finalul estetic al unui program perfect care, împins la potențialul său maxim, poate elibera mintea și spiritul;
- ❖ calculatoarele pot schimba viața în mai bine. *Hackerii* au credința profundă că computerul este un instrument de eliberare și transformare a realității. Contracultura *hackerilor* este o mișcare care își răspândește propriile principii.

Un alt element puternic pe care *hackerii* îl au în comun este *jargonul* [5, p. 7], care reprezintă o legătură simbolică, o integrare între valorile și stilurile de viață al grupului.

Hackerii împărtășesc un limbaj comun, care este adevăratul sediment a culturii *hackerilor*: constituie deci mijlocul de comunicare instituțională privilegiată a acestei contraculturi, atât în cadrul acesteia cât și în exterior. Un astfel de limbaj, care este un sistem de semne în mod deliberat opac și aluziv, este decisiv în formarea identității socio-culturale, a mărcii de unicitate.

Limbajul informal tipic culturii *hackerilor* este o armă puternică de excludere din comunitate, dar și de agregare, ca adeziv ideologic.

În concluzie, putem afirma că *hackerii* urmează o etică proprie, specifică unui subgrup social. Deci, în baza celor menționate, există „*hackeri etici*”, care respectă legile țării în care se află și sparg sisteme informatice doar pentru a aduce la cunoștința proprietarilor lor lipsa de protecție a acestora, spargându-le doar cu acordul prealabil al proprietarilor sistemelor respective. Referindu-ne însă la *hackerii* care comit infracțiuni, numiți mai corect *crackeri* sau spărgători de calculatoare, din informațiile publicate de FBI nu ar rezulta că cei care comit infracțiuni informatice ar avea vreo etică respectabilă, ei comițând tot felul de fapte care pe lângă a fi infracțiuni sunt fapte profund antisociale (furt, fraudă, escrocherie, violarea dreptului la *privacy*, furt de identitate, șantaj, hărțuire, etc.) iar păgubiții sunt adesea oameni de rând, nu mari companii cărora li s-ar putea reproșa ceva. Prin urmare, percepția *hackerului*, ca delincvent și criminal informatic, se datorează în mare parte necunoașterii profunde al acestui termen, ceea ce conduce la evaluarea preponderent negativă a *hackerului*.

Bibliografie

1. FOUCAULT, M. L'ordre du discours. Paris: Mercatorfonds, 1970, p. 120.
2. GUERRINI, F. Gli hackers come controcultura tra identità e rappresentazione. Milano: Sperlig e Kupfer, 2007, p. 73.
3. HIMANEN, P. L'etica hacker e lo spirito dell'età dell'informazione. Milano: Franco Angeli, 2013, p. 21.
4. LEVY, S. Hacker: eroi della rivoluzione informatica. Milano: Franco Angeli, 1984, p. 41.
5. POMANTE, G. Hacker e computer crimes. Napoli: Tullio Pironti, 2000, p.7.
6. SOLA, L., FONDAROLI, D. A proposito della criminalità informatica. Bologna: il Mulino, 1992, p. 13.
7. STERLING, B. The hacker Crackdown: law and Disorder on the electronic frontier. Roma: Astrolabio,1992, p. 142.
8. STRANO, M. Aspetti personalogici degli hacker: uno studio clinico: relazione al convegno computer crime. Roma: Astrolabio, 2000, p. 99.
9. STRANO, M. Computer crime: manuale di criminologia informatica. Milano: Franco Angeli 2000, p. 104.
10. STRANO, M. Dal cyberfuturismo al cybercrime, la spiegazione del comportamento criminale connesso alla tecnologia digitale. In: *Convegno internazionale Futurnet*, 2003, 4,5,6, p. 92-106.
11. VACCARO, P. Comunicazione e Internet. Milano: Franco Angeli, 2001, p. 218.
12. WINKLER, I. Spies Among you show to stop the spies terrorists, hackers, and criminals you don't even know you encounter every day. Milano: Franco Angeli, 2002, p. 130.
13. XAVIER, J. La nomophobia: la paura di rimanere senza cellulare. Milano: Franco Angeli, 2013, p. 47.

FOTOGRAFIA SOCIALĂ ȘI GÂNDIREA PSIHOTEHNOLOGICĂ

RODNIȚCHI Alina,
Studentă, anul II,
Facultatea Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
alinarodnitchi@gmail.com

ROȘCA Tatiana,
doctorand, asistent universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
ORCID 0000-0003-4318-6610
tatianarosca37@gmail.com

Abstract. *Photography has long been considered a simple reproduction of reality, capable of a purely documentary function, while formal and artistic research has been attributed to painting. Thus, the direct intervention of the author's hand on the photograph was not perceived as relevant and the chemical process of direct impression of light on the sensitive material was considered an exclusively technical mechanism. Today, photography has been recognized as a powerful tool for transforming, analyzing and interpreting reality. Photographs are snapshots of the mind that allow a fragment of the world to be frozen, codifying reality according to the photographer's intentions and emotions. Taking a photograph is a creative and conceptual act at the same time. So, in this paper we will talk about memory, self-identification, empathy, the "pixelation" of time and the capture of moments and emotions on digital media, these contemporary uses being in fact inherent in the photographic medium since its origins.*

Keywords: *social photography, selfie, visual technology, social networks, smartphone, technological thinking.*

Rezumat. *Fotografia a fost multă vreme considerată o simplă reproducere a realității, capabilă de o funcție pur documentară, în timp ce cercetarea formală și artistică a fost atribuită picturii. Astfel, intervenția directă a mâinii autorului asupra fotografiei nu a fost percepută ca relevantă și procesul chimic de impresie directă a luminii asupra materialului sensibil a fost considerat un mecanism exclusiv tehnic. Astăzi, fotografia a fost recunoscută ca un instrument puternic de transformare, analiză și interpretare a realității. Fotografiile sunt momente instantanee ale minții, care permit să înghețe un fragment din lume, codificând realitatea în funcție de intențiile și emoțiile fotografului. A face o fotografie este un act creativ și conceptual în același timp. Așadar, în această lucrare vom vorbi despre memorie, autoidentificare, empatie, „pixelarea” timpului și surprinderea momentelor și emoțiilor pe mediile digitale, aceste utilizări contemporane fiind de fapt inerente mediului fotografic încă de la origini.*

Cuvinte-cheie: *fotografie socială, selfie, tehnologie vizuală, rețele sociale, smartphone, gândire tehnologică.*

Fotografia este un limbaj vizual care a suferit și interpretat nenumărate revoluții tehnologice și sociale, configurându-se acum ca o cauză și efect al evoluției sentimentului uman. De fapt, fotografia ca mediu trebuie considerată o proteză a trăsăturilor fizice și perceptive ale omului. Își asumă, în funcție de ocazie, rolul de extindere a memoriei, a afectelor, a emoției, a identității individului și posedă prin natura sa, capacitatea duală de a fi o emanație directă și în același timp o reprezentare a realității.

Posibilitatea mediului fotografic, din punct de vedere tehnic, de a imprima imaginea referentului pe un suport material îl face un indice al acestui referent. Fotografiile seamănă foarte mult cu obiectele pe care le reprezintă. Fiecare fotografie îmbunătățește accesul vizual la lume, dar în același timp oferă și o

reprezentare subiectivă a acesteia, fiind rodul mâinii fotografului care decupează, selectează și apoi ia o parte din realitate. Fotografiile sunt în același timp imagini reprezentative, reprezentări și investigații ale realității [5, p. 63].

Privirea contemporană influențează, dar mai presus de toate, este influențată de mediul fotografic care astăzi reprezintă cea îmbunătățire optică și empatică, capabilă să satisfacă noile nevoi ale individului și ale societății de astăzi. Deși poate părea a fi un mod hiperbolic, dorim să clarificăm importanța mediului fotografic care astăzi, înervat în corpul uman prin intermediul *smartphone-ului*, este probabil cel mai reprezentativ mediu al erei convergente, tocmai pentru că este capabil să sintetizeze în sine toate nevoile individului social.

Rezultate și discuții

Recunoașterea potențialului interpretativ în mediul fotografic nu a fost imediată când fotografia a apărut în peisajul media al secolului al XIX-lea.

Fotografia nu este exact aceeași ca în 1839, mediile și dispozitivele s-au schimbat, dar mediul fotografic satisface vechile nevoi [31, p. 90]. Din acest motiv, lunga dezbatere asupra ontologiei fotografiei și a schimbărilor datorate mult celebratei „pierderi a auri” și indexicalității din cauza digitalizării este acum învechită și neinteresantă [9, p. 81].

Azi, tot mai des, imaginile fotografice nu mai sunt stocate în albume de familie vechi și prăfuite, dar continuă să fie aplicate prin noi forme de conservare a amintirilor, prin arhive digitale în așa-numiții „nori” de date, partajate și accesibile de pe mai multe dispozitive în orice loc.

Așadar, oricine dorește să investigheze fotografia astăzi, nu trebuie să-și facă griji cu privire la esența și originea ei, ci la modul în care aceasta acționează asupra omului și a societății, acțiunile pe care le „remediază”, nevoile noi și vechi pe care le satisface și practicile cognitive/senzoriale pe care le amplifică. A fi interesat de fotografie, înseamnă azi, a fi interesat mai mult de noi obiecte estetice, precum este de exemplu, *selfie-ul*, rolul lor în societatea mediată și influența lor asupra evoluției sentimentului uman în general.

La baza acestui potențial fotografic se află presupunerea că toate imaginile au un efect retroactiv asupra minții ființei umane, deoarece modelează chiar modul în care omul își imaginează realitatea [2, p. 120-128]. Imaginile amplifică și perfecționează ochiul uman și sunt în același timp cauza și efectul îmbunătățirii cognitive a homosapiensului.

Protagonismul acestei călătorii de studiu în mediul fotografic este punctul de cotitură iconic al societății contemporane, marcat de niște date care ne permit să descriem etapele evolutive ale mediului fotografic care au dus la dezvoltarea *fotografiei sociale*. Această lucrare, își propune deci să arate legătura profundă dintre om și mediul fotografic, conturând o legătură directă între nevoile inerente ale naturii umane și utilizarea *fotografiei sociale*, prin observarea mecanismelor cognitive care ghidează decodificarea acesteia, în lumina invaziei evidente a acestui mediu în societatea contemporană, în care fotografia este literalmente peste tot. Aici ne propunem să ne raportăm la discipline care de multe ori nu dialoghează, științele cognitive și studiile media, căutând universalitatea nevoilor care fac proteze media pentru corpul uman.

Presupunerea de bază care ghidează orice abordare cognitivă este că omul împărtășește cu semenii săi structurile biologice și fiziologice, folosite pentru a decoda mediul care îl înconjoară. Din acest motiv, la baza folosirii unui anumit mediu, sau chiar a unui anumit suport, stau mecanisme cognitive și nevoi universale.

Era 2002 este marcată de introducerea camerei în telefoanele mobile, iar fotografia, fiind deja digitalizată și accesibilă tuturor, datorită dispozitivelor ieftine și ușor de utilizat, devine o parte a corpului uman care se obișnuiește rapid să facă din telefonul mobil o extensie a brațului [19, p. 43]. În primii ani, aparatul de fotografiat aparținuse unei elite selecte, doar câteva clase sociale puteau să-și permită să cumpere un dispozitiv tehnologic atât de scump pentru uzul familiei și chiar și atunci, când puteau, se

vorbea despre o singură cameră pe familie. Prin urmare, putem înțelege foarte bine revoluția enormă a aparatelor *Kodak* și apoi a celor digitale.

În anul 2006, apariția *Wi-Fi-ului*, a *smartphone-urilor* și a rețelelor sociale completează tabloul evolutiv al societății conectate, iar fotografia, mai mult decât alte mijloace media, începe să joace un rol foarte important în definirea noului limbaj al rețelei, prezentându-se ca un element dintre complexitatea textului scris și lungimea/lentoarea videoclipului [29, p. 204]. Democratizarea mediului fotografic și accesibilitatea acestuia face pe oricine un posibil fotograf și mărește capacitatea testimonială a mediului. Prin urmare, elementele tehnologice și aspectele sociale se schimbă, dar fotografia ca instrument de reproducere tehnică a realității rămâne substanțial aceeași.

Fotografia în mod instant, pe de altă parte, a introdus deja posibilitatea de a surprinde imagini rapid, spre sfârșitul secolului al XIX-lea [22, p. 12]. Această nouă tehnologie a dus, într-un timp nu prea scurt, la nașterea unei noi culturi legate de mediul fotografic. De fapt, rivalitatea cu pictura a fost depășită și scopurile artistice ale noului mediu vizual s-au îndreptat către o practică care se caracterizează mai mult ca privată, amatoare, familială și autobiografică, mai degrabă decât artistică. Toate acestea se întâmplă în conjuncție cu creșterea unei societăți din ce în ce mai individualiste, dominată de relații din ce în ce mai puțin stabile și mai trecătoare [3, p. 57].

Așadar, digitalul, *social network*, *Instagramul*, *selfie-ul* nu sunt decât implicații contemporane ale unei remedieri a mediului fotografic, începută odată cu apariția acestui „stil instantaneu”, apoi din ce în ce mai ameliorată de tehnologia conectată la rețea. Astăzi vorbim despre *ubiquitous photography* [23, p. 87], deoarece tehnologiile vizuale au făcut fotografia omniprezentă. Nu este o practică sporadică și familiară care vizează sacralizarea rituală a practicilor sociale [5, p. 63], ci un obicei comunicativ cotidian, un limbaj din ce în ce mai puternic, care îl înlocuiește adesea pe cel verbal viu. Instant înseamnă libertatea creatorului imaginii fotografice, dar și deseori banalitatea subiecților, un sentiment de ceva imediat și narațiune în timp real. Aceste elemente sunt duse la exces cu digitalul și odată cu apariția așa-zisei *network camera*. Experiența fotografică a intrat într-o nouă eră. Acest lucru nu înseamnă că funcția de sertar de memorie a fotografiei a dispărut. Rămâne în continuare o prelungire a memoriei umane dar din „dorința de a memora” mai mult momentele semnificative ale vieții prin partajarea unei colecții de imagini fotografice, astăzi am ajuns la nevoia de a „experimenta” acele momente de viață „prin” fotografia însăși și de a trăi prin construirea unei identități cu aceleași imagini [21, p. 80]. Fotografia nu face parte din viață, este viața de zi cu zi, care poate fi imaginată, experimentată și apoi comunicată sub forma unei fotografii. Din materializarea amintirilor pe care cineva dorește să le păstreze nemuritoare, fotografia a devenit o experiență zilnică imediată, nu un act programat, ci unul instantaneu, aproape automat.

Digitalul și Internetul au înzestrat individul cu posibilitatea de a fi în același timp utilizator și creator de conținut, cu posibilitatea de a partaja și difuza conținuturi în timp real și cu simplitate. Jenkins H. [21, p. 80], deja în 2006, a afirmat că fiecare individ datorită tehnologiilor moderne și condițiilor sociale, a devenit un mediu al său, autonom în producție și, de asemenea, în difuzare. Fiecare individ a devenit, în cazul specific al fotografiei, un producător de fragmente vizuale, mai mult sau mai puțin calificate estetic, care au ca obiect viața sa privată, emoțiile sale. Aceste imagini instantanee constituie un flux infinit de fragmente vizuale necontrolate, mai mult sau mai puțin efemere, mai mult sau mai puțin vindecate. Dar departe de a fi lipsită de sens, această activitate întruchipează esența vieții contemporane și nevoia de a folosi un mijloc de comunicare imediat și în același timp extrem de emoțional.

„În acest deșert deprimant, dintr-o dată mi se întâmplă această fotografie, mă însuflețește și eu o animez. Așa că iată cum ar trebui să numesc atracția care o face să existe: o *animație*. În sine, fotografia nu este deloc animată (nu cred în fotografiile „în direct”), dar mă animă: și tocmai asta face orice aventură” [15, p. 1607-1628].

Acest lucru a fost susținut și de Barthes R. [2, p. 120-128] în lucrarea *La camera chiara* în 1980, introducând necesitatea unei noi abordări a studiului fotografiei, care să lase deoparte discuțiile ontologice

despre esența ei pentru a se concentra asupra fructificării și efectului pe care îl are asupra celor care o creează și asupra celor care o folosesc, descriind acest nou concept de aventură.

Fotografiile sunt un mesaj fără cod, care comunică, în cuvintele lui Barthes R. [ibidem], o atracție care uimește. Fotografiile, așadar, comunică într-o dimensiune afectivă și emoțională și de aici trebuie investigat sensul conținutului lor. De aici alegerea de a se concentra asupra imaginilor fotografice dintr-o perspectivă fenomenologică și neuroestetică, care are ca scop investigarea reacțiilor emoționale, pe care subiectul le simte în fața unei fotografii. Acest punct de vedere este același pe care ne propunem să îl abordăm aici prin intervenția științelor cognitive, care fac posibilă conectarea experienței subiective și „afective” a utilizatorului individual al unei imagini fotografice de universalitatea mecanismelor empatică care descriu efectul său somatosenzorial în mintea umană.

Analiza lui Barthes [ibidem] se concentrează pe experiența utilizării unei serii de imagini pe care autorul nu le arată, dar în care sunt descrise elementele care îl frapează pe *spectator*. Aventura experienței utilizării imaginilor fotografice, se desfășoară pe două planuri: primul este cel al conștientizării culturale, iar al doilea - este cel al lumii afective. Există elemente de interes general în cadrul fiecărei imagini fotografice, elemente care întruchipează material voința autorului de a transmite un mesaj definit cultural. Acest nivel de decodare afectează studiul fotografiei, pe care Barthes [2, p. 120-128] îl definește ca fiind esențial cognitiv, interes care stimulează corpul dar nu deosebit de intens.

Apoi sunt detalii, de multe ori elemente aleatorii, care nu participă la construcția estetică a fotografiei, dar care atrag privirea spectatorului pentru că sunt legate de subiectivitatea acestuia. Aceste elemente reprezintă punctum-ul fotografiei, acea fatalitate care face ca fotografia să prindă viață până la punctul de a produce o plăcere senzorială în observator. Este vorba de dimensiunea afectivă și pasională, de acea „putere” a imaginilor, de „a lovi” emoțional subiectul. În acest fel, Barthes [ibidem] anticipează nevoia de a readuce în corp cunoașterea imaginilor, dar rămâne totuși legat de un model divizat: *studium vs punctum*.

Totuși, cum e posibil de depășit acest dualism și de vorbit despre minte și corp ca despre un singur lucru? De la descrierea descoperirii neuronilor oglindă, se pune problema empatiei, dezvoltarea acesteia la individ și funcționarea ei efectivă declanșată de *inputuri* externe. Diferența dintre reacțiile emoționale „vii” și reacțiile „mediate” este doar modul în care această diferență este pur și simplu o diferență de natură dimensională. Conceptul de remediere face posibilă crearea unei punți între utilizarea imaginilor și nevoile pe care le satisfac.

Astfel, momentul imediat, flexibilitatea și emoționalitatea, sunt elementele care caracterizează această nouă poveste a *selfie-ului* și o plasează printre practicile cotidiene al individului modern. Prin imaginea fotografică, care întruchipează un gest laborios, mai mult sau mai puțin efemer și mai mult sau mai puțin instantaneu, dar cu siguranță plin de emoție, se creează o relație empatică cu celălalt. *Selfie-ul* întruchipează această nouă nevoie de comunicare imediată, transparentă și în același timp „hiperimmediată”, care absoarbe utilizatorul prin ecranul unui *smartphone* [18, p. 103]. Fiecare individ are posibilitatea de a se difuza către o audiență online din ce în ce mai vast, prin imagini fotografice care reprezintă experiențele și emoțiile sale. Această posibilitate este astăzi o abilitate socială de bază, care decurge din nevoia de trăire imediată, transparentă prin publicitatea tipică societății contemporane.

Individul contemporan este acum în strâns contact cu prezența constantă a unui nou mediu hibrid, așa-numita *networked camera*, care se prezintă în același timp ca un dispozitiv de *image-making*, *image-sharing* și *image-viewing* [după 18]. În spațiul limitat al unei mâini, omul este capabil să folosească un instrument hibrid, care include în sine diferite funcții. *Smartphone-ul*, de fapt, este în același timp un telefon mobil, un modem de internet, o platformă de partajare și o cameră care a dat viață la genuri vizuale și noi obiceiuri de utilizare și creare de imagini. Deci, lucrurile care îl înconjoară pe om și cu care acesta intră în contact în mod repetat, modifică procesul senzorial uman și dau viață unor procese de „inervație” care îl fac să se identifice cu instrumentul/dispozitivul pe care îl folosește [32, p. 333].

Dar, studierea noilor tehnologii și a relației lor cu omul creează multe dificultăți. În primul rând, viteza cu care acestea evoluează, dezvoltând mereu noi perspective de investigare. Fiecare aplicație, rețea socială, instrument de căutare, vine să dobândească zilnic noi funcții, instrumente și *upgrade-uri*, care îngreunează sarcina celor care doresc să-și analizeze abilitățile. De la picturile pe rocă la primele sisteme de notație, de la fotografia analogică la *iPhone-urile* contemporane, saltul este foarte lung, dar procesul este întotdeauna același: acestea sunt în același timp cauză și efect al dezvoltării proceselor cognitive ale omului, lărgesc gama de acțiune și modifică aparatul senzorial [27, p. 59].

Pentru a investiga un mediu modern, cum ar fi fotografia partajată pe rețelele de socializare, trebuie așadar, nu numai să ne întrebăm ce este, ci și ce rol poate avea în istoria media și a dispozitivelor de viziune care au influențat percepția umană de-a lungul secolelor. Trebuie să ne întrebăm ce tip de relație a declanșat camera în rețea și dacă a făcut-o între om și imagini. Fotografia, în general, a fost întotdeauna legată de timpul său și se prezintă ca atare ca un mediu în continuă evoluție. Totuși, ceea ce trebuie subliniat este că filosofia mediului fotografic a rămas neschimbată: fotografia este un indice a ceva, o negociere între sine și lume. În această perspectivă, așa-zisa *networked camera* nu este un mediu nou, ci un dispozitiv convergent care include diverse medii și, inevitabil, schimbă relația dintre acestea și individ [16, p. 71]. Această relație, care constă într-un contact atât corporal cât și cognitiv, se dorește a fi subiectul acestei reflecții asupra utilizării particulare a unui anumit gen de fotografie (*selfie-ul*) și, ulterior, al unei aplicații de partajare (*Instagram*).

Prin urmare, pentru a înțelege cum să citim imaginile fotografice care sunt pe *web* și modul în care acestea influențează procesele cognitive, este necesar să observăm cum democratizarea imaginilor este acum evidentă și invazivă. Referitor la utilizarea *Instagramului* este ca și cum am purta o galerie în buzunar. Omul nu mai este legat de constrângerile fizice ale corpului său și prin proteze vizuale precum ecranul unui *smartphone* are posibilitatea de a privi infinite imagini fotografice în orice moment și în orice loc. Pe de o parte, azi este posibil să ne privim fotografiile automat și zilnic, chiar s-ar putea spune și „instant”, fiindcă se fac în mod instant. Pe de altă parte, însă, nu se poate de neglijat modul în care această abundență de fotografie ocupă și influențează viața socială, culturală și cognitivă, modificând însuși aparatul senzorial uman și conceptul de „a privi” [11, p. 103].

Privirea unei imagini poate părea un gest natural și simplu, dar în realitate, implică anumite mecanisme socioculturale, cognitive și neurofiziologice. Mai mult, privirea, susține Barthes R. [1, p. 23] este un act de alegere și ceea ce se privește este întotdeauna relația care există între observator și obiectul observat. Prin urmare, există întotdeauna o relație de reciprocitate inerentă actului de a privi.

Brunner J. [7, p. 76] compară publicitatea din anii șaptezeci la pictura în ulei, deoarece acel gen vizual s-a născut tocmai pentru a reprezenta „lucrurile” pe care le posedau pentru a reprezenta posesiunea lor. În mod similar, în cele mai frecvente fotografii postate online astăzi este posibil să recunoaștem și alte genuri vizuale aparținând picturii de odinioară:

- ❖ fotografiile *#foodporn* - sunt apropiate ca compoziție și obiecte reprezentate de natura moartă a picturii;
- ❖ *#selfie-urile* - sunt remedierea autoportretului;
- ❖ *#landscape* - sunt similare cu vederile de vacanță ale aristocraților bogați din trecut, descrise în picturile lor prețioase;
- ❖ fotografiile *#holiday* - evocă cel mai plictisitor clișeu al iconografiei din timpul liber din clasa de mijloc [10, p. 66].

Manovich L. [24, p. 201] susține că nu este important ca utilizatorii rețelei să spună o poveste, dar compoziția grafică, starea de spirit este cea care face diferența.

Aici ne permitem, în schimb, să argumentăm că ansamblul acestor acte iconice, lectura tuturor imaginilor fotografice sociale împărtășite de un utilizator, înțeles ca succesiune de acțiuni în timp, ca acte iconice, alcătuiesc o poveste reală, povestea sinelui. Din acest punct de vedere, plăcerea pe care o primește utilizatorul din a se bucura de imaginile create de alții, este aceeași cu cea care decurge din bucuria unei

povești povestite. Chiar și fotografiile unui profil social pot fi considerate o poveste ca o succesiune de acțiuni (acte iconice) de-a lungul timpului. Așadar, defilarea pe platforma de *Instagram*, devine la fel de plăcută precum citirea unei povești și empatia cu protagoniștii ei.

Plăcerea pe care o derivă utilizatorul din „spionarea”, să spunem așa, vieții altora pe rețelele de socializare, este aceeași cu cea care îl determină să urmărească un film sau să discute despre viața vecinilor. Pur și simplu tendința înăscută a omului de a spune și povesti povești, a dobândit o nouă formă digitală, vizuală și în rețea. Cufundarea într-o poveste permite scutirea de realitatea contingentă și câștigarea experienței fără asumarea riscurilor, rămânând confortabil așezat într-un fotoliu. Din punct de vedere cognitiv, ceea ce se întâmplă este întotdeauna același tip de implicare empatică pe care o activează observatorul, prin neuronii săi oglindă, cu obiectul reprezentat, în acest caz într-o imagine fotografică. Prin imagini se dobândesc informații despre celălalt și se împărtășesc și emoții și experiențe, așa cum se întâmplă în comunicarea față în față sau în utilizarea poveștilor fictive [27, p. 59]. Ceea ce îi determină pe indivizi să se bucure și să creeze imagini fotografice sociale este tendința naturală către celălalt și nevoia de a se povesti și de a se nara pe sine.

Bredenkamp H. [6, p. 34], care cercetează imaginea digitală și *selfie-urile*, susține că utilizatorii rețelelor sociale tind să consume materiale vizuale în mod diferit față de alte media. Privirea spectatorului social nu este comparabilă cu privirea fixă (*gazing*), nici nu e aproape de a arunca o privire trecătoare (*glancing*) la un televizor aprins într-o cameră. Aspectul privitorului imaginilor fotografice sociale abordează mai degrabă conceptul de „grabbing”, care presupune „a prinde” ceva cu privirea, prin mai multe acțiuni: atingerea, prinderea pentru o clipă, captarea atenției și lăsarea interpretării deschise, atingând subtil și probleme de putere: permisiunea și voința autorului imaginii. Este evident că acest proces urmează rețeaua neuronală, care include circuitele care procesează informația înainte de nivelul de conștientizare și care se bazează pe emoții [13, p. 205]. Adică, mintea umană, absoarbe foarte rapid informații din exterior chiar și fără a fi pe deplin conștientă de ea, în acest caz informații vizuale.

Dacă o operă de artă nu poate fi atinsă, ceea ce este curios, este faptul că fotografiile sociale, datorită așa-ziselor *touch screen* [30, p. 42] sunt literalmente atinse și o față poate fi mângâiată așa cum ai putea-o face în mod real. Evident, cu rezultate obiective diferite, dar nu este de neconceput să presupunem că acest lucru este irelevant la nivel empatic/emoțional, deoarece observarea unui zâmbet sau o altă expresie reală specifică poate stabili o relație empatică de intersubiectivitate cu subiectul reprezentat. Simularea încorporată a acțiunii observate este de asemenea activată dacă acțiunea este reprezentată în imagine. Astfel, alegerea de a considera *selfie-ul* ca gen vizual, ne permite să spunem ceva mai profund, poate nu total nou, dar totuși demn de atenție, față de o practică, aceea de a face și distribui *selfie-uri* pe rețelele de socializare, care este acum comună celor mai mulți indivizi ai planetei noastre [20, p. 41]. Modul în care indivizii decodifică aceste mesaje vizuale la nivel emoțional, devin într-o oarecare măsură o „dependență” ca și cum ar fi o proteză a proceselor umane de *mind reading* și de autodefinire. Deci, prin *selfie* are loc tranziția de la narcisismul autoportretului la noua estetică a tehnologiei digitale

Imaginile, și în special fotografiile, sunt capabile să transmită emoții într-un mod imediat mai mult decât un simplu text și au puterea de a declanșa răspunsuri viscerale, inconștiente și emoționale în observator [14, p. 60].

Dintre toate imaginile care circulă online, *selfie-ul* ocupă o poziție predominantă, în funcție de caracteristicile sale specifice, dar și numeric, pe baza comentariilor, a popularității și a numărului de *like-uri* pe rețeaua socială.

În anul 2013, cuvântul *selfie* a intrat oficial în Oxford English Dictionary având definiția de o fotografie, pe care cineva și-a făcut-o singur, de obicei una făcută cu un *smartphone* sau cu o cameră web și care este încărcată pe un *site de social media* [30, p. 42].

Selfie-ul, în esență, nu este altceva decât un tip de fotografie cu caracteristici foarte specifice și tocmai aceste caracteristici îi definesc importanța ca obiect de studiu al diferitelor discipline. Științele sociale îl studiază ca pe o construcție a identității online, studiile culturale îi evidențiază legătura cu

tehnologiile, teoreticienii comunicării sunt interesați de ea ca practică socială, informaticienii îi analizează metadatele, istoricii de artă îl compară cu autoportretul pictorilor din trecut. În fine, științele cognitive par să ofere o perspectivă de studiu multidisciplinară mai largă și, în același timp, capabilă să restrângă atenția la o definiție cheie, *selfie-ul* ca fereastră de acces la celălalt și proteză a proceselor empatice ale individului. Investigarea *selfie-ului* din punct de vedere cognitiv înseamnă în esență concentrarea asupra tipului de reacție neuronală/empatică pe care folosirea unui *selfie* o declanșează la observator și asupra tipului de relație intersubiectivă care se stabilește între creatorul și destinatarul fotografiei. *Selfie-ul* este identificat, în această perspectivă, ca o expresie a sinelui și a comunicării cu celălalt. Devine un instrument de comunicare, pe care individul singur îl folosește pentru a stabili relații intersubiective. De aici legătura evidentă cu mecanismul oglinzii descris anterior. Prin activarea neuronilor oglinză, un *selfie* este decodat de utilizatorul său într-un mod care este complet echivalent cu ceea ce se întâmplă în interacțiunea față în față [22, p. 12].

Primul *selfie* datează din 2002 când rețelele de socializare încă nu existau și a fost introdus de un utilizator într-un comentariu pe un blog [25, p. 29]. Astfel, un autodeclanșator poate fi definit un *selfie* în mediul social, pentru a fi partajat pe *web*. Dar, în realitate, fragmentarea imaginilor digitale, care a fost deja menționată mai sus, face și această definiție supusă modificării. Un *selfie* poate fi, de asemenea, făcut și partajat pe o platformă de mesagerie, cum ar fi *WhatsApp*, care nu este definită în mod corespunzător drept „*site social media*”. Sau, din nou, poate fi trimis prin rețelele sociale ca mesaj privat și, prin urmare, partajat nu cu întreaga rețea de contacte, ci doar cu câteva contacte selectate. Indiferent, însă, de gradul de publicitate care investește *selfie-ul* în funcție de preferințele autorului, atunci când acesta începe să circule pe net, se îndepărtează oricum de creatorul său pentru a intra în dimensiunea digitală.

„Moda” *selfie-urilor* a determinat nașterea unei ample discuții online susținute mai degrabă la început de jurnaliști, bloggeri sau oameni obișnuiți, mai degrabă decât de cadrele universitare care au abordat acest subiect complex de studiu cu mai multe precauții [13, p. 205]. În general, nu există nicio revistă, ziar, blog de informare sau tehnologie care să nu fi vorbit măcar o dată despre tendința autodeclanșatorului. Iar în 2014 cu siguranță cea mai originală și semnificativă invenție a fost bastonul pentru *selfie-uri*, o adevărată revoluție în cadrul genului vizual, care a permis să fie realizată într-un confort mai mare de către toți posesorii unei camere în rețea, tehnologie care a făcut de fapt *selfie-ul* de astăzi. *Selfie-ul* a devenit evident ceva de interes căruia să i se dedice energii și scopuri de cercetare de către toți cei care sunt interesați de om și de relațiile acestuia cu semenii săi, precum și de tehnologiile digitale și noile media.

Discuțiile non-academice, totuși, s-au concentrat adesea pe *selfie-ul* ca expresie a unei societăți narcisiste [33, p. 114], care tinde din ce în ce mai mult să sponsorizeze reprezentarea sinelui ca un brand care trebuie să fie promovat publicului. Societatea estetică în care este cufundat individul contemporan l-ar conduce într-un mod firesc, conform acestei linii de gândire psihologică, să se reprezinte printr-o imagine care se prezintă ca spontană dar în realitate este căutată și controlată. Adică încearcă să ofere rețelei lor de contacte cea mai bună imagine despre ei înșiși, fără a se zgârci la filtre, corecții și manipulări fotografice. Dar reducerea *selfie-ului* la o practică narcisistă, vorbind despre *Sindromul Selfie* așa cum se întâmplă în multe discuții de peste mări, ca o tulburare de personalitate care duce la forme superficiale de autopromovare pentru a atrage atenția este, din punctul de vedere pe care această lucrare își propune să-l asume, absolut greșit și reductiv. A afirma că *selfie-ul* este produsul unei societăți narcisiste și, în același timp, este cauza creșterii acestui narcisism este ca și cum ai descrie un câine care își mușcă coada, fără a merge la baza problemei și a omite multe elemente semnificative [28, p. 86].

Un *selfie* nu este făcut să rămână nemuritor deși se află în dimensiunea rețelei și își epuizează potențialul comunicativ exact în momentul în care este făcut următorul *selfie*.

Privind la autoportretele lui Van Gogh, evidențiază Bordieu P. [5, p. 63] se observă intensitatea, instantaneitatea și nevoia de a dezvălui ceva interior lumii exterioare. Există ceva în această căutare a comunicării cu celălalt care, evident, a fost moștenit din *selfie-ul* de astăzi, deja definit ca act comunicativ

și care îl apropie de arta trecutului. Este o nevoie firească, căreia *selfie-ul* îi oferă satisfacție în ceea ce a fost remedierea poveștii sinelui. Acea nevoie de a se oferi celuilalt, care l-a împins pe pictor să se autoreprezinte pe pânză, este aceeași care împinge individul contemporan să-și facă un *selfie* și să-l împărtășească.

Trebuie avut în vedere întotdeauna că *selfie-urile* sunt parțial sincere și parțial ficțiuni construite, pentru a spune o poveste, a cărei protagonist este autorul filmării [12, p. 29]. Această poveste se concretizează într-o fotografie care nu are funcția comemorativă a fotografiei sau a multor picturi din trecut, dar are ca scop doar comunicarea emoțiilor autorului în prezent și imediat [28, p. 86].

Astfel de emoții, fie că sunt mai mult sau mai puțin fictive și mai mult sau mai puțin „filtrate”, ele reprezintă în orice caz identitatea creatorului. Așadar, *selfie-ul* de astăzi rămâne pur întruchiparea unui gest laborios, pus în scenă pentru a menține viu contactul cu interlocutorul. Mediul fotografic nu mai este folosit doar pentru a immortaliza momente și pentru a le aminti, ci pentru a le experimenta prin fotografiile extinse. Fotografia este viața prezentă în mișcare [4, p. 81].

Din punct de vedere estetic, *selfie-ul* a fost definit ca fiind repetitiv, banal, lipsit de originalitate, iar mulți savanți au afirmat că practica autoportretului nu ar fi luat aceasta turnură plictisitoare și obișnuită dacă camera digitală nu ar fi fost integrată în telefonul mobil [17, p. 132], devenind o cameră în rețea, de unde legătura puternică dintre practica socială și tehnologia utilizată. Dar, în realitate, deși există tendințe recunoscute în estetica *selfie-ului*, fiecare autoportret fotografic este o expresie a autorului său și, ca atare, este original.

Există diverse tipuri de *selfie-uri*, care sunt atent clasificate de cercetători, bloggeri sau simpli autori de autoportret. Există: „*welfie*”- *selfie-ul* de *workout*, care arată subiectul concentrat asupra practicilor de antrenament fizic, „*relfie*”- un *selfie* care arată subiectul/autorul în compania altei persoane, a cărei relație de prietenie dorește să o scoată în evidență, „*belfie*” - care nu este altceva decât *selfie-ul* laturii b, realizat adesea cu ajutorul unei oglinzi și, în sfârșit, există și „*death selfie*”- realizat voluntar sau din întâmplarea tragică cu puțin timp înainte de moartea efectivă a autorului principal [3, p. 57].

Sufixul *-ie* al termenului *selfie* îl face un diminutiv care implică în general afecțiune și familiaritate și din punct de vedere semantic îl descrie în raport cu autorul drept „ceva micuț din sine”, un „mini-eu virtual” [8, p. 50]. Această definiție atestă originalitatea, fiindcă fiecare *selfie*, de orice tip ar fi el, ca expresie a autorului său și materializarea unui gest laborios, este unică și originală.

Caracteristicile estetice distinctive ale *selfie-ului* includ: prezența brațului autorului (cu excepția celor realizate în oglindă, care constituie un subset al lui însuși), utilizarea unghiurilor nefavorabile ale camerei cu subiectul întotdeauna decentrat, o adâncime exagerată a nasului și capului datorită lentilei cu unghi larg care face, de asemenea, brațul care ține camera să fie adesea uriaș, utilizarea unor ipostaze tipice precum „*duck face*” și multe altele. Mai mult, *selfie-ul* are adesea o calitate proastă din cauza diferenței calitative dintre cele două lentile pentru *smartphone*. *Selfie-urile* din acest punct de vedere, care tind într-un fel să abordeze o critică artistică, de multe ori nu sunt foarte creative și reprezintă o activitate de amator necalificat și needucat care îi depărtează de genul artistic al autoportretului, fotografic sau pictural [26, p. 50].

Practica de a face *selfie-uri* nu este, în cele din urmă, o consecință a creșterii banale a narcisismului ca urmare a răspândirii noilor tehnologii ale sinelui, dar ea apare din creșterea gradului de conștientizare a imaginii cuiva în ecosistemele digitale tot din cauza democratizării instrumentelor de rețele sociale. Tocmai această complexitate a sensului trebuie să conducă la o analiză, nu doar estetică, care reușește să depășească banalitatea subiecților fotografiei în sine pentru a căuta conținutul mai profund al *selfie-ului* în reacția pe care o declanșează la utilizatorii săi și în relația care se stabilește între creator și observator.

Prin urmare, amploarea pe care a cunoscut-o fenomenul gândirii supertehnologice și fenomenul „*selfie*” în ultima decadă, nu poate trece neobservată de comunitatea științifică. Comunicarea din spațiul social media transcende simplul schimb informațional, devenind o modalitate de a transmite cele mai intime gânduri, stări sau convingeri, pentru că *selfie-ul* este conectat la practicile de prezentare a sinelui.

Prin urmare, psihologii nu pot ignora posibila valoare de indicator pe care acest tip de fotografie o poate avea în evaluarea trăsăturilor de personalitate ale individului, cât și identificarea legăturii profunde dintre om și metodele fotografice, conturând acea legătură directă între nevoile omului și utilizarea fotografiei sociale.

Bibliografie

1. BARTHES, R. *Image Music Text*. New York: Norton, 2017, p. 23.
2. BARTHES, R. *La camera chiara. Nota sulla fotografia*. Torino: Einaudi, 2003, p. 120-128.
3. BAUMAN, Z. *Liquid modernity*. Cambridge: Cambridge Edition , 2000, p. 57.
4. BENJAMIN, W. *L'opera d'arte nell'epoca della sua riproducibilità tecnica*. Torino: Giovanni Agnelli, 1998, p. 81.
5. BORDIEU, P. *La fotografia, usi e funzioni sociali di un'arte media*. Bologna: Guaraldi , 1972, p. 63.
6. BREDEKAMP, H. *Immagini che ci guardano. Teoria dell'atto iconico*. Milano: Feltrinelli, 2010, p. 34.
7. BRUNER, J. *La fabbrica delle storie. Diritto, letteratura, vita*. Bari: Laterza, 2002, p. 76.
8. CASETTI, F. *La galassia Lumièr. Sette parole chiave per il cinema che viene*. Milano: Franco Angeli, 2015, p. 50.
9. CLARK, A. *Natural-born cyborg. Mind, technologies, and the future of human intelligence*. Oxford: Clarendon Press, 2003, p. 81.
10. COMETA, M. *Perché le storie ci aiutano a vivere. Letteratura necessaria*. Milano: Mondadori, 2017, p. 66.
11. DAMASIO, A. *The feeling of what happens : body and emotion in the making of consciousness*. New York: Norton, 1999, p. 103.
12. DUBOIS, P. *L'acte photographique*. Bruxelles: Mercatorfonds, 1983, p. 29.
13. FAETA, F. *Le ragioni dello sguardo. Pratiche dell'osservazione, della rappresentazione e della memoria*. Torino: Giovanni Agnelli, 2011, p. 205.
14. FREEDBERG, D. *Il potere delle immagini*. Torino: Einaudi, 1989, p. 60.
15. FROSH, P. *The Gestural Image: The Selfie, Photography Theory, and Kinesthetic Sociability*. In: *International Journal of Communication*, 2014, 9, p. 1607-1628.
16. GALLESE, V., GUERRA, M. *Lo schermo empatico. Cinema e neuroscienze*. Milano: Feltrinelli, 2015, p. 71.
17. GIDDENS, A. *The Consequences of modernity*. Cambridge: Book Proposal, 2015, p.132.
18. GOFFMAN, E. *The presentation of self in everyday life*. New York: Norton, 1959, p. 103.
19. GOLEMAN, D. *Intelligenza sociale*. Milano: Mondadori, 2006, p. 43.
20. GOTTSCHALL, J. *L'istinto di narrare. Come le storie ci hanno reso umani*. Torino: Einaudi, 2016, p. 41.
21. JENKINS, H. *Cultura convergente*. Milano: Franco Angeli, 2006, p. 80.
22. KRAUSS, R. *Teoria e storia della fotografia*. Milano: Franco Angeli, 2000, p. 12.
23. LEARY, M. R. *Self-awareness, egotism, and the quality of human life*. New York: Norton, 2004, p. 87.
24. MANOVICH, L. *Il linguaggio dei nuovi media*. Milano: Mondadori, 2009, p. 201.
25. MCLUHAN, M. *Understanding Media : the extensions of men*. New York: Longmans e Green, 1964, p. 29.
26. MCLUHAN, M. *The medium is the massage*. New York: Quorum, 1965, p. 50.
27. MÜNSTERBERG, H. *Film. Uno studio psicologico e altri scritti*. Roma: Laterza, 2010, p. 59.
28. PARISI, F. *La trappola di narciso*. Firenze: BookSprint, 2011, p. 86.
29. PINOTTI, A., SOMAINI, A. *Cultura visuale. Immagini sguardi media dispositivi*. Torino: Il leone Verde, 2016, p. 204.

30. SENFT, T. *Camgirls: Celebrity and community in the age of social networks*. New York: Wiley, 2008, p. 42.
31. SIMMEL, G. *Le metropoli e la vita dello spirito*. Roma: Biancoenero, 1966, p. 90.
32. TOMASELLO, M. *Le origini culturali della cognizione umana*. Bologna: il Mulino, 1999, p. 333.
33. ZEKI, S. *Neurologia dell'ambiguità*. Milano: Franco Angeli, 2008, p. 114.